

Dag Juvkam og
Kjetil Sørli

Demografiske hovedtrekk i fire storbyregioner

NIBR
Norsk institutt for
by- og regionforskning

NIBR-prosjektrapport 2000:4

Forord

Denne rapporten er utarbeidet dels på oppdrag fra Kommunenes sentralforbund under *Program for storbyrettet forskning*, og dels for kommunene Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Under dette programmet inngår rapporten som den ene av to under prosjektet *Befolkningsutviklingen i norske storbyer*. Den andre rapporten er utarbeidet av Norges byggforskningsinstitutt og heter *Boforhold, flytting og befolkningsutvikling i storbyene*.

Foreliggende rapport består av tre deler. Første del dokumenterer og kommenterer hovedtrekk ved den demografiske utviklingen i storbyregionene de siste 20-25 år, som i stadig større grad er blitt karakterisert av at innslaget av barn og unge voksne i storbykommunene øker. De siste årene har imidlertid omlandet fått en økende andel av totalveksten. Det er også en liten tendens til at økningen i familielokaliseringen i storbyområdene har stoppet opp, men denne er neppe uttrykk for at nye trender er på gang. Fenomenet er i tråd med at omlandet får en økende del av etableringsflyttingene. Av veksten av unge voksne i de fire store byene de siste par tiårene, skriver mellom 35-40 prosent seg fra utenlandsfødte. Noe over halvparten skyldes innvandring direkte, resten kan føres tilbake til innenlandsk flytting av innvandrere.

I annen del av rapporten ser vi på hva som er i vente av utvikling framover, basert på befolkningssituasjonen i byområdene og i landet som helhet på slutten av 1990-tallet. Også storbyområdene vil merke at det blir færre som i nærmeste tiår kommer opp i de voksnes rekker. Effektene av dette blir imidlertid mindre i storbyområdene enn andre steder i landet, spesielt hvis flyttetrenden for unge voksne inn til storbyene på 1990-tallet vedvarer. Totalt sett er det avtakende fraflytting fra kommuner og regioner, men av dem som flytter kommer det stadig flere unge til storbyene i løpet av ungdomsfasen. Den langsiktige trenden viser en stadig sterkere storbykonsentrasjon av strømmen som i sum avtar. I tillegg får storbyene også en flyttegevinst som følge av mye innenlandsk flytting av utenlandsfødte.

I siste del av rapporten er det gjort bruk av det koblede flyttehistoriematerialet i Statistisk sentralbyrå. Her har vi fulgt to sett med årskull gjennom ungdoms- og etableringsfasen, for å studere flytteprosessene inn til, ut av og innenfor storbyregionene i større detalj. Her konsentrerer vi oss i hovedsak om den innenlandske flyttingen i generasjonsperspektivet "fra barn til voksen". En hovedkonklusjon er at den økte innflyttingen til omlandsregionene på slutten av 1990-tallet viser seg svært forklarlig, på basis av at byene har hatt sterk økning i tilflytting gjennom ungdomsfasene. Videreflyttingene fra by til omland i etableringsfasen er ikke vesensforskjellige i forhold til før, konjunkturomslaget på annen halvdel av 1990-tallet tatt i betraktning. En oppfatning om at bykommunene er blitt mindre populære, er antakelig en feiltolkning av de årlige flyttestatistikkene. Det er fortsatt flere unge innflyttere i storbyene enn noen gang. Av den grunn er det tvilsomt om man kan si at problemene på boligmarkedet til nå har sperret de unge ute fra byene. Etter flytteomfordelingen over livsløpet å dømme er den økte familielokaliseringen i omlandet kanskje ikke mer enn det som var å vente.

Oslo, februar 2000

Arne Tesli

Forskningssjef

NIBR-prosjektrapport 2000:4

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	6
Figuroversikt	10
Sammendrag	12
Summary	18
1 Innledning	24
1.1 Bakgrunn og formål	24
1.1.1 Tematisk og metodisk tilnærming	24
1.1.2 Oppbygging og empirisk gjennomgang	26
1.2 Noen sosiale og demografiske perspektiver	27
1.2.1 Drøfting av faktorer som kan påvirke flytte- og bosettingsutvikling i en storbyregion	27
1.2.2 Livsfase er av sentral betydning for å tolke og forstå flyttetall og folketallsendring	29
1.2.3 Forslag til valg av 7-årsfaser ved livsløpsanalyse	30
1.3 Regional inndeling	32
Del I Befolkningsutvikling 1975 - 1998	36
2 Folketallsutvikling	38
2.1 Innledning	38
2.2 Storbyregionene samlet og fordelingen storby/omland	38
2.3 Oslo	39
2.4 Oslos omland	40
2.5 Bergen	41
2.6 Bergens omland	42
2.7 Trondheim	42
2.8 Trondheims omland	42
2.9 Stavanger	43
2.10 Stavangers omland	43
2.11 Oppsummering	44
3 Aldersskjevheter og aldersutvikling	46
3.1 Innledning	46
3.2 Oslo	47
3.3 Oslos omland	50
3.4 Bergen	51
3.5 Bergens omland	53
3.6 Trondheim	55
3.7 Trondheims omland	57
3.8 Stavanger	58
3.9 Stavangers omland	60

3.10	Oppsummering	61
4	Flyttelekkasjer og flyttegevinster over livsløpet	64
4.1	Innledning	64
4.2	Oslo	65
4.2.1	Aldersspennet 0-15 år.....	65
4.2.2	Aldersspennet 15-35 år.....	66
4.3	Oslos omland.....	71
4.3.1	Aldersspennet 0-15 år.....	71
4.3.2	Aldersspennet 15-35 år.....	75
4.4	Bergen	77
4.4.1	Aldersspennet 0-15 år.....	77
4.4.2	Aldersspennet 15-35 år.....	77
4.5	Bergens omland.....	81
4.5.1	Aldersspennet 0-15 år.....	81
4.5.2	Aldersspennet 15-35 år.....	85
4.6	Trondheim	86
4.6.1	Aldersspennet 0-15 år.....	86
4.6.2	Aldersspennet 15-35 år.....	87
4.7	Trondheims omland.....	91
4.7.1	Aldersspennet 0-15 år.....	91
4.7.2	Aldersspennet 15-35 år.....	91
4.8	Stavanger.....	95
4.8.1	Aldersspennet 0-15 år.....	95
4.8.2	Aldersspennet 15-35 år.....	95
4.9	Stavangers omland	99
4.9.1	Aldersspennet 0-15 år.....	99
4.9.2	Aldersspennet 15-35 år.....	103
4.10	Oppsummering	103
Del II	Utsikter framover	106
5	Naturlig vekstkraft – utsikter mot 2019	108
5.1	Innledning	108
5.2	Vekstkraftbegrepet	108
5.3	De fire storbyene samlet.....	110
5.4	Storbyomlandene samlet	113
5.5	Oslo	115
5.6	Oslos omland.....	117
5.7	Osloregionen	120
5.8	Bergen	122
5.9	Bergens omland.....	124
5.10	Bergensregionen.....	125
5.11	Trondheim	127
5.12	Trondheims omland.....	129
5.13	Trondheimsregionen.....	130
5.14	Stavanger.....	132
5.15	Stavangers omland	134
5.16	Stavangerregionen.....	135
5.17	Oppsummering	137
6	Naturlig vekstkraft - utsikter mot 2008.....	139
6.1	Innledning	139

6.2	Storbyene samlet	139
6.3	Storbyomlandene samlet	140
6.4	Oslo	140
6.5	Oslos omland.....	141
6.6	Osloregionen	144
6.7	Bergen	144
6.8	Bergens omland.....	145
6.9	Bergensregionen.....	147
6.10	Trondheim	147
6.11	Trondheims omland.....	148
6.12	Trondheimsregionen.....	149
6.13	Stavanger.....	150
6.14	Stavangers omland	151
6.15	Stavangerregionen.....	151
6.16	Oppsummering	151
7	Justert naturlig vekstkraft – endrede utsikter 1998-2008	154
7.1	Et utvidet opplegg for bruk av utsiktsanalyse	154
7.1.1	Utsiktsanalyse – ikke et hovedredskap for å lage framskrivinger.....	154
7.1.2	Utsiktsanalyse – først og fremst et kontroll- og måleinstrument	155
7.1.3	Utsiktsanalyse gir best anslag når midlertidig utakt mellom kull utjevnes i løpet av en fase	156
7.1.4	Formell beskrivelse av vekstkraftbegrepet med og uten justering	157
7.1.5	Vekstanslag for størrelsen på årskull som i utgangspunktet ikke er født	164
7.1.6	Beskrivelse av utsiktsfigurer med tilhørende tabeller	164
7.2	Utsiktene fra 1998 til 2008 for de fire storbyregionene under ett	166
7.2.1	Alle storbyregionene samlet.....	166
7.2.2	Utslagene for storbyene samlet og for omlandene samlet.....	171
7.3	Utsiktene for Oslo-regionen	181
7.3.1	Byen og omlandet.....	181
7.3.2	De enkelte omlandsregioner	194
7.4	Utsiktene for Bergens-regionen	198
7.4.1	Byen og omlandet.....	198
7.4.2	De enkelte omlandsregioner	211
7.5	Utsiktene for Trondheims-regionen	212
7.5.1	Byen og omlandet.....	212
7.5.2	De enkelte omlandsregioner	225
7.6	Utsiktene for Stavanger-regionen.....	226
7.6.1	Byen og omlandet.....	226
7.6.2	De enkelte omlandsregioner	240
7.7	Oppsummering: Identifisering av generasjonsskillelinjer	240
Del III	Flytting i livsløpsperspektiv	247
8	Flytting til og fra storbyregionene og mellom byene og omlandet, studert i livsløpsperspektiv.....	249
8.1	Livsløpsanalyse av flytting.....	249
8.1.1	Data, metode og analyseplan.....	249
8.1.2	Flyttehistoriske hovedbegreper	250
8.1.3	Tre hovedperspektiver for hver storbyregion, og beskrivelse av tabell	252
8.2	Oslo	253
8.2.1	Flyttehistoriske hovedtrekk	253
8.2.2	Variasjon og betydning av utdanningsnivå og yrkesfaglig retning	257

8.2.3	Spesielt om flytteutvekslingen mellom byen og omlandet.....	258
8.3	Bergen	260
8.3.1	Flyttehistoriske hovedtrekk	260
8.3.2	Variasjon og betydning av utdanningsnivå og yrkesfaglig retning	264
8.3.3	Spesielt om flytteutvekslingen mellom byen og omlandet.....	265
8.3.4	Sluttmerknad	266
8.4	Trondheim	267
8.4.1	Flyttehistoriske hovedtrekk	267
8.4.2	Variasjon og betydning av utdanningsnivå og yrkesfaglig retning	270
8.4.3	Spesielt om flytteutvekslingen mellom byen og omlandet.....	271
8.4.4	Sluttmerknad	272
8.5	Stavanger.....	273
8.5.1	Flyttehistoriske hovedtrekk	273
8.5.2	Variasjon og betydning av utdanningsnivå og yrkesfaglig retning	276
8.5.3	Spesielt om flytteutvekslingen mellom byen og omlandet.....	277
8.6	Oppsummering - samt hva med innvandrerne?.....	278
8.6.1	Hovedoppsummering med hensyn til innenlandsk flytting.....	278
8.6.2	Litt om innvandringen til storbyregionene.....	280
9	Flytting mellom bydeler.....	282
9.1	Innledning	282
9.2	Oslo	283
9.2.1	Hovedoversikt	283
9.2.2	Flytteprosessene	287
9.3	Bergen	290
9.3.1	Hovedoversikt	290
9.3.2	Flytteprosessene	293
9.4	Trondheim	296
9.4.1	Hovedoversikt	296
9.4.2	Flytteprosessene	298
9.5	Stavanger.....	302
9.5.1	Hovedoversikt	302
9.5.2	Flytteprosessene	305
9.6	Oppsummering	308
10	Sluttbetraktninger.....	310
10.1	Endringsfaktorer som kan forandre flyttemønsteret.....	310
10.1.1	Flytteomfang og flytteretninger	310
10.1.2	Noen potensielt byfremmende utviklingstrekk	312
10.1.3	Omfordeling i omlandet	316
10.1.4	Andre utviklingstrekk.....	317
	Litteratur	319

Tabelloversikt

Tabell 1.1	<i>Sammenheng mellom aldersfaser og livsinnhold</i>	30
Tabell 2.1	<i>Innbyggertall i storbyene, deres omland og i storbyregionene samlet 1974-1998</i>	39
Tabell 2.2	<i>Innbyggertall i Oslo og byens omland 1974-1998</i>	39
Tabell 2.3	<i>Innbyggertall i Bergen og byens omland 1974-1998</i>	41
Tabell 2.4	<i>Innbyggertall i Trondheim og byens omland 1974-1998</i>	42
Tabell 2.5	<i>Innbyggertall i Stavanger og byens omland 1974-1998</i>	43
Tabell 4.1	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslo.</i> <i>Årskull fulgt fra fødselen av</i>	67
Tabell 4.2	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslo.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn</i>	69
Tabell 4.3	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslo.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner</i>	70
Tabell 4.4	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslos omland.</i> <i>Årskull fulgt fra fødselen av</i>	72
Tabell 4.5	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslos omland.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn</i>	73
Tabell 4.6	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslos omland.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner</i>	74
Tabell 4.7	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergen.</i> <i>Årskull fulgt fra fødselen av</i>	78
Tabell 4.8	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergen.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn</i>	79
Tabell 4.9	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergen.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner</i>	80
Tabell 4.10	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergens omland.</i> <i>Årskull fulgt fra fødselen av</i>	82
Tabell 4.11	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergens omland.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn</i>	83
Tabell 4.12	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergens omland.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner</i>	84
Tabell 4.13	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheim.</i> <i>Årskull fulgt fra fødselen av</i>	88
Tabell 4.14	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheim.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn</i>	89
Tabell 4.15	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheim.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner</i>	90
Tabell 4.16	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheims omland.</i> <i>Årskull fulgt fra fødselen av</i>	92
Tabell 4.17	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheims omland.</i> <i>Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn</i>	93

Tabell 4.18	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheims omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner</i>	94
Tabell 4.19	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavanger. Årskull fulgt fra fødselen av</i>	96
Tabell 4.20	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavanger. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn.....</i>	97
Tabell 4.21	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavanger. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner</i>	98
Tabell 4.22	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavangers omland. Årskull fulgt fra fødselen av</i>	100
Tabell 4.23	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavangers omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn.....</i>	101
Tabell 4.24	<i>Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavangers omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner</i>	102
Tabell 7.1	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyregionene samlet og landet som helhet</i>	169
Tabell 7.2	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødrenerasjonen. De fire storbyregionene samlet og landet som helhet</i>	170
Tabell 7.3	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyene samlet og landet som helhet.....</i>	177
Tabell 7.4	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødrenerasjonen. De fire storbyene samlet og landet som helhet.....</i>	178
Tabell 7.5	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyomlandene samlet og landet som helhet.....</i>	179
Tabell 7.6	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødrenerasjonen. De fire storbyomlandene samlet og landet som helhet.....</i>	180
Tabell 7.7	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslo-regionen og landet som helhet.....</i>	189
Tabell 7.8	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødrenerasjonen. Oslo-regionen og landet som helhet.....</i>	190
Tabell 7.9	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslo og landet som helhet</i>	191
Tabell 7.10	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødrenerasjonen. Oslo og landet som helhet</i>	192
Tabell 7.11	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslos omland og landet som helhet.....</i>	193
Tabell 7.12	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødrenerasjonen. Oslos omland og landet som helhet.....</i>	194
Tabell 7.13	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergens-regionen og landet som helhet</i>	205
Tabell 7.14	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødrenerasjonen. Bergens-regionen og landet som helhet</i>	206
Tabell 7.15	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergen og landet som helhet</i>	207

Tabell 7.16	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Bergen og landet som helhet</i>	208
Tabell 7.17	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergens omland og landet som helhet.....</i>	209
Tabell 7.18	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Bergens omland og landet som helhet.....</i>	210
Tabell 7.19	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheims-regionen og landet som helhet</i>	219
Tabell 7.20	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Trondheims-regionen og landet som helhet</i>	220
Tabell 7.21	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheim og landet som helhet</i>	221
Tabell 7.22	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Trondheim og landet som helhet</i>	222
Tabell 7.23	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheims omland og landet som helhet.....</i>	223
Tabell 7.24	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Trondheims omland og landet som helhet.....</i>	224
Tabell 7.25	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavanger-regionen og landet som helhet</i>	233
Tabell 7.26	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Stavanger-regionen og landet som helhet</i>	234
Tabell 7.27	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavanger og landet som helhet.....</i>	235
Tabell 7.28	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Stavanger og landet som helhet</i>	236
Tabell 7.29	<i>Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavangers omland og landet som helhet.....</i>	237
Tabell 7.30	<i>Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Stavangers omland og landet som helhet.....</i>	238
Tabell 7.31	<i>Oversikt over retning av trendjustering i utsiktene fram mot 2008 på de enkelte alderstrinn i regioner, byer og omland.....</i>	244
Tabell 8.1	<i>Flyttehistoriske hovedtrekk i Oslo-regionen</i>	254
Tabell 8.2	<i>Flyttehistoriske hovedtrekk i Bergens-regionen.....</i>	261
Tabell 8.3	<i>Flyttehistoriske hovedtrekk i Trondheims-regionen.....</i>	268
Tabell 8.4	<i>Flyttehistoriske hovedtrekk i Stavanger-regionen.....</i>	274
Tabell 8.5	<i>Flyttegevinster i de fire store byene</i>	281
Tabell 9.1	<i>Befolkningen fordelt etter bostedsregion ved begynnelsen og slutten av aldersfasen 20-28 år. Oslo</i>	283
Tabell 9.2	<i>Flyttemagneten, Oslo</i>	285
Tabell 9.3	<i>Folketallsutvikling og utdanningsinnslag, Oslo.....</i>	288
Tabell 9.4	<i>Befolkningen fordelt etter bostedsregion ved begynnelsen og slutten av aldersfasen 20-28 år. Bergen</i>	290
Tabell 9.5	<i>Flyttemagneten, Bergen</i>	292

Tabell 9.6	<i>Folketallsutvikling og utdanningsinnslag, Bergen</i>	294
Tabell 9.7	<i>Befolkningen fordelt etter bostedsregion ved begynnelsen og slutten av aldersfasen 20-28 år. Trondheim</i>	296
Tabell 9.8	<i>Flyttemagnetene, Trondheim</i>	299
Tabell 9.9	<i>Folketallsutvikling og utdanningsinnslag, Trondheim</i>	300
Tabell 9.10	<i>Befolkningen fordelt etter bostedsregion ved begynnelsen og slutten av aldersfasen 20-28 år. Stavanger</i>	302
Tabell 9.11	<i>Flyttemagnetene, Stavanger</i>	304
Tabell 9.12	<i>Folketallsutvikling og utdanningsinnslag, Stavanger</i>	306

Figuroversikt

Figur 3.1	<i>Aldersskjevheter i Oslo ved utgangen av 1974 og 1998.....</i>	48
Figur 3.2	<i>Aldersskjevheter i Bergen ved utgangen av 1974 og 1998.....</i>	52
Figur 3.3	<i>Aldersskjevheter i Trondheim ved utgangen av 1974 og 1998.....</i>	56
Figur 3.4	<i>Aldersskjevheter i Stavanger ved utgangen av 1974 og 1998.....</i>	59
Figur 5.1	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. De fire storbyene samlet.....</i>	111
Figur 5.2	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Storbyområdet samlet.....</i>	114
Figur 5.3	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Oslo og landet som helhet.....</i>	116
Figur 5.4	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Osloregionen og landet som helhet.....</i>	121
Figur 5.5	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Bergen og landet som helhet.....</i>	123
Figur 5.6	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Bergensregionen og landet som helhet.....</i>	126
Figur 5.7	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Trondheim og landet som helhet.....</i>	128
Figur 5.8	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Trondheimsregionen og landet som helhet.....</i>	131
Figur 5.9	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Stavanger og landet som helhet.....</i>	133
Figur 5.10	<i>Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Stavangerregionen og landet som helhet.....</i>	136
Figur 7.1	<i>Utsiktsanalyse illustrert ved hjelp av Lexis skjema.....</i>	159
Figur 7.2	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyregionene samlet.....</i>	167
Figur 7.3	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. De fire storbyregionene samlet.....</i>	168
Figur 7.4	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyene samlet.....</i>	173
Figur 7.5	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. De fire storbyene samlet.....</i>	174
Figur 7.6	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Omlandet til de fire storbyregionene samlet.....</i>	175
Figur 7.7	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Omlandet til de fire storbyregionene samlet.....</i>	176
Figur 7.8	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslo-regionen.....</i>	183
Figur 7.9	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Oslo-regionen.....</i>	184
Figur 7.10	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslo.....</i>	185
Figur 7.11	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Oslo.....</i>	186
Figur 7.12	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslos omland.....</i>	187
Figur 7.13	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Oslos omland.....</i>	188
Figur 7.14	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergens-regionen ...</i>	199

Figur 7.15	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Bergens-regionen</i>	200
Figur 7.16	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergen</i>	201
Figur 7.17	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Bergen</i>	202
Figur 7.18	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergens omland</i>	203
Figur 7.19	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Bergens omland</i>	204
Figur 7.20	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheims-regionen</i>	213
Figur 7.21	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Trondheims-regionen</i>	214
Figur 7.22	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheim</i>	215
Figur 7.23	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Trondheim</i>	216
Figur 7.24	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheims omland</i>	217
Figur 7.25	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Trondheims omland</i>	218
Figur 7.26	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavanger-regionen</i>	227
Figur 7.27	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Stavanger-regionen</i>	228
Figur 7.28	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavanger</i>	229
Figur 7.29	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Stavanger</i>	230
Figur 7.30	<i>Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavangers omland</i>	231
Figur 7.31	<i>Trendjustert utsikt mot 2008. Stavangers omland</i>	232

Sammendrag

Dag Juvkam og Kjetil Sørli

Demografiske hovedtrekk i fire storbyregioner

NIBR-prosjektrapport 2000:4

Innledning

I et lite land som Norge vil befolkningsutviklingen i de store byområdene i stor grad henge sammen med befolkningsutviklingen i landet som helhet. Størrelsen på årskullene i ulike geografiske områder spiller inn, både på grunn av forskjeller i regional fruktbarhet, ved at det dannes varierende potensialer for flytting i kommuner og regioner, og ved at det over livsløpet utvikles forskjellige aldersstrukturer i ulike typer av områder. Disse demografiske prosessene representerer rammebetingelser for den regionale utviklingen, som løpende omformes og manifesteres langs geografiske skillelinjer. I Norge følger disse to hoveddimensjoner, med ulik utvikling i byer og landområder og med forskjeller landsdeler i mellom. Storbyenes demografiske utvikling til forskjell fra sine omland er et eksempel på det første. Ulikheter storbyene i mellom er et eksempel på det siste.

Utgangspunktet for prosjektet har vært å belyse den demografiske utviklingen i storbyregionene i et mellomlangt perspektiv, på basis av koblingene til den nasjonaldemografiske utviklingen. Vi har altså ikke hatt som utgangspunkt at storbybefolkningen i Norge utvikles på genuine byspesifikke premisser, slik som storbyer i land med høy folketetthet og med en mer eller mindre ubegrenset befolkningsbasis. Under slike forhold vil byer og landområder kunne utvikle seg mer forskjellig enn i Norge – både økonomisk, kulturelt og sosialt. Urbaniteten vil kunne bli langt mer rendyrket enn i Norge, hvor utviklingen i bykommuner og landkommuner i større grad må foregå på den nasjonale befolkningsutviklingens premisser.

I de kommende par tiår skjerpes betydningen av de nasjonaldemografiske rammebetingelsene i Norge ytterligere. Dette skyldes at for første gang på 40-50 år kommer det en mindre generasjon enn den foregående opp i de voksnes rekke. Dette medfører svekket naturlig vekstkraft i den unge voksenbefolkningen på landsbasis, og har regionale nedslag som i utgangspunktet kommer storbyområdene til gode. Samtidig er dagens småbarnskull de første, så langt tilbake vi kan se, som er overrepresentert (det vil si med større innslag enn i landsbefolkningen) i de fire storbyene samlet allerede fra fødselen av. Disse to fenomenene endrer rammebetingelsene for bosettingsutviklingen i Norge framover. Storbyregionene er nærmest nødt til å komme ut med økt gevinst på de andre regionenes bekostning, nærmest uansett hvordan flytteutviklingen blir. Selv uten noe flytting det nærmeste tiåret, vil dette bli resultatet. Til nå har det vært slik at hvis det ikke skjedde flytting i Norge, eller var balanse mellom kommuner og regioner, ville distriktsområdene fått mest vekst, og storbyområdene minst. På grunn av de endrete demografiske rammebetingelsene er det fra 1990-årene av i ferd med å bli omvendt.

Denne situasjonen gir ulike nedslag i storbyene, og den gir ulike utslag i befolkningsutviklingen i storbykommunene og i omlandet. Endrete demografiske rammer kan også påvirke fordeling og flytting innenfor storbyene. Hvordan de endrete rammene spiller sammen med andre viktige faktorer, som næringsutvikling med tilhørende behov for arbeidskraft, tilgjengelighet og priser på boligmarkedet, tilgang til varer og tjenester av ulike typer ellers, kommunikasjons- og miljøforhold, for å nevne noen hovedstikkord – har vi bare i varierende grad data og tilhørende god kunnskap om. Men hva de demografiske rammene består i, hvordan endringene av dem langsomt har oppstått og utvikles, og hvordan disse kan påvirke de øvrige mekanismene bak bosetting og flytting, det vet vi mer om, og vi vet hvordan vi kan studere det. Rapporten gir dokumentasjon og resultater fra studier av denne type. Den baserer seg på metoder og fortolkningsgrep som er beskrevet i boka *Regional demografi* (Sørli 1995), samt på videreutvikling av noen av teknikkene som der er presentert.

Mye flytting og sterk vekst i ungdoms- og etableringsfasene, byer og omland veksler

Storbyregionene har hatt sterk vekst de siste tiårene. Det er stor sammenheng mellom den veksten som storbyene får og den som kommer i omlandet. Mange flytter fra omlandet til storbyen i løpet av ungdomsfasen, for deretter å flytte tilbake til omlandet når de etablerer seg. Omtrent halvparten av disse velger da hjemkommunen. Blant dem som i ungdomsfasen flytter til storbyområdene andre steder fra, blir resultatet i hovedsak den samme. En drøy halvpart flytter ut fra storbyområdene igjen, innen de har etablert seg permanent. Blant dem som blir værende i storbyregionene går det imidlertid en klar strøm fra byen til omlandet i etablerings- og familiefasene. Slik har det i varierende grad alltid vært. Når det av ulike grunner oppstår bølger i nyinnflyttingen av ungdom til storbyene, vil dette forplante seg og gi bølger også i videreflytting til omlandet og andre regioner senere. I alle de fire storbyområdene ser vi tendenser til dette mot slutten av 1990-tallet.

Tendensene ser i Oslo- og Bergens-regionen ut til å gjelde alle grupper både med hensyn til kjønn, utdanningsnivå og yrkesfaglig retning. Både på 29- og 35-årstrinnet er innslaget av de ulike utdanningsgruppene på ulike fagfelt for de sist årskullene som er blitt etablert, både i byene og i omlandet, på samme nivå som på begynnelsen av 1990-tallet.

Vridningene i retning av mer vekst i omlandet og mindre i byene ser altså ikke ut til å skyldes behov for nye typer arbeidskraft i noen av områdetypene. I Trondheims- og Stavanger-regionen er det heller ingen store endringer i dette, men det er en tendens til at personer innen de offentlige yrkene berøres noe. Trondheim har gjennom tilflytting fått flere med høy utdanning av begge kjønn på bekostning av omlandet, mens de samme yrkesgruppene i større grad enn før uteblir i Stavanger-regionen. For kvinner skyldes dette imidlertid verken økt fraflytting (dette er hovedårsaken for menn som har vokst opp i omlandet) eller redusert nyinnflytting. Grunnen er at færre kvinner blant dem som har vokst opp i regionen, har latt seg rekruttere til denne type utdanning.

I alle flyttestrømmer inn og ut av og innenfor storbyregionene er det et økende antall med høy utdanning. Denne økningen er imidlertid ikke større enn utdanningsveksten på landsnivå. For begge kjønn reduseres dermed den tradisjonelle overrepresentasjonen av høyutdannede i storbyregionene noe. I Bergens og Stavangers omland er utdanningsinnslaget lavere enn i de andre storbyområdene. Det er ikke tegn til store endringer. Det er dermed andre regioner enn de store byområdene som får nytte mest godt av utdanningsveksten i landet. For landet som helhet representerer dette en regionalt utjevne prosess i utdanningssammensetningen. Tidligere førte økt utdanningsvekst til sterkere konsentrering av de høyutdannede i storbyområdene. Etter at utdanningsveksten passerte et visst nivå, har imidlertid virkningen snudd om og resultatet blitt det motsatte. Dermed virker ikke utdanning som enkeltfaktor like sentraliserende for flyttemønsteret for dagens unge, som det gjorde før.

Ved tilsvarende analyse av flytting mellom bydelene har vi grunnet spinklere data-grunnlag kun sett på aldersfasen fra 20- til 28-årstrinnet, for årskullene født 1969-71. Dette innebærer at en mindre del av de permanente flyttingene fanges opp enn i de øvrige analysene. Dermed får vi i stor grad fram den sterke flyttingen inn mot de sentrale bydelene i storbyene. Den er særlig kraftig i de sentrale bydelene i Oslo. Der overgår flyttegevinsten gjennom aldersfasen 10 000 personer innenfor de tre kullene alene. Sett mot utviklingen ellers i byen er veksten likevel enda mer uttalt i det sentrale Bergen og Trondheim. I Stavanger er fordelingen noe jevnere mellom bydelene. Det er en klar tendens til at veksten i alle bydeler er sterkere i gruppene med utdanning ut over videregående skole enn på lavere nivå.

Flyttetendensen ser ut til å påvirkes av avstanden mellom bydelene, ved at utvekslingen mellom nabosektorer er spesielt sterk. Sektoriseringen i Oslo-regionen gjelder både mellom bydelene og i forhold til omlandsregionene utenfor. Gevinsten av tilflytting fra områder utenfor storbyregionene fordeles jevnere på bydelene.

Utsikt til sterk befolkningsvekst i storbyregionene, som følge av høy naturlig vekstkraft

Utviklingen av veksten i storbyområdene skriver seg imidlertid ikke bare fra flytting og flytteendring. Som nevnt vil storbyområdene få sterk vekst, selv om ingen flytter. Dette har med den naturlige vekstkraften i befolkningen å gjøre, som løpende blir kumulert gjennom den historiske utviklingen. Begrepet *naturlig vekstkraft* henspeiler på den vekstimpulsen som følger av at kullstørrelser ikke er like, som når det kommer flere personer opp i en aldersgruppe fordi etterfølgende årskull er større enn forgjengerkullene. Når årskullene blir mindre, slik situasjonen er for dagens unge voksne på grunn av den sterke reduksjonen i fruktbarheten på 1970-tallet, kaller vi fenomenet *naturlig vekstsvikt*.

De regionale variasjonene i bølger av denne type skyldes kombinasjoner av ulik fruktbarhetsutvikling og flytting fram til de alderstrinn årskullene står på. Fruktbarhetsfallet var sterkere på bygdene enn i byene, slik at vekstsvikten allerede i utgangspunktet var større i distriktene enn i byene. Oslo-regionen hadde fått mye av nedgangen tidlig, slik at svikten her ble størst for de første av kullene som ble berørt. På Vestlandet kom effektene senere, og i sørvest ble nedgangen totalt mindre enn i andre regioner. Økt ungdomsinnflytting har imidlertid kompensert for en del av vekstsvikten i storbyregionene etter hvert, og i alle regionene unntatt Trondheim har både storbyene og omlandet mindre vekstsvikt i vente i den unge voksgenerasjonen enn landet ellers.

Betraktninger av den type som er gitt over, er i rapporten formalisert ved hjelp av *utsiktsanalyse*. Det ligger lite spådom i dette, det er kun påpekninger av hva som kan ventes av vekst og fall hvis flyttetap og flyttegevinster gjennom de ulike livsfaser ikke endrer seg. Dette er imidlertid et godt kontroll- og måleapparat for å kunne registrere endring. Endringer må naturligvis påregnes, og med foreliggende flyttetrender gjennom de enkelte aldersfase lagt til grunn, har vi laget et opplegg for å kunne justere utsiktene løpende. For hver av storbyregionene som helhet, og for hver av byene og for omlandene under ett, er det i rapporten presentert både utgangutsikter og justerte utsikter.

I sum får storbyregionene så vidt det er nedjustert vekstkraften i familiegruppene, mens økt nyinnflytting av ungdom hever vekstkraften (les: reduserer vekstsvikten) i den unge voksbefolkningen. I alle byene reduseres vekstkraften for barn og foreldregrupper, mens denne heves i alle omland. Både byene og omlandene har utsikter til langt større vekst i disse gruppene enn landsbefolkningen, og dette er fortsatt situasjonen etter at den er justert i henhold til pågående trendutvikling. Trendjusteringene gir mer balanserte vekstutsikter for storbyene og deres omland med hensyn til utviklingen i dagens familie-

befolkning. På tenåringstrinnene kan storbyregionene i sum vente seg en vekst på mellom 30 og 40 prosent. For foreldregruppene, som kommer i 40-årene i løpet av kommende tiår, ligger veksten an til å bli noe mindre, omkring 20 prosent både i byer og omland. Oslo-regionen har utsikter til større vekst og Trondheims-regionen noe mindre vekst enn storbyregionene på Vestlandet. Omlandet til Bergen har imidlertid en nokså spesiell vekstprofil i familiegruppene, blant annet med tilbakegang i sikte for de eldste foreldrene i familiegruppen. De yngste i foreldregruppene har imidlertid vekstutsikter som etter trendjustering ligger på høyde med utsiktene for Oslo-omlandet.

Utsiktene for den kommende unge voksgenerasjonen, det vil si for dagens tenåringer og de som er i tidlig utdanningsfase, er som nevnt en betydelig vekstsvikt. Sett fra 1998 til 2008 ligger det an til en tilbakegang på landsbasis på omtrent 20 prosent i aldersgruppen 26-32 år. For storbyregionene ligger svikten i utgangspunktet an til å bli litt lavere, og betydelig lavere hvis de pågående flyttetrendene vil fortsette, spesielt i Oslo-regionen. Det siste er imidlertid ikke særlig realistisk, siden trendutviklingen i stor grad er utløst av de seneste årenes høykonjunktur. Det er nok mer realistisk å avvente en tilbakefasing mot en mer gjennomsnittlig gevinst gjennom utdanningsfasene og tidlig familiefase. Mye flytting kan altså allerede være unnagjort for en del av de kullene det gjelder.

Dokumentasjon av langsiktig utvikling i livsløps- og generasjonsperspektiv

Rapporten dokumenterer i detalj hvordan flyttegevinster og flyttetap gjennom ulike aldersfaser har forløpt for alle årskull innenfor en generasjon. For barneflyttingene fram til 15-årstrinnet er det forskjeller mellom bykommunene. Bergen og Trondheim har hatt den mest tradisjonelle og også den mest forventede utviklingen, med store og økende flyttelekkasjer for barnekull født til litt fram på 1970-tallet. På det sterkeste ble disse to byene tappet med 20-25 prosent av kullstørrelsene fram til 15-årstrinnet, som for disse kullene var nådd på slutten av 1980-tallet. For de seneste fødselskullene er flyttelekkasjen fram til 15-årstrinnet redusert til 7 prosent for Bergen og 10 prosent for Trondheim. Oslo hadde opprinnelig en flyttelekkasje som var sterkere enn de to nevnte byene, på omtrent 30 prosent for kullene født på slutten av 1960-tallet. Senere har reduksjonen fortløpende blitt mindre, og har for de siste årskull vært 16 prosent. Oslo har ikke lenger flyttetap etter 7-årstrinnet. Vi må mer enn 10 år tilbake i tid før nivået på skolebarn ble redusert som følge av flytting. Det har vært en liten oppgang for alle kull født etter 1980. Det går et klart generasjonsskille her, med hensyn til hvordan barn flytter inn og ut av Oslo. Stavanger har en jevn og mye mer balansert flytteutvikling gjennom barnefasene, men lekkasjene er svakt økende. Fra full balanse for en generasjon siden, er lekkasjen for dagens 15-åringer kommet opp i 6 prosent av kullstørrelsen.

Alle storbyomlandene har vunnet til seg barn gjennom fasen fra fødselen og fram til 15-årstrinnet innen siste generasjon. Bergensomlandet har tradisjonelt hatt høyest gevinst (42 prosent på det høyeste), men den har i de seneste årene vært avtakende. For dagens 15-åringer har flyttegevinsten gjennom fasen vært 25 prosent. Det meste kommer før barna begynner på skolen. Fordi Bergens lekkasje har avtatt betydelig, har regionen som helhet fått snudd en liten lekkasje til en liten gevinst for de fire siste 15-årskullene. For Trondheimsomlandet har vi samme historie og utvikling, kun med den forskjell at gevinsten ikke er fullt så høy, 20 prosent for de siste barnekullene. Som for Bergens-regionen blir et lite tap snudd til en liten gevinst, grunnet lavere lekkasje for bykommunen. Oslo- og Stavangeromlandet har hatt flyttegevinster gjennom fasen 0-15 år på mellom 10 og 20 prosent for de fleste barnekull i siste generasjon. I Oslo-omlandet har imidlertid gevinsten økt for de seneste kullene, mens den har avtatt i Stavanger-omlandet, og er for siste 15-årskull så vidt under 10 prosent. Som Bergens- og Trondheims-regionen har Oslo-regionen som helhet fått snudd flyttelekkasjer av barn til gevinst.

Stavanger-regionen har hatt avtakende gevinster gjennom hele 30-årsperioden. Resultatet av flytting gjennom barnefasene er blitt svært jevnt i de fire storbyregionene. Alle regionene har for de siste kullene fått 2-3 prosent gevinst fram til 15-årstrinnet. Etterfølgende kull ligger imidlertid litt svakere an i løypa.

Tilsvarende detaljering av utviklingen gjennom livsfasene videre foreligger til selvsyn i rapporten. Forløp fra 15-årstrinnet og fra trinn til trinn oppover viser i detalj hvordan samspillet mellom byene og omlandet har vært og har utviklet seg. Hovedfunnet og hovedfokuseringene på fram- og tilbakefasingene mellom byene og omlandene framtrer tydelig. Det samme gjør forskjellene mellom kjønn, som i hovedsak avspeiler at kvinnene alle steder flytter tidligere, men at kjønnene igjen er kommet i takt innen kullene er blitt 35 år. Alle byene har økte flyttegevinster på alle trinn helt opp til 40-årene, mens omlandene har i økende grad fått lekkasjer på 20-årstrinnene, før de får økende strømmer av tilbake- og videreflyttere ut igjen fra byene.

For regionene som helhet, er det Oslo-regionen som kommer ut med høyest flyttegevinster, med langsiktige og stabile gevinster på 35-40 prosent gjennom fasen 15-40 år for en rekke årskull av begge kjønn. For Stavanger-regionen er tilsvarende gevinst rundt 25 prosent, og økende. For Trondheims-regionen har de langsiktige flyttegevinstene gjennom denne sentrale yrkesaktive fasen avtatt fra 17-18 til 11-12 prosent for begge kjønn. Bergens-regionen har hatt en lav og stabil flyttegevinst gjennom denne lange livsfasen på nær 5 prosent. Legger vi den langsiktige utviklingen for årskull som kun er i 20-årene til grunn, ser vi tegn til økte gevinster for Bergens-regionen. Det samme gjelder til dels også Oslo-regionen, selv om gevinsten inntil nylig (siste to år) har vært avtakende gjennom fasen fra 15 og opp til 23-årstrinnet. Dette er i hovedsak en effekt av at flere er under utdanning uten å melde flytting, og derfor må vi vente økte gevinster for disse kullene senere, på samme måte som vi allerede har sett komme for tidligere årskull på høyere alderstrinn. For Trondheim- og Stavanger-regionen er det ingen klare antydninger til langsiktig endring i flyttegevinstene. I alle byregionene er det imidlertid de siste par år tegn til økning i flyttegevinsten på de tidlige 20-årstrinnene. Dette tolker vi som en konjunkturreffekt, som vi tror vil bli faset tilbake mot det normale leiet senere.

Økende problemer på boligmarkedet kan ikke avleses i tall for langsiktige flyttegevinster etter årskull, alderstrinn og kjønn. Hvis dette har hatt virkning, har det kun bidratt til å dempe veksten byene har fått gjennom flytting, som uten dette da ville blitt enda høyere. Dette er fullt tenkelig. Men det er ikke det mest naturlige, siden den naturlige vekstkraften er større i storbyregionene, og spesielt i Oslo, enn i landet ellers. Dermed øker vekstimpulsene mer gjennom tilstedeværelse av egen ungdomsbefolkning enn av potensiell nyinnflytting. Denne prosessen fortsetter, og vil nok bidra til litt dempet innflytting i årene som kommer, uten at det som sagt vil svekke storbysentraliseringen i landet.

Avslutning

Ved gjennomgang av aldersskjevhetene i storbyregionene, og på bakgrunn av å se utviklingen av dem over tid, har vi allerede understreket styrken i sentraliseringen av småbarnsgruppen i byene. Denne kommer allerede fra fødselen av. Siden midt på 1980-tallet har en stadig større andel av barna i landet blitt født i storbyene. Dette skyldes bare i liten grad den langsomme utjevningen av fruktbarheten mellom by og land, som har pågått i mange tiår. Det har langt større sammenheng med den vedvarende geografisk vridningen som oppstår ved at stadige flere unge familier etablerer seg i storbykommunene på permanent eller midlertidig basis. Barnesentraliseringen har imidlertid skutt større fart enn de to prosessene til sammen skulle tilsi. Tilleggsårsaken er at kvinnene det gjelder stadig har fått barna sine senere i livsløpet, og at en større andel av

kvinnene i landet totalt dermed har rukket å flytte til et storbyområde før de får barn. Samtidig er det sammenfallende årsaker til at unge kvinner flytter og at de får barn senere enn forgjengerne, nemlig at flere først tar utdanning og skaffer seg yrkeserfaring. Arena for dette er for mange naturligvis de store byene, og dermed kanaliseres og konsentreres fødslene i stadig større grad dit. Effektene av høyere innslag av innvandrere betyr også en del for fødselstallsutviklingen i Oslo.

Til sammen gir dette bakgrunnen for at dagens barnegenerasjon, som den første i landet, i sin helhet er sterkere representert i storbyområdene enn i distriktene. Bak dette ligger igjen hovedforklaringen på at selv om ingen etter hvert flytter fra land til by, vil storbyområdene vokse sterkest. Distriktsområdene vil måtte regne med å gå tilbake uansett, fordi de sett under ett ikke har positiv naturlig vekstkraft for noen aldersgrupper under 50 år. I storbyområdene er vekstkraften som nevnt formidabel, og vekstsvikten i den unge voksenbefolkningen vil bli beskjeden.

Summary

Dag Juvkam and Kjetil Sørli

Major demographic trends in four urban regions

NIBR Report 2000:4

In a country as small as Norway demographic developments in the major urban areas will generally interlock with demographic trends in the country as a whole. The size of single cohorts in the various geographical areas are important for three reasons: 1) the large differences between them – the consequence of differences in regional fertility; 2) because they represent different migration potentials over time in the municipalities and regions; and finally 3) because various age structures are generated throughout the life cycle in different types of areas. These demographic processes represent the basic conditions underlying the development of the regions. These conditions undergo continual modification and manifest themselves along geographical divisions. In Norway there are two major dimensions in that we have differing developments in urban and rural areas; and in that there are regional differences too. The demographic developments in urban areas in relation to surrounding rural districts belong to the first category. Differences between urban centres are part of the latter.

The project's initial aim has been to shed light on demographic developments in urban areas in a medium-term perspective on the basis of connections with national-level demographic developments. Our basic starting point has thus not been that developments in the urban population of Norway occur solely on the basis of specifically urban premises, as is the case in urban areas in countries with high population densities and with a more or less unlimited population base to feed such changes. Under conditions such as these, development potentialities in urban and rural areas would be far more embracing than can be seen in Norway, economically, culturally and socially. Urbanity will be far purer than in Norway where premises set out by developments in the national population shape developments in urban and rural municipalities to a greater extent.

In the coming decades the significance of the basic national-demographic conditions in Norway will grow even more. The reason is that for the first time in four to five decades, a smaller generation is following a larger into the ranks of adulthood. This will cause a deterioration of the natural growth potential in the young adult population nationally, and will have regional repercussions, which, at least provisionally, will benefit urban areas in Norway. At the same time, today's pre-school children are the first in history, as far as we are able to observe, to be over-represented in the four major Norwegian cities already at birth. These two phenomena will have such an impact on the basic conditions of future settlement developments in Norway that the major urban conurbation will be unable not to gain at the expense of the other regions however future migration patterns happen to turn out. This will even be the case without any migration at all during the first decade. Up to now, the picture has been that in the event of a migration standstill in Norway, or a

balance between municipalities and regions, then the rural areas would come out on top, and the urban areas underneath. But due to the altered basic demographic conditions, counting from the 1990s, this picture is being turned on its head.

This situation results in different outcomes in the major urban areas, and has different effects on demographic developments in the urban municipalities and suburbs. Altered demographic conditions can also affect redistribution and migration within the major urban areas. How the changed conditions interlock with other factors of significance such as developments in the business and industry sector with concomitant workforce requirements, entry into and prices on the housing market, availability of various types of goods and services, communications and environmental conditions, to mention just a few major areas, are issues about which our data and knowledge are incomplete in general. But we know more about what the demographic conditions consist of, how changes to them have slowly emerged and developed, and how they are able to affect other mechanisms affecting settlements and migration; and we also know how to study these things. The report provides some documentation and findings from studies of this type. It is based on methods and interpretational practices depicted in the book *Regional demografi* (Regional Demography) (Sørli 1995), as well as the enhancement of some of the techniques presented therein.

High levels of migration and dramatic growth in the youth and settling-down phases, cities and suburbs alternate

The major urban regions have grown substantially over the last decades. There is a strong correlation between the growth accruing to the cities and that accruing to the immediate surrounding country. Many people move from neighbouring areas to the city during the course of their youth, and move back to the hinterland when they settle down. About a half of these people prefer their home municipality. For those who migrate into the main urban areas during their youth from other places, the process is generally the same. More than 50 per cent move out of the urban areas again before settling down for good. Of those who remain in the urban regions there is a distinct migration stream from the urban to the surrounding suburban municipalities during the settling-down and family phases. This is the way it always has been, to varying degrees. When, due to a variety of reasons, waves arise in the migration of youths to the cities, this will propagate and create new waves in the succeeding migration from the cities to the neighbouring municipalities and other regions later on. In all four major urban areas there was evidence pointing in this direction towards the end of the 1990s.

The trends in the Oslo and Bergen areas appear to incorporate all groups, i.e. gender, educational level, type of occupation. Both with regard to age 29 and 35, the proportion of the various educational groups within different occupations, for the latest cohorts that have become established both in the cities and surrounding municipalities, is no different from what it was at the beginning of the 1990s. The change towards enhanced growth in the surrounding areas and less in the cities does not seem to be caused by a need for new types of labour in any of the area types. In the Trondheim and Stavanger regions there are no great changes in this regard either, but there is a tendency for persons in public employment to be moderately affected. Trondheim has received more people with high education of both sexes at the expense of the surrounding areas through in-migration, while the same occupational groups, less than previously, locate in the Stavanger region as a whole. As regards women the cause, however, is neither increased out-migration (which is the main reason for men who have grown up in the surrounding country), or reduced new in-migration. The reason is that fewer women among those who have grown up in the region have been recruited to this type of education.

In all of the migrational waves in and out of – and within – the major urban regions, we see a rising number of highly educated people. This increase, however, is no larger than the rise in education nationally. For both sexes, then, the conventional over-representation of the highly educated in the main urban regions is reduced. In the areas surrounding Bergen and Stavanger, the educational proportion is lower than in equitable areas surrounding the other major cities. We see no evidence of substantial changes. This means that other regions than the large urban areas have enjoyed the fruits of most of the growth in education in the country. For the country as a whole, this represents a regional equalisation process in educational composition. Previously, educational growth led to a stronger concentration of the highly educated in the major urban agglomerations. But when the growth in education passed a certain threshold point, the effect was reversed. This means that education, as an individual factor, does not have as centralising an effect on the migration pattern of contemporary youth as it once did.

In a similar analysis of migration between city districts we have only examined the age phase 20–28 for the cohorts born 1969–71 due to less comprehensive data. A consequence of this is that a smaller proportion of the permanent moves has been captured than is the case in the other analyses. This allows us to ascertain to a large extent the high level of migration to the central districts of the cities. This is particularly high in the central parts of Oslo, where it exceeds the migration gain by 10,000 persons through the age-phase within the three cohorts alone. Compared with the trend in the rest of the city, growth is even more marked in central Bergen and Trondheim. In Stavanger the distribution between the city districts is more even. There is a marked tendency for the growth in all city districts to be stronger among groups with an education beyond upper secondary school than among those with less. The migrational tendency does look as if the distance between the city districts influences it, and proximity is a strongly influential factor. In Oslo, moreover, there is evidence of a certain amount of sectorisation both between city districts and in their relation to various surrounding regions. The growth in the city districts originating outside the major urban areas is more evenly distributed.

Prospects show the strongest population growth in the major urban areas

Growth trends in the major urban areas should not be put down to migration and migrational changes alone. As already mentioned, the cities will enjoy sturdy growth even without anybody migrating. This is due to the natural growth potential of the population, which is accumulating as an ongoing historical process. The term *natural growth potential* refers to the growth impulse caused by differing cohort size, as when more people get to make up an age-group because the succeeding cohorts are larger than the preceding ones. When the size of succeeding cohorts decline, as in the case of young adults today, thanks to the strong fall in fertility in the 1970s, we call the phenomenon *natural growth deficiency*.

The regional variations in waves of this type are due to combinations of changing fertility rates and migration forwards to the age they currently occupy. The drop in fertility was higher in rural areas than in the towns, so the fertility deficit was greater from the start in the rural parts of the country than in the cities. The Oslo region had been affected by the decline in an earlier period than other regions, thus the deficiency was greater for some of the earliest cohorts involved in the wave. In the western Norway the effects appeared a little later, and in the southwest the reduction all told was less than in other regions. A rise over time in the in-migration of youth, however, has acted as a compensatory mechanism for a part of the growth deficiency in the large urban areas, and in all of the regions except Trondheim both the cities and their environs may expect a lower growth deficiency to occur in the young adult generation than otherwise in the country.

Considerations of the type presented above are formalised in the report by means of *prospect analysis*. There is not much fortune-telling in this. We simply provide indications of what can be expected in terms of growth and decline if migration losses and gains through the different life phases remain the same. We thus have a control and measuring device to help us register change. Changes must naturally be expected, and, on the basis of present migrational trends through each separate age-phase, we have constructed a system to adjust the prospects correspondingly. For each of the major urban regions as a whole, and for each of the cities and their surrounding areas separately, the report provides both unadjusted and adjusted prospects.

All in all, the city regions will see a hardly noticeable reduction in growth potential in the family groups, while increased in-migration among youths will raise the growth potential (i.e., reduces the growth decline) in the young adult population. In all of the cities, growth potential will be reduced for children and parent groupings, while it will increase in all surrounding areas. Both the cities and their vicinities can look forward to far higher growth in these groups than in the national population, and this remains true after adjustments to fit the ongoing trend development. The trend adjustments allow greater balance in the growth for the major cities and their surroundings as far as developments in the present family population are concerned. In the teenage groups the major urban regions may expect, in sum, a growth between 30 and 40 per cent. For the parent groups, who will be crossing the forties' threshold during the next decade, we expect growth to be slightly lower, about 20 per cent in both cities and surrounding country. The Oslo region is looking at greater growth and the Trondheim region at somewhat lower growth than the urban regions in western Norway. The municipalities bordering on Bergen, however, is rather special with regard to the growth profile in the family groups, which shows, among other things, a future reduction for the oldest parents. The prospects for the youngest parents in the family groups, on the other hand, show growth developments akin to those for the Oslo area and adjacent parts.

For the next young adult generation, that is, for today's teenagers and people in an early educational phase, the future holds a significant decline in prospect. Observing over the period 1998–2008, a national decline may be expected of about 20 per cent in the age group 26–32 years of age. For the city regions, the decline appears to be lower, and significantly lower if the ongoing migration patterns continue, especially in the Oslo region. The latter prospect is not particularly realistic, however, since the shape of the trend is largely due to the economic upswing of recent years. It would be more realistic to expect a return towards more average gains through the education phases and the early family phase. A large amount of the migrational activity may well be realised for some of the involved cohorts.

Documentation of the long-term trends in a life-course and generation perspective

The report documents in great detail the progress of migration gains and losses through the various age-phases for all cohorts within a generation. For child migration up to the age of fifteen, differences are apparent among urban municipalities. Bergen and Trondheim have seen the most traditional and also the most expected trends, with large and growing migration leaks for cohorts of children born up to and including the early 1970s. During the most intense period, these two cities lost 20–25 per cent of their cohort sizes below the age of fifteen, an age which, for these cohorts, was reached towards the end of the 1980s. For the most recent birth cohorts, the migration loss below the age of fifteen has seen a 7 per cent reduction in the case of Bergen and 10 in the case of Trondheim. Oslo originally had a migration leakage that was higher than the two former cities, at about 30 per cent for cohorts born at the end of the sixties. Later, this reduction

has waned steadily and, for the most recent cohorts, been 16 per cent. Beyond the seven-year-old age-group, there are no migration losses affecting Oslo, and we would have to go back all of ten years to find the level of school-aged children declining as a consequence of migration. There has been a slight rise for all cohorts born after 1980. We see here a distinct generation divide with regard to child migration within Oslo. Stavanger has seen a far more balanced migrational development through the childhood phase, while the leaks are on the rise, if only moderately: From perfect balance a generation ago, the leak with respect of today's fifteen-year-olds has risen to 6 per cent of the cohort size.

All of the areas surrounding the cities have received children through the phase from birth to the fifteen-year-old stage within the last generation. The greater Bergen area has traditionally gained most (peaking at 42 per cent), but has seen recession in recent years. With regard to today's fifteen-year-olds the migration gain through the phase has amounted to 25 per cent. Most of this comes before the children reach school age. Because there has been a considerable drop in the leak from Bergen, the region as a whole has transformed a small loss to a small gain for the last cohorts of fifteen-year-olds. For the greater Trondheim area, the story and the development is the same, though with the difference that the gain has not been equally substantial, 20 per cent for the most recent cohorts of children. As for the Bergen region, a small loss has been turned into a small gain due to a lower leakage for the city municipality. The greater Oslo and Stavanger areas have enjoyed migration gains through the phase 0–15 years of between 10 and 20 per cent for most of the cohorts of children in the last generation. In the greater Oslo area, however, the gain has increased for the most recent cohorts, while it has declined in the greater Stavanger area, and, as regards the latest cohort aged fifteen, is just under 10 per cent. Like the Bergen and Trondheim regions, the Oslo region as a whole has seen the transformation of migrational leakage of children into gains. The Stavanger region has witnessed declining gains throughout the whole of the thirty-year period. The results of child migration have been extremely even in the four major urban centres thanks to this: all the regions achieve a 2–3 per cent gain through the phase 0–15 years. The prospects for succeeding cohorts are not as favourable, however.

A correspondingly detailed account of developments through the life cycle phases may be perused in the report. Progress from the fifteen-year-old stage and from stage to stage thereafter shows in detail the way in which the cities and their surrounding areas have interacted and developed. The main finding and the main focuses on the alternations between towns and their surroundings emerge distinctly. The same applies to the differences between the sexes which, in the main, reflect the fact that women, irrespective of geographical area, migrate earlier, but that the sexes fall in line again before the cohorts reach the age of 35. All of the cities have seen their migration gains increase for all stages right up to the forties, while the surrounding country to an increasing degree has experienced leaks at the 20-year stage prior to receiving expanded waves of returnees and secondary migrants from the cities.

Looking at the regions as a whole, the Oslo region comes out best with the highest migration gains, showing long-term and stable gains of 35–40 per cent through the phase 15–40 years for a number of cohorts of both sexes. The gain for the Stavanger region is around 25 per cent, and on the increase. The long-term gains for the Trondheim region through this major occupational phase have fallen from 17–18 to 11–12 per cent for both sexes. The Bergen region has experienced a low and constant migration gain throughout this long life cycle phase of nearly 5 per cent. If we base our calculations on the long-term development of cohorts which are only in their twenties, then there is evidence of increased gains accruing to the Bergen region. The same is true, in part at least, for the Oslo area, even though the gain here until relatively recently (the past two years) has been

on the decline through the 15–23-year phase. This is chiefly an outcome of the fact that more people are engaged in acquiring an education without having registered their new addresses, and we are therefore obliged to await increased gains for these cohorts later on, similar to the way this has been observed for earlier cohorts at higher ages in the past. With regard to the Trondheim and Stavanger regions, we have no incontrovertible evidence indicating any long-term changes to the migration gains. In all of the major urban conurbation, we have seen over the past couple of years signs of increasing migration gains among people in their early twenties. We interpret this as an economic cycle effect which, we believe, will return to its normal level in time.

An increase in housing-market-related problems can not be deduced from the figures for long-term migration gains according to cohort, age, and sex. If there have been any effect due to such difficulties, it is only as a factor damping growth in the cities arising from migration which, without this effect, would be even higher. This is not at all inconceivable. But it is not the most natural explanation since the natural growth potential is greater in the major city regions, and especially in Oslo, than in the rest of the country. Thus, the growth pulses increase due more to the presence of an intrinsic youth population than through potential new in-migration. This process will continue and in all likelihood contribute to slightly lowering in-migration in the coming years without this weakening the centralising tendencies around the major cities in the country, as already indicated. The migrational past will ensure its materialisation.

Some final remarks

When we examined the age biases in the city regions, and against a background of observing them over time, we have already emphasised the strength in the centralisation of the pre-school family group in the cities. This occurs from the moment of birth and continues thereafter. Since the middle of the 1980s, a steadily increasing proportion of the children in Norway are being born in the major cities. The cause may only to a small extent be laid at the feet of the slow equalisation of the birth rate between urban and rural areas, which has been going on for many decades. There is a far more significant connection to the unabating geographical biases that occur when increasing numbers of young families settle down in the major city municipalities on a permanent or temporary basis. The centralisation of children has taken off much more rapidly than the two processes together would lead one to expect. The additional explanatory factor is that the women in question have born their children later in life, and that a larger share of the women therefore has had opportunity to move to a city region before having a family. There are coinciding reasons why young women move and born children later than their predecessors, namely that more of them are securing an education and entering an occupational career, before they combine a family and housing career. The natural place to do this is, for many, the major cities. Thus it is that births are redistributed and concentrated increasingly towards the urban conurbations. The higher fertility of the immigrant population has an effect in Oslo.

All in all this provides the background to the fact that the present generation of children, for the first time ever, in its entirety, is more strongly represented in the city regions than in the country. And underlying this we find the main explanation as to why the city regions are growing at the fastest pace even though migration from the rural areas to the cities stops up completely at some point. Rural Norway must prepare itself for population declines anyway, simply because it does not have the natural growth potential for any age groups under fifty. As mentioned already, the growth potential in the major urban centres is formidable, and the growth deficiency in the young adult population will be only moderate.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og formål

Flyttingene i Norge har alltid gått i bølger. I økonomisk gode tider flyttes det gjerne mer enn når det er lavkonjunktur. Utslaget av flyttebølgene er avhengig av hvor folk til en hver tid bor, og hvor mange som befinner seg på ulike steder i ulike livsfaser. Siden flyttemønsteret i Norge er sentraliserende, forsterkes sentraliseringen når det er mange som flytter samtidig. De underliggende kreftene og mekanismene er imidlertid i større grad de samme, om bølgene er store eller små.

Flyttedebattene i Norge går også i bølger. Disse følger gjerne flyttebølgene i tid, og med utslag i lydnivå som langt overgår styrken i flyttebølgene som debatteres. Ensretningen av forklaringene passer også godt til bølgenes utseende. For å illustrere med debatten gjennom siste halvdel av 1990-tallet: Den begynte med at kommunalministeren fikk gjennomslag i mediene da han i 1995 utropte Norge til verdensmester i distriktpolitikk. To år senere var oppfatningen i opinionen at aldri hadde nordmenn vært mer urbane og byorienterte – med forklaringer om masseflytting knyttet til utdanning, moderne livsstil og sosial tilhørighet. Etter to nye år sitter flertallet og ryster på hodet over at storbyene plutselig har fått innenlandsk nettoutflytting, og debatten har ved inngangen til år 2000 stilnet markert av.

Det er imidlertid ingen grunn til å være mindre opptatt av bosetting og flytting nå enn for verken to eller fire år siden. Situasjonen er i hovedsak den samme. Det kan et stykke på vei forklares som naturlig, når flytting går i bølger. Hva er det som egentlig har skjedd med flytte- og bosettingsmønsteret i de fire store byene? Dette spørsmålet belyser vi på kryss og tvers i denne rapporten.

1.1.1 Tematisk og metodisk tilnærming

Vi tar i stor grad utgangspunkt i tidligere regionaldemografisk forskning. Vi har lenge registrert, beskrevet og studert de befolkningsprosessene som sakte men sikkert pågår. Gjennom siste generasjon har både storbyer og omland gjennomgått store demografiske endringer. Utviklingen i byene og om landene har hele tiden vekslet. Byene har alltid hatt høy ungdomsinnflytting. Inntil midt på 1990-tallet fikk bykommunene også en økning i andelen av den totale familie lokaliseringene i stor byregionene. I løpet av de 10-15 siste årene har vi av denne og andre grunner registrert en spesielt kraftig vekst i barne talls utviklingen i de store byene. Veksten har vært kraftigere enn for en del andre grupper. Grunnene skal vi gjenta og fenomenet dokumenteres også i denne rapporten.

Storbyregionene har som helhet fått kumulert stadig mer vekst de siste tiårene. Denne skriver seg ikke bare fra flytting direkte, men kommer i økende grad også som resultat av at når stadig flere barn vokser opp i sentrale strøk, da blir den naturlige vekstkraften i

befolkningen forflyttet til svar ende. Den bakkenfor ligg ende årsaken til dette er at både foreldre, besteforeldre og oldefor eldrene til dagens barn har flyttet fra kyst- og bygdestrøk til de sentrale byområdene, og dermed har hver nye generasjon blitt forflyttet tilsvarende fra barnsben av. Det ligger altså langsiktige historiske og demografiske prosesser bak den regionale befolkningsutviklingen i Norge.

For oss har det vært en løpende oppgave å følge med i denne prosessen. Den skrider fram i takt med at nye årskull rykker opp på forgjengernes plass i livsløpet, og at forgjengerne rykker videre og over i nye livs faser. Et skarpt fokus på dynamikken i disse i og for seg helt selvfølgelige bevegelsene, avslører at virkningene ikke nødvendigvis er like selvfølgelige. Det kan lett oppstå overraskelser og mistolkninger når nye endringstrekk plutselig trer fram. Ofte enn man først har trodd er forklaringen på plutselig omslag nokså naturlig. Vi har imidlertid fått tilsynelatende overraskelser på mange områder de siste tiårene - i forbindelse med fødselstalls bølger, omslag i søkningen til utdanning, uventede bevegelser på arbeids- og boligmarkedet, og i det siste ikke minst i forbindelse med bosetting og flytting.

Vi skal som nevnt ikke lenger tilbake enn til flyttebølgen i 1997-98 for å finne en debatt som nærmest uavhengig av motargumentene fastslo at flyttestrømmen til de store byene en gang for alle var blitt helt uavvendelig. Årsaken til at debatten oppsto var mediefokusering på årlig flyttestatistikk, som viste at svært mange ganske riktig flyttet til storbyene i 1996-97. Flyttetall og flytteanalyse av den type som demonstreres i denne rapporten viste imidlertid allerede da at av hvert nye årskull som kom opp på de alderstrinn som flyttet mest, bodde det etter flytting fortsatt en økende andel i hjemkommunene. Dette gjaldt både i distriktsstrøkene og i mindre byområder og tettsteder. Disse forskjellene ble imidlertid helt utlignet gjennom flyttebølgen som kom i 1996-97. Bølgen ble utløst av en høykonjunktur, og potensialet var oppstått gjennom lav konjunktur. For å forstå flytting er det nødvendig å skille mellom utløsende og potensielle årsaker. Det er som regel potensialet som dimensjonerer styrken i flytteutslaget, styrken av utløsningsfaktoren har gjerne mindre direkte påvirkning.

Derfor blir resonnetet videre slik: Først hvis fraflyttingen for nye årskull over livsløpet begynte å overstige nivået for forgjengerne, kunne det snakkes om økt tendens til flukt. I så fall ville dette skjedd i 1998. Da stoppet imidlertid den delen av strømmen opp, som skyldtes at mange var forsinket i forhold til forgjengerne. Flyttestrømmene falt tilbake i gammelt leie, og storbyene fikk plutselig innenlandsk netto utflytting. Brått endret debatten karakter, og mange søker etter noe å legge skylden på. Det blir pekt på boligmangel og økende boligpriser som klar årsak. – Men det er kanskje å snu saken litt på hodet.

Årsaksretningen går i første omgang mer den andre veien. Den konkrete påvirkningen av bolig markedsutviklingen for flytting på ulike steder er imidlertid lite kjent. Det finnes ikke gode og detaljerte data. Det som imidlertid er nokså åpenbart, er at med en så kraftig vekst i den unge voksen befolkning en som vi har hatt i Oslo de seneste årene, så har dette måttet gi effekter på bolig tilgang og bolig priser. Så er neste spørsmål hvordan dette virker tilbake på flytte strøm mene senere. I 1998-99 ser vi at videre flyttingene ut av de store byene øker, og at omlandet får en god del av disse. Kanskje har bolig prisene en betydning, og med utslag i alle fire byer?

Imidlertid har det alltid vært slik at en høy konjunktur har en stimulerende effekt på ungdoms flytting ene inn til byen og på familieflyttingene ut. Dette henger sammen med at flere får realisert ønsker og behov i sine livsprosjekter når det blir bedre økonomiske tider. Syssel setting og inntekter øker, flytte strømmene tiltar i den retning de ellers går. Flytting fra storbyene til omlandet i etablerings- og familie fasene representerer det

normale. Og det ser ut fra dette prosjektet ikke ut til at styrken i strøm mene overgår det normale, sett i forhold til det store og økende potensialet som har bygget seg opp i storbyene gjennom kumulerende nyinnflytting på 1990-tallet. Ved inngangen til 1999 hadde alle de fire byene fortsatt større flyttegevinster i behold på 20-års trinn ene, etter flytting gjennom ungdoms fasen fra 15-års trinnet, enn for forgjengerkullene årene før. Også på 30-årstrinnene er flytte gevinstene tilbake fra 15-årstrinnet fortsatt høyere i alle de store byene enn for de fleste tidligere årskull.

Med det som er sagt over, har vi antydnet grunnideen for hvordan vi har lagt opp analysene i denne rapporten, og samtidig hvordan vi studerer utslag av befolkningsutviklingen helt generelt. I de fleste kapitler er det lagt et langsiktig perspektiv til grunn, som er basert på at årskull etter årskull gjennom løper ulike faser av sine liv. Dette gir innsyn til å forstå prosesser uten å ha data for alt som spiller inn på bordet. Ideene og tematikken er nærmere beskrevet i Sørli (1995a).

1.1.2 Oppbygging og empirisk gjennomgang

Rapporten består av tre deler. I første del gir vi en hovedoversikt over befolkningsutviklingen i storbyregionene de siste par tiår, og belyser en del av de mer kjente sidene ved utviklingen. Blant annet presenteres det hvordan folketall og aldersstrukturer har utviklet seg, med kommentarer knyttet til aldersskjevheter i de ulike byregionene. Det gis i tillegg detaljert dokumentasjon over folketalls utviklingen for barn og unge voksne i livsløpsperspektiv i byer og omland gjennom siste generasjon. Her befinner det seg et grunnlag for et vell av kommentarer og innsynsmuligheter. Innenfor rammen av dette prosjektet, med bare litt over tre ukeverk til rådighet for hver byregion, har vi ikke utnyttet dette materialet for hva det er verdt i denne omgang. Det er imidlertid demonstrert hvordan man på egenhånd kan tolke livsløpsutvikling og forskjeller fra kull til kull.

Annen del gir resultatet av såkalte utsiktsanalyser, basert på begrepet naturlig vekstkraft. Hoved hen sikten er ikke å spå eller lage detaljerte anslag for framtidig befolkningsutvikling. Teknikken har som en hensikt å vise hva som ligger i kortene av vekst og tilbakegang, ut fra størrelsen på årskullene og hvordan flyttemønsteret gjennom ulike livsfaser har vært tidligere. Samtidig har formaliseringen av metoden visse analytiske egenskaper som gjør den egnet som et kontroll- og måleapparat for å registrere løpende endringer. Ved hjelp av dette kan vi skaffe oss godt innsyn i hvordan framskynding og forsinkelser i flytteatferden over livsløpet virker på folketallsutsiktene. Dette er det redegjort for i detalj, samtidig som det også er vist hvordan en utvidelse av teknikken, som er basert på pågående flyttetrender gjennom ulike livsfaser, kan hjelpe oss til å få ytterligere innsikt i prosessene og til å lage sikrere anslag for utsiktene. Metoden er tidligere beskrevet i Sørli (1995a, kapittel 5). Det utvidete apparatet er beskrevet for første gang i kapittel 7.1. I analysene knyttes utsiktsperspektivet til en horisont av en på forhånd valgt lengde, her ser vi henholdsvis 11 og 22 år fram, det vil si fra 1997 til henholdsvis 2008 og 2019. Optimal bruk av metoden fås imidlertid ved bruk av en horisont på kun 6-7 år, fordi innholdet i livs faser av større lengde som regel blir mindre homogene og dermed vanskeligere å tolke. Vi kommer tilbake til dette i flere sammenhenger.

Tredje del refererer resultater av flytteanalyse i livsløpsperspektiv. Vi har fulgt en del årskull gjennom noen aldersfaser, og har studert utviklingen i bofasthet, tilbakeflytting, fraflytting, nyinnflytting og videreflytting i byer og omland. Et kapittel fokuserer på byen, omlandet og landet for øvrig. Et annet ser spesielt på flyttingene innenfor hver av de store byene. Bydelsanalysene avdekker en enorm utskifting av befolkningen i visse områder.

Fokus på samspillet mellom byer og omland avdekker en komplisert dynamisk veksling, som er slik at det er lett å feiltolke utviklingen. Det er her vi finner det naturlig at storbyveksten mot slutten av 1990-tallet har måttet vike noe til fordel for økt omlandsvekst.

Effekter av innvandring og innenlandsk flytting er behandlet bakerst i kapittel 8. Ved å sammen holde stoffet som presenteres i kapittel 4, hvor innvandrere empirisk er inkludert, og livsløpsanalysene i kapittel 8, hvor de ikke er det, har vi laget en egen liten analyse over hvor mye innvandrerne har betydd for befolkningsveksten i storbyene. Effekten er større enn den man vanligvis tillegger den i den generelle sentraliseringsdebatten. For alle de fire storbyene skriver 35-40 prosent av flyttegevinsten gjennom livsløpet for årskull fulgt fra de var 15 til 35 år seg fra utenlandsfødte. Tidligere i livsløpet er andelene lavere. Mens omtrent halvparten av alle norskfødte nyinnflyttere til storbyene flytter ut igjen i løpet av denne 20-årsfasen av livsløpet, blir det store flertall av utenlandsfødte som kommer inn, boende i byene.

Under prosjektets gang har vi samlet mye dokumentasjon. Bare en liten del er med i denne rapporten, som nok er blitt i største laget som den er. Spesielt har de enkelte omlandsregionene fått lite empirisk dekning. Vi har derfor diskutert med oppdragsgiverne om vi skal gi ut fire statistikk notater separat, ett for hver by. Når rapporten går i trykken er dette ikke endelig avklart, men det er svært sannsynlig at dette vil bli gjort. Noen få steder henvises det til slike notater.

1.2 Noen sosiale og demografiske perspektiver

1.2.1 Drøfting av faktorer som kan påvirke flytte- og bosettingsutvikling i en storbyregion

Boligmarkedet er kanskje den viktigste enkeltmekanismen bak bosetting og flytting innen et storbyområde, både med hensyn til fordelingen mellom bydeler og i forholdet til omlandet. For flyttestrømmene over storbygrensene betyr arbeidsmarkedet langt mindre enn boligmarkedet. Også faktorer som har å gjøre med tilgjengelighet til andre typer goder enn bolig – så som ulike typer av varer, av private og offentlige tjenester, kulturtilbud, kommunikasjoner osv. spiller i hovedsak positivt inn for storby områdene. I tillegg har personer som har vokst opp i storbyområdene som alle andre såkalte "røtter". Disse er av ulike typer, og for mange har de en helt grunnleggende betydning for bostedsvalg som voksen. Hvordan faktorer av ulik type kan tenkes å virke innbyrdes går vi nærmere inn på nedenfor. Dessverre er boligmarkedets påvirkning og virkemåte det vi antakelig vet minst om, og dermed er utvekslingen mellom storbyene og omlandene noe av det vi faktisk har vanskeligst for å få empirisk innsikt i.

De fire storbyområdene, slik de er avgrenset i dette prosjektet, utgjør i stor grad egne arbeidsmarkeder. Dermed vil ikke flytte- og bosettingsutviklingen innenfor hver storbyregion i særlig stor grad la seg påvirke av endringer i lokal nærings- og arbeidsmarkedsutvikling. Dermed vil det i større grad enn mange andre steder, hvor variasjonene i arbeidsmarkedet betyr mye, være duket for betydningen av tilgjengelighet og prisforskjeller på boligmarkedene innenfor en byregion som helhet. Vridning i næringsutviklingen på landsbasis eller endringer i den økonomiske velstandsutviklingen generelt, vil kunne styrke eller svekke det relative arbeidsmarkedsleiet i storbyområdene, og dette vil naturligvis kunne påvirke flyttestrømmene til og fra storbyområdene i større eller mindre grad. I hovedsak blir det derfor slik at mens arbeidsmarkedet i stor grad styrer

endringer i flyttestrømmene mellom storbyområdene og landsdelene ellers, er boligmarkedet i større grad en regulator innenfor den enkelte storbyregion.

Hvordan boligmarkedet generelt virker på flytting i regioner av ulik størrelse, og hvor følsom markedets påvirkning på flytting er for små og store endringer i priser og tilgjengelighet, har vi dessverre for lite innblikk i. Variasjon i kullstørrelser og i alderssammensetningene i ulike deler av regionene, samt ulik familie- og husholds-sammensetning har også større innvirkning enn det som er avdekket til nå. Videre har det interesse å vite mest mulig om sammenhengene mellom generasjonsutskifting og boligomsetting i ulike typer områder. Her er man henvist til å følge prosessene over lang tid. Dette har vi imidlertid ikke data for, men det er mulig å fremsette hypoteser om ulike virkningsmekanismer. Et eksempel er knyttet til hva som skjer i forbindelse med død: Blir botettheten i en by eller et område da større eller mindre? Hvis befolkningsutviklingen er i en fase hvor det etterlates flere enker og enkemenn enn det dør enslige gamle, blant annet av denne type, kan botettheten avta som følge av dødelighet. I mange tilfelle vil da kun en person bo der det tidligere bodde to. Er de enslige i flertall, fristilles det imidlertid flere boliger. Dette vil antakelig vekse, og sterkest der mange tidligere flyttet inn samtidig. I Oslo har befolkningsstrukturen for de eldre skiftet helt karakter i løpet av de siste par tiår, og områder i byen kan radikalt ha skiftet demografisk karakter.

Det finnes heller ikke så mye data for å kunne undersøke virkningen av det tredje settet med faktorer, dvs. de som går på sammenhengene mellom bosetting og flytting og tilgjengeligheten til varer og tjenester. God tilgang til private og offentlige goder, og til kommunikasjoner, fritidstilbud og kultur har stor betydning for den enkelte, men med utslag som langt fra er uavhengig av hvordan situasjonen er med hensyn til arbeid, familie og bolig. Betydningen av tilgjengelighetsfaktorene øker for de fleste når situasjonen på arbeids- og boligmarkedene er uproblematisk. Som oftest er det tilfelle ved høy konjunktur, selv om boligmarkedet i Oslo kanskje ble et unntak mot slutten av 1990-tallet. Mekanismen består i at når valgfriheten på arbeidsmarkedet øker, vil preferanser på områder som ellers ikke ville blitt vektlagt like sterkt (mer luksuspregede tilbud), få økt betydning for bostedsvalg. Av og til kan de utløsende faktorene ved en beslutning om å flytte eller likevel bli boende være underordnet de potensielle og mer grunnleggende, som er knyttet til identitet, arbeid, bolig og sosialt nettverk. For en stor del av befolkningen, antakelig omtrent halvparten av hvert voksne årskull i 35-40 årsalderen, har egenskaper som har med "røtter" å gjøre en dominant plass i det settet av grunnlagsfaktorer som har betydning for beslutninger om flytting for et varig eller langvarig boopphold.

Begrunnelsen for å kunne konstatere dette er at drøyt halvparten av hvert årskull som har gjennomført etableringsfasen i Norge i dag er å finne som bofaste eller tilbakeflyttere i hjemkommunene sine. Blant disse er det langt flere menn enn kvinner. Grunnen til dette er at vi blant "røttene" for menn i større grad enn for kvinner finner eiendom som skal overtas til "nærings ervervelse" på hjemmeplassen. Forskjellen i bofasthet mellom kjønn er minst i de store byene, og aller minst i Oslo. Her er røtter av denne type i stor grad eiendom innen vare- og tjenestesektoren (butikker, verksteder, forretninger, salonger), og en del slike overtas i større grad enn annen type næringsseiendom også av kvinner.

For kvinner på sin side består "røttene" i større grad enn for menn av sosiale nettverksfaktorer, ofte gjennom tilknytning til familie, slekt og venner. Det sosiale nettverket har imidlertid en tendens til å bli skiftet ut med fagfeller og kolleger, i takt med at stadig flere kvinner tar utdanning og sikter mot egen yrkeskarriere. For både kvinner og menn er det tydelig at utdanning og yrkesspesialisering svekker betydningen av "røttene" generelt. Blant høyutdannede finner vi da også langt flere nyinnflyttere både i og utenfor storbyregionene enn vi gjør av folk med mindre utdanning. Utdanningsveksten er imidlertid

ikke like sentraliserende som økningen alene skulle tilsi: En økende andel av dem som tar høy utdanning blir værende eller flytter til regioner utenfor de store byene. Utdanningsutviklingen kommer dermed hele landet til gode. Storbyregionene har likevel den klart høyeste flyttegevinsten blant de høytutdannede, når vi ser på prosessen fram til 35-40 årsalderen. Slik har det altså alltid vært, men det skjer en svak utjevning.

I mange av kapitlene inngår ingen eksplisitte faktorer av de typer som er nevnt. Dermed er det ikke sagt at slike faktorer ikke er med i betraktning. Bak prosessene som har formet aldersskjevheter og utsiktsskildringer, til dels justert for pågående trender, ligger ikke noe annet enn nettopp slike samfunnsfaktorer som de vi nå har snakket om. Disse har virket i samspill med den demografiske dynamikken, og resultatet er sumvirkninger som det er vår oppgave å tolke.

1.2.2 Livsfase er av sentral betydning for å tolke og forstå flyttetall og folketallsendring

Det er her betydningen av livsfase kommer inn. Ingen kan avdekke den enkelte faktors betydning i sum, men mange typer faktorer har ulikt innhold i ulike livsfaser, og i denne forståelsen ligger det muligheter til å kunne gjøre velkvalifiserte tolkninger. En god innfallsvinkel for å studere utslag av endring er å følge årskull etter årskull gjennom de samme livsfaser. Framstår det systematiske endringstrekk fra kull til kull, skyldes det som regel alltid en strukturell endring i påvirkningen fra samfunnskraftene. Hvilken fase de inntreffer i, gir gode pekepinner mot hav som kan ligge under, og som kan undersøkes videre.

Noen endringstrekk er midlertidige, og oppstår fordi årskull ikke "går i takt". Selv om de aller fleste tar skolegang, fortsetter en yrkesopplæring eller utdanning, og på et eller annet tidspunkt begynner i sin første jobb og skaffer seg sin første bolig, er det variasjon med hensyn til når i livsløpet det skjer. Dette avhenger mye av de muligheter som finnes. Med en politikk og en utvikling hvor alle skal få samme muligheter, vil livsløpsforløpene fra kull til kull i det lange løp variere lite. Høy- og lavkonjunkturer påvirker imidlertid "timingene", dvs. når i livsløpet de ulike steg tas. Unge i en ennå uetablert fase er for eksempel mer sårbare for arbeidsløshet enn andre. Store gjennomsnittsforskjeller i sysselsetting, familiedannelse og flytting fra kull til kull på lave alderstrinn vil derfor ha en tendens til å utjevnes over livsløpet.

I denne rapporten presenterer vi flere varianter av en såkalt utsiktsanalyse (Sørli 1995a). Her velges det en fast utsiktshorisont. Kapittel 5 gir en beskrivelse av utsikter i et svært langsiktig perspektiv (22 år, sett fram mot 2019). Disse gir ingen realistiske spådommer om utviklingen, de illustrerer kun hva som følger av den regionale variasjonen i generasjonsstørrelsene i 1997, gitt at flytteomfordelingen gjennom aldersfaser av 22 års lengde ikke endrer seg. Dette gir altså rent initielle betraktninger om utviklingen. Videre har vi i kapittel 6 en kortere utsiktshorisont på 11 år, hvor også utsiktene bak oss de siste 11 år blir trukket inn. Denne bør heller ikke tolkes som framskriving. Derimot har vi i kapittel 7 en analyse som trekker inn de pågående trendene fra årskull til årskull blant dem som er inne i de livsfasene vi analyserer. Denne har i større grad karakter av en framskriving, og har vist rimelig bra resultat. Hovedfordelen med metoden er at utslag av midlertidige endringer blir tonet ned. Dette skjer fordi livsfaser av en viss lengde blir studert som en enhet. Vi snakker da både om den type påvirkning som skaper bølgegang i folketallsmålene over tid, men som blir utfaset og ikke etterlater varige forskjeller i atferdsmønstrene i befolkningen i det lange løp, og den type endringer som mer har

karakter av tilfeldigheter og engangshendelser. I kapittel 7 legger vi til grunn aldersfaser av 10 års lengde, og ser framover fra 1998 til 2008.

1.2.3 Forslag til valg av 7-årsfaser ved livsløpsanalyse

Eksperimentering har vist at bruk av aldersfaser på 6-7 års lengde med tilsvarende lang horisont ser ut til å gi best treffsikkerhet, når man har som mål å predikere. En sjuårig faselengde har også vist seg enkel å tolke i mange sammenhenger. En mulig årsak er at mange livsfaser av en slik lengde rommer og gjerne avgrenser et "delprosjekt" av gjøremålene og innholdet i det livsprosjektet som folk vanlig vis har. For vårt arbeid her ble det imidlertid bestemt at vi skulle se 10-11 år fram (fra 1997 til 2008). Med data for 1998 er de justerte utsiktsanalysene gjort gjeldende for ti år. Dette gir nok ikke optimal treffsikkerhet, om dette skulle være et hovedmål. Siden hovedhensikten i større grad er å gi innblikk i dynamikken, og på et oversiktsnivå illustrere hva som kan ventes av vekst og tilbakegang, spiller det ikke så stor rolle. En annen gang vil vi nok likevel foretrekke en sjuårshorisont i utsiktsanalyser av denne type. Med dette forbehold kommer den demografiske tankegangen og innsikten imidlertid også godt fram ved valg av en tiårshorisont. I kapittel 7 vises også hvordan det løpende kan lages justeringer av analysene fra år til år.

Vi skal begrunne valget av sjuårsfaser mer konkret. Antakelig finnes det neppe noen bedre oppdeling av livsløpet i faser enn ved hjelp av slike. Et forslag til en skjematisk og typologisert faseinndeling for tolking av endringer i sjuårsperspektiv, er oppført nedenfor.

Tabell 1.1 *Sammenheng mellom aldersfaser og livsinnhold*

0-6 år	Førskolefase
7-13 år	Barneskolefase
14-20 år	Ungdomsfase
21-27 år	Utdanning / opplæring / søking
28-34 år	Etablering / jobbtrening / småbarnsforeldre
35-41 år	Utvikling / spesialisering / skolebarnsforeldre
42-48 år	Gjennomføring / vedlikehold / tenåringsforeldre
49-55 år	Konsolidering / utholdenhet / fornyelse / voksne barn
56-62 år	Avgrensing / nedtoning / helseforebyggelse
63-69 år	Nedtrapping / pensjonering
70-76 år	Pensjonisttilværelse 1: unge pensjonister
77-83 år	Pensjonisttilværelse 2: middelaldrende pensjonister
84-90 år	Pensjonisttilværelse 3: eldre pensjonister
90 - år +	Pensjonisttilværelse 4: gamle, pleietrengende pensjonister

For å tolke endringer, ikke bare med hensyn til bosetting, flytting og regional fordeling, men også hvis det gjelder utvikling innen arbeidsliv, rekruttering til ulike utdanningsgrener og næringer, til familieliv og boligvalg, vil man kunne skjele til innholdet i de ulike sjuårsfasene som passerer. Mens noen årskull passerer gjennom en fase med ensartet innhold (f.eks. utdanningsfasen 21-27 år), kan andre gjennomleve sju år hvor man er kommet over fra å være midt i en fase til midt i den neste (f.eks. fra midt i småbarnsfasen til midt i skolebarnsfasen, eks. 30-37 år).

Ved bruk av utsiktsanalyse for å tolke endringer i bosetting og flytting, vil det være naturlig å vente at man finner flest midlertidige utslag mot slutten av en fase, mens man i større grad finner tendenser til nye og avvikende trekk for årskull som ender opp tidlig i en fase. Tankegangen er at siden en del av gjøremålene som har med forberedelser til for eksempel etableringsflyttinger å gjøre, blir avgrenset innenfor en livsfase, vil forsinkelser i forhold til forgjengerne bli innhentet innen fasen er gjennom levd, og framskyndinger tilsvarende føre til at det skjer mindre av det som er gjort mot slutten av fasen. Begge deler representerer en tilbakefasing av atferden før en ny fase begynner. For eksempel kulminerer nyinnflyttingen til storbyene når de unge kommer i slutten av 20-årene, i det en økende andel av alle som da er kommet begynner å flytte videre, mange som kjent til storbyområdet. Er etterfølgende årskull forsinket i forhold til forgjengere ved jobboppstarten med hensyn til å skaffe seg bolig, vil dette kunne utlignes innen jobbtreningsfasen er over.

Betraktninger av denne type er naturligvis skjematisk. Men de støtter forståelsen av de prosessene som styrer bosetting og flytting, og også annen atferd. Hadde vi hatt data for boliglokaliseringen på individnivå, kunne resonnementer av denne type vært undersøkt og testet i stor detalj. Men det er også mulig å komme fenomenet nærmere på andre måter: Endringer i fasingen over livsløpet påvirker imidlertid den naturlige vekstkraften, og det er derfor mulig å studere variasjoner i lys av fasetilknytning og faseskift.

For fasene fram til 35-årstrinnet faller inndelingen og tolkningene av sjuårsperspektivene nokså naturlig ut. Hit er det mye som styres av sosiale og institusjonelle rammer, dels lagt av skole- og utdanningssystem, og dels som krav fra omgivelsene om at man skal ha seg en jobb og finne seg en bolig. Lenger fram i livsløpet er det mer rom for ulike forløp. I gjennomføringen av yrkeskarrieren er det naturligvis større variasjon med hensyn til når i livsløpet man kommer over i nye livssituasjoner. Det er fortsatt større kvalitative forskjeller på karrierene til kvinner og menn enn i ungdomsfasene, i hvert fall for de generasjonene som nå er i disse fasene. Stikkordene som er oppført på de fem neste sjuårsfasene, altså fram til 70-årsalderen er bare en forsøksvis og skjematisk måte å strukturere fasevekslingen på. Andre ord er også brukbare her. Det viktigste er imidlertid at det faktisk inntreffer kvalitative forskjeller på stadiene i løpet av denne prosessen. Selv om livsinnholdet i større grad enn for barn og unge (hvor skolegang og utdanningsløp fastlegger fasenes lengde nærmest institusjonelt) kan spilles ut i mer varierende lengde, er det ingen andre faseinndelinger som det faller mer naturlig å peke ut. Personlig synes vi at disse sjuårsfasene passer bra, og at det også går an å karakterisere dem med både disse og flere ord. Yrkespsykologer har kommet fram til at toppen for intellektuell ytelse i gjennom snitt nås i alder 41-43 år, ved at summen av erfaring, kapasitet og krefter da maksimerer det mulige kreativitetsnivået. Det er sikkert stor variasjon, og det er sikkert også avhengig av yrkesretning og kompetansenivå.

Litt nærmere om fasene videre: I en del yrker og næringer vil nok aktiviteten i 40-årene fortone seg som en gjennomføring av det man har investert i, mye er basert på de ferdigheter, teknikker og produkter som er ervervet og implementert fram til da. Etter fasene med utvikling og gjennomføring, og ikke minst vedlikehold av kompetanse og kanskje også utstyr – for eksempel i forbindelse med teknologisk utvikling og omstilling, kommer mange inn i en slags konsolideringsfase. Her kan det oppstå spenninger mellom det å skulle "holde ut i den gamle tralten" og det å finne måter å fornye seg på. For noen blir spørsmålet om man skal begynne med noe helt annet, og det har de siste tiårene ikke vært uvanlig at en del menn har skiftet yrke når de har kommet opp i første halvdel av 50-årene. Noen kommer fram til at de trenger yrkesavveksling for en periode.

For stadig flere vil helsen sette en del begrensninger utover i disse seniorfasene, og før eller siden vil de fleste yrkesaktive måtte finne måter å sette begrensninger på. Pensjonisttiden bør i siste fase forberedes. Selv om det for menn var mer utbredt innen generasjonen som allerede er pensjonert, har dødeligheten hatt tendens til å øke uforholdsmessig mye på alderstrinnene fra 67 til 70 år. Om også pensjonisttiden videre naturlig kan inndeles i sjuårsfaser, kan diskuteres. Helsen reduseres nokså gradvis, og behovet for omsorg likeså. Overgangene er nok mer flytende, og de individuelle forløpene for helse- og aktivitetsutvikling mer varierende. Det ene valget kan være like bra som det andre.

Et siste argument for å bruke sjuårsfaser ved fortolkning av samfunnsutviklingen gjennom demografiske briller, er at denne tidsavgrensningen også svarer til fjerdedelen av en generasjonslengde. Ved å se generasjonsvekslingen og utviklingen for grupper som gjennomløper de ulike livsfaser i sammenheng, kan man få et blikk for hvordan slike ting som holdninger, moter og vaner – og utslag av kulturell påvirkning mer generelt, kan forårsake endringer i sosiale atferdsmønstre gjennom at generasjoner brytes mot hverandre. For eksempel kan en del av svingningene i flytte- og bosettingsmønsteret de siste tiårene tolkes i lys av kulturelle omslag knyttet til generasjonsulikheter. Vi tenker ikke her isolert på "den grønne motbølgen" på 1970-tallet. Antakelig har det politiske holdningsomslaget med hensyn til å stimulere vekst i offentlig sektor virket like sterkt inn, i tråd med at markedstankegangen stadig har fått mer innpass blant unge voksne på 1980- og 90-tallet.

Vi kan også studere endringer i forholdet mellom by og land under samme synsvinkel. De nye bygde generasjonene er i langt mindre grad enn før preget av utdanningsvegring, noe som igjen henger sammen med at skolegang er blitt hovednormen blant ungdommen, og at det har vært en politikk for at ungdom helst skal gå på skole på hjemstedet. Desentraliseringen av videregående skole har skapt klare holdningsendringer i mange bygdestrøk, og spesielt har det åpnet for mer skolegang for jenter. Paradoksalt nok (eller kanskje er det helt naturlig) har ikke de bedre mulighetene for å ta skolegang på hjemplassen ført til noen avtakende storbyorientering av unge voksne. Nye årskull og generasjoner søker i stadig større grad til storbyområdene for en periode av livet.

Likevel er det ikke slik at storbyentraliseringen er en helt rettlinjert prosess. Det er alltid nyanser ved utviklingen. Blant annet viser den justerte utsiktsanalysen i kapittel 7 at barnefamiliene på 1990-tallet i litt svakere grad enn på 1980-tallet har valgt storbyregionene som bosted. Trenden er imidlertid svak, og må ikke overfortolkes. Antakelig er den del av et annet og mye mer tydelig fenomen, nemlig at storbyomlandet til alle de fire byene på slutten av 1990-tallet er i ferd med å tiltrekke seg en større del av barnefamiliene på bekostning av lokaliseringen i bykjernene. Dette er generelt og gjelder alle byene, og er helt klart forbundet med konjunkturoppgangen fra midt på 1990-tallet. Som en del av forskyvingsprosessen er det naturlig at en liten del av det strekker seg helt ut av storbyområdet. Fenomenet må også sees i lys av at motsatte tendenser av større styrke har fått pågå tidligere. Utviklingen både i storbyene og omlandet bærer for noen årskull preg av at tidligere faseforskjeller utjevnes, for andre at pågående trender forsterkes. Den økte ungdomsinnflyttingen til storbyområdene er et eksempel på det siste, og mye av grunnen er økt innenlandsk flytting blant utenlandskfødte. Sterkest gjelder dette for Oslo.

1.3 Regional inndeling

Den regionale inndelingen som benyttes i demografiarbeider påvirker gjerne de funn som gjøres. Jo større regioner en opererer med, desto mer sammensatt blir regionen. Dette

betyr at økningen i de interne kontrastene som følger økningen i regionstørrelse bidrar til å viske ut forskjeller mellom de regionale enhetene som benyttes.

I dette arbeidet har kommunene tjent som grunnleggende byggesteiner. I arbeidet med regioninndelingen har vi først skilt mellom storbykommuner og deres omland. Dette er gjort fordi byen utgjør kjernen i byregionen, og i de fleste demografiske sammenhenger adskiller seg klart fra omlandet.

Omlandet har blitt delt opp i flere enkeltregioner basert på geografi (sammenhengende regioner), pendlingsaktivitet og demografiske forhold. Inndelingen har blitt laget i en dialog med styringsgruppen for prosjektet. Ut over storbyområdene har vi for hver enkelt storby i visse tilfeller skilt ut informasjon knyttet til storbyfylket eller landsdelen ellers, og delt opp landsdel og landet for øvrig etter sentralitet, slik sentralitet er etablert i SSBs Standard for kommuneklassifisering 1994.

Vi har benyttet følgende områdeinndeling av kommunene rundt storbyene og for landet for øvrig, sortert etter storby:

Oslo

Sektor vest:	Bærum, Asker, Lier, Røyken
Indre ring sør:	Ski, Frogn, Nesodden, Oppegård
Indre ring nord/øst:	Fet, Rælingen, Lørenskog, Skedsmo, Nittedal, Gjerdrum, Lunner
Ytre ring sør:	Vestby, Ås, Enebakk, Trøgstad, Spydeberg, Askim, Eidsberg, Skiptvet, Hobøl
Ytre ring nord/øst:	Aurskog-Høland, Sørum, Ullensaker, Nes, Eidsvoll, Nannestad, Hurdal

Ved oppdelingen av Oslo i et sett geografiske områder, har vi i kapittel 9 benyttet følgende aggregater av bydeler:

Indre Vest:	Bygdøy-Frogner, Uranienborg-Majorstuen, St Hanshaugen-Ullevål
Indre Øst:	Sagene-Torshov, Grünerløkka-Sofienberg, Gamle Oslo
Ytre Øst:	Helsfyr-Sinsen, Hellerud, Furuset, Stovner, Romsås, Grorud, Bjerke
Ytre Vest:	Grefsen-Kjelsås, Sogn, Vinderen, Røa, Ullern
Ytre Syd:	Søndre Nordstrand, Lambertseter, Bøler, Manglerud, Østensjø
Ekeberg/Bekkelaget/Nordstrand:	Ekeberg-Bekkelaget, Nordstrand

Bergen

Vest:	Askøy, Fjell, Sund, Øygarden, Meland
Nord:	Lindås, Radøy
Sør/øst:	Os, Samnanger, Osterøy

Ved oppdelingen av Bergen i et sett geografiske områder, har vi i kapittel 9 benyttet en inndeling som ikke er identisk med dagens åttedelte bydelsinndeling. Dette gjelder bydelene Årstad og Fyllingsdalen. I den inndelingen vi har benyttet, er bydelene gruppert

ut fra den eldre tolvdelte inndelingen. Løvestakken og Salhus er i sin helhet lagt til Landås. Bergenhus, Løvestakken/Landås/Salhus, Åsane, Arna, Fana, Ytrebygda, Fyllingsdalen, Laksevåg.

Trondheim

Indre ring: Skaun, Klæbu, Melhus, Malvik

Ytre ring, sør/vest: Orkdal, Midtre Gauldal,

Ytre ring, øst/nord: Stjørdal, Levanger

Ved oppdelingen av Trondheim i et sett geografiske områder, har vi i kapittel 9 benyttet kommunens bydelsinndeling, dvs. Trondheim sentrum, Strinda, Nardo, Byåsen, Saupstad, Heimdal.

Stavanger

Nabokommuner: Sandnes, Sola, Randaberg

Indre ring: Klepp, Time, Gjesdal, Rennesøy

Ytre ring: Bjerkreim, Hå, Forsand, Strand, Finnøy

Ved oppdelingen av Stavanger i et sett geografiske områder, har vi i kapittel 9 benyttet kommunens bydelsinndeling, dvs. Hundvåg, Tasta, Eiganes og Våland, Madla, Storhaug, Hillevåg og Hinna.

I tillegg til de inndelingene vi har vist til over, benytter vi til dels en inndeling i sentralitet, slik denne ligger i Standard for kommuneklassifisering 1994 (Statistisk sentralbyrå 1994). En del av materialet for analysene i livsløpsperspektiv er kjørt ut med en egen regioninndeling for hvert byområde. Her er det skilt mellom kommuner av ulik sentralitet innenfor og utenfor storbyens landsdel.

For å lette lesingen underveis har vi lagt ved en oversikt over bydeler og regioner som et løst enkeltark i rapporten.

Del I Befolkningsutvikling 1975 - 1998

2 Folketallsutvikling

2.1 Innledning

I dette kapitlet tar vi for oss folketallsutviklingen i storbyene og deres omland fra årsskiftet 1974/75 og fram til utgangen av 1998, og ser kun på totale folketall.

Gjennomgangen er først og fremst ment som en hovedoversikt, før vi i temakapitlene søker mer inn under overflaten av sumtallene. I de etterfølgende kapitlene vi vil prøve å forklare endringer, basert på en del demografifaglige rammer.

Når vi starter gjennomgangen midt på 1970-tallet betyr det at vi går inn på et tidspunkt preget av den såkalte moturbaniseringen, der befolkningsveksten i de tre største byene stoppet, eller regelrett gikk tilbake. Fra og med andre halvdel av 1980-tallet snudde dette om, og det ble ny vekst. Vi skal se på utviklingen by for by. Først skal vi imidlertid se på befolkningsutviklingen for storbyene samlet, deres omland samlet, og også for de fire storbyregionene i alt, med byer og omland samlet.

2.2 Storbyregionene samlet og fordelingen storby/omland

Storbyene har samlet sett hatt en noe varierende utvikling i befolkningstallet fra midten av 1970-tallet og fram til i dag (tabell 2.1). Befolkningen gikk tilbake til nærmere midten av 1980-tallet, og totalt med ca. 16 000 personer. Siden har imidlertid veksten vært markert, med en folketrallsøkning på totalt 102 000 personer fra utgangen av 1984 til utgangen av 1998.

Omlandene til storbyene har samlet sett hatt vekst i innbyggertallet i hele perioden, og med nærmere 218 000 totalt fra utgangen av 1974 til utgangen av 1998. Veksten var særlig kraftig under oppgangskonjunktorene i andre halvdel av 1980- og 1990-årene. Med unntak av i første halvdel av 1990-årene, har veksten i femårsperioder vært større i omlandene enn i selve storbykommunene. Denne utviklingen betyr at omlandene gradvis har utlignet mye av forskjellen i innbyggertall mellom seg og storbyene, selv om langt mer av denne forskjellen ble utlignet i storbyenes nedgangsperiode enn senere.

Formatert: Punktmerking og nummerering

Tabell 2.1 *Innbyggertall i storbyene, deres omland og i storbyregionene samlet 1974-1998*

År	Storbyene	Storbyomlandene	Storbyregionene	Norge
1974	898 971	653 494	1 552 465	3 997 525
1979	888 368	694 936	1 583 304	4 078 900
1984	883 035	739 007	1 622 042	4 145 845
1989	905 106	790 078	1 695 184	4 233 166
1994	951 635	827 977	1 779 612	4 348 410
1998	985 349	871 217	1 856 566	4 445 329
Endring 1974-98	86 378	217 723	304 101	447 804

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Samlet har storbyregionene vokst med vel 300 000 innbyggere siden 1974. Dette betyr at de har hatt en samlet vekst som tilsvarer to tredeler av landets befolkningsvekst i perioden. I andre halvdel av 80- og 90-tallet har andelen vært så høy som om lag fire av fem. Vi kan dermed antyde en mulig sammenheng mellom økonomiske oppgangstider og sterk befolkningsvekst i storbyregionene. Vi skal komme tilbake til dette.

2.3 Oslo

Oslos befolkning falt i alle år fra der vi innleder arbeidet (1974/75) fram til og med 1983 (Tabell 2.2). Samlet var fallet på om lag 17 000 personer. Siden har folketallet økt for hvert enkelt år. Mens nedgangen var på ca. 2000 innbyggere pr. år i snitt, har antall personer i tilveksten senere stort sett overgått dette nivået. Den største veksten hører 1990-tallet til. Mens veksten i andre halvdel av 1980-tallet stort sett lå på noe over 2000 personer pr. år, økte den til vel 3000 personer i 1990, og opp til 5800 i 1991. Siden har den årlige veksten stort sett ligget mellom 5000 og vel 6000 personer. Variasjonen mellom år påvirkes av omfanget på eventuelle ekstraordinære utmeldinger av personer som har forlatt landet uten å melde flytting. De to siste årene har vi imidlertid sett en endring, der folketallsveksten reduseres. For 1998 var den nede på i underkant av 3200 personer. Samlet har veksten, fra den startet og fram til utgangen av 1998, vært på 55 610 personer.

Tabell 2.2 *Innbyggertall i Oslo og byens omland 1974-1998*

År	Oslo	Sektor vest	Indre ring sør	Indre ring nord/øst	Ytre ring sør	Ytre ring nord/øst	Omlandet i alt
1974	465 337	144 942	50 103	92 750	56 810	75 025	419 630
1979	454 819	146 178	54 597	98 637	62 699	77 469	439 580
1984	447 351	152 485	59 918	103 100	67 038	80 490	463 031
1989	458 364	163 607	65 789	109 814	69 631	84 855	493 696
1994	483 401	175 121	70 755	114 520	70 105	85 475	515 976
1998	502 867	186 441	75 867	121 732	72 934	88 653	545 627
Endring 1974-98	37 530	41 499	25 764	28 982	16 124	13 628	125 997

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Hovedtallene skjuler en rekke endringer i flyttemønster, aldersstruktur, demografiske forhold knyttet til forholdet mellom aldersstruktur og født og døde, samt endringer i fruktbarhet. Mye av dette vil vi komme tilbake til i andre kapitler. Her skal vi nøye oss med å påvise at det gjennom vekstperioden fra og med 1984 har skjedd en forholdsvis klar endring i kjønnsbalansen i Oslobefolkningen, der størrelsesgapet mellom antall menn

NIBR-prosjektrapport 2000:4

Formatert: Punktmerking og nummerering

og kvinner har blitt redusert med nærmere 14 000 personer. Det er imidlertid fremdeles vel 18 000 flere kvinner enn menn i totalbefolkningen.

Ser vi på kull født i bestemte tiår, er forandringene for de født før 1950 knyttet til kjønnsforskjeller i dødelighet. Sett alene, kan hele forskyvingen i kjønnsbalansen på noen få hundre nær, forklares med utdøingen av hovedtyngden av de gjenlevende personene i kullene født 1890-1909 fram til starten av 1999, der det i 1984 var igjen vesentlig flere kvinner enn menn. Også for kullene født 1910-19 døde det flere kvinner enn menn (1000 flere). Slik vil forholdet alltid være blant de særlig gamle så lenge kvinner lever vesentlig lenger enn menn. Det som derimot vil variere er størrelsen på kullene på vei inn i alderdommen. Kullstørrelsene virker altså inn på hvor sterkt dødsfall blant eldre vil påvirke kjønnsbalansen.

Dødeligheten påvirker kjønnsbalansen i motsatt retning i de kullene som er yngre enn de vi til nå har nevnt. Det tar riktignok sin tid før dødelighetsforskjellene mellom kjønnene slår ut i større grad, så for dagens eksisterende kull har den foreløpig først og fremst slått ut i kjønnebalansen for kull født fra 1920-49, i tillegg til de eldre kohortene vi tidligere har nevnt, selv om flyttebalansen her fremdeles også spiller inn på antallsforskjellen mellom kjønnene. For disse kullene samlet har balansen blitt forrykket med om lag 6250 i favør kvinner sett mot størrelsen på mannskullene. Vi ser dermed at på høye alderstrinn gir dødsfall et større antallsmessig frafall blant kvinner enn blant menn, mens situasjonen er omvendt på alle yngre trinn.

Nå skal vi ikke hevde at dødelighetsforskjeller utgjør hele forskjellen mellom kjønnene, ettersom noe flytting også foregår på midlere og høye alderstrinn. Vi viser kun til at dødelighetsforskjeller har større og større betydning oppover aldersskalaen. For gruppene født etter 1950 er det imidlertid ingen tvil om at flytteeaktiviteten er viktigere enn dødelighetsforskjeller. For kullene født 1950-69 endres situasjonen fra flere kvinner enn menn til det omvendte ved en endring i balansen på vel 8650 personer, vel 7000 av disse i kullene 1960-69. Denne endringen er i stor grad livsfasebasert, der bl.a. kvinners lavere alder i parforhold gjør at deres utflytting kommer noe tidligere i livsløpet enn for menn. Dette kommer vi tilbake til i gjennomgangen av flyttematerialet. Tilsvarende er det flere unge kvinner enn menn i innflyttingsstrømmen til Oslo, slik at kjønnsbalansen svekkes av dette for personer født på 1970-tallet. Vi skal ikke gjenta denne ekserisisen for de andre byene. Vi har bare villet illustrere et demografisk poeng som ikke dekkes av de etterfølgende demografikapitlene.

I praksis har den samlede virkningen av de prosessene vi har beskrevet vært at veksten i mannsbefolkningen i Oslo har vært større enn veksten i kvinnebefolkningen i alle år siden 1985. I årene til og med 1990, var minst 2/3 av veksten knyttet til mannsbefolkningen, mens snittet for senere år har vært omtrent 60 prosent. I dag er det omtrent 93 menn per 100 kvinner i Oslo, men som vist er dette forholdet sterkt påvirket av størrelsen på eldrebefolkningen til enhver tid.

2.4 Oslos omland

Oslos omland har økt fra 420 000 innbyggere ved inngangen til 1975 til 546 000 ved inngangen til 1999, en vekst på 126 000 personer. Dette betyr at Osloområdet har tatt nærmere 60 prosent av befolkningsveksten i storbyomlandene totalt i perioden. For Osloregionen betyr denne utviklingen at omlandet nå har flere innbyggere enn hovedstaden. Kjønnsbalansen har gått fra en liten overvekt av menn, som vanlig for en ung befolkning, over til en mindre overvekt av kvinner. Dette betyr, som vi senere skal

se, ikke at Osloområdet er preget av en gammel befolkning, men kan snarere knyttes til at antall personer på de alderstrinnene der det dør langt flere menn enn kvinner har økt.

Sett i femårsperioder har Osloområdet vokst sterkest i andre halvdel av 1980-tallet og i andre halvdel av 1990-tallet, altså i perioder med en sterk vekst i norsk økonomi. I andre halvdel av 80-tallet økte innbyggertallet i gjennomsnitt med omtrent 6100 personer per år, mot ca 7500 personer i snitt i andre halvdel av 1990-tallet.

Innen de definerte underregionene av Osloområdet, har antallsveksten vært særlig sterk i Vestregionen med 41 500 personer. Denne omfatter både et indre omland i sektoren ut fra byen i vest og noen kommuner som ligger lenger ut. I de andre regionene rundt Oslo, der vi markerer ut en indre og en ytre sone, finner vi at det er størst befolkningsvekst i de indre sonene. Mens den indre sonen i sør øker med nærmere 26 000 personer, øker den ytre kun med 16 000. Dette innebærer en dreining fra et noe høyere innbyggertall i den ytre sonen sammenlignet med den indre til en omvendt situasjon. I indre ring nord/øst, økte innbyggertallet med nær 29 000, mens det i ytre ring økte med drøyt 13 600. Kontrasten i innbyggertall mellom en indre ring og en ytre er langt større enn det som framkommer av tabellen, ettersom vi ikke har delt sektoren vest for Oslo på denne måten. De indre kommunene i vest, Bærum og Asker, er de mest folkerike i hele Osloområdet.

2.5 Bergen

I likhet med i Oslo, hadde også Bergen en tilbakegang i innbyggertallet i de første årene av den perioden vi behandler (Tabell 2.3), men det siste året med nedgang var i denne byen 1982. I perioden med befolkningsreduskjon, var det årlige tapet i snitt på om lag 840 personer, men med nokså store årlige variasjoner.

Tabell 2.3 *Innbyggertall i Bergen og byens omland 1974-1998.*

År	Bergen	Vest	Nord	Sør/øst	Omlandet i alt
1974	214 019	32 530	13 279	17 382	63 191
1979	208 910	36 854	14 462	19 482	70 798
1984	207 416	41 492	15 551	20 739	77 782
1989	211 826	46 034	16 421	22 036	84 491
1994	221 717	48 322	16 762	22 490	87 574
1998	227 276	51 226	17 080	23 128	91 434
Endring 1974-98	13 257	18 696	3 801	5 746	28 243

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Den etterfølgende befolkningsveksten var, som for Oslo, stort sett lavere på 1980-tallet enn senere. Mens veksten på 1980-tallet aldri overgikk 1200 personer, har den i snitt på 90-tallet vært ca. 1700 personer. Samlet har veksten, fra den startet og fram til utgangen av 1998, vært på 19984 personer.

Som i Oslo har kjønnsbalansen blitt noe jevnere gjennom vekstperioden. Den retter seg fra noe under 94 menn per 100 kvinner til nærmere 96 menn per 100 kvinner. Samme type aldersspesifikke prosesser som de vi har beskrevet i Oslogjennomgangen gjør seg gjeldende, men vi har ikke sett nærmere på dem. Ser en på utviklingen år for år, er imidlertid ikke utviklingen i kjønnsbalanse like klar som i Oslo. Dette har nok til dels sammenheng med at en i Bergen ikke har hatt samme vekt av store eldrekull som i Oslo. Dette gjør at variasjoner i samtidig flytting blir viktigere for kjønnsbalansen enn i

hovedstaden, der påvirkningen fra demografiske prosesser med rot mange tiår tilbake har hatt en relativt større rolle enn i andre norske storbyer.

Formatert: Punktmerking og nummerering

2.6 Bergens omland

Bergensomlandet utgjør med sine 91 000 innbyggere en forholdsvis begrenset del av storbyregionens samlede folketall. Det totale innbyggertallet økte med 28 000 personer i analyseperioden. Nærmere 19 000 av denne veksten falt i de kommunene som i dette arbeidet utgjør "vest". I denne regionen framstår Fjell som den største vekstkommunen.

Veksten i Bergensomlandet var særlig kraftig i andre halvdel av 70- 80- og 90-tallet. Som i Oslo har folketallet økt sterkere i omegnskommunene enn i den gamle bykommunen. Siden den nye befolkningsveksten startet i Bergen har imidlertid dette snudd, slik at byen tar mer av den antallsmessige veksten i regionen enn omlandet, samtidig som den andelsmessige veksten fortsatt er størst rundt Bergen. I Bergensomlandet er det noe flere menn enn kvinner, selv om forskjellen er minkende.

Formatert: Punktmerking og nummerering

2.7 Trondheim

I Trondheim har den tidligste fasen vi belyser en mer variert befolkningsutvikling enn i de byene vi så langt har behandlet (Tabell 2.4). År med befolkningsvekst og nedgang avløser hverandre. Dette ga et nokså stabilt innbyggertall over tid. Fra utgangen av 1974 til utgangen av 1984 er den positive endringen på 36 personer. Siden da har imidlertid befolkningen økt år for år, slik at innbyggertallet ved utgangen av 1998 var 13 112 høyere enn da veksten startet.

Tabell 2.4 *Innbyggertall i Trondheim og byens omland 1974-1998.*

År	Trondheim	Indre ring	Ytre ring sør/vest	Ytre ring øst/nord	Omlandet I alt
1974	134 039	25 014	15 562	30 651	71 227
1979	134 726	27 280	15 984	32 016	75 280
1984	134 075	29 566	16 164	32 995	78 725
1989	137 346	31 838	16 217	33 980	82 035
1994	142 927	33 452	16 107	34 732	84 291
1998	147 187	34 651	15 940	35 611	86 202
Endring 1974-98	13 148	9 637	378	4960	14 975

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Veksten i Trondheim har variert nokså mye årene imellom, men med en tendens til en noe høyere vekst på 90-tallet enn i vekstårene på 1980-tallet. Som i de andre byene har kjønnsbalansen blitt noe bedret; fra 94,4 til 95,6 menn per 100 kvinner gjennom vekstperioden. Som i Bergen finner vi imidlertid ikke noen entydig utvikling i kjønnsbalansen; år med økende kjønnsbalanse veksler med år der utviklingen går motsatt vei.

Formatert: Punktmerking og nummerering

2.8 Trondheims omland

Trondheims omland er, slik det her er avgrenset, det minst folkerike av storbyomlandene med sine 86 000 innbyggere. Det er også det av storbyomlandene som har hatt den

laveste folketallsveksten, med en økning på 15 000 innbyggere siden 1975. 9 000 av denne veksten har kommet i den indre ringen, som utgjør byens reelle forsteder. Resten har tilfalt den ytre ringen i nord, dvs. de nordtrønderske senterkommunene Stjørdal og Levanger.

Veksten i omlandet var på sitt høyeste i andre halvdel av 1970-tallet, men den var også forholdsvis høy gjennom 1980-tallet. På 1990-tallet, derimot, har veksten vært lavere, der det ser ut til at veksten i større grad har blitt konsentrert til Trondheim. I den sør-østre delen av ytre ring har folketallet faktisk vært avtagende på 90-tallet. Samlet sett for hele perioden, derimot, har antallsveksten vært noe høyere i omlandet enn i den gamle bykommunen.

I Trondheimsomlandet har en i hele analyseperioden hatt en nokså jevn fordeling i antall menn og kvinner, med en mindre overvekt menn. Denne overvekten har minket gjennom analyseperioden.

2.9 Stavanger

Stavanger skiller seg ut fra de øvrige storbyene ved at byen har hatt sammenhengende vekst i hele perioden fra 1975 til i dag (Tabell 2.5). Også her har imidlertid veksten stort sett vært større på 1990-tallet enn tidligere. I hele perioden fra starten av 1975 til utgangen av 1998 økte folketallet med 22 443 personer. Denne veksten har skjedd på tross av at Stavanger kommune, som Oslo, er inntengt på små arealer, mens tettstedsarealet vokser over i omkringliggende kommuner. Veksten i Stavangers innbyggertall har vært størst på 1990-tallet. De fleste år fra og med 1990 har folketallsveksten ligget mellom 1100 og 1600 personer.

Tabell 2.5 Innbyggertall i Stavanger og byens omland 1974-1998

År	Stavanger	Nær- kommuner	Indre ring	Ytre ring	Omlandet i alt
1974	85 576	49 889	25 574	23 983	99 446
1979	89 913	54 581	28 376	26 321	109 278
1984	94 193	60 946	30 888	27 635	119 469
1989	97 570	67 620	33 541	28 695	129 856
1994	103 590	74 679	36 150	29 307	140 136
1998	108 019	79 524	38 413	30 017	147 954
Endring					
1974-98	22 443	29 635	12 839	6 034	48 508

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Som i de øvrige byene har kjønnsbalansen blitt noe bedret over år, men med mange år innimellom med omvendt utvikling. Balansen har endret seg fra 94,4 til 96,7 menn per 100 kvinner.

2.10 Stavangers omland

Ettersom Stavanger ikke har hatt de samme omfattende kommunesammenslåingene som Bergen og Trondheim, har Stavanger et omland med langt flere innbyggere enn de to andre byene. Omlandet hadde ved utgangen av 1998 nær 148 000 innbyggere, en vekst på 48 500 siden starten av 1975. Omtrent to tredeler av folketallsveksten i Stavangerområdet har således tilfalt omlandet. 30 000 av denne veksten har tilfalt de tre nabokommunene Sandnes, Sola og Randaberg. Av den resterende veksten har to tredeler tilfalt indre ring.

NIBR-prosjektrapport 2000:4

Formatert: Punktmerking og nummerering

Formatert: Punktmerking og nummerering

Mesteparten av veksten har altså kommet i byens næromland, der den har vært aller størst i de kommunene der store deler av tettstedsbebyggelsen utgjør et sammenvokst område med Stavangers tettbebyggelse.

Folketallsveksten i omlandet har vært forbausende stabil på et snitt rundt 2000 personer per år innenfor femårsperiodene, selv om veksten var noe lavere i første halvdel av 90-tallet enn ellers i perioden. Det har samtidig vært en tendens til en gradvis mindre vekst i den ytre ringen. Også i den indre ringen har veksten vært mindre på 80- og 90-tallet enn på 70-tallet, men de siste to tiårene har utviklingen vært stabilt sterk som gruppert i femårsperioder. Vi ser dermed en tendens til at mer av veksten i omlandet etter hvert skjer i de rene nabokommunene til Stavanger.

Formatert: Punktmerking og nummerering

2.11 Oppsummering

Storbyregionene har vokst sammenhengende siden midten av 1980-tallet, og særlig kraftig på 1990-tallet. Alle byene og allt omlandet har hatt vekst. Det har samtidig skjedd en klar sentralisering av storbyomlandenes befolkningsvekst innover mot de indre ringene og til bykommunene. Vi har altså hatt en sentralisering av veksten innenfor storbyregionene. I denne sammenhengen er antakelig hovedstikkordet tilgjengelighet. Dette kan ses i forhold både til arbeidsplasser, service og til fritidsaktiviteter. Økte kommunikasjonsmuligheter burde ha virket dempende på en slik utvikling. Det kan de også ha gjort, men effekten kan ha blitt liten når pendlingsvilligheten av andre årsaker (som har med tilgjengelighet å gjøre) samtidig avtar. Det er et faktum at nye årskull av unge voksne tar nærhet til ulike typer goder stadig mer som en selvfølge. Noen omtaler dette som en del av det å være mer urban. Antakelig er det mer generelt enn som så, men det kan slå ut i økt byvekst likevel. Vi skal i forbindelse med sentraliseringen av veksten i storbyområdene heller ikke overse at utviklingen mot to-inntektshushold har gitt familiene et behov for å effektivisere sin tidsbruk. I denne sammenhengen kan større tidsmessig nærhet til arbeidsplasser og andre steder som ofte oppsøkes bidra til å bedre familiens tid.

Vi skal ikke dra sammenligningen mellom byene for langt i denne innledningen, men vil vise til at forholdet mellom storbyen og omlandet er forskjellig i ulike regioner. Som et hovedskille har vi Oslo og Stavanger på den ene side, og Bergen og Trondheim på den andre. De to første har trangere grenser, og dermed skjer en større del av regionenes utvikling i omlandet, der det også bor noen flere enn i selve den gamle bykommunen. I Bergen og Trondheim bor det motsatt omtrent dobbelt så mange i de gamle bykommunene som i omlandet. Vi må derfor vente å finne en noe forskjellig dynamikk mellom storbykommunene og omlandet i de siste to regionene enn i de to første. I Bergen og Trondheim må en regne med at nivået på livsfasebasert flytting mellom by og omland blir av mindre omfang, og dermed må vi også vente å finne litt andre aldersstrukturer i byene og omlandene enn det en finner i Oslo- og Stavangerregionene. Dette gjelder særlig barnefasene, utdannings- og etableringsfasene og ulike barneforeldrefaser. Vi finner også utslag av dette i utsiktsanalysene for byene og deres omland, og spesielt ved justeringen av utsiktene, som er basert på flyttetrendene på 1990-tallet, kommer dette fram.

Som den korte gjennomgangen av ulikheten i dødelighet mellom kjønnene viste, er det flere gamle kvinner enn menn i befolkningen. I storbyene er de eldre kvinnene også sterkere representert enn eldre menn. Vi vil i forbindelse med dette peke på et aspekt ved boligbyggingsbehovet. Med flere gamle kvinner enn menn i befolkningen, vil det som regel være mange enpersonhushold blant de eldre, og i regioner med særlig store eldrekull vil det dermed bli fristilt et forholdsvis større antall boliger ved dødsfall enn andre steder. Dette gjelder sterkere jo større eldrekull vi har. I perioder med store kull

minker dermed boligbyggebehovet i forhold til nivået på befolkningsveksten, ettersom det fristilles relativt flere boliger av enpersonhushold enn i andre perioder. Samtidig vil innflytterne til slike fristilte boliger i gjennomsnitt utgjøre hushold som er større enn enpersonhusholdene. Befolkningsvekst gir dermed ikke automatisk økt boligbyggebehov, men må betraktes i forhold til nivå og endring av enpersonhushold. Nå er det selvfølgelig en lang rekke andre forhold som også påvirker boligbehovet. Dette forklarer nok bare noe av årsaken til at spesielt Oslo har hatt en såpass svak samvariasjon mellom boligbygging og befolkningsvekst i perioden.

Den store eldrebeholdningen i Oslo er imidlertid i ferd med å forsvinne helt, og hvis denne litt overraskende svake sammenhengen bunner i det ovennevnte, er samvariasjonene mellom boligbehov og befolkningsøkning antakelig i ferd med å strammes til. Dette vet vi imidlertid for lite om, og det finnes ikke gode data for å undersøke det. Vi avventer folke- og boligtellingsdata 2001, og hvis registerdata basert på denne senere holder hva som lovet, vil dette sikkert bli et stort forskningstema i de nærmeste par tiår.

3 Aldersskjevheter og aldersutvikling

3.1 Innledning

I kapittel 3 skal vi se på ”regionale aldersskjevheter”. Aldersskjevhetene viser en tverrsnittsstruktur, det vil si forteller noe om situasjonen på et gitt tidspunkt. Til grunn ligger det indekstall knyttet til regionaldemografisk representativitet (Sørli 1995). En slik regionaldemografisk indeks måler befolkningsinnslaget i en aldersgruppe i en region mot innslaget av samme gruppe på landsnivå, eller eventuelt mot en annen valgt basisregion. Her er det kun landet som er brukt som basis. Indekser over 100 betyr at aldersgruppen er overrepresentert i regionen sammenlignet med situasjonen på landsnivå. Verdier under 100 er underrepresentert. Avviket fra 100 angir hvort sterkt over- eller underrepresentert de ulike aldersgruppene er, målt i prosent av innslaget på landsnivå.

Som andre tverrsnittsdata må aldersskjevheter alltid tolkes historisk. En kan studere hvert enkelt tverrsnitt for seg, men vi får større innsyn ved å se tverrsnittsbilder på flere tidspunkter i sammenheng. Tverrsnittsmål kan i liten grad alene forklare regionaldemografiske årsakssammenhenger, men de er velegnet til å beskrive forholdene og til å legge grunnlag for spørsmål og hypoteser.

Ettersom en får mer innsyn ved å se situasjonen på flere tidspunkter i sammenheng, har vi valgt å se på aldersskjevhetene ved utgangen av henholdsvis 1974, 1986 og 1998. Vi kan altså tolke ulikhetene i to 12-årsperspektiv. Det første dekker perioden med særlig lav fruktbarhet, samtidig som 1974 også ligger tett opp til begynnelsen av den lengre stagnasjons- og/eller tilbakegangsperioden for de tre største bykommunene. Året 1986 ligger nær tidspunktet der de tre stagnerte storbyene igjen begynte å vokse, og samtidig med nytt oppsving i fruktbarheten. Det siste tidspunktet gjengir situasjonen så tett opp til nåtid som mulig. Vi vil her få se resultater av den endrede nasjonale fordelingen av barnefødsler og fruktbarhet, samt virkninger av økt ungdomsinnflytting til storbyene og utslag av at en overrepresentert eldre generasjon noen steder er i ferd med å dø ut. I realiteten fanger vi et bilde ved avslutningen av en vekstperiode, ved avslutningen av en nedgangsperiode og et bilde som ligger inne i en ny og stor vekstperiode for storbyregionene. Naturlig nok vil vi fokusere mest på de nyeste tverrsnittsbildene (1998).

Indeksene som måler representativitet er relative tall, målt i forhold til kullstørrelsene på landsnivå. Det betyr at når vi sammenligner tall for 1974, 1986 og 1998 fanger vi ikke opp vekst eller reduksjon på de ulike alderstrinn i absolutt forstand. Det er kun innslaget i befolkningen som studeres. Hvis befolkningen på andre alderstrinn vokser sterkere enn det vi ser på, reduseres dermed innslaget. Utviklingen av aldersskjevhetene er altså relative, både i forhold til aldersinnslaget på landsnivå og sett over tid også i forhold til innslaget i andre aldersgrupper i regionen. Dette bør huskes når vi skal tolke to tverrsnittsbilder i sammenheng.

For eksempel: På alderssegment der liten flytting gir nokså stabil utvikling i kullstørrelsene over livsløpet, eller følger reduksjonstakten på landsbasis med hensyn til dødelighet, vil en for eksempel i en kommune som Oslo, som har fått nærmere 40 000 flere innbyggere i 1998 enn i 1974, måtte forvente reduserte indeksverdier fra 1974 til 1998. På samme måte vil et årskull som har vokst i takt med totalveksten i en region, beholde indekssnivået over tid. Avvik fra landsveksten totalt vil også justere dette noe.

3.2 Oslo

På de to første barnealderstrinnene finner vi for Oslo i 1998 en mindre overrepresentasjon, som går over i en underrepresentasjon til og med 22-årstrinnet (Figur 3.1). Det er grunn til å dvele noe ved overrepresentasjonen på de to yngste trinnene. Tradisjonelt har storbyene samlet hatt en underrepresentasjon av barnekull, men dette har i større grad vært et Oslofenomen enn et gjennomgående trekk ved storbyene. Vi ser for eksempel at en i Oslo for de to tidligste alderstrinnene har hatt en forbedring på omtrent 30 prosentpoeng siden 1974. Dette har bl.a. hatt sammenheng med en tidligere særlig lav fruktbarhet i hovedstaden.

Ett regionalt resultat av fruktbarhetsreduksjonen som ble innledet på 1970-tallet, og den senere økningen opp til dagens fruktbarhetsnivå, har vært at Oslo har kommet vesentlig nærmere det nasjonale gjennomsnittet for fruktbarhet enn tidligere. Når samtidig kull på alderstrinn som knyttes til tidlig foreldrefase er sterk overrepresentert innenfor kommunens grenser, har denne kombinasjonen gitt overrepresentasjonen.

Overrepresentasjonen går imidlertid raskt over i en underrepresentasjon, som finnes i hele den øvrige barnefasen og, som nevnt, helt opp til og med 22-årstrinnet. Dette har i særlig grad sammenheng med flyttingen av småbarnsfamilier og andre etablerte fra Oslo til forsteder og til landet for øvrig. En stor del av utflyttingene er videreflytting, og altså ikke utflytting av personer med Osloopphev. Når en ser at underrepresentasjonen var vesentlig sterkere i 1974 enn i 1998, har dette sammenheng med de regionale fruktbarhetsendringene de to tidspunktene imellom, og med størrelsesutviklingen på de alderstrinnene der mange får sine barn.

Underrepresentasjonen er på sitt sterkeste i 14-18-årsalderen, med indeksverdier rundt 70. Deretter blir underrepresentasjonen redusert alderstrinn for alderstrinn, fram til indeksen går over 100 på 23-årstrinnet. Vi ser her noen av virkningene av ungdomsflyttebølgen inn mot storbyene. Når denne i dag kommer noen år senere enn i 1974, kan dette ses i sammenheng med utviklingen av skoletilbud, og i hvor store deler av kullene som går i videregående skole. Dette påvirker også aldersskjevhetene på alderstrinnene tidlig i tyveårene, der det i alle storbyene er et stort antall studenter med registrert bostedsadresse andre steder i landet. Ved at disse først blir registrert som bosatte dersom de enten får barn under studiene eller blir værende etter endt utdanning, dannes en noe høyere overrepresentasjon enn den ellers ville funnet i andre halvdel av tyveårene, mens overrepresentasjonen tidlig i tyveårene registreres som vesentlig lavere enn det den reelt er.

Oslo framstår som en ungdomsby, eller snarere som en by for personer i utdannings- og etableringsfasen. På alderstrinn i andre halvdel av tyveårene finner vi en overrepresentasjon på opptil 45 prosent. Kullene på disse alderstrinnene har langt mer enn doblet seg fra de var 15 til de nådde slutten av tyveårene. Tatt i betraktning at dette er særlig store kull på nasjonalt plan (basisregionen), innebærer dette at det i dag er svært mange personer på disse alderstrinnene i Oslo. Innslaget fortsetter på nivå over det nasjonale til og med 41-årstrinnet, men med en gradvis fallende tendens fra 28-årstrinnet av.

Figur 3.1 *Aldersskjevheter i Oslo ved utgangen av 1974 og 1998*

I dag er alle alderstrinn fra 43 til og med 75 underrepresentert, men denne underrepresentasjonen er stort sett på under 10 prosent, men opptil 15 prosent på alderstrinn fra 60 til og med 66 år. Underrepresentasjonen dekker slik sett faser fra en er tenåringsforeldre via ulike faser preget av barns utflytting og utvikling i arbeidslivsforhold fram til og med den første perioden som pensjonist. Dette betyr blant annet at Oslo er på vei mot en eldrebefolkning som er mindre enn på landsplan, etter i lange tider å ha hatt en særlig stor eldreoverrepresentasjon. Alderstrinnene fra slutten av 70-årene av er fremdeles overrepresentert, men de er lite overrepresentert til og med trinn tidlig i 80-årene. I overrepresentasjonen på høyere alderstrinn er det relativt færre personer.

Sammenligner vi dagens aldersskjevheter med situasjonen ved utgangen av 1974, har det skjedd store endringer. Ikke minst har innslaget på barnetrinnene fram til tenårene blitt merkbart økt, mens trinnene fra midten av tenårene av har blitt redusert med utviklingen i skolesøkning. Overrepresentasjonen av ungdom var vesentlig lavere på midten av 1970-tallet enn i dag, og omfattet den gangen utdanningsfasen og deler av etableringsfasen. Overrepresentasjonen omfattet altså bare halvparten så mange kull som i dag, der det siste alderstrinnet var 31-årstrinnet. De kohortene som var knyttet til de overrepresenterte alderstrinnene i 1974 er i dag underrepresenterte på de alderstrinnene der vi finner dem i dag.

Ved utgangen av 1974 var den sterke overrepresentasjonen på alderstrinnene over 50 det mest framtrekkende trekket ved siden av underrepresentasjonen av barn. Utviklingen mot en underrepresentasjon på mange av disse trinnene i løpet av de siste 24 år bidrar til å forklare den endrede kjønnsbalansen i byen, og bidrar som nevnt også til å forklare hvorfor boligmarkedet har kunnet fange opp så mange nye innbyggere på tross av det lave nivået på boligbyggingen.

Et sterkt redusert aldersspenn i overrepresenteringen av eldre framgår også om vi sammenligner med utgangen av 1986, og også nivået har blitt kraftig redusert. Ved dødsfall har altså et stort antall boliger blitt ledigstilt mellom de to tidspunktene, mens vi i framtiden kan vente en mindre slik ledigstilling. Dette ser vi også av utviklingen i antall døde på årsbasis. Ved utgangen av 1986 hadde ikke de aller yngste kullene ennå oppnådd overrepresentasjon, men 0-åringene lå på vippen. Underrepresentasjonen var stort sett større til og med tenårene enn det en ser i dag.

Den mest markante endringen fra 1986 til 1998 er knyttet til eldrebefolkningen. Mens alle alderstrinn i aldersspennet fra midten av 50-årene av og oppover var overrepresentert i 1986, er kun kullene fra midten av 70-årene det i dag. Alderstrinnene over dette er fram til 95-årstrinnet også mindre overrepresentert ved siste årsskifte enn tolv år tidligere. Vi ser dermed ikke bare en utdøing av en stor eldrebefolkning, men også at mange kull ellers har gått fra overrepresentasjon på sitt alderstrinn i 1986 til underrepresentasjon tolv år senere. Dette har trolig hovedsakelig å gjøre med virkninger av en voksende barne- og yngre voksenbefolkning i byen, men også med en kortere levealder enn på landsplan. Ut over dette ser vi også visse livsfaseforhold, som en nokså stabil underrepresentasjon for kull i 40- og tidlig i 50-årene.

I 1986 hadde oppbyggingen av den store overrepresentasjonen av personer i tyve- og tredveårene begynt. Det virker som om noe av denne veksten har gitt seg permanent utslag. Eksempelvis ser vi at det høyest representerte ungdomskullet i 1986, 27-årstrinnet tolv år senere fremdeles er overrepresentert på 39-årstrinnet på tross av den sterke veksten i yngre kull mellom tidspunktene.

3.3 Oslos omland

Ved sitt samspill med Oslo har byens omegnskommuner hatt en svært sterk befolkningsutvikling i etterkrigstiden. Det skulle være nok å nevne at Akershus fylke så sent som i 1950 bare hadde 10 000 innbyggere flere enn Hedmark. Denne forskjellen nærmer seg nå 280 000 innbyggere. Et annet eksempel: I 1960 hadde Nordland ennå flere innbyggere enn Akershus. I statistikken for tredje kvartal i 1999 har Akershus passert hele Nord-Norge i innbyggertall. Vi står altså overfor et område med en formidabel vekst. Denne veksten er i all hovedsak Oslorelatert.

Nå benytter vi ikke hele Akershus i dette arbeidet, samtidig som vi tar med oss kommuner i både Østfold og Buskerud. Det Osloomlandet vi har avgrenset har også flere innbyggere enn Akershus. Ettersom også vi benytter en statisk områdeavgrensning, fanger vi ikke opp hvordan Oslo ekspanderer utover, men vi fanger opp utviklingsstrekk i forholdet mellom de indre og ytre deler av det mest sentrale Oslo-området.

Før vi begynner selve gjennomgangen av aldersskjevhetene for de ulike regionene i Osloomlandet, skal det nevnes at de er figurlig gjengitt i statistikknotatet for Oslo.

Den kraftige befolkningsekspansjonen i omlandet gir som ett utslag at eldrebefolkningen er sterkt underrepresentert. I den indre ringen i sør er den helt nede på verdier rundt 30 på de eldste alderstrinnene. Ved at barneforeldre i større grad flytter fra Oslo til forstedene enn omvendt oppstår som regel en overrepresentasjon på barnetrinnene i omlandet, og dermed også i mange tilfeller en overrepresentasjon av personer på alderstrinn der en finner hovedtyngden av foreldrene. Forholdet mellom disse to påvirkes av fruktbarhetsnivået i omlandet sammenlignet med tilsvarende på landsplan. Ved at det er en sterkere seleksjon av familier til omlandet enn til andre regioner blir forstedene også relativt barerike fordi en større andel av kvinnene der får barn enn andre steder. Vi skal senere se at dette slår sterkt ut i noen av de omlandsregionene vi har definert rundt de andre byene.

Kullene på vei inn i voksefasen, men der mange ennå ikke er fast etablert i parforhold, er gjerne underrepresenterte, ettersom de er i livsfaser der de trekkes inn mot storbyene.

I Osloområdet er det et nokså markant skille mellom de indre kommunene i omlandet og de ytre. De indre har en langt yngre aldersstruktur, der særlig en vesentlig større underrepresentasjon av eldre skiller områdene fra hverandre. Sektor vest ligger i en mellomstilling, men her skiller vi da heller ikke mellom et ytre og et indre omland. Når underrepresentasjonen blir så sterk, viser dette til en langvarig befolkningsvekst, der nivået på eldrebefolkningen dermed blir lavt fordi folkemengden økes generasjon for generasjon etter hvert som nye kommer til.

Siden 1974 har overrepresentasjonen av personer knyttet til den yngste foreldregenerasjonen blitt svekket på det enkelte alderstrinn, og samtidig snevret inn i bredde. Den tidligere overrepresentasjonen på trinn i andre halvdel av tyveårene er borte i nær alle regioner innen omlandet. Denne utviklingen har sammenheng med den sterke overrepresenteringen disse kullene har i Oslo, der de hører til de aller mest overrepresenterte av alle. Rent generelt påvirker den kraftige økningen i det aldersspennet Oslo er overrepresentert innefor utviklingen i omlandet sterkt. Dette skyldes at mye av tilvekstpotsialet av voksenbefolkning her er knyttet til hovedstaden.

Med de mindre overrepresenterte foreldrekullene minker også overrepresentasjonen av barn, og på de aller tidligste alderstrinnene har det ytre omlandet i dag en underrepresentasjon. Unntaket fra regelen om minsket overrepresentasjon av barn er sektoren

vest for Oslo, der store deler av barnekullene i 1974 bare var representert på nasjonalt nivå, og i 1986 også til dels under dette, mens de fleste alderstrinnene opp til ti år i dag er minst 10 prosent overrepresentert. Også i den indre ringen i sør opprettholdes nær den tidligere overrepresentasjonen.

Den svekkede overrepresentasjonen i barnekullene får som ett utslag at underrepresentasjonen i ungdomskullene oppstår tidligere enn en skulle regnet med ut fra at en i Oslo ikke har et innslag ungdom som overgår landsinnslaget før på 23-årstrinnet. I de indre områdene der den oppstår, finner vi den allerede tidlig i tenårene. Den oppstår imidlertid ikke i de ytre områdene, og i indre sør finner vi kun et markant fall mot landsnivå. En utvikling mot at de aller fleste tar videregående utdanning er altså ikke nok til å demme opp for underrepresentasjon, og fallet fra høy overrepresentasjon kommer såpass tidlig at det må knyttes til foreldrene snarere enn barna selv. Det blir dermed et spørsmål om det vi ser av overrepresentasjon på de tidligste trinnene vil forplante seg oppover noe lenger på aldersskalaen de neste årene, eller om det år for år er et visst utflyttingsnivå fra kommunene når barna nærmer seg tenårene. En sammenligning med aldersstrukturen i 1986 antyder at det førstnevnte er tilfellet.

Et viktig forhold for Oslo i forbindelse med utviklingen av en større overrepresentasjon på unge alderstrinn er at dette styrker byens stilling som senter for de unge voksne, ettersom barnekullene i nærromlandet gir mye av grunnlaget for senere innflytting til byen i den tidligste voksenalderen. Dette vil ikke bare være en relativ styrking, men også en antallsmessig, ettersom de unge kullene knyttet til de overrepresenterte barnekullene også er større enn de noe eldre.

Eldrebeholdningen er fortsatt relativt liten i Osloområdet, og særlig i de delene av det som ligger nærmest byen. En overrepresentasjon i de fleste underregionene på alderstrinn opp til omtrent 60, eller litt lenger, endrer ikke dette. Med påfylling av nye kull på de tidligste alderstrinnene og utdøing av særlig små eldre kull vil kullene etter hvert gå over i underrepresentasjon.

3.4 Bergen

Bergen er den av storbyene som ligger tettest opp til den nasjonale aldersstrukturen (Figur 3.2). Samtidig gjenfinner vi visse viktige fellestrekk med Oslo på yngre og midlere alderstrinn; en overrepresentasjon på de yngste trinnene, og på de fleste alderstrinnene i tyveårene og samtlige i tredveårene. På de fleste alderstrinnene over dette finner vi enten en svak underrepresentasjon, eller en representasjon som på landsnivå. Unntaket fra dette er alderstrinn over 90, der enkelte alderstrinn er mer overrepresentert enn noen andre trinn. På disse høye trinnene er det imidlertid relativt få personer.

Bergens aldersutvikling siden midten av 1970-årene avviker til dels fra Oslos. Bergen hadde allerede ved utgangen av 1974 en overrepresentasjon av barn på de aller tidligste alderstrinnene. Denne overrepresentasjonen gjenfinnes også i 1986. Det som imidlertid skiller ut dagens Bergen fra de to tidligere tidspunktene er at overrepresentasjonen dekker flere alderstrinn enn tidligere, til og med femårstrinnet, etterfulgt av flere trinn på nasjonalt nivå, slik at underrepresentasjonen først inntreffer på 11-årstrinnet mot tidligere i førskolealder. Den varer slik sett adskillig lenger enn i Oslo, noe som vel kan ses i sammenheng med Oslos trangere grenser og de langt mer omfattende forstadsområdene rundt hovedstaden enn rundt Bergen.

Figur 3.2 *Aldersskjevheter i Bergen ved utgangen av 1974 og 1998*

Nå er det også slik at en overrepresentasjon i barneårene i en by vil avspeile seg i en overrepresentasjon på de alderstrinnene der foreldrene til småbarna stort sett er konsentrert. Overrepresentasjonen på foreldretrinnene vil normalt være høyere enn for barna, ettersom det er relativt mange enslige i byene. En slik høyere representasjon finner vi også i Bergen, der den gjelder alle alderstrinn fra 23 til og med 39, og omkanset av to alderstrinn på nasjonalt nivå. Denne overrepresentasjonen gjelder altså langt flere alderstrinn enn den vi fant blant barna. Den gjelder også det meste av den fasen vi blant annet har knyttet til skolebarnsforeldre. Ut over innslaget enslige kan vi knytte denne kontrasten til at byene har lavere fruktbarhet enn landsgjennomsnittet, og til at en blant personer med høyere utdanning, noe mange yngre i storbyene er, ofte etablerer seg med familie senere enn gjennomsnittet.

På foreldretrinnene er ikke utviklingen i overrepresentasjon like klar som i Oslo når en tar utgangspunkt i forholdene ved utgangen av 1974. Dette har trolig sammenheng med at en i Bergen nettopp hadde vært gjennom en kommunesammenslåing, slik at forstedene ble en del av byen. Dette antydes også av det smalere spennet i overrepresenterte alderstrinn i 1986 sammenlignet med i 1974. Samtidig som dette er sagt, må det også nevnes at toppen i overrepresentasjon på disse trinnene var høyere på de to tidligste tidspunktene enn i 1998. Vi finner dermed ikke den sterke veksten i unge voksne i Bergen som i Oslo sett mot den nasjonale utviklingen.

Materialet antyder at det fra 1974 til i dag har utviklet seg et nytt forstadsbelte som tar til seg barnefamilier fra Bergen. Foreløpig skal vi nøye oss med å si at dette antydes på Bergensprofilen av utviklingen av en svikt på alderstrinn knyttet stort sett til tenårene, en svikt som var helt minimal i 1974.

På alderstrinn over førti er det stort sett en liten underrepresentasjon i byen, avbrutt av representasjon omtrent som på landsnivå, eller svakt over for alderstrinnene fra 58 til 70 år. Alle alderstrinn over 87 år er overrepresenterte. Det samlebildet som framstår for Bergen er dermed av en by med en noe yngre aldersstruktur enn i landet samlet, men med bare en svakt yngre struktur. Det viktigste er at en beholder overrepresentasjonen blant personer i tyve- og tredveårene, og at det har utviklet seg en klarere overrepresentasjon av småbarn.

Sammenligner vi med utgangen av 1974, har likevel representasjonen på trinn over ca. 55 år steget. Dette eldre bildet gir imidlertid uttrykk for en situasjon ved avslutningen av en ekspansjonsperiode, der en forventer en større underrepresentasjon på eldre trinn, ettersom en da over år har fått et ekstra påfyll av yngre personer. Ser vi dagens situasjon mot den i 1986, derimot, like etter avslutningen av en nedgangsperiode, ser vi at kullene på alderstrinnene fra da til i dag har gått mot større underrepresentasjon eller mindre overrepresentasjon tolv år lenger opp langs aldersstigen. Påfyllet underfra på aldersskalaen har altså økt, slik at det relative innslaget eldre går tilbake. På høye alderstrinn virker andre forhold inn, slik at logikken ikke kan benyttes for de høyeste alderstrinnene.

3.5 Bergens omland

Før vi begynner selve gjennomgangen av aldersskjevhetene for de ulike regionene i Bergensomlandet, skal det nevnes at de er figurlig gjengitt i statistikknotatet for Bergen.

Innenfor Bergens omland er det forholdsvis klare forskjeller i aldersstrukturen regionene imellom. Det finnes imidlertid også visse fellestrekk, som en overrepresentasjon på alle barnetrinn, en underrepresentasjon av unge voksne, en overrepresentasjon på de fleste alderstrinn i 40-årene, og en underrepresentasjon på alderstrinn i spennet fra ca. 55 til 80

år. Vi finner altså regioner med et langt større barneinnslag enn i Bergen, men med en overraskende liten overrepresentasjon av voksenkull i forhold til barneinnslaget. Dette forholdet har sammenheng med den seleksjonen vi nevnte i forbindelse med Oslo-omlandet av familier til omlandet, mens enslige blir boende i storbykommunen. I et fylke der fruktbarheten er høy, betyr dette at det ikke er behov for et så høyt innslag i barnefaselalder som andre steder for å få en overrepresentasjon av barn. Vi skal senere se dette enda klarere i deler av Stavangeromlandet.

Mens vi for Osloomlandets del så at overrepresentasjonen sank raskt allerede innenfor grunnskolealder, opprettholdes høye barne- og ungdomsinnslag til tidlig i tyveårene i Bergensomlandet. Dette er mer i samsvar med det en kunne forvente ut fra senere utflytting enn før fra foreldreheimen, som dels skyldes utviklingen i utdanningsnivået blant de unge, som igjen forsinker den registrerte utflyttingen i forhold til den reelle.

Når dette er sagt, er det både i sør/øst og i nord en langt større overrepresentasjon på alderstrinn i øvre halvdel av barnespennet (altså opp til 18 år) enn i den nedre halvdel. I den yngre halvdel er innslaget lite over landsgjennomsnittet. Det blir dermed småkullene knyttet til fruktbarhetsnedgangen på 1970- og 80-tallet som det vil komme relativt mange av til Bergen i årene framover, men ved at antallet på landsnivå i disse kullene er omtrent fire femdel av nivået på eldre og yngre kull, betyr dette at en ikke står foran et antallsmessig styrket potensial for innflytting.

Også i vest ser vi en viss reduksjon i innslaget på de yngste alderstrinnene, men her har nivåer på 15-20 prosent overrepresentasjon likevel blitt opprettholdt. For 0-åringene ser vi imidlertid et markant fall, men det er for tidlig å si om dette er en trend som vil vare. Dette er avhengig av om flyttingen av unge til regionen tiltar eller ikke, og dermed om dagens underrepresentasjon av personer i andre halvdel av tyveårene føres videre oppover aldersskalaen eller ei. Her vil forholdet til Bergen være viktig: vil Bergen beholde sin relativt store befolkning i 25-35-årsalderen, eller vil vi se en strøm ut til forstedene? I tillegg er det et spørsmål om fruktbarhetsnivået vil opprettholdes. På nasjonalt nivå har det vært en svak nedgang i fruktbarhet de aller siste årene.

De eneste voksenkullene som er overrepresentert i Bergensomlandet er knyttet til omtrent ti alderstrinn i førti og femtiårene. Ved at fruktbarheten er høyere enn for landsgjennomsnittet, motvirker dette et svakt sviktende foreldrefundament i vest og en markant underrepresentasjon av småbarns- og skolebarnsforeldre i de to andre regionene. På mange av alderstrinnene fra slutten av tyveårene og gjennom mye av treveårene er underrepresentasjonen i de to sistnevnte regionene på mellom ti og tyve prosent. I Osloområdet ville et slikt nivå medført en stor underrepresentasjon i barnekullene.

På de fleste alderstrinn over ca. 55 år viser regionen en forholdsvis klar underrepresentasjon, ikke minst i vest. Særlig i nord, men også i sør/øst ser vi imidlertid også en overrepresentasjon av særlig gamle, personer over 80 i nord, over 90 i sør/øst. Det er imidlertid kun på trinn over 90 at dette blir markert, og på disse trinnene er det relativt få personer.

Samlet sett kan en si at det i Bergensomlandet er tendenser til en noe eldre aldersstruktur enn tidligere, der det blir færre på de yngste trinnene, og der de kullene som var overrepresentert i 1986 går som en bølge av overrepresentasjon oppover aldersskalaen. Disse kullenes overrepresentasjon på stadig høyere alderstrinn reduseres imidlertid, ettersom påfyller av personer på yngre trinn har holdt seg høyt nok til å opprettholde denne effekten.

Samtidig når ikke de nye kullene på de alderstrinnene der en tidligere hadde den største overrepresentasjon av unge voksne opp til mer enn maksimalt landsinnslaget. Med den minkende tilførselen av yngre personer minker enten underrepresentasjonen på høyere alderstrinn, der flyttingene stort sett er unnagjort, eller så øker overrepresentasjonen. Foreløpig kan vi anta at årsakene til denne endringen i stor grad ligger i forhold som har gitt redusert utflytting fra Bergen til omlandet. Om dette stemmer, vil framgå av flytteanalysene i dette arbeidet.

3.6 Trondheim

Trondheim avviker til en viss grad fra mønstrene vi har presentert for Oslo og Bergen (Figur 3.3). Fellestrekkene er imidlertid også mange, og disse dominerer for alderstrinnene opp til omtrent 40 år. Dette innebærer en overrepresentasjon på småbarnstrinnene i førskolefasen (opptil ca. 20 prosent), en underrepresentasjon fram til trinn rundt tyve år (opptil ca 15 prosent), og en overrepresentasjon på trinnene videre til og med vel 40 år (opptil 18 prosent). I Trondheim ligger imidlertid alderstrinnene videre til og med 57 år tett på landsgjennomsnittet, mens alderstrinnene videre gradvis blir mer og mer underrepresenterte etter hvert som en beveger seg oppover aldersskalaen. På de høyere alderstrinnene ligner dermed Trondheim mer på storbyforstedene enn på de to største byene våre.

Trondheims aldersutvikling siden utgangen av 1974 ligner mer på Bergens enn Oslos, der 1974 fryser bildet ved avslutningen av en sterk vekstperiode, en vekstperiode som en i dag ikke når opp til for mange yngre kull. I dette ligger det at overrepresentasjon av småbarn ikke er noe nytt i Trondheim. Den var snarere mer markert på midten av 1970-tallet enn nå, og i tillegg var overrepresentasjonen på alderstrinn mellom 20 og 30 i stor grad mer markert.

Etter 1974 ser vi for 1986 en svekket representasjon av personer i tyve- og tidlig i tredveårene, samtidig som representasjonen på barnetrinnene har gått tilbake. Samtidig finner vi de unge kullene fra 1974 igjen 24 år lenger oppover på aldersstigen med en representasjon som den nasjonale. All overrepresentasjon knyttet til kullene har altså forsvunnet. Dette viser til en utvikling der det innen disse kullene totalt sett har vært en negativ flyttebalanse mellom tidspunktene, og der den har blitt ytterligere redusert av befolkningsveksten knyttet til yngre kull.

Den eldre befolkningen viser, som samlet tendens, en utvikling i retning svekket underrepresentasjon, og der tidligere store kull knyttet til befolkningsveksten på 1960- og tidlig 1970-tall har gjort at underrepresentasjonen nå først begynner på 58-årstrinnet. Dette er sent sammenlignet med Oslo, der den inntreffer på 43-årstrinnet. I denne forskjellen ligger det likevel også andre forhold inne, som det demografiske samspillet med egne forsteder, og at Oslo faktisk gikk tilbake i befolkning relativt sett det meste av etterkrigstiden. Når vi for Trondheims del ser en økende underrepresentasjon oppover aldersskalaen har dette i stor grad sammenheng med at byen lenge økte sin andel av landets befolkning. Dette gir seg utslag i at yngre voksekull i snitt vil være større enn de som har gått foran dem. For Trondheim kan vi dermed forvente en fortsatt underrepresentasjon på høyere alderstrinn.

Formatert: Punktmerking og nummerering

Figur 3.3 *Aldersskjevheter i Trondheim ved utgangen av 1974 og 1998*

← **Formatert:** Punktmerking og nummerering

3.7 Trondheims omland

Før vi begynner selve gjennomgangen av aldersskjevhetene for de ulike regionene i Trondheimsområdet, skal det nevnes at de er figurlig gjengitt i statistikknotatet for Trondheim.

De tre regionene vi har delt Trondheimsområdet i viser tre forholdsvis ulike aldersstrukturer. Av de tre viser den indre ringen det vi kan kalle typiske forstadstrekk, dvs. mange på yngre alderstrinn, en overrepresentasjon av personer på alderstrinn der de fleste av barnas foreldre forefinnes, og en underrepresentasjon på de fleste alderstrinn over dette.

I ytre ring sør/vest på den andre side, er de tidligste barnekullene underrepresentert, de mellom ca. 10 og 20 overrepresentert, alderstrinnene videre til vel 40 underrepresentert, det samme er flertallet av alderstrinnene videre til og med 63 år, mens eldre trinn enn dette er preget av overrepresentering. Dette er den eneste av regionene som har lavere innbyggertall i dag enn ved utgangen av 1986.

Innen ytre ring nord/øst er trinnene til og med 21 overrepresentert, trinnene videre til og med 43 underrepresentert, de fleste videre overrepresentert eller på nasjonalt nivå fram til trinnene mot slutten av 50-årsskalaen, så ny underrepresentasjon til nærmere 90, mens de siste alderstrinnene er overrepresentert.

Aldersskjevhetsfigurene for Trondheimsområdet presenterer et område som samlet er ekspansivt befolkningsmessig, der barnekullene er godt representert, selv om alderstrinnene under 9 er underrepresentert i sør/vest. Den sterke overrepresenteringen av barn viser imidlertid til en situasjon hovedsakelig skapt av høy fruktbarhet. Dette kan vi utlese av liten eller ikke-eksisterende overrepresentering innen foreldrekullene. Kun i den indre ringen finner vi gjennomgående overrepresentasjon på alderstrinnene mellom 30 og 50 år. Dette ligner dermed på situasjonen i omlandet til Bergen.

Den lave overrepresenteringen på de aller tidligste alderstrinnene innebærer ikke nødvendigvis noen fallende tendens blant småbarnsfamilier til å flytte til omlandet. Dette er snarere et gammelt mønster, der utflyttingen skjer gradvis i den tidlige barnefasen. Den bølgebunnen som knyttes til omlandsbeboeres tidlige storbyerfaring er forholdsvis kortvarig rundt Trondheim. Den dekker stort sett alderstrinnene mellom 20 og 30. I ytre ring sør/vest går imidlertid denne over i eldre alderstrinn med lignende underrepresentasjon, slik at de overrepresenterte foreldrekullene en forventer i storbyomlandene ikke framtrer annet enn på sporadiske enkeltalderstrinn. Denne regionen har i det hele tatt en aldersstruktur som ligger nær de minst sentrale distriktenes og er slik sett nokså ulik storbyomlandenes, noe som også framgår av den store overrepresenteringen på alderstrinnene fra omtrent pensjonsalder av.

Også den øvrige delen av ytre ring har hatt økende problemer med representasjonsnivået i foreldregenerasjonen. En overrepresentasjon som ble skapt på 1970-tallet har ikke blitt etterfulgt i yngre aldersgrupper voksne bortsett fra for noen få kull som nå er i midten av førtiårene. Den veksten regionen likevel har hatt, har vært tilstrekkelig til at alderstrinnene mellom omtrent 60 og 90 år stort sett er underrepresenterte, mens eldre trinn er opptil 15 prosent overrepresentert.

Som nevnt framstår indre ring som en mer typisk forstadsregion med sin unge befolkning. I 1974 hadde den her hatt en ekspansjonsperiode knyttet til alderstrinnene i første halvdel av 30-årene. Siden har ekspansjonen vært litt ujevn i nivå over år, men vært virksom, slik

at det framtrer et bilde der de fleste alderstrinn mellom 30 og 60 er overrepresentert, men der påfyllet av nye kull er såpass stort at eldre kull gradvis går i retning underrepresentasjon. Med den økende alderen på de eldste av forstedenes store kull, svekkes imidlertid underrepresentasjonen på de alderstrinnene de når, isolert sett, på tross av at hvert enkelt kull som sådan blir mer og mer underrepresentert etter hvert som tiden går.

Formatert: Punktmerking og nummerering

3.8 Stavanger

Stavanger har en aldersstruktur ikke helt ulik Trondheims, men innslaget av barn før tenårene og voksne fram til 40 år er sterkere, og representasjonen av tenåringer er nærmere nasjonalt nivå (Figur 3.4). Samtidig har Stavanger en underrepresentasjon på alle alderstrinn fra og med 47 år, men representasjonen blant personer over 80 år er høyere enn i Trondheim.

På tross av begrensede utbyggingsarealer, viser aldersstrukturen for Stavanger kommune at byen har vært i stand til en kontinuerlig befolkningsvekst innenfor den tidsperioden vi behandler, noe som gir seg utslag i en overrepresentasjon på alderstrinnene i den unge voksenbefolkningen på opptil 18 prosent. I Stavanger er barna på det meste like mye overrepresentert som foreldregenerasjonen, men med det karakteristiske storbyfallet i overrepresentasjon fra alderstrinn til alderstrinn, slik at overrepresentasjonen til og med 8-årstrinnet samlet sett er mindre enn overrepresentasjonen i den unge voksenbefolkningen.

Av alderstrinnene etter 8 og før 20 er underrepresentasjonen enten liten (opptil 6 prosent), eller så er alderstrinnene representert som på nasjonalt nivå. Nettotapet for Stavanger av småbarnsforeldre, det være seg til omegnskommuner eller lenger har altså i senere år trolig vært nokså begrenset.

Alle alderstrinn fra 23- til og med 40 år er overrepresenterte i Stavanger. Av disse er alderstrinnene 25-32 år 15-18 prosent overrepresentert, mens i tillegg 24-åringene og 33-38-åringene er minst 9 prosent overrepresentert.

Som nevnt har Stavanger en underrepresentasjon på alle alderstrinn fra 47 år og oppover, og der den på alderstrinn over 50 stort sett overgår 10 prosent, men sjelden går over 20. Kun alderstrinn i slutten av 70-årsstigen og opp til nærmere 90 viser en mindre underrepresentasjon enn dette. Vi kan ut fra dette antyde en sterkere byvekst i Stavanger på slutten av 1920- og gjennom mye av 1930-tallet enn i omkringliggende år.

Denne tidligere vekstperioden gjorde seg lenge utslag i en overrepresentasjon av disse kullene på de alderstrinnene de til enhver tid hadde nådd. Denne overrepresentasjonen forsvinner først på 1980-tallet som en effekt av den da veletablerte befolkningsveksten skapt av oljerelatert virksomhet. En ser samtidig at disse kullene går som en bølge oppover i aldersklassene, slik at de på trinnene de til enhver tid har nådd motvirker den ellers generelle økningen i underrepresentasjon skapt av de store yngre kullene i kommunen. Stavanger gjennomgår slik sett i dag en eldrebølge, men en eldrebølge der en relativt mindre andel av befolkningen er gamle enn i landet som helhet.

Figur 3.4 *Aldersskjevheter i Stavanger ved utgangen av 1974 og 1998*

På yngre alderstrinn har endringene vært nokså store. Tilbake i 1974 hadde en bare en minimal overrepresentasjon på 0-og 1-årstrinnene, etterfulgt av en blanding av svak underrepresentasjon og representasjon på nasjonsnivået fram til og med 16-årstrinnet. Den overrepresentasjonen en fant på de etterfølgende alderstrinnene i 1974 endte med 25-årstrinnet, og var slik sett kortvarig. Den ga lite grunnlag for en overrepresentasjon på barnetrinnene. Det interessante med representasjonen i 1974 er imidlertid at den viser Stavanger i en tidlig omformingsfase aldersstrukturmessig. Kullene som da var 25 år eller yngre har i ettertid vist en annen adferd enn de forangående.

De kullene som i 1974 fylte 25 eller mindre, men også noen litt eldre kull, har blitt påvirket av byens utvikling som såkalt oljehovedstad. Med denne utviklingen skapes på få år en overrepresentasjon som dekker de fleste yngre alderstrinn, der en tolv år senere ser at alle kull som i 1974 var 25 eller yngre fremdeles er overrepresentert. Samtidig som dette har skjedd, er de fleste alderstrinn som inngikk i overrepresentasjonen av ungdom i 1974 ikke lenger overrepresentert. Dette har i alle fall delvis sammenheng med utviklingen mot at en langt større del av kullene er i skolegang på disse alderstrinnene, slik at innflyttingen mot storbyen skjer senere i dag enn tidligere.

Formatert: Punktmerking og nummerering

3.9 Stavangers omland

Før vi begynner selve gjennomgangen av aldersskjevhetene for de ulike regionene i Stavangeromlandet, skal det nevnes at de er figurlig gjengitt i statistikknotatet for Stavanger.

Stavangeromlandet bærer preg av den høye fruktbarheten i Rogaland. Dette gir høy overrepresentasjon av barn i alle de tre regionene vi har delt omlandet inn i. Overrepresentasjonen varer fram til alderstrinnene midt i 20-årene. I Stavangers rene nabokommuner inntreer underrepresentasjon kun for tre alderstrinn, og i den indre ringen ikke i det hele tatt. Noen få trinn utgjør kun en bølgebunn før overrepresentasjonen for barneforeldrene slår inn. Denne overrepresentasjonen er imidlertid lav i indre ring. I ytre ring derimot, er ingen alderstrinn fra og med 25 år overrepresentert unntatt trinnene fra og med 89 år. I denne regionen finner vi dermed ikke de to andres økende underrepresentasjon oppover aldersskalaen fra og med alderstrinn i 40-45 års alder.

Overrepresentasjonen på barnetrinnene ligger i den indre ringen omtrent på 25 til 35 prosent og på 20-25 prosent i nabokommunene, der nivået imidlertid synker til 15 for de siste trinnene opp mot 18 år. I den ytre ringen er bildet et noe annet, med en overrepresentasjon rundt 15-20 prosent på alderstrinnene til og med 9, men med langt sterkere innslag for de øvrige barnetrinnene, med toppverdier rundt 40 prosent. Denne spesielle "pukkelen" indikerer at regionen ikke ble berørt, eller bare ble mindre berørt av fruktbarhetsreduskjonen på 1970- 80-tallet. Omegnen er dermed godt overrepresentert innenfor alderstrinn der representasjonsnivåene er forholdsvis lave i Stavanger. Samtidig er de unge voksentrinnene som er lavest representert i omlandet i stor grad de samme som er mest representert i Stavanger. Dette gjelder også i de rene nabokommunene der mye av bebyggelsen er sammenvokst med Stavanger tettsted.

For alderstrinnene mellom ca. 30 og 40-45 er det grunn til å legge merke til at overrepresentasjonen ikke er udelt høyere i nabokommunene enn i Stavanger, mens den i de to andre omegnsregionene er lavere. Vi ser altså ikke ut til å stå i en situasjon med en sterk uttapping av unge voksne fra Stavanger, selv om de fleste barnekullene innen bygrensen er forholdsvis lavt overrepresentert/svakt underrepresentert. Det vi ser i forhold til barnebefolkningen ser dermed ut til å være en forskjell som i stor grad er bestemt ut fra

fruktbarhetsforskjeller mellom kjernebyen i regionen og de øvrige kommunene, der storbyenes større andel enslige og omlandets høye andel familier i voksenbefolkningen bidrar til dette utslaget.

Når underrepresentasjonen øker oppover alderstrinnene fra de tidlige 40-årene av og til de aller eldste er dette nok en gang forstadsmonstret knyttet til langvarig vekst i befolkningen. Ved fylte 70 har underrepresentasjonen nådd omtrent 30 prosent i de to innerste omlandsregionene. Mønsteret er annerledes i det ytre omlandet, der underrepresentasjonen, som nevnt, inntreffer allerede i midten av tyveårene, og med unntak for dagens barneforeldregenerasjon stort sett holder seg på 10-20 prosent fram til de aller eldste, overrepresenterte trinnene.

Utviklingen i omlandet har gått i retning lavere overrepresentasjon på de tidligste barnetrinnene, som dermed er den motsatte utviklingen av det vi finner i Stavanger. På de eldre barnetrinnene derimot har representasjonen økt i alle omegnsregioner, det være seg i forhold til 1974 eller 1986.

De to indre omegnsregionene har fått svekket stillingen når det gjelder voksne i tredveårene sett i forhold til midt på 1970-tallet, mens den samme utviklingen kun har slått ut på alderstrinnene mot slutten av tyveårene til og med tidlig fase av tredveårstrinnene i ytre sone. Sett mot 1986 er bildet imidlertid noe annerledes, der nabokommunene forbedrer en svekket stilling på alderstrinn i andre halvdel av 30-årene, mens de taper tilsvarende i andre halvdel av tyveårene.

På alderstrinn over disse ser vi stort sett en redusert underrepresentering både i forhold til 1974 og 1986, samtidig som enkeltkullene på sin vei oppover aldersskalaen opplever økt underrepresentering. De nye unge kullene gir altså en god etterfylling, men sentraliseringen har vært såpass vedvarende at de større kullene som etter hvert når alderstrinnene som har vært underrepresentert motvirker fortsatt like stor underrepresentasjon som tidligere.

3.10 Oppsummering

Vi har sett at det i storbyene i dag er mange unge voksne, og at også småbarna er godt representert. I dag er de aller yngste overrepresentert i alle storbyene. I Oslo gjelder dette riktignok kun null- og ettåringene, men i de andre byene er ingen førskoletrinn underrepresentert. Det har i det hele tatt vært en markert utvikling mot en høyere representasjon av barn i storbyene, med unntak av Trondheim, der overrepresentasjonen var høyere i 1974 enn i dag.

Økningen i barneinnslag i storbyregionene skyldes til en viss grad en generelt saktegående fruktbarhetsutjevning regionalt. Langt mer betyr imidlertid at foreldre, beste-foreldre og til og med oldeforeldre stadig har forflyttet potensialet for den etterfølgende generasjon mer inn mot byene. Prosessen har skutt fart med fruktbarhetsoppgangen fra midt på 1980-tallet. Oppgangen kom i forbindelse med at kvinner stadig fødte barna sine senere, og innhentet barnetallsnivået for eldre årskull av kvinner. Dermed hadde en stadig større andel av mødrene flyttet før barna ble født. Sen familieetablering henger sammen med at stadig flere kvinner tar utdanning og velger yrkesoppstart før etableringen skjer. Økte barnetall i storbyregionene, og vekst i utdanning og yrkesutøvelse blant kvinner, er dermed to sider av samme sak.

Storbyene har i det hele tatt høye innslag i mange grupper yngre. Barneskolefasen og ungdomsfasen, som deler alderstrinnene fra 7 til og med 20 likelig mellom seg, forbindes

for storbyer gjerne med lave innslag, ettersom relativt mange barnefamilier tradisjonelt flytter til forstedene. Dette betyr at personer i disse aldersfasene vanligvis vil være underrepresentert i byene, noe som har vist seg til gangs i Oslo, men i svakere grad i de andre byene. I Stavanger er representasjonsnivået til dels som på landsbasis. Når Oslo skiller seg såpass sterkt ut på disse trinnene har nok det sammenheng både med byens størrelse, men også med en omfattende utveksling over aldersskalaen mellom by og omland.

I ungdomsfasen er det ellers grunn til å legge merke til at underrepresentasjonen har økt. Dette er knyttet til utviklingen over år mot en høyere skoledeltagelse blant ungdom ut over obligatorisk nivå. Det kommer dermed stadig færre innflyttere i denne alderen, sammenlignet med alderen på andre innflyttere. Dette har svekket innslaget i storbybefolkningen med de prosenter som kan avleses på figurskalaene.

I den neste fasen, med stikkordene utdanning, opplæring og søking, er innslaget dramatisk forskjellig fra det vi har sett til nå, og særlig i Oslo. I denne fasen finner vi store forskjeller i representasjon mellom alderstrinnene, der vi kan se en økning i stor grad trinn for trinn med i innslaget. For Oslo har toppinnslaget på disse trinnene økt kraftig siden 1974, mens nivåene i de andre byene til dels er lavere nå på mange av trinnene. Dette er da heller ikke det samlede trekket som er viktigst i dag.

Går vi videre oppover aldersskalaen derimot, finner vi at den overrepresentasjonen som før stort sett var begrenset til trinn i tyveårene nå har blitt markert forlenget. Dette betyr at mens det store innslaget før stort sett var begrenset til personer i utdannings- og søkerfase, fortsetter den nå inn gjennom etablerings- og småbarnsfasen (28-34 år), og hele eller store deler av fasen som skolebarnsforeldre (35-41 år). Dette er viktig, ettersom det får konsekvenser for fordelingen av barnekullene, der byene dermed kommer gunstigere ut enn tidligere.

I denne sammenhengen skal det legges til at forskjellen i fruktbarhet mellom by og land er mindre enn den var på det tidspunktet vi sammenligner med, utgangen av 1974. For den tidligste av de to fasene skiller Oslo seg kraftig ut med svært sterk overrepresentasjon, mens nivåforskjellene er mindre i den andre fasen. Bergen ligger lavere enn de øvrige byene i den første fasen, og får følge av Trondheim i den andre.

På alderstrinn over disse er finner vi stort sett ikke overrepresentasjon før vi når pensjonisttrinnene. I Trondheim følger riktignok innslaget landets i de to neste syvårsperiodene, og i Stavanger er innslaget i deler av den første fasen over landsinnslaget. Ellers er innslaget stort sett innenfor 10 prosent av det nasjonale for de to fasene, men med noe mer underrepresentering i Stavanger på mange av trinnene innen den andre fasen. Med unntak av i Bergen, er også innslaget i de to fasene som fører over i pensjonisttilværelsen preget av underrepresentasjon, og mest i Stavanger og Oslo.

Innen eldrebebefolkningen ser vi i dag ulike mønstre byene imellom, og det har også vært store forskjeller i utviklingen av mønstrene de siste tiårene. Trondheim og Stavanger har visse hoveddrag til felles i den forstand at alle trinnene over pensjonistgrensen på 67 år er underrepresentert. I Bergen er de samme trinnene svakt underrepresentert eller representert som på landsnivå, med unntak av på trinn fra og med 89 år, der de er stigende overrepresentert. Også Oslo har en dels over- dels underrepresentert eldrebebefolkning. Den er gradvis mindre underrepresentert fram til 75-årstrinnet, hvoretter den stiger nokså jevnt.

Når det gjelder forandringene i aldersskjevheter siden 1974, er imidlertid disse svært kraftige på eldretrinnene i Oslo. En stor eldrebebefolkning har rett og slett dødd ut, slik at vi i dag kun ser den yngste delen av et aldersspenn fra 48 år til og med de aller eldste som

tidligere var overrepresentert. Videre framover vi flere og flere eldretrinn bli underrepresentert etter som de overrepresenterte kullene dør ut. Av de øvrige byene har Trondheim og Bergen hatt en viss økning i eldreinnslaget, mens en reduksjon er mer vanlig enn det motsatte for Stavanger.

Vi står samlet overfor storbyer som har fått en yngre aldersstruktur, men det er opphopningen av personer i etableringsfasen og noe lenger opp i alder som er det fremste kjennetegnet. Forstedene fortsetter som senter for en større del av barneoppfostringen i storbyregionene.

Oslo har skilt seg ut med en særlig høy overrepresentasjon blant unge voksne. Dette får oss til å stille et spørsmål som først skal besvares i flyttegjennomgangen: Har denne store forskjellen i overrepresentasjon blant unge voksne mellom Oslo og de øvrige storbyene forbindelse med at Oslo rekrutterer mer nasjonalt enn dem, eller skyldes det snarere at Oslos omland har en større del av totalinnbyggertallet i regionen enn det vi ellers ser? Er eventuelt andre faktorer viktigere?

Vi har sett at overrepresentasjonen av barn er liten i storbyene sammenlignet med nivået på yngre voksenbefolkning. Samtidig er barnebefolkningen overraskende stor i deler av omlandet sammenlignet med nivåene på voksenbefolkningen i foreldrealder. Vi har hevdet at dette har sammenheng med en selektering av befolkning innen storbyomlandet, der det er relativt mange enslige i den unge voksenbefolkningen i storbykommunene, mens det er relativt store andeler som har dannet familier i omlandet. Denne selekteringen gir i visse tilfeller en høy overrepresentasjon av barn selv om foreldrekullene er underrepresentert. Selekteringsmekanismene innen storbyregionene betyr dermed bl.a. at forstedene kan tilføre byene større kull nye unge i neste generasjon enn det en ellers ville fått uten selekteringen. Samtidig betyr det at en stor overrepresentasjon i storbykommunene selv "kaster mindre av seg" enn en tilsvarende i omlandet.

Innen omlandet skjer det imidlertid en endring i retning av en sentralisering til det indre omlandet. Dette er i overensstemmelse med det vi fant i kapittel 2. Deler av det ytre er frakoblet den øvrige regionens utvikling. Dette er mest markert for området sør og vest for Trondheim. Dette var også den eneste regionen rundt storbyene som vi har vist har fått redusert innbyggertall.

4 Flyttelekkasjer og flyttegevinster over livsløpet

4.1 Innledning

Vekst og tilbakegang i befolkningsstørrelse over livsløpet skyldes fram til 60-årstrinnet nesten utelukkende flytting. Fra da av begynner dødeligheten å virke stadig sterkere, samtidig som det blir stadig mindre effekter å spore av flytting. I dette avsnittet skal vi kommentere livsløpsutviklingen gjennom tidlige aldersfaser, det vil si hvor utviklingen alene kan tolkes som utslag av flytting. Vi skal se på utviklingen for en serie av årskull i sammenheng. Faktisk dokumenterer vi resultater og variasjoner i livsløpsutvikling for hele generasjoner om gangen.

Flyttelekkasjer og flyttegevinster over livsløpet kan anskueliggjøres som relative størrelsesendringer i forhold til et utgangstrinn, der verdier under 100 tolkes som flyttelekkasjer, og verdier over 100 som flyttegevinster. Når tallet 100 dukker opp på aldersstigen, forteller det at befolkningsnivået er konsolidert. Oversiktene vi skal vise følger årskullene gjennom aldersfaser av opp til 30 års lengde. Vi har tatt utgangspunkt på flere stadier av livsløpet, men skal i dette kapitlet konsentrere oss om to, i det vi ser på utviklingen fra fødselen av (0-årstrinnet) og fra 15-årstrinnet når ungdomsfasen påbegynnes. Vi konsentrerer oss altså om barneflyttingene, som gir det mest rendyrkede uttrykk for utviklingen i familielokaliseringsene, og for flytting gjennom fasen fra man er barn til man er godt voksen. Analysene som tar utgangspunkt i befolkningen på 15-årstrinnet er splittet på kjønn.

Arbeidet i denne delen kan ses i klar sammenheng med analysene i kapittel 8, der lekkasjer og gevinster for utvalgte årskull splittes videre opp i strømmer og gis retning. Mens flytteanalysene er detaljerte studier av et fåtall årskull, med fokusering på utviklingen gjennom kortere aldersspenn, vil vi i denne delen av arbeidet belyse endringene over lange og mange aldersspenn.

Også på et annet punkt er det en sammenheng mellom stoffet som presenteres i dette kapitlet og i kapittel 8. Det gjelder størrelsen på innvandringene til byene, sammenlignet med betydningen av de innenlandske flyttingene. Vi har viet denne sammenhengen oppmerksomhet i kapittel 8.6.2, og vil her bare gi en kort introduksjon: I tabellene som følger årskullene fra 15-årstrinnet av, inkluderer flytteutviklingen over livsløpet resultatet av all flytting. I kapittel 8 holder vi innvandrere som er kommet til landet etter fylte 15 år utenfor. Dette gjøres fordi vi vil studere nedslaget og dynamikken i de innenlandske flyttestrømmene i byer og omland gjennom ungdoms- og etableringsfasen i detalj. Som et biprodukt kommer dermed forskjellene på flyttegevinster som framgår av tabellene i dette kapitlet og dem i kapittel 8 som et uttrykk for bidraget fra innvandrerne. Dette gir

bidrag til økt flyttegevinst i alle byene gjennom ungdomsfasen, og utgjør 30-40 prosent av det totale bidraget som kan leses av på 35-årstrinnet i tabellene som følger for hver by.

Analysene i dette kapittelet kan også ses i sammenheng med vekstkraftanalysene, ettersom disse er basert på en forlengelse av fortidige utviklingstrekk. I kapittel 7 viser vi hvordan den naturlige vekstkraften (som er en analytisk formalisering av forholdet mellom kullstørrelser) i en region justerer seg i henhold til vridning i flyttelekkasjer og flyttegevinster for nye årskull, når disse gjennomløper en livsfase. Materiale av den type som presenteres i dette kapittelet kan brukes til å selvstudium av dynamikken som forklares i kapittel 7. Materialet innbyr til selv å kunne regne på tilsvarende effekter lenger tilbake i tid enn det som gjøres eksplisitt i kapittel 7.

Vi har lagt inn tabeller for hver enkelt storby og for hvert omland samlet i kapittelet. I teksten er imidlertid ikke omlandsregionene behandlet separat. Vi oppfordrer heller den interesserte leser til selv å gjøre funn i tabellene, på basis av den veiledning som indirekte gis gjennom kommentarene som følger. Vi kan love at det ligger mye interessant stoff i disse tabellene, som vi innenfor rammene av dette avgrensede prosjektet ikke har hatt mulighet til å gå på langt nær så mye inn på som vi kunne ha ønsket.

4.2 Oslo

4.2.1 Aldersspennet 0-15 år

Oslo har tradisjonelt mistet andeler av fødselskullene fram til de er i tenårene, dels i et livsfasemessig samspill med forstedene, dels ved at foreldrene flytter bort fra Oslo-regionen. Det er imidlertid variasjoner i omfanget av lekkasjen (Tabell 4.1), der den for yngre kull i dag er mindre enn det vi så en periode. Et mer stabilt element har knyttet seg til en utflating i nivået på kullene rundt syvårstrinnet, selv om det fram til kullene født på midten av 1970-tallet gjerne fortsatte med mindre tap videre oppover aldersskalaen også.

1981-kullet ser ut til å utgjøre et skille i Oslomaterialet. Før dette kullet hadde en sett at det var rundt 75 barn igjen i byen pr. 100 av det opprinnelige antallet 0-åringer på 7-årstrinnet. Med 1981-kullet var det 82. Riktignok hadde en også for de to kullene rett forut sett at noe flere ble værende i byen, men verdiene var ikke høyere enn 78 og 77. Tallene holdt seg svakt over 1981-kullets nivå på 7-årstrinnet i de etterfølgende kullene, men er nå på ny dalende. Det er riktignok fremdeles mer enn 80 personer igjen i kohortene pr. 100 personer på 0-årstrinnet blant de yngste kullene som har nådd 7-årstrinnet, men kullene født fra og med 1992 ser ut til å vende tilbake til et mønster mer liket det vi så før 1981-kohorten. Disse yngste kullene har i alle fall fram til nå fulgt dette eldre mønsteret. Vi ser i tillegg at de siste kullene som har passert syv år har fortsatt nivåfallet videre oppover aldersstigen, slik at det ser ut til å ha vært enkelte faktorer i virksomhet de siste årene som har endret bosettingsmønsteret både for foreldre med barn som ikke har nådd skolealderen, og for de som har barn i den tidligste skolefasen.

Vi skal foreløpig ikke gi oss i kast med å bedømme om den endringen vi har påvist har sammenheng med avtagende flytting til forsteder og eventuelt til andre deler av landet, eller om de snarere har sammenheng med en økt innflytting til byen av småbarnsforeldre, som dermed endret flyttebalansen på småbarnstrinnene. Den endringen som vi har påvist, ser i alle fall ut til å gi utslag på flere alderstrinn enn de vi har knyttet endringen til så langt. Vi ser at barnenivåene i de siste årskullene som hadde rundet 7 før den påviste endringen holdt seg stabilt oppe fra og med dette alderstrinnet og videre utover barneårene, mens vi for kullene før dette så et fortsatt mindre fall oppover aldersskalaen.

Utslagene på trinnene ut over syv år blir likevel mindre enn på de aller tidligste alderstrinnene. Utslagene inntreffer imidlertid også før syvårstrinnet for disse noe eldre kullene, og ser ut til å slå inn ett år lenger opp på aldersskalaen for hvert kull bakover. Vi ser altså ut til å stå overfor en periodeeffekt.

Den nevnte nye endringen med svekket nivå i barnekullene sammenlignet med tidligere ses på 7-årstrinnet først med 1990-kullet, og forplanter seg med stadig større tap etter hvert som en går i retning yngre kull. Samtidig kan en se at kullene født i andre halvdel av 80-tallet har tapt kullandeler videre ut over 7-årstrinnet. Det ser altså ut til at vi står overfor en ny periodeeffekt, der altså Oslo taper mer av barnekullet til andre deler av landet igjen. Dersom denne svikten skulle føre tapene tilbake til nivåene for kullene født fra 1967 til og med 1980 har det vært igjen 75 til 84 personer pr. 100 av utgangsnivået 0-åringer på 7-årstrinnet. Det høyeste nivået har en hatt for de yngste av disse kullene.

Ser vi videre opp til 15-årstrinnet, har nivåene fra 1967-kullet til og med 1983-kullet variert fra 68 til 84 prosent av størrelsen på 0-åringsantallet for kullet. Det høyeste av nivåene har vi hatt i de tre siste kullene som har rundet 15, men også kullene fra 1976 til og med 1980 lå høyere enn de tidligere. For mange av de tidligere av disse kullene ligger nivåhevingen i et utflatet kullnivå fra og med 7-årstrinnet, mot tidligere en reduksjon, mens det for de yngre i tillegg kan knyttes til mindre tap enn før fram mot 7-årstrinnet. For kullene født fra og med 1985 og ut tiåret viser tendensen som tidligere nevnt et nytt fall i nivå fra syvårsalderen mot femtenårsalderen, men ettersom dette fallet knyttes seg til kull som har blitt redusert vesentlig mindre på tidligere alderstrinn enn de født før 1980, ser det foreløpig ikke ut som om nivået på 15-årstrinnet for disse kullene blir like lavt på 15-årstrinnet som det vi fant for kullene født på 1960- og 1970-tallet.

4.2.2 Aldersspennet 15-35 år

På 15-årstrinnet har all andelsreduksjon i Oslo stoppet opp (Tabell 4.2). På etterfølgende trinn stiger den, først svært langsomt, for senere å nærmest eksplodere når kullene når de tidlige trinnene i tyveårene. For mennenes del øker kullene fra 15-20-årstrinnet med rundt 10-20 prosent. Dette bildet har vært nokså stabilt, men med en tendens til svakt høyere tall for kullene født etter midten av 1960-tallet enn tidligere. Denne svake tendensen har altså oppstått på tross av den tiltagende andelen unge i utdanning, som på de tidligste av disse trinnene betyr at flere blir boende hjemme, og i tillegg at en mindre del av kullene melder flytting, ettersom personer i utdanning i de fleste tilfeller skal være registrert på foreldrenes boligadresse.

På alderstrinn etter dette, øker veksten i dag langt mer enn tidligere, og dette forsterkes av at veksten fortsetter til senere i livet, slik at det både blir flere på hvert enkelt alderstrinn, samtidig som de høyeste verdiene registreres senere. Dette kan eksemplifiseres med at det i 1952-kullet i Oslo var aller flest menn på 25- og 26-årstrinnet, mens en i dag har toppen på 30- eller 31-årstrinnet. Mens en for 1952-kullet så at veksten aldri nådde mer enn 51 prosent over 15-årsnivået, ser en for 1968-kullet at veksten på 30-årstrinnet har vært på 144 prosent fra det samme, samtidig som en på 26-årstrinnet hadde nådd 99 prosents vekst.

Tabell 4.1 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslo. Årskull fulgt fra fødselen av*

For kvinner ser vi den samme utviklingen, men for dem er den prosentvise veksten opp til kullene når sitt høyeste nivå enda større enn for menn. For 1952-kullet ligger toppnivået 19 prosentpoeng over mennenes, men for 1968-kullet kun 4 prosentpoeng over. Generelt er forskjellen mellom toppnivåene for kjønnene minket, så med kvinnenes sterkere fall utover i tredveårene, blir veksten fra 15-årstrinnet samlet omtrent lik fra 30-44-årstrinnet, men der det gjerne er relativt noe flere menn enn kvinner igjen midt i dette aldersspennet. Vi vet foreløpig ikke hvor mye redusert de sterke vekstkullene født etter 1960, og særlig de født noen år senere vil bli ved flytting videre.

Ser vi på nivåene på 35-årstrinnet, er disse for 1963-kullet omtrent 60 prosentpoeng høyere enn de var for 1952- og 53-kullene. For kullene mellom ytterpunktene øker nivåene fra de eldste til de yngste. Fram til 35-årstrinnet har det vært stor grad av likhet i kullreduksjonen fra de respektive toppnivåene målt i prosentpoeng. Dette betyr imidlertid samtidig at denne reduksjonen i dag skjer raskere enn tidligere, ettersom kullenes toppnivå kommer flere år senere. Det betyr også at nivåene på 35-årstrinnet har økt. I årene framover vil trolig nivået på 35-årstrinnet fortsette å øke sett mot kullstørrelsen på 15-årstrinnet. Det skal en større omveltning i flyttemønsteret til for at dette ikke skal skje, ettersom kull som nå er i slutten av tyveårene til dels ligger femti prosentpoeng over nivået til de yngste kullene som har rundet 35 år.

Det store spørsmålet blir dermed hva som skjer på trinnene ut over 35 år, der vi nå kan se svake tendenser til økt utflytting i flyttelekkasjetabellene, samtidig som de kullene som har vokst særlig kraftig i Oslo ennå er litt for unge til at noe klart bilde kan tegnes. Vi kommer tilbake til de siste års endringer i kapittel 7 i forbindelse med de justerte utsiktene mot utgangen av 2008.

Fra 1952-kullet til 1963-kullet har det vært en mindre nedgang i antall personer på det alderstrinnet vi tar utgangspunkt i, 15 årstrinnet. For å opprettholde antallet personer på 35-årstrinnet har det derfor vært behov for en viss nivåvekst. Den veksten vi har hatt mot 35-årstrinnet til nå har imidlertid gått ut over dette. Mens 1952-kullet totalt sett besto av 6757 personer på 35-årstrinnet, var størrelsen på 1963-kullet 8932 personer. Nå er størrelsesforskjellen på 15-årstrinnet mellom disse to kullene under 400 personer. Framover vil dette øke, slik at når vi kommer til kullene født på midten av 1970-tallet, er de på 15-årstrinnet omtrent 800-1000 personer færre enn i 1963-kullet.

Vi skal i avslutningskapitlet se noe nærmere om mulige konsekvenser av at disse kullene nesten i alle regioner er vesentlig mindre enn sine forgjengere. Her skal vi nøye oss med å påvise at dagens innslag på 35-årsnivået kun kan opprettholdes ved at vesentlig flere flytter inn og blir boende i kullene født på 1970- og utover på 1980-tallet enn tidligere.

Tabell 4.2 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslo. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn*

Tabell 4.3 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslo. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner*

4.3 Oslos omland

4.3.1 Aldersspennet 0-15 år

Som for figurene i forrige kapittel, er tabellene for omlandsregionenes flyttelekkasjer og –gevinster gjengitt i statistikknotatet for Oslo. De er i kapittelet erstattet med tabeller for omlandet samlet, som ikke er nærmere behandlet i teksten.

Oslos omland har samlet sett vært en vekstregion i hele etterkrigstiden. I tråd med dette finner vi vekst mot 15-årstrinnet i alle regioner i vårt materiale. Veksten i området har, som betegnelsen Osloomlandet antyder, vært relatert til hovedstadens utvikling. Den detaljerte gjennomgangen av forholdet mellom utviklingen i Oslo og i omlandet tas i forbindelse med flyttegjennomgangen. Foreløpig skal vi nøye oss med å si at mye av veksten i omlandet skjer ved videreflytting fra Oslo av forholdsvis nyetablerte familier. Vi har i kapittel 3 sett at dette har gitt en ung befolkning i omlandet. Tabeller for omlandsregionenes flyttelekkasjer og –gevinster er gjengitt i statistikkheftet for Oslo.

Indre ring nord/øst

Vi finner vekst mot 15-årstrinnet i alle de ulike regionene innen Osloomlandet, men den er av ulik styrke regionene imellom. Den framstår som svakere i indre ring nord/øst enn i de andre områdene, der den stort sett er under 5 prosent for kullene født 1967-1983. Det ser imidlertid ut til å være en viss stigning i barneveksten der for kull født på 1980-tallet, og for kullene født fra og med 1992 er det et løft på de tidligste alderstrinnene. Det er imidlertid usikkert hva dette vil innebære. Det kan være snakk om en tilbakevending til det mønsteret en hadde for kullene født på slutten av 60- og starten av 70-tallet, der toppnivåene allerede ble nådd rundt fireårstrinnet, for så å ha en svakt fallende tendens. Foreløpig ser det imidlertid ut til at veksten vil fortsette lenger enn dette, og i alle fall fram til barneskolealderen nås. Dette vi i så fall gi grunnlag for høyere nivå på befolkningen på 15-årstrinnet, samtidig som antallsveksten blir enda større sammenlignet med de kullene som de siste årene har nådd 15-årstrinnet, ettersom 90-tallskullene er 20-30 prosent større enn dem.

Ytre ring nord/øst

De øvrige regionene har hatt større vekst enn indre ring nord/øst for kullene i materialet fram til 15-årstrinnet. Den mest stabile veksten har vi hatt i ytre ring nord/øst, der den stort sett har ligget mellom 20 og 25 prosent. Framover er det imidlertid tegn som tyder på fall i nivået på 15-årstrinnet. Det inntreer et skarpt skille mellom 1982- og 83-kullene. Dette minsker riktignok noe mot 15-årstrinnet, men er fremdeles på 6 prosentpoeng. Et nytt skarpt skille framtrer mellom 1986- og 87-kullene. På 11-årstrinnet ligger det yngste av disse kullene 11 prosentpoeng lavere vekstmessig enn 1982-kullet. Som regionen der hovedflyplassen er lokalisert, er det vel ikke overraskende at det inntreer en ny vekst for kullene født på 90-tallet. Dette gjelder særlig fra og med 1993-kullet, men også eldre 90-tallskull har etter hvert fått en veksttakt som ikke kunne observeres de første leveårene. Vi vil komme nærmere tilbake til mulige virkninger av åpningen av hovedflyplassen på Gardermoen i forbindelse med avslutningskapitlet.

Tabell 4.4 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslos omland. Årskull fulgt fra fødselen av*

Tabell 4.5 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslos omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn*

Tabell 4.6 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Oslos omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner*

Indre og ytre ring sør

Både indre og ytre ring i sør har for de fleste av kullene vokst med mellom 20 og 30 prosent fram til 15-årstrinnet. Mens disse nivåene, med unntak for 1976 og -77-kohortene har blitt opprettholdt i den indre ringen, har tendensen for kullene født etter midten av 1970-tallet vært fallende i ytre ring. Fra 1976- til 1978-kohorten faller nivået fra 127 til 117, mens 1982- og -83-kohortene ligger såpass lavt som 106 og 110. I forhold til dette siste nivået vi, ut fra en forlengelse av tendensene, forvente en økning i de neste årene. Det er vanskelig å si hvor mye høyere enn de to forutgående årene utviklingen vil gå, men det ser så langt ut til at veksten vil være større for kullene født fra og med 1992 enn for de forangående kullene. Kullene født utover på 90-tallet ligger så langt nivåmessig på høyde med de aller høyeste registrert etter 1967 på de alderstrinnene de har nådd. Samtidig er utgangskullene født disse årene i regionen de største en har sett der.

I indre ring har utviklingen, som nevnt vært mer stabil mot 15-årstrinnet. Det er likevel en tendens til noe høyere nivå i kullene født fra og med 1978. Her må det legges til at 1985-til og med 1988-kohortene ser ut til å få en mindre vekst enn tidligere kull, men situasjonen vender, så langt kullene til nå har nådd aldersmessig, tilbake til det som har vært vanlig nivå etter disse kullene igjen.

Vestsektoren

I regionen som utgjør den vestre sektoren ut av Oslo har veksten fram til 15-årstrinnet vært høyere for de siste kullene som har nådd dit enn for noen andre kull i materialet for regionen. Alle enkeltkull født fra og med 1978 har økt med 23-30 prosent siden fødeåret. Dette betyr likevel bare, når regionen sammenlignes med de andre, at den har nådd det samme vekstnivået mot 15-årstrinnet som indre ring sør og ytre ring nord/øst. Samtidig er det på samme nivå som det en fant i ytre ring sør for kullene født fram til mot slutten av 1970-årene.

I vest har det vært flere brudd i utviklingen enn i de andre regionene. Her må det imidlertid sies at i disse sentrale regionene betyr "brudd" endringer i styrke på veksten. Den laveste veksten hadde en for kull født i første halvdel av 1970-tallet, perioden med såkalt moturbanisering, da den var i underkant av 10 prosent. Den foreløpige utviklingen på yngre trinn antyder en mindre svekking av veksten fram mot 15-årstrinnet i forhold til nivåene fra de aller siste årene, men for 90-tallskullene er en eventuell svekking usikker, ikke minst fordi et av kjennetegnene ved den høye veksten mot 15-årstrinnet de siste årene har vært at mer av veksten har kommet etter at barna har nådd skolealder enn tidligere. I denne regionen skapes det altså et bilde av forsinkelser i tilflyttingen. Spørsmålet blir dermed om denne forsinkelsen vil anta en mer permanent form, eller om det er snakk om forhold knyttet til etableringsforholdene i et mindre antall voksenalderkohorter.

4.3.2 Aldersspennet 15-35 år

I Osloområdet er perioden fra 15-35 år en fase der det først går en flyttestrøm inn til selve Oslo, mens det fra og med den enkeltes etablering i større hushold skjer en nettostrøm den andre veien. Disse vil bli nærmere beskrevet i flyttegjennomgangen. Foreløpig skal vi bare si at dette ofte, men langt fra i alle tilfeller, betyr at det på alderstrinn mot slutten av tenårene og oppover i deler av tyveårene skjer en reduksjon i antall personer på alderstrinnene i forhold til på 15-årstrinnet. Denne reduksjonen snur når kullene er et sted i tyveårene til ny vekst, slik at omlandene på 35-årstrinnet er større enn de var på 15-årstrinnet.

I materialet skal en, når det blir snakk om utviklingen for hvert kjønn nok en gang huske på at omlandene i stor grad mottar familier med to voksne. Dette betyr at nivåene for kvinner på 35-årstrinnet blir noe høyere enn for menn, dels fordi det i utgangspunktet er færre yngre kvinner enn menn, og dels fordi mannen i et parforhold gjerne er noen år eldre enn kvinnen, og dermed foretar sine flyttinger i snitt noen år etter partneren. Flere menn enn kvinner vil derfor ennå ikke være på plass i omlandskommunene på 35-årstrinnet. Høyere nivå på kvinneveksten enn på mannsveksten mot 35-årstrinnet betyr altså ikke at kvinnene har en særlig forkjærlighet for det suburbane liv.

Veksten har vært sterkere i den indre enn i den ytre ringen for de kullene vi belyser. Den har samtidig vært klart fallende i forhold til veksten i 1952-kullet for alle regionene unntatt vestsektoren. I denne har nivået tatt seg opp igjen til sitt høyeste nivå på rundt 40 prosent vekst for kvinner etter å ha vært nede på det halve for enkelte kull født i andre halvdel av tiåret. For menn tar ikke nivået seg helt opp igjen før på 36-årstrinnet.

Ingen regioner har sett en kraftigere reduksjon av veksten enn den indre ringen i sør. Ingen region hadde heller en kraftigere nivåvekst for 1952-kullet, der kvinnene ble vel doblet i antall, mens mennene ble nær doblet. Begge kjønn har fått veksten redusert med vel 70 prosentpoeng. Dette betyr likevel at antall kvinner vokser med omtrent 40 prosent fram til 35-årstrinnet, mens antall menn vokser om lag 25 prosent. Veksten er dermed nå på nivå med den vi finner i vestsektoren, og det samme nivået har vi i dag også i indre ring nord/øst, der fallet fra 1952-kullet har vært på omtrent 35 prosentpoeng for kvinner og 25 for menn. I dag har vi dermed en belte rundt Oslo med nokså lik vekst, men i den ytre ringen er veksten vesentlig lavere, og lavest er den i ytre ring nord/øst.

I denne regionen har veksten fra 15-årstrinnet nå gått under 10 prosent, og er for kvinnene bare det halve av dette. I ytre ring sør er veksten rundt 15 prosent for mennene og 20 prosent for kvinnene. Det tegner seg altså et bilde av høyeste vekst i de indre områdene rundt byen. Dette er imidlertid ikke noe nytt. Fallet i veksten er faktisk prosentpoengmessig lavere i de ytre enn i de indre regionene, der ingen av de ytre for verken menn eller kvinner har blitt redusert så sterkt som i indre strøk.

De kullene som ennå ikke har nådd 35-årstrinnet viser interessante avvik fra de eldre. Mens faktisk nivået sjelden falt under, eller eventuelt langt under 100 i løpet av tenårene og tyveårene tidligere, har dette i de ytre regionene blitt regelen i dag. Nå har i og for seg ytre ring nord/øst skilt seg ut som den eneste av regionene der alle årskullene i noen tilfeller har blitt redusert, men dette har for årskullene født etter ca. 1960 blitt spillet ut til å gjelde langt flere årskull, og nedgangen i hvert kull har blitt langt større. For kull født på 1970-tallet nås et bunnivå, der kvinnekullene i midten av 20-årene har blitt redusert med omtrent 20 prosent, og mennene med rundt 15. Tatt i betraktning at eldre kohorter med i underkant av 10 prosent reduksjon bare så vidt har gått noe over balanse på 35-årstrinnet, er det grunn til å tro at de yngre kullene kan oppleve reell tilbakegang. Det som kan motvirke dette er effekter av Gardermoutbyggingen, dels direkte effekter, og dels indirekte næringsrelaterte forhold.

Med unntak av for kvinner i vest, skjer det også i de øvrige regionene en tapping av ungdom. Den er riktignok også svak for menn i vest, sjelden mer enn to til tre prosentpoeng, og dette er ikke mer enn omtrent fem prosentpoeng lavere enn i de øvrige årene. I ytre ring sør er denne tappingen på omtrent 20 prosentpoeng fra nivåene hos de siste kullene som har rundet 35 fram til midten av tyveårene. Disse lå i seg selv lavere enn tidligere kull. Her kan en heller ikke vente seg noen Gardermoeffekt.

I den indre ringen er utslagene langt mindre enn i den ytre, og særlig i nord/øst er utslaget lite sett som kulluttapping. Nivået på 25-årstrinnet er imidlertid omtrent 20 prosentpoeng

lavere enn for de siste kullene som har rundet 35. Tallmaterialet peker imidlertid i retning av at det gamle nivået på 35-årstrinnet kan bli opprettholdt, ettersom veksten i andre halvdel av 20-årene er sterkere for de yngre kullene enn tidligere. Den samme utviklingen ser også ut til å tegne seg noe svakere i den indre ringen i sør. Her vil en ha 15-20 prosentpoeng å ta inn i forhold til for kullene fra tidlig 60-tall fra 25-årstrinnet til 35-årstrinnet.

Samlet sett er det litt vanskelig å vite hvordan utviklingen vil gå videre for de yngre kullene. Det ser ut til at Oslos befolkning bruker lengre tid på å bli etablert enn tidligere, og at nedtappingen for yngre kull først begynner rundt 30-årstrinnet, men da er den også kraftigere enn det vi har sett før. Dette betyr at virkningene i omlandet vil begynne å merkes på senere tidspunkt enn tidligere, og at omfanget av utflyttingen og fordelingen av den vil ha økt virkning på om befolkningen vil øke fra 1-årstrinnet til voksenalderen. Kan hende må en etter hvert se veksten mot alderstrinn noe over 35 år. Fram til nå har en ved å sette strek her dekket det vesentligste av utviklingsforløpet.

4.4 Bergen

4.4.1 Aldersspennet 0-15 år

På barnetrinnene skiller Bergen seg ut fra Oslo ved at størrelsesnivået for hver årsklasse i større grad opprettholdes fra 0-åringene og utover (Tabell 4.7). Bare i sjeldne tilfeller reduseres kullene med såpass som 20 prosent på noe barnealderstrinn. I Bergen mister en stort sett 10-20 prosent av kullene fram til 15-årsstadiet, der fallet har stoppet opp. I Bergensmaterialet er det en tendens til at kullene født fra 1968 til og med 1978 reduseres mer mot 15-årstrinnet enn de øvrige kullene. Kullsvikten knytter seg til de tidligste alderstrinnene.

For kull født fra slutten av 1970-tallet av stopper nær all reduksjon opp allerede når barna når skolealder. Det er dette som dermed en hovedendringen bak de høyere nivåene bak de senere års bedrede nivåer på 15-årstrinnet sammenlignet med 1968-78-kullene. Tendensen til minsket kullreduksjon begynte imidlertid allerede på midten av 1970-tallet med en minket kullreduksjon mellom 7- og 15-årstrinnene. Utviklingen har betydd en endring fra at 80 til over 90 prosent av nivået beholdes i forhold til antallet personer i fødselskullet. Vi ser altså en klar styrking av Bergen når det gjelder bosetting av barn. Det finnes ingen slike markante brudd mellom enkeltår i Bergensmaterialet som i Oslomaterialet.

4.4.2 Aldersspennet 15-35 år

Med utgangspunkt i 15-årstrinnet har Bergen hatt en svakere utvikling mot trinn utover på 30-årsstigen enn det vi ser i Oslo (Tabell 4.8 - Tabell 4.9). Mens de høyeste verdiene i Oslo for kullene varierer mellom 150 og 273, varierer de i Bergen mellom 110 og 136. De høyeste verdiene for begge kjønn finner vi i Bergen for årskull født på 1970-tallet. Byen er altså ikke en ungdomsby i samme grad som Oslo, i alle fall ikke så lenge studentene ikke er regnet inn, men sett i forhold til at Oslo har et klart større tap på de tidlige barnetrinnene enn det vi ser i Bergen, er totalforskjellen ikke så stor som tallene gir inntrykk av. Hovedbildet er imidlertid det samme om en tar utgangspunkt i 0-åringene.

Tabell 4.7 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergen. Årskull fulgt fra fødselen av*

Tabell 4.8 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergen. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn*

Tabell 4.9 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergen. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner*

Det er, som for Oslo, en tendens til at det høyeste innslaget i forhold til 15-årsnivået inntre senere nå enn for kullene født tidlig på 1950-tallet. For disse eldre kullene fant en gjerne det høyeste innslaget på alderstrinn tidlig i tyveårene; 20-23 for kvinner, 22-24 for menn. I dag nås vanligvis det høyeste innslaget, etter en gradvis endring mot de yngre kullene, på 27-28-årstrinnene for kvinner og 28-29-årstrinnene for menn. For mannskull født på 1970-tallet er samtidig nivået på eller svakt over toppnivået til kullene født på 50-tallet på de alderstrinnene der 50-tallskullene hadde sine toppnivå, slik at 50-tallskullenes nivå overgås på alle høyere alderstrinn som de yngre kullene til nå har gjennomlevet, noe som i det minste vil forplante seg videre oppover aldersskalaen i mange år ennå.

For kvinner født på 1970-tallet nås ikke helt 50-tallskvinnenes nivå på de alderstrinnene der 50-tallskullene hadde sine høyeste nivåer, men de passeres når dagens unge når 24-25-årsalderen. Som helhet er altså bildet for begge kjønn det samme, men samtidig er 70-tallskullene langt mindre enn tidligere kull, slik at økningen i andelsveksten ikke oppveier nedgangen i utgangskullenes størrelse. Her må det imidlertid legges til at disse betraktningene er uten flertallet av innflyttede studenter, en gruppe som utvilsomt er vesentlig større nå enn tidligere.

Ser vi på alderstrinnene over 30 år og opp mot 35 spesielt, ser vi at det har vært en gradvis vekst i nivået på 30-årstrinnet fra 1952-kullet til det siste i vårt materiale som har rundet 30, 1968-kullet. For begge kjønn har veksten vært på omtrent 20 prosentpoeng. Det viktigste i denne sammenhengen er at det ikke ser ut til at dette gir noen større utflytting mot 35-årstrinnet for de siste sammenlignet med de eldste kullene blant kvinner, mens det kan argumenteres for en svak økt utflytting mellom de samme alderstrinnene for menn. Alt i alt ser det dermed foreløpig ut til at økt toppnivå sammenlignet med på 15-årsnivået slår ut i en permanent økning i andelen som bor i Bergen på de alderstrinnene der mye av barneetableringene finner sted.

4.5 Bergens omland

4.5.1 Aldersspennet 0-15 år

Som for figurene i forrige kapittel, er tabellene for omlandsregionenes flyttelekkasjer og –gevinster gjengitt i statistikknotatet for Bergen. De er i kapittelet erstattet med tabeller for omlandet samlet, som ikke er nærmere behandlet i teksten.

Bergensomlandet har for kullene født fra 1967 til og med 1983 vist en nokså markant vekst fra 0-åringenes antall fram til 15-årstrinnet. Samtidig har den største veksten over disse årene forskjøvet seg fra Lindås og Radøy over mot kommunene i vest. La oss se nærmere på utviklingen i den enkelte region.

Som nevnt er i dag kommunene i vest de med sterke vekst fram mot 15-årstrinnet. I denne sammenheng slår ikke minst utviklingen i Fjell ut. Denne kommunen har over lenger tid hørt til de største vekstkommunene i landet. Går vi tilbake til kullene født på slutten av 60-tallet, var imidlertid dette den av omegnsregionene med lavest vekst, selv om den også da lå på omtrent 25 prosent i snitt. Det er imidlertid kullene på 1970-tallet, og særlig de fra andre halvdel av tiåret som har økt sterkt i regionen. Denne veksten kan ha noe å gjøre med sammenslåingen av Bergen med de til da mest markerte forstedene fra 1.1.1972. Kullene født i andre halvdel av 1970-tallet vokser i snitt med 45 prosent, men de er i utgangspunktet samtidig de minste kullene fra de siste 30 år. På 15-årstrinnet er de derfor ikke dominerende sammenlignet med forgjengerne. Kullene fra og med 1979 har vokst vesentlig mindre til 15-årstrinnet, med et snitt på omtrent 30 prosent.

Tabell 4.10 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergens omland. Årskull fulgt fra fødselen av*

Tabell 4.11 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergens omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn*

Tabell 4.12 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Bergens omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner*

Lindås og Radøy i nord hadde den høyeste veksten i barnebefolkningen fra 0-åringenes antall til 15-årsnivået for kullene født til og med 1973. Veksten holdt seg stort sett mellom 40 og 50 prosent. Fra og med 1974-kullet har imidlertid veksten vært vesentlig lavere; stort sett 30-35 prosent fram til og med 1979, deretter en mer varierende vekst med et snitt på omtrent 20 prosent. I sør/øst har bildet vært mer stabilt, med en vekst på vel 30 prosent for de fleste kull fra 1967 til og med 1975, etterfulgt av kull der veksten har vært 15-20 prosent.

Det er vanskelig å vite hvordan kullene som ennå ikke har nådd 15-årstrinnet vil vokse fram til denne alderen, ikke minst ut fra at ulike kull vokser med ulikt tempo i fasene fram til 15-årstrinnet. Visse antagelser basert på brudd mellom årskull kan likevel framføres. I alle regionene skjer det et merkbart fall i veksten med årskull født fra rundt midten av 80-tallet, men utviklingen videre er til dels ulik regionene imellom.

I vest ser kullene født til og med 1986 ut til å utvikle seg omtrent som 1982-kullet, dvs. med rundt 25 prosent vekst, eller noe lavere enn de øvrige 80-tallskullene som har rundet 15. 1987 og -88-kullene ligger på sine alderstrinn foreløpig omtrent 10 prosentpoeng lavere enn dette, men de kullene som er yngre enn dette følger på de tidligste trinnene mønsteret til kullene født tidlig på 80-tallet, som endte opp med en vekst på omtrent 30 prosent. Ettersom disse nye unge kullene er vesentlig større enn noen kull som til nå har nådd 15 år, kan en regne med en reell antallsvekst selv om veksten skulle bli lavere enn den her antydde.

Nord for Bergen inntreer en vekstreduksjon med det siste kullet i materialet som har rundet 15, 1983-kullet. Et nytt fall inntreffer med 1986-kullet, mens 1989-kullet skiller seg ut med en prosents reduksjon av kullstørrelsen. Det er grunn til å tro at alle de kullene vi nevnte over vil bli små. De har allerede nådd alderstrinn der det meste eller all vekst vanligvis har vært tatt ut i regionen. For de yngre kullene varierer utviklingen nokså mye dem imellom, men der 1995- og -96-kullene kan se ut til å få et løft. Dette kan være et tilfeldig utslag, men kan også ha forbindelse med fastlandsforbindelsen mot Bergen.

Den siste regionen er områdene i sør/øst. Her er hovedtendensen at kullene fra og med 1985-kullet vokser mindre enn de forutgående. Dette blir særlig markert fra og med 1987-kullet. Kullene født i 1996 og 1997 ser foreløpig ut til å få et annet mønster, der deres tidligste utvikling har lignet mer på de siste kullene som har nådd 15-årstrinnet, men å slutte noe om framtiden for disse kullene blir nokså spekulativt. Vi har tidligere eksempler på at veksten har stoppet opp på 2-3-årsstadiet.

4.5.2 Aldersspennet 15-35 år

Fra 15- til 35-årstrinnet har utviklingen vært en nokså annen enn for de yngre kullene vi til nå har behandlet. Det er kun i vest vi finner en høy vekst for alle kull, mens de øvrige regionene veksler mellom vekst og nedgang. Dette materialet skal ikke strekkes for langt, for det er et nokså lavt antall innbyggere per kjønn født det enkelte år. Vi begynner i vest.

I denne regionen har veksten tradisjonelt vært på mellom 20 og 30 prosent mot 35-årstrinnet, men de tre siste kullene som har nådd 35 har hatt lavere vekst (ca. 10-15 prosent). Den lavere veksten ser ut til å fortsette for de etterfølgende kullene. Dette kan vi se av større nedgang for kull i tyveårene enn tidligere. Kull i midten av tyveårene, som fra før var lavere enn på 15-årstrinnet, er omtrent ti prosentpoeng mer svekket enn før. Det blir altså mer å hente inn før 35-årstrinnet enn tidligere, dersom en totalt sett skal ha vekst fra 15-årstrinnet. Denne nedgangen utgjør deler av byenes økte gevinst i samme aldersgruppe. Vi kommer nærmere tilbake til dette i forbindelse med flyttegjennomgangen.

De samme utviklingstrekkene vi har beskrevet for vest gjenfinnes i nord, men her er kullstørrelsene såpass små at avvikene mellom enkeltkull øker. Endringene mellom de tidligste og eldste kullene som har nådd 35 år er ikke store. Det ser heller ikke ut til å skje større forandringer i årene framover. En kan altså forvente en fortsatt veksling mellom enkeltkull der det ene vokser og den neste like godt kan bli noe redusert.

I sør/øst har det, som i vest, vært en tendens til redusert vekst for yngre kull. I denne regionen har imidlertid reduksjonen betydd at de fleste kull menn og kvinner fra og med 1959 har blitt redusert fra 15-årstrinnet til 35-årstrinnet. Dette betyr en reduksjon på 15-20 prosentpoeng i forhold til de mest vanlige nivåene tidligere (1952- og -53-kullene viser til slutten av eldre mønstre med større vekst). Fra og med midten av 1960-talls-kullene økes nedgangen på kullstørrelsene i tyveårene, og de av kullene som har nådd 30 har ennå ikke begynt å vokse ved innflytting. Vi vet foreløpig ikke om denne manglende stigningen er del av et mønster knyttet til utsatt etablering, og dermed om mye av avviket fra eldre kull vil forsvinne på høyere alderstrinn eller ei. Med en reduksjon på 10-20 prosentpoeng i forhold til mange tidligere kull, er det likevel lite sannsynlig at de foreløpig lave tallene ikke skal slå ut i større eller mindre svikt sammenlignet med tidligere. Forholdet mellom Bergens vekst og svikten i omlandet antyder totalt sett at Bergensregionen kommer styrket ut.

4.6 Trondheim

4.6.1 Aldersspennet 0-15 år

I Trondheim har innslaget av barn sett mot antallet i kullene som 0-åring variert sterkt på 15-årstrinnet over år (Tabell 4.13). I enkelte kull har en sett reduksjoner på en fjerdedel, i andre på bare en tyvendedel. Den største nedgangen var knyttet til kull født i årene rundt midten av 1970-tallet, en periode knyttet til den såkalte moturbaniseringen. Å bare knytte an til denne er imidlertid for enkelt, ettersom fallet i nivå sammenlignet med fødselskullet fortsetter over en stor del av aldersspennet fram til 15-årstrinnet. Over hvor lang til fallet fortsetter, varierer imidlertid mellom kullene, og bidrar til å forklare forskjellene.

Mens kullene født på slutten av 1960-tallet fordelte reduksjonen omtrent jevnt mellom alderstrinnene fram til og etter 7-årstrinnet, ser vi at senere trinn har tatt mer av tapet i den tidligste halvdel av aldersspennet fra og med 1971-kullet. En stor del av senere års variasjoner i nivåer på 15-årstrinnet stammer fra endringer innen dette tidligste aldersspennet. Når nivåene på 15-årstrinnet har blitt høyere, har imidlertid også de høyere trinnene bidratt, ettersom kullene født fra og med 1977 er omtrent like store på 7-års- som på 15-årstrinnet. Dette gjelder alle senere kull som har nådd 15-årstrinnet. Tapene har altså, som vi har sett for de to andre byene, blitt konsentrert til tidlige alderstrinn.

1977-kullet danner et markant skille i byen, der 5 prosentpoeng flere blir boende enn i kullet født året før. Denne endringen skyldes en kombinasjon av redusert tap både før og etter 7-årstrinnet, men mest det første. Vi ser fra dette trinnet en gradvis vekst i nivået på 7-årstrinnet, til det når 96 prosent av opprinnelig kullstørrelse i 1986 og 87-kullene. Ved at kullene ut over dette trinnet har holdt seg stabile, har dermed nivåene bedret seg også videre oppover aldersskalaen. Utviklingen ut over 7-årstrinnet er noe usikker for kullene født fra og med 1987, der tendensene foreløpig spriker noe, men for kull yngre enn dette ser vi at det skjer en reduksjon i nivåene fram mot 7-årstrinnet. Det er tegn som tyder på at denne nedgangen reduseres eller stoppes i kull født fra og med 1992.

4.6.2 Aldersspennet 15-35 år

I Trondheim har veksten fra 15-årstrinnet mot et toppnivå i tyveårene for de fleste kullene vært 10-20 prosentpoeng høyere enn i Bergen, men denne forskjellen har forsvunnet for kvinnekullene født på 1970-tallet, mens nivået for menn fremdeles er noe høyere i Trondheim (Tabell 4.14 - Tabell 4.15). Toppnivået har stort sett vært omtrent 30 prosent over antall personer på 15-årstrinnet, men for 52-kullet og for 53-kullets kvinner ser vi avslutningen på byens sterke ekspansjon på 60-tallet og noe inn på 70-tallet. For disse kullene var veksten omtrent 50 prosent.

Den høyeste overrepresentasjonen inntreffer noe tidligere enn i de storbyene vi har sett på til nå, og den har også flyttet seg mindre oppover aldersskalaen, der den har beveget seg fra 24-25 år for mennene opp til 27-28 år, og for kvinnene fra 22-23 år opp til 25-26, og i et par tilfeller 27 år. Når toppen nås litt tidligere enn i de andre byene kan dette blant annet ha sammenheng med regionale forskjeller i hvor gammel en er når en får barn. Trønderkvinner får barn tidligere enn i andre deler av landet, mens personer som tar langvarig utdanning får barn senere enn andre (Lappegård 1999). Kvinnebefolkningen har i de fleste kull et noe høyere vekstnivå enn mannsbefolkningen. Denne forskjellen forsvinner imidlertid mot 35-årsalderen, der det høyeste nivået like gjerne finnes hos menn som hos kvinner i de ulike kullene.

Det er en markert tendens til minkende nivåfall fra toppnivået til nivået på 35-årstrinnet. Reduksjonen er nå på omtrent 10 prosentpoeng. For kullene født tidlig på 1950-tallet var forskjellen rundt 30 prosentpoeng for kvinnene og omtrent 15 for menn. Forskjellen mellom kjønnene for disse kullene har i alle fall i stor grad sammenheng med at mannskullene aldri vokste like kraftig som kvinnekullene i byen, slik at familieskaping betydde en større endring for kvinner enn for menn. Ting tyder på at de neste kullene til å nå 35 år blant kvinnene vil få en svakt større reduksjon fra toppnivået. Det ser imidlertid samtidig ut som mer av reduksjonen kommer innen fylte 30 enn tidligere, og at endringen blir nokså liten. For menn ser de allerede beskrevne mønstrene ut til å holde seg i større grad.

Tabell 4.13 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheim. Årskull fulgt fra fødselen av*

Tabell 4.14 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheim. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn*

Tabell 4.15 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheim. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner*

4.7 Trondheims omland

4.7.1 Aldersspennet 0-15 år

Som for figurene i forrige kapittel, er tabellene for omlandsregionenes flyttelekkasjer og –gevinster gjengitt i statistikknotatet for Trondheim. De er i kapittelet erstattet med tabeller for omlandet samlet, som ikke er nærmere behandlet i teksten.

I Trondheims omland har alle de tre regionene vi har delt det i hatt vekst fra 0-åringenes antall fram til 15-årstrinnet. Den har vært markert sterkest i forstedene, som vi i dette arbeidet kaller indre ring. Utviklingen i regionene rundt Trondheim er mer stabil enn i de storbyene vi har behandlet til nå, slik at framstillingen dermed også blir mer kortfattet.

I forstedene har veksten fram til 15-årsnivået stort sett vært på vel 30 prosent, med en topp på 45-47 prosent for 1973-75-kullene. Disse kullene er tre av de fem med særlig store tap i Trondheim, slik at det ser ut til at deler av dette skyldes en annen fordeling mellom byen og omlandet i perioden. Det kan se ut som om veksten vil bli mindre fra og med 1985-kullet, men for noen kohorter ser det ut til at en jevnere fordeling av veksten mellom alderstrinn kan utjevne dette.

I den ytre ringen er veksten vesentlig mindre, men samtidig nokså jevn. I nord/øst varierer veksten kun med 12 prosentpoeng mellom kullene, men noe mer i sør/vest. I sør/vest finner en den største veksten innen kull som på 70-tallet hadde særlig stor svikt i Trondheim, slik at det på ny kan antydes en viss omfordeling, denne gangen lenger ut fra byen. I nord/øst finner vi ikke den samme tendensen, men her finner vi også en barriere mellom byen og regionen i kraft av fylkesgrensen. Vi skal imidlertid være forsiktig med en så enkel forklaring på forskjellen. Det er ingen klare tendenser i den videre utviklingen for kohorter som ennå ikke har nådd 15 år.

4.7.2 Aldersspennet 15-35 år

Når vi ser på utviklingen fra 15- fram til 35-årstrinnet, framkommer et langt klarere bilde av en indre forstadsregion og to andre regioner som ikke følger det skjemaet som er regelen i storbyomland med sterkt integrasjon med storbyen. Kun de rene forstedene vokser, mens de øvrige regionene stort sett opplever befolkningsnedgang.

Ser vi bort fra 1952-kullet, som danner avslutningen på et eldre mønster med sterkere forstadsvekst, holdt kullene seg i indre ring stort sett oppe på vekstprosentene fra 37 til 43, bare avbrutt av et par kohorter nede på ca. 10 prosent. Fra og med 1959-kullet, og til og med det siste kullet på 35-årsnivået (1963) har nivået vært lavere for menn enn vanlig tidligere, men de fleste kohortene har hatt en vekst på over 20 prosent. For kvinner kommer fallet noe senere, med 1962-kullet. Nivået ser ut til å synke ytterligere fra og med 1965-kohorten for menn og –68-kohorten for kvinner. De yngre kullene som har nådd 25 år ligger minst 10 prosentpoeng under forgjengernes nivå, og kullene født på 70-tallet til dels også over 20 prosentpoeng etter. Vi står altså i en situasjon vi har sett i mange andre omlandsområder, der utsatt etablering i bybefolkningen, og fordelingen av disse forsinkede mellom byen og omegnskommuner vil få stor framtidig virkning.

Tabell 4.16 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheims omland. Årskull fulgt fra fødselen av*

Tabell 4.17 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheims omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn*

Tabell 4.18 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Trondheims omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner*

Det er foreløpig ikke noen tegn til at regionen skal komme til å beholde mer av kullene framover. De yngre kullene er imidlertid større, slik at redusert vekst på 35-årstrinnet, eller eventuelt en liten nedgang, likevel kan gi flere personer på 35-årstrinnet framover enn tidligere. Kullene født fra 1964 til og med 1975 er i denne sammenheng særlig store i utgangspunktet på 15-årstrinnet.

Ytre ring sør/vest er den av regionene med det største tapet fra 15- til 35-årstrinnet. På ett unntak nær for mennene har alle kullene blitt redusert antallsmessig. Mens reduksjonen for menn stort sett var under 10 prosent fram til og med 1959-kullet, har den siden vært mellom 10 og 20. For kvinner har variasjonen over enkeltår vært større, men nedgangen har vært i det samme spennet som for menn. Det er ingen klare endringstrekk i det mønsteret av tap som er beskrevet for kullene som ikke har nådd 35 år. De fleste kull krymper, som før, fram til utgangen av tyveårene. Det spesielle for denne regionen er at en senere bare i svært liten grad har klart å kompensere for dette tapet.

Ytre ring øst/nord taper også noen få prosent menn i de fleste kull, men stabilt under 10 prosent, mens en liten gevinst er like vanlig som et lite tap for kvinnene. Som i sør/vest er tapet forholdsvis lite på alle alderstrinn, men kompenseringen for kullene fra og med ca. 30 årstrinnet har vært liten. Nivåene på de kullene som ennå ikke har nådd 35 år ligner mer på nivåene til de kohortene som har gått noe under 15-årsnivået enn på dem som har gått litt over, men kun enkeltkull skiller seg ut med klart større tap.

4.8 Stavanger

4.8.1 Aldersspennet 0-15 år

I Stavanger har en holdt høyere barnenivå enn i de øvrige storbyene (Tabell 4.19). Noen få kull har overhodet ikke blitt redusert gjennom barneårene, og ingen har blitt redusert med mer enn 10 prosent fra utgangspunktet til noe annet barnealderstrinn. I Stavanger inntreffer et brudd fra og med 1975, der flere barn i forhold til utgangsstørrelsen flytter ut av Stavanger enn før. Kullene født 1984-85 skiller seg ut med særlig "lave" andeler gjenblevne, med ned til 90-92 av 100 på det laveste. Det er dermed ingen dramatiske utslag i de relative barnetallene på enkeltkull eller enkelttrinn. Av de kullene som har nådd 15 år varierer nivåene mellom 101 og 93. I årene framover ser nivået ut til å bli liggende rundt de laveste verdiene i dette spennet. Tapet i forhold til fødselskullet gjennomgående har vært tatt ut fram til 7-årstrinnet, men for enkelte kull født fra og med 1986 ser det ut til at tapet fortsetter videre oppover aldersstigen.

4.8.2 Aldersspennet 15-35 år

Når vi ser framover fra 15-årstrinnet, skiller Stavanger seg merkbart ut fra de øvrige byene (Tabell 4.20 - Tabell 4.21). Vi merker en sterk effekt av oljeindustriens inntog, slik at de vanlige kurvene med økende nivå fram mot midten eller slutten av tyveårene, som så reduseres mot 35-årsalderen ikke er gyldige. I noen tilfeller ligger de høyeste nivåene på 35-årstrinnet eller høyere. For menn inntreffer de aller fleste toppnivåer etter fylte 30, og for kvinner stort sett fra 26-32-års alder. For 1955-kullet inntreffer imidlertid toppunktet først på 36 og 37-årstrinnene.

Tabell 4.19 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavanger. Årskull fulgt fra fødselen av*

Tabell 4.20 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavanger. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn*

Tabell 4.21 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavanger. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner*

For Stavangers del har det skjedd en markert utvikling i retning høyere nivå på netto-gevinsten. Dette gjelder i særlig grad for kvinner, der nivåøkningen i forhold til de tidlige 50-tallskullene har vært omtrent 30 prosentpoeng, mens den for menn har vært på 10-15 prosentpoeng.

I Stavangerområdet gir det mindre mening å se etter variasjoner i gevinstene på utflytting fra der en har de høyeste nivåene og fram mot 35-årstrinnet, ettersom de høyeste verdiene til dels ligger rundt disse alderstrinnene. For de aller fleste kullene er nedgangen svært liten, stort sett under 5 prosentpoeng for menn, og bare litt mer for kvinner. Den ser heller ikke ut til å øke noe særlig om en ser videre oppover aldersskalaen. Vi skal komme tilbake til strømmene i gjennomgangen av flyttingene, men skal foreløpig nøye oss med å si at Stavanger har hatt en bedre balanse mellom innflytting og utflytting når byens innbyggere har nådd etableringsfasen enn det vi har sett i de andre byene.

4.9 Stavangers omland

4.9.1 Aldersspennet 0-15 år

Som for figurene i forrige kapittel, er tabellene for omlandsregionenes flyttelekkasjer og –gevinster gjengitt i statistikknotatet for Stavanger. De er i kapittelet erstattet med tabeller for omlandet samlet, som ikke er nærmere behandlet i teksten.

Alle de tre omlandsregionene til Stavanger har vært preget av voksende kull fra 0-åringenes antall til 15-årstrinnet, men mens nærkommunene har opprettholdt en vekst på stort sett mellom 10 og 20 prosent, der ca. 15 har vært det vanligste, har nivået dalt i de to andre regionene. I den indre ringen skjer det et brudd med virkning fra 1978-kullet. Før det var veksten som i nærkommunene, men etterpå har veksten vært mellom 5 og 10 prosent. Mens veksten tidligere var fordelt over flere alderstrinn, har den i de siste årene vært mer konsentrert til trinnene til og med tre. Etter dette har det vært liten vekst i den enkelte kohort.

For kull født på 1990-tallet ser det imidlertid ut som om veksten spres over flere aldersstrinn enn tidligere igjen, i alle fall for enkelte kohorter. De fire første kohortene på 90-tallet har for øvrig allerede nådd den veksten som var vanlig på 15-årstrinnet for 60-talls-kohortene. Det er dermed grunn til å stille spørsmål om det er en sammenheng mellom boligpriser og vekstfordelinger over aldersspennet i forstedene. Vi kan også stille spørsmålet: Har frislippet på boligmarkedet, med den økte vektlegging av inntektsnivå i forhold til andre ting betydd at mønstre endrer seg?

Den ytre ringen er nokså lik den indre for kullene født til og med 1973. Deretter har det vært en gradvis fallende tendens, der bunnivået nås med en liten tilbakegang for 82-kullet. Deretter gjenopprettes en liten vekst. Veksten videre ser ut til å bli litt lavere enn i den indre ringen, men med en liten gevinst for det enkelte kull, der vekststoppen stort sett nås før skolealder.

Tabell 4.22 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavangers omland. Årskull fulgt fra fødselen av*

Tabell 4.23 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavangers omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, menn*

Tabell 4.24 *Relative kullstørrelser over livsløpet i Stavangers omland. Årskull fulgt fra 15-årstrinnet, kvinner*

4.9.2 Aldersspennet 15-35 år

Næromlandet tar den største veksten av omlandsregionene fra 15 til 35-årstrinnet. Veksten er overraskende nok høyere for menn enn kvinner, tatt i betraktning at en hovedsakelig forventer det motsatte rundt storbyene ut fra den i stor grad selektive flyttingen av familier dit. Dette krever, som tidligere nevnt, høyere vekst for kvinner enn for menn fordi det i utgangspunktet fødes færre kvinner enn menn. For enkeltkull lokalt kan dette selvfølgelig være motsatt, men det er ikke tilfellet her. Det er derfor grunn til å knytte forskjellene til næringsmessige forhold, med skaping av mannsarbeidsplasser. Dette antydes også av at det for mennene i 1955-61-kohortene er et høyere vekstnivå enn for de andre kohortene i materialet, mens det ikke er noen klare tendenser for kvinnene. For mennene varierer veksten mellom 35 og 56 prosent, og for kvinner mellom 22 og 47 prosent.

Det er ingen klare nye trekk å lese ut av utviklingen for de kohortene som ennå ikke har nådd 35, men kvinnekullene født i første halvdel av 1970-tallet og mannskull fra og med 1968 og fram til midten av 70-tallet ser foreløpig ut til å gi mindre vekst enn tidligere kull. Nå er det imidlertid slik at en i denne regionen har stabil størrelse eller vekst på så godt som alle alderstrinn, og mye av veksten tas ut på trinn fra og med slutten av tyveårene. Det er derfor svært usikkert om den påviste lavere veksten vil slå ut på 35-årstrinnet.

Den indre ringen har hatt en svakere vekst enn næromlandet, og særlig for menn, samtidig som regionen har hatt en god vekst. For menn har den stort sett vært på 20-25 prosent, for kvinner noe mer varierende; 15-30 prosent. For kvinnene har kohortene fra og med 1960 som helhet ligget noe lavere enn eldre kohorter. Ingen har vokst såpass som 20 prosent. Kohortene som i de senere år har gjennomlevd slutten av tyveårene har vist et innslag 10-20 prosentpoeng under de noe eldre kullene på samme alderstrinn, men de av kullene som nærmer seg 35 ser ut til å hente inn mye av dette i tredveårene. Videre framover øker imidlertid det gapet som skal hentes inn, slik at det vil bli vanskeligere å unngå redusert vekst.

Ytre ring har på to kull nær for hvert kjønn gått tilbake fra 15-årstrinnet til 35-årstrinnet. Nedgangen har stort sett holdt seg innenfor 10 prosent. Det er ingen spesielt markerte utviklingstendenser mellom kohortene som har rundet 35 år. For kull som ennå ikke har nådd 35-årstrinnet ser det foreløpig ut som om nedgangen vil tilta svakt, og bli i overkant av 10 prosent, mot tidligere i underkant. For kvinnekohortene født i første halvdel av 1970-tallet ser tapet ut til å kunne bli større, ettersom de foreløpig har hatt et tap som er minst 10 prosentpoeng større enn i de fleste kullene som har rundet 35 år. For mennene er denne nedgangen omtrent på det halve av for kvinnene.

4.10 Oppsummering

Storbyene har flyttelekkasje gjennom aldersspennet fra 0 til 15 år, og taper dermed som vi også har sett før innbyggere i denne fasen. Fortsatt går det altså en nettoplekkasje mot forstedene og landet for øvrig av barnefamilier. Mer overraskende er det at de tre største byregionene som helhet også har hatt en liten lekkasje i denne fasen. Den er imidlertid blitt snudd til en liten gevinst for de siste årskullene av 15-åringer. For kullene som ennå ikke er blitt 15 år, er nye lekkasjer igjen under oppseiling. Selv om Stavanger-regionen fortsatt har gevinst, er den nedadgående for nye barnekull. Flyttelekkasjer målt fra trinn til trinn over livsløpet på denne måten antyder noe om hvordan forholdet mellom nyinn-

flytting og videreflytting utvikles blant personer som har etablert seg med familie i storbyområdene. Vi må ikke glemme at basis for lekkasjene er barnekull som over tid stadig har økt i størrelse. Dermed har ikke tapet i folketall over tid blitt så stort som lekkasjene over livsløpet tilsier. Betydningen av kullstørrelse behandler vi imidlertid grundig i de neste kapitlene.

Flyttelekkasjene er ulike mellom byene, der tapet for de fleste kull født fra og med 1967 har vært størst i Oslo, med et nivå på 15-årstrinnet som gjerne bare har vært 70-75 prosent av nivået fra fødselen av. Stavanger har vært den av byene som gjennomgående har beholdt flest personer i forhold til nivået på 0-åringene med fra ingen nedgang til fem prosent nedgang som det vanligste. Bergen og Trondheim har ligget mellom disse to byene.

Regelen fra tidligere om at jo større by, desto større barnelekkasje, er i avtakende grad gyldig for de nyeste barnekullene. I Oslo er det kommet et markert løft i nivået fra og med 1981-kohorten, her har vi nærmest et generasjonsskille. For de fire-fem årskullene foran er det også antydninger til en viss stigning. De tre siste kullene som har nådd 15-årstrinnet er blitt redusert med 16 prosent fra fødselen av. For årskullene født 15 år før (på slutten av 1960-tallet) var lekkasjen fra de ble født til de var 15 år det dobbelte. For kullene som ennå ikke er fylt 15 år, øker imidlertid flyttelekkasjene i Oslo igjen.

Med unntak for Stavanger, som hele tiden har hatt en mindre lekkasje enn de andre, har også de andre byene avtakende lekkasjer for kullene som i 1998 var nådd 15 år. For Bergen og Trondheims del representerer dette imidlertid mer en tilbakevending til gammelt nivå. En bølgedalsutvikling med en tapping ned til 75-80 prosent av utgangskullnivået er dermed blitt brutt, og er erstattet med lekkasje kun ned til rundt 90 prosent av utgangspunktet, i Bergen også litt over dette. Endringene for disse byene kommer om lag i takt med endringene for Oslo, men for disse markeres ikke stigningen mellom enkeltkull seg like markert ut som i Oslo. Det er altså ikke et så klart generasjonsskille. Også Bergen og Trondheim har tendens til økende lekkasjer for de yngste barna, men ikke like sterkt som for Oslo.

Stavanger skiller seg altså ut fra de øvrige byene. Her beholdt byen en større del av kullene født fram til og med 1974 enn det byen har gjort senere. For halvparten av disse kullene beholdt byen riktignok hele kullstørrelsen, og selv i dag er Stavanger den av byene som beholder den største andelen i forhold til utgangspunktet for 0-åringene. Nivået holder seg stort sett på 94-96 prosent av utgangspunktet. Lekkasjene skjer stort sett i førskolefasen i alle byene, og i alle byene er den økende. Gjennom småbarnsfasen er lekkasjene igjen i ferd med å falle inn i mønsteret med "jo større by jo større lekkasje".

Variasjonene i lekkasjer fram mot 15-årstrinnet skriver seg hovedsakelig fra variasjoner i lekkasjene fram til omtrent syvårstrinnet. Etter dette trinnet er lekkasjene stort sett små, sjelden over fem prosentpoeng, og i visse perioder erstattes de av et stabilt nivå. Denne stabiliseringen kommer gjerne i perioder da de yngste kullene reduseres mindre enn ellers, slik at vi kan snakke om periodeeffekter. Når barnelekkasjene nå øker i Oslo, øker de både i kullene under syv og i de over. Ettersom vi ser på en hel femtenårsperiode øker den tradisjonelle kontrasten mellom første og andre halvdel av spennet sjansene for at kullene vil oppleve periodeeffekter både preget av oppgang og begrensning av lekkasjen.

For utviklingen over aldersspennet fra 15 til 35 år ser vi at det har skjedd en markert økning i veksten opp gjennom 20-årene i alle byene, og at nivået på gevinstene har nådd stadig nye høyder på 35-årstrinnet. Samtidig har toppunktet, før videreutflyttingene begynner å dominere nyinnflyttingen, blitt forskjøvet stadig lenger opp i tyveårene, og til dels også over 30-årsgrensen (for menn). Stavanger skiller seg litt ut fra de andre byene

ved at etableringen som oljehovedstad ga byen en vekstbølge som bragte toppunktet helt opp mot 35-årstrinnet og delvis forbi dette. For dagens 30-åringer er tendensen at videreflyttingene begynner å dominere stadig tidligere, mer på linje med de andre byene.

Av de fire storbyene har veksten vært særlig kraftig i Oslo, der kullene med sterkest vekst har nådd et toppnivå på vel 140 prosent for menn og 170 prosent for kvinner, altså blitt mellom to og tre ganger større i løpet av fasen. Ved at veksten ikke bare er høyere på toppnivået, men over de fleste alderstrinn også i tyveårene og på alle alderstrinn i tredveårene, gir dette naturligvis et stadig økende bidrag til en stor befolkning av yngre voksne. Vi finner ikke den samme økte tilveksten i de andre storbyene, men nivået er betydelig også i disse.

Gjennomgangen av flyttelekkasjene har vist at det også skjer en betydelig sentralisering av veksten innenfor byregionene, inn mot den opprinnelige bykommunen og de nærliggende forstedene. Bykommunen vinner imidlertid også i forhold til det nære omlandet.

Den stadige veksten blant de unge voksne viser i mindre grad tegn til å dempes enn det gjør for barna, hvor lekkasjene viser tendens til økning. Dette kan tyde på at enslige kvinner og menn, og par uten barn, kompenserer noe for at familieflyttingene igjen i noe større grad lokaliseres utenfor storbyene. Vi har nevnt tilgjengelighetsfaktorene som av stor betydning for befolkningsveksten blant de unge voksne. Denne tilgjengeligheten dreier seg ikke bare om arbeidsplasser, selv om disse er viktige, men også om tilgjengelighet til ulike former for service og i tillegg til fritidsaktiviteter. Men selv om stadig flere forventer eller tar for gitt at nødvendighetsgodene er rett i nærheten, skjer det en altså svak desentralisering gjennom familieflyttingene for dagens småbarn.

Vi kan også stille spørsmålet om dagens pressede boligmarked gir andre utslag for barnefamiliene enn for noe yngre personer. Personer som ikke har etablert en familie viser trolig en større vilje til å bo sammen med venner og andre i en begrenset fase av livet. De kan blant annet på den måten begrense boutgiftene i en periode der slike ellers øker. Mens personer som ikke har etablert egen familie er svært fleksible på boligmarkedet, er barnefamiliene dette i mindre grad. Her vil en egen bolig i større grad være målet, og denne vil delvis være lettere å realisere utenfor storbykommunene. Her kan det legges til at den relativt mye større strømmen av nykommere som flytter ut igjen av storbyene når de går inn i familiefasene, sammenlignet med utflyttingen blant de som er vokst opp i storbyene, kan antyde at dette bare er en delforklaring. Blant annet er det en god del tilbakeflytting til omlandskommunene. I kapittel 8 finner vi at omtrent halvparten av alle som flytter tilbake til omlandet fra byen, velger sin egen oppvekstkommune. Dette vitner om at betydningen av "røtter" nok fortsatt gjelder.

Del II Utsikter framover

5 Naturlig vekstkraft – utsikter mot 2019

5.1 Innledning

I dette og de to neste kapitlene skal vi benytte teknikken med utsiktanalyse. I kapittel 5 skal vi se fram mot utgangen av 2019, i det neste mot utgangen av 2008. I kapittel 7 skal vi også vise hvordan utsiktene som vi i utgangspunktet kan stille opp mot 2008, kan justeres, basert på de seneste trender i flyttemønsteret. Vi har også brukt en egen versjon av denne teknikken til å lage anslag for årskull som ennå ikke er født.

Dette betyr at kapittel 5 og 6 er utsiktsanalyser i tradisjonell forstand, mens kapittel 7 i større grad inneholder et nybrottsarbeid. Kapittel 6 og 7 vil til sammen gi et godt begrep om hva som ligger i kortene når det gjelder framtidig befolkning på de ulike alderstrinnene i 2008. Arbeidet med justeringene som kommer i kapittel 7, har imidlertid vist at hvis man har ambisjoner om å lage realistiske anslag for utviklingen framover, bør man ikke sette horisonten lenger fram enn sju år. Her ser vi imidlertid lenger fram, og tolkningen av utsiktsbildene blir dermed mer preget av at de kun er utgangspunkt for å kunne overvåke utviklingen videre. Teknikken er imidlertid i seg selv et godt redskap for å foreta en løpende overvåking.

Framgangsmåten og analysens grunnleggende begreper er presentert under 5.2 og 7.1. De øvrige delene av disse kapitlene, og i tillegg kapittel 6, gir hovedsakelig en empirisk gjennomgang av utsiktsbildene.

5.2 Vekstkraftbegrepet

Nøkkelbegrepet i utsiktsanalyse er ”naturlig vekstkraft” (Sørli 1995). Dette viser til størrelsesforholdet mellom to årskull i en region født med et visst antall års mellomrom. Helt presist er vekstkraften et mål for det demografiske vekstpotensialet på hvert enkelt alderstrinn, som følger av at etterfølgende årskull har en annen størrelse enn forgjengerkullene. Effektene av dette kan tolkes som utsikt til endring langs tidsaksen, og kan spesifiseres på ett års sikt, to års sikt osv. Når en analyserer utviklingen i naturlig vekstkraft, rendyrker en effekten av historiske størrelsesforskjeller på det enkelte alderstrinn. Innsikt knyttet til fortidens demografi i regionen brukes altså til å se mot framtiden. Siden det er forskjell mellom årskull over tid som står i fokus, er generasjon den styrende dimensjonen i utsiktsanalyse. Tidsutviklingen bestemmes av prosesser knyttet til at årskullene gjennomlever sine livsløp.

For å ta det tekniske litt mer i detalj: På hvert enkelt alderstrinn ser vi på størrelsesforskjellen mellom to årskull, født med et visst antall års mellomrom. Dette mellom-

rommet har lengde lik den årshorisonen vi ser i utsikt. Det første kullet er et foregangs-kull som allerede har nådd det alderstrinnet vi lager utsikt for, og det andre et etterfølgende kull som ennå ikke har nådd dette alderstrinnet. Den fasen som skal gjennomleves før kullet gjør dette, er like lang som tidshorisonen og lik avstanden mellom de to kullene. Det første kullet kan kalles referansekullet, foregangskullet eller forgjengerkullet, og det etterfølgende kan vi kalle det aktuelle kullet eller lignende, litt etter som det inngår i sammenhengen. Det viktige er bare at vi for hvert alderstrinn holder orden på de to kullene vi har med å gjøre for å kunne definere og lage utsikten.

Hvis vi antar at det aktuelle kullet vil ha samme flytteadferd og dødelighet som referansekullet gjennom aldersfasen fram til det alderstrinnet vi ser på, kan begrepet brukes som et prognosemål. Når en for utviklingen på forskjellige alderstrinn for eksempel skal se elleve år fram, betyr dette at en sammenligner referansekullet med et aktuelt kull som er født elleve år senere. Hvis det etterfølgende i løpet av en elleveårsfase har samme flytteadferd og dødelighet som det første hadde, slår utsiktsbildet til. Dette er naturligvis ikke ofte realistisk, da periodeutviklingen i løpet av elleve år kan endre utviklingen gjennom livsfasen betydelig. Likevel er det en styrke at alle faseforskjeller som utjevnes i løpet av de elleve årene, ikke påvirker resultatet. Virkninger av utakt mellom kullene, som skyldes ulik konjunkturpåvirkning, enkelthendelser med kortvarig virkning, alle tilfeldigheter og statistisk støy, blir da eliminert. Tilbake står de strukturelle forskjellene som varig eller mer langvarig har hatt virkning.

Størrelsen på to kull i en region, målt på samme alderstrinn, er altså de to eneste faktorene som inngår i vekstkraftbegrepet. Er det etterfølgende kullet større enn det foregående, har regionen positiv naturlig vekstkraft på dette punktet på aldersstigen. Er det etterfølgende kullet mindre enn det foregående, omtales begrepet gjerne som en naturlig vekstsvikt. Vekstkraften måles enten som forskjell i prosent av størrelsen på referansekullet, eller som forholdstallet mellom det siste og det første kullet. Prosentmålet brukes ved figurframstilling og i andre mer beskrivende sammenhenger. Forholdstallet har i større grad analytiske egenskaper, og brukes derfor mest analytisk (jfr. kapittel 7).

En grafisk framstilling av naturlig vekstkraft over aldersskalaen viser de demografiske bølgene som variasjonen i fødselstall har skapt gjennom århundret. Når utsikten for bredere aldersgrupper ses i sammenheng for en region, får vi et grunnlag for vurderinger av framtidig behov for skoler, eldreinstitusjoner osv. Slike vurderinger er naturligvis kun knyttet til utsiktene i utgangspunktet, som løpende kan justeres underveis med den teknikken som presenteres i kapittel 7.

Framstilt figurlig viser vekstkraften om ikke et helt likt bilde over aldersskalaen, så i hvert fall et i stor grad samvarierende, når landet og de enkelte hovedregioner (som fylker) sammenlignes. Dette har sammenheng med at de store og små kullene på landsnivået også er de store og små i de fleste regioner. Slik ser en f.eks. rundt om i regionene en markert bølgetopp i vekstkraften knyttet til de første etterkrigskullene og en klar vekstsvikt knyttet til fruktbarhetsnedgangen på 1970-tallet. Disse bølgene kan være ulike i styrke, og det kan være visse forskyvninger i når de begynner og slutter. Også forløpene opp mot og ned fra topper og bunner kan variere. Det er imidlertid sjelden vi finner regioner, selv på kommunenivå, som avviker sterkt fra hovedtrekkene. Et slik region har vi imidlertid i Bergens omland i nord (Lindås og Radøy).

Den høyeste vekstkraften må ikke alltid avspeile de demografiske bølgetoppene i befolkningen. I utsikten fram mot 2019 ser vi for eksempel at i forholdet mellom kull født med 22 års mellomrom forrykkes toppen av vekstkraftsbølgen. Vanligvis er det 1946-kullet (det har aldri blitt født flere barn i Norge enn i 1946) som markerer størst vekst i forhold til et forgjengerkull. Utsikten mot 2019 viser imidlertid at toppen markeres av

vekstkraften for kullene født på midten av 1950-tallet. Dette skyldes at 1946-kullet og de nærmeste kullene rundt blir målt i forhold til noen andre store kull, som var født på 1920-tallet. Referansekullene for årskullene født på 1950-tallet er imidlertid de aller minste kullene i vårt århundre, nemlig de som er født på 1930-tallet. Vi må altså understreke, hvis det nå ikke har kommet klart fram: Vekstkraften viser ikke til kullenes størrelse i absolutt forstand, men til størrelsesforholdet mellom to og to kull fortløpende. Hvis det siste oppviser det samme flytte- og dødelighetsmønsteret, det vil si i tap og gevinst gjennom livsfasen som referansekullet (jfr. kapittel 4), vil vekstkraften bli realisert om like mange år som foregangskullet er eldre enn det etterfølgende.

Vekstkraft skal her belyses ved bruk av utsikter mot utgangen av henholdsvis 2008 og 2019. For utsikten mot 2008 i neste kapittel anlegges et elleveårsperspektiv, der utviklingen fra 1986 til og med 1997 for referansekullene legges til grunn for utviklingen i de aktuelle kullene. Antallet personer på det enkelte alderstrinnet i 2008 sammenlignes med det kjente antallet personer på tilsvarende alderstrinn elleve år tidligere. Utsikten mot 2019 anlegger et tjuetoårsperspektiv basert på tidsperioden 1975 til og med 1997. Alle årangivelser er pr. 31.12. Utsiktene for hver storby og for hver storbys samlede omland er gjengitt dels i dette kapitlet, dels i kapittel 7. De øvrige grafiske framstillingene for utsikter mot 2008 og 2019 er stort sett lagt til de fire statistikkheftene sammen med en utsikt mot 1997, basert på naturlig vekstkraft i perioden 1975 - 1986.

De grafiske framstillingene blir nokså forskjellige i et elleve - kontra i et tjuetoårsperspektiv. I et elleveårsperspektiv fanger en ofte opp en sterk kontrast i størrelsen på referanse- og aktuelt kull. De faktiske toppene sett som kullstørrelse framtrer da også som høydepunkter i vekstkraftøkning sett mot andre aldersklasser. I et tjuetoårsperspektiv sammenlignes i liten grad særlig store kull med særlig små, og i vekstområder påvirkes utviklingen, når perspektivet blir såpass langt fram, av den veksten en kan forvente over denne tidsperioden. Kurvene blir rundere, vekstkraften sterkere der det har vært særlig sterk folketilvekst, og den sterkeste vekstkraften blir oftere i andre aldersklasser enn der en finner de største kullene.

Vi belyser vekstkraften uten splitting på kjønn. Dette vil i noen grad glatte ut trekk, ettersom det i visse aldersfaser i mange regioner har vært klare kjønnsforskjeller i flytting og rekruttering. For de aller eldste betyr mangelen på oppsplitting etter kjønn at vekstkraften øker kraftigere enn den ellers ville ha gjort. Den sterkere økningen i forventet levetid for kvinner enn for menn i etterkrigstiden, der kvinner har lavest dødelighet på alle alderstrinn, har økt kvinneandelen blant de eldre. Kvinnene løfter dermed kjønnenes samlede vekstkraft. Dette er et rent teknisk anliggende som det er greit å være oppmerksom på når man skal tolke figurene for de aller eldste.

5.3 De fire storbyene samlet

Før selve gjennomgangen av utsiktene, skal noen punkter fra 5.2 konkretiseres: Når vi her skal se på utsikter mot 2019, sammenlignes aktuelle kull med referansekull som er 22 år eldre enn dem. I praksis betyr dette at en på 22-årstrinnet sammenligner kullet født i 1997 med et referansekull født i 1975, på 23-årstrinnet kullet født i 1996 med et referansekull født i 1974 osv. Samtidig stipulerer en for alle aktuelle kull for perioden 1998-2019 den samme flyttetilbøyeligheten og dødeligheten som deres respektive referansekull hadde i perioden 1975-97.

Figur 5.1 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. De fire storbyene samlet*

Med et 22-årsperspektiv nærmer vi oss en sammenligning av størrelsesforholdet mellom etterfølgende generasjoner. Figurlike framstillinger av utsiktene for storbyene samlet, for hver storby separat og for omlandene samlet er gjengitt i forbindelse med den løpende teksten, mens tilsvarende figurer for hver enkelt omlandsregion er gjengitt i statistikk-notatet til den relevante storbyen. Hver region sammenlignes med den nasjonale utsikten.

Vi vil også minne om ett poeng fra gjennomgangen av regioninndelingen: Ved gruppering av kommuner i større enheter, vil alltid en viss indre kontrast mellom enkeltkommunene forsvinne. I forbindelse med de fire storbyene, vil det faktum at Oslo har flere innbyggere enn de tre andre til sammen bidra til at mønstre som er særegne for Oslo også vil kunne framstå, i svekket form, som trekk for storbyene samlet. Det er derfor grunn til å lese demografiteksten under som uttrykk for hvordan tilstanden er i storbyene samlet sett, og ikke som et uttrykk for hvordan utsiktene for storbyer er rent generelt.

De fire storbyene har samlet sett en mindre vekst på alderstrinnene fram til og med 30 år, der den på trinnene 22-25 har et snitt på rundt 15 prosent, for trinnene videre til og med 30 på 5 prosent (Figur 5.1). I dette bildet faller vekstkraften mot større referansekull. Vi har i tidligere kapitler sett at det er svært mange personer på disse trinnene i søke- og etableringsfasene, slik at høyningen for de fleste av disse alderstrinnene blir fra allerede høye tall. De aller yngste sammenlignes riktignok med de eldste av de små kullene på 1970-tallet, men med unntak av på 22 og 23-årstrinnet er referansekullene større på det nasjonale plan enn de aktuelle kullene. Det vi ser her er dermed utslag av den omfordelingen som har skjedd i mellomtiden i barnefødsler mellom ulike sentralitetsområder. Denne omfordelingen har gitt vesentlig større kull nyfødte i de mest sentrale delene av landet enn tidligere, og en vesentlig utjevning i fruktbarhet mellom regioner. I tillegg har det sammenheng med fordelingen av foreldre kullene til de som er i tyveårene ved utgangen av 2019.

I spennet fra 31 til og med 45 år viser utsikten en svikt på i snitt nærmere 20 prosent, med 25-30 prosent på alderstrinnene 40-43 år som største svikt, mens den svakeste er på de eldste og yngste alderstrinnene i spennet. Dette betyr dermed at det blir færre personer på flertallet av de alderstrinnene som i storbyer knyttes til en fase som småbarnsforeldre, og til deler av fasen som tenåringsforeldre, slik denne er avgrenset i vår faseinndeling. Denne svikten er knyttet til de små kullene utover 1970- og mesteparten av 1980-tallet. Ut fra at dette er kull som vil bli svært ettertraktet over alt ut fra sin størrelse, er utsiktene for dem mindre klar enn for andre kull. De større arbeidsmulighetene som kullstørrelsene gir, gjør at flere av dem enn i forangående kull kan komme til å velge å bli boende i oppvekstregionen. En kan også se for seg det motsatte: Etterspørselen trekker flere mot det større arbeidsmarkedet og fritidstilbudet i mer sentrale strøk. Årene framover vil slik sett gi svaret på en del spørsmål knyttet til ulike regioners attraktivitet som leveområder. Vi kommer tilbake til denne problematikken i vårt avslutningskapittel.

Flankert av hvert sitt alderstrinn uten endring i størrelse, finner vi vekstkraft på alle trinn fra 47 til og med 74 år. Veksten gjelder slik sett store deler av kullene i arbeidslivet og over i den tidlige fasen etter pensjonering, og samtidig familieendringer fra der barna nærmer seg utflytting fra familieheimen til en fase som besteforeldre. Innenfor dette aldersspennet er alle alderstrinn fra 48 til og med 64 år mer overrepresentert i storbyene enn i landet totalt, mens det for de øvrige trinnene er motsatt.

I det alderspennet vi ser på, øker vekstkraften nesten fra alderstrinn til alderstrinn fra det tidligste til og med 62-årstrinnets vekstkraft på 85 prosent. I dette aldersspennet ligger stort sett vekstkraften på det enkelte trinn 10-20 prosentpoeng over den nasjonale vekstkraften, selv om veksten er nokså parallell. Unntaket fra dette er en tendens til en litt tidligere utflating av veksten, der allerede 56-årstrinnet har en vekstkraft på høyde med

62-årstrinnets. Vekstkrafttoppen har sammenheng med at referansekullene på trinnene hører til de små 30-tallskullene, mens de aktuelle er blant de store født på 50-tallet.

I fallet fra toppnivåene i vekstkraft er vekstkraften fra og med 66-årstrinnet stort sett omtrent 10 prosentpoeng lavere enn den nasjonale, og for yngre trinn svakt over den nasjonale. Vi finner altså et bilde der det riktignok også i storbyene er en sterk vekst i personer i nedtrapping mot pensjonisttilværelsen, og også i de tidligste pensjonistårene, men storbyene er altså samlet ikke like sterkt rammet som landet som helhet.

På alderstrinnene fra 76 til og med 95 år viser utsiktene vekstsvikt. Den er i snitt på nærmere 25 prosent, med et bunnivå for alderstrinnene fra 83 til og med 86 år, og avtagende mot de laveste og høyeste trinnene i spennet. Trinnene over disse skal vi ikke gå nærmere inn på, men for dem er vekstkraften stort sett høyere og høyere etter hvert som vi går oppover aldersskalaen, men vi snakker her etter hvert om svært få personer.

Samlet er det helt klart at det blir en markert reduksjon i kullene over midten av 70-årsalderen. Reduksjonen er samtidig vesentlig større i storbyene enn i landet samlet sammenlignet med dagens situasjon. Forskjellen er i snitt såpass stor som rundt 15 prosentpoeng. Vi får altså ikke noen eldrebølge fram mot 2019 dersom vi tar nåsituasjonen som sammenligningsgrunnlag.

5.4 Storbyomlandene samlet

Storbyomlandene framstår samlet som en klar vekstregion mot 2019, der kun 33-årstrinnet så vidt får vekstsvikt, mens alle de øvrige alderstrinnene får vekst, eller for noen få, bevarer dagens størrelse (figur 5.2). Veksten er på ingen alderstrinn lavere enn for landet samlet, men landsnivåene tangeres på 49-års og 51-53-årstrinnene. Det dannes altså et utsiktsbilde som kun kan framkomme i regioner som har hatt en uavbrutt vekst.

Samlet sett betyr dette at omlandene går utenom den nedgangen som kunne se ut til å være obligatorisk for alle regioner knyttet til alderstrinnene i tredveårene og tidlig i førtiårene. Samtidig er imidlertid vekstkraften mindre på trinnene til og med 54 år enn på de aller fleste høyere trinn, mellomkrigstidskullenes unntatt. Det dannes, som vanlig en topp i vekstkraft knyttet til alderstrinn rundt 60, der 62- og 63-årstrinnene topper med 90 prosents vekst, og raskt fallende nedover alderstrinnene.

Oppover alderstrinnene, derimot skjer det en utflating, og dels en ny økning i vekstkraftnivå fra 67-årstrinnet til og med 73-årstrinnet. Dette betyr, sett i forhold til den livsfaseinndelingen som benyttes i arbeidet, at avgrensings- og nedtrappingsfasene er de som vil vokse mest i innbyggertall, med over 70 prosent. I den første av de rene pensjonistfasene er gjennomsnittsveksten også høy, 59 prosent. Fasene etter dette, fram til 90-årstrinnet, er mer på nivå med det vi finner under utdanningsperioden tidlig i tyveårene og i fasene preget av tenåringsbarn og konsolidering fra 42-års- til 55-årstrinnet. For de aller eldste er nivåveksten særlig stor. På disse alderstrinnene er det få personer, og som for veksten i eldrebefolkningen på lavere trinn, betyr denne veksten ikke en eldrebølge, kun en mindre overrepresentasjon på alderstrinnene enn tidligere.

Figur 5.2 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Storbyområdet samlet*

5.5 Oslo

I motsetning til på nasjonalt nivå, kan en i Oslo forvente en vekst på alderstrinnene mellom 22 og 32 år mot 2019, men der vekstkraften faller fra 35 prosent på 22-årstrinnet til 0 på 32-årstrinnet (Figur 5.3). Dette fallet gjenspeiler et fall fra 0 i vekstkraft til en vekstsvikt på 20 prosent på de samme alderstrinnene på nasjonalt nivå.

Fra 33-årstrinnet fram til 46-årstrinnets nullvekst, vil en oppleve en vekstsvikt på stort sett minst 15 prosent, med en bunn på 30 prosent svikt for alderstrinnene på 40-42 år. Fra 37-årstrinnet til og med 47-årstrinnet er utviklingen svakere enn i nasjonen samlet, og den sterkeste vekstsvikten kommer i litt senere kull enn i landet som helhet. Denne sterkere vekstsvikten kan ses i sammenheng med moturbaniseringen på 1970-tallet, da Oslo hadde et sterkt befolkningstap, mens svikten i selve storbykommunen speiles, som vi senere skal se, i en mer positiv utvikling i de samme aldersklassene i de ytre delene av Osloområdet. Samtidig ser en at byen ligger nokså nær vekstkraftnivåene til storbyene samlet på trinnene; Oslo har noe mindre vekstsvikt til og med 37-årstrinnet, omtrent lik dels noe under, men stort sett på nivå med storbyene samlet for trinnene etterpå, og fram til ny vekstkraft på 47-årstrinnet.

For alderstrinnene videre framover til midten av 70-årsskalaen vil kommunen ha en vekst i aldersklassene, med en topp på 85-95 prosent vekst for alderstrinnene 55-62 år. Fram til 65-årstrinnet er vekstkraften sterkere enn i landet samlet. Den sterke vekstkraften for disse kullene har delvis sammenheng med at de sammenlignes med de små kullene fra mellomkrigstida. Disse små kullene skulle i tillegg senere høre til de tidlige forstads-kullene med utviklingen av bilen som allemannseie. De kullene som framviser særlig stor vekstkraft hadde i tillegg en stor samlet flyttegevinst i forhold til landet som helhet fra ungdomsfase til tidlig voksenalder (Sørli 1993). De kullene vi her snakker om har ikke bare en større vekstkraft enn landet samlet. Den overgår også vekstkraften i storbyene samlet. Det gjelder alle fram til pensjonistalderen nås. Deretter er nivået på høyde med eller svakt under storbyenes samlede nivå.

På alle alderstrinn over pensjonistalderen er vekstkraften i Oslo lavere enn i landet samlet, og for alderstrinnene fra 75 til nærmere 100 viser utsikten vekstsvikt. Denne vekstsvikten er sterkere enn for storbyene samlet. For to tredeler av alderstrinnene med slik svikt, vil den ligge mellom 25 og 50 prosent. Dette er stort sett 10-15 prosentpoeng større svikt enn for storbyene i alt. Når vekstsvikten strekker seg over vesentlig flere alderstrinn enn i landet som helhet, og til dels framviser et kraftig avvik fra nasjonal vekstkraft, har dette sammenheng med at de aktuelle kullene sammenlignes med utdøende kull som i sin tid var særlig store, knyttet til 1930-tallets ekspansive utvikling i Oslos innbyggertall, den siste klart ekspansive perioden befolkningsmessig i Oslo kommune før det siste tiårets nye vekst. Det vi ser her er altså en fortsettelse av den utviklingen vi har sett i de forutgående tiårene med minkende eldrekull i hovedstaden.

Figur 5.3 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Oslo og landet som helhet*

5.6 Oslos omland

I hovedstadsområdet er det en betydelig flytting mellom Oslo kommune og omlandet, og da særlig det nære omlandet. Utviklingen i kommunene rundt Oslo er sterkt påvirket av prosesser som skapes i eller nær sentrum av hovedstadsregionen, med basis særlig i arbeidsplassutviklingen. Omegnskommuner til større byer er gjerne ikke avhengig av arbeidsplassutviklingen i egen kommune for å vokse i innbyggertall, det er tilstrekkelig med nærheten til arbeidsplassene i senteret. Figurer for de ulike omlandsregionenes naturlige vekstkraft er gjengitt i statistikknotatet for Oslo.

Veksten i næromlandet til Oslo skyldes da også i stor grad forhold knyttet til hovedstaden, der veksten i senere tiår stort sett har kommet som forstadsvekst snarere enn som vekst innenfor Oslos grenser, selv om også den gamle bykommunen har vokst igjen det siste drøye tiåret. Med den sterke veksten som særlig forstadsbeltet har hatt i etterkrigstiden, kan en forvente en sterk vekst i aktuelle kull sett mot referansekullene i de indre regionene vi har definert rundt Oslo på mange alderstrinn.

Vestsektoren

Ser vi i første omgang på kommunene i sektoren vest for Oslo; *Bærum, Asker, Lier og Røyken*, finner en vekstkraft på alle alderstrinn unntatt på trinnene fra tidlig i tredveårene til midten av førtiårene. Alderstrinnene med vekstsvikt er omtrent de samme som Oslo har vekstsvikt innenfor før pensjonisttrinnene, men vekstsvikten i vest er lavere enn i Oslo og i landet som helhet. Den omfatter litt færre kull enn i hovedstaden, og bare halvparten så mange kull som på landsplan. De aktuelle kullene med vekstsvikt er identisk med de særlig små kullene på landsplan født på 1970- og 1980-tallet.

Før vi kommer så langt, har en på alderstrinnene fra 22 til og med 31 år sett en vekstkraft fallende fra 45 til 10 prosent langs aldersskalaen. Denne veksten er stort sett rundt 5 prosent over Oslos, og viser nok en gang omfordelingen av barnefødsleene mot mer sentrale deler av landet. Vi har allerede sett at Oslos vekstkraft på disse trinnene er høy. Vi kan ellers legge merke til at utsikten er høyest på de av disse trinnene der uttappingen tradisjonelt er størst. Slik sett kan vekstkraften gi et økt potensiale for ungdomsinnflytting til Oslo.

For alderstrinnene fra 37 til og med 54 år er avvikene fra den nasjonale vekstkraften svært små, noe som gir en vekst på om lag 5 prosent for alderstrinnene fra 46 til og med 52 år. Vekstkraften øker fra alderstrinn til alderstrinn over dette. Innenfor de alderstrinnene som knyttes til arbeidsstyrken er det en vekst på minst 50 prosent for personer fra 55 år og oppover, med en topp på om lag 80 prosent på 61-års- og 62-årstrinnet. På alle disse trinnene fra 55-62 er vekstkraften 15-20 prosentpoeng over den nasjonale. Vekstkraften for alle alderstrinn fra og med 46 til og med 64 år er samtidig vesentlig større i Oslo enn i sektoren i vest, noe som viser til den sterke veksten Oslo har hatt i de aktuelle kullene.

Den videre kullveksten fra 63-årstrinnet til og med 72-årstrinnet er enten litt over eller under nasjonal vekstkraft, og går aldri under 25 prosent på noe alderstrinn. Vekstkraften er samtidig stort sett sterkere enn i Oslo. Selv om vekstkrafttendensen, med unntak av en "pukkel" for alderstrinnene rundt 70, er fallende til og med 77-årstrinnet, der det er balanse mellom referansekull og aktuelt kull, er vekstkraften fra 73-årstrinnet for alle kull minst 10 prosentpoeng over den nasjonale. Fra 80-årstrinnet av er vekstkraften gjennomgående minst 30 prosentpoeng over den nasjonale, og er fra og med 89-årstrinnet på minst 50 prosent.

På alderstrinn fra og med midten av 70-årsskalaen skiller slik sett vestsektoren seg også sterkt fra Oslo. Oslo har, for trinnene til nærmere 100 sitt lengste sammenhengende aldersspenn med vekstsvikt. Rundt femten av disse trinnene opplever også større vekstsvikt enn noen andre trinn i Oslos utsikt mot utgangen av 2019. Den sterke veksten en kan forvente i pensjonister i 80- og 90-årene i vest betyr likevel ikke at vestregionen står foran en eldrebølge. Det betyr bare at underrepresentasjonen av eldre blir mindre enn tidligere.

Den sterke vekstkraften i særlig høye aldersklasser har sammenheng med etterkrigstidas tidlige forstadsvekst utover i Bærum og Asker, og viser som sådan til den tidlige fasen i suburbaniseringen, der Oslo fikk en mindre andel av kullene. I eldregruppene er det grunn til å merke seg at den tiltagende forstadsveksten til og med har gitt vekst i de aldersklassene som i 2019 består av de små kullene fra 1930-tallet, der kullsvikten på nasjonalt plan går opp i 15-25 prosent

Indre ring sør

De indre kommunene i sør, *Oppegård, Ski, Frogn og Nesodden*, utgjør den eneste regionen rundt Oslo der vekstsvikt på det nærmeste er fraværende. Slike regioner finner vi imidlertid også i næromlandet til Stavanger og Bergen. Kun ett alderstrinn, 36-årstrinnet, får vekstsvikt, og to går i balanse. Veksten er over den nasjonale på alle alderstrinn unntatt to, der veksten er lik landets. Innen regionen har imidlertid de enkelte kommunene nokså ulik utvikling, slik at dette mønsteret danner et avvik fra mønsteret i alle enkeltkommuner.

Regionen har, som Oslo og områdene vest for byen, en markert vekst i den unge voksenalderbefolkningen, fallende mot null i midten av 30-årene. Den etterfølgende stigningen i vekstkraft begynner tidligere enn på landsplan, men vekstkraften i aldersklassene tidlig i 50-årene er minimal, noe som kan ses i sammenheng med at blant alderstrinnene under 70 år er vekstkraften i denne regionen høyest på 73-årstrinnet, der 1946-kullet er det aktuelle. Dette skyldes en sterk flyttestabasert befolkningsekspansjon i denne regionen i etableringsfasen til de tidlige etterkrigskullene, noe en ikke bare ser i indre sør, men også videre utover i de ytre delene av denne geografiske sektoren.

Aldersklassene fra midten av 50-årene og oppover kan forvente en vekstkraft på over 50 prosent, med topper tidlig i 60- og tidlig i 70-årene på omtrent 100 prosent vekst, og enda mer enn dette for trinn på 93 og eldre. Her snakker vi imidlertid om et lavt antall personer.

Som i vest ser vi i denne regionen at veksten er noe over Oslos på trinnene fra 22 til 32 år, noe som dermed gir økt potensiell ungdomsinnflytting til Oslo. Samtidig ser vi at regionen har en langt sterkere vekst enn Oslo gjennom de ulike familiefasene, der hovedstaden i stor grad har vekstsvikt. Vi ser altså en styrking av det tradisjonelle by/omlandperspektivet knyttet til livsfaser, med omlandet som oppvekstregion.

I forhold til utviklingen i hovedstaden er det andre klare avviker knyttet til alderstrinn over 60 år. Mens en for slike i Oslo opplever raskt minkende vekstkraft oppover aldersskalaen, og går over i vekstsvikt, ser vi i sør at veksten fortsetter på høye nivå, som beskrevet over. I denne regionen er eldreveksten enda klarere enn i vest. Vi ser dermed nok en gang en klar eldreøkning i de gamle forstedene, mens Oslos eldrebefolkning reduseres kraftig.

Indre ring nord/øst

Den indre ringen i sektoren nord og øst for Oslo, som består av kommunene *Fet, Rælingen, Lørenskog, Skedsmo, Nittedal, Gjerdrum og Lunner* har et annet mønster på

aldersklassene i 20-årene enn de øvrige indre regionene rundt hovedstaden. I indre nord/øst finner vi en vekstsvikt på de fleste trinn i 20-årene, en vekstsvikt som varer ved til vel midten av 30-årstrinnene. Fram til i midten av 40-årene følger det en vekstkraft på rundt 10 prosent for alderstrinnene, hvorefter vekstkraften ligger tett på den nasjonale, fram til toppunktet for vekstkraft innenfor yrkesaktiv alder på 63-årstrinnet, der den er om lag 70 prosent. Fra dette toppunktet får regionen et fall i vekstkraft fra alderstrinn til alderstrinn til og med 67-årstrinnet, der vekstkraften imidlertid fremdeles er på ca 50 prosent.

I stedet for å fortsette å falle, slik en ser for landet, Oslo, og områdene vest for Oslo, øker vekstkraften på ny, og når et toppunkt på vel 80 prosent på 73-årstrinnet. Fra dette trinnet faller vekstkraften alderstrinn for alderstrinn ned til bunnivået for pensjonistkullene, en vekstkraft på 30 prosent for 78-årstrinnet. For aldersklassene tidlig i 80-årene er vekstkraftgapet til landsnivået særlig stort, ettersom regionens vekstkraft øker til om lag 45 prosent, mens den nasjonale vekstsvikten er på 20 prosent for de samme kullene. Alderstrinn for alderstrinn fortsetter regionen med å ligge minst 35 prosent over nasjonen fram til 100-årstrinnet.

Sett i forhold til Oslo står vi her altså overfor en region uten økning på de tidlige alderstrinnene, slik at det her ikke ligger noe økt potensiale for innflytting ut fra rene vekstkraftbetraktninger, samtidig som også de fleste alderstrinnene i de ulike foreldrefasene viser vekstsvikt. På høyere alderstrinn enn dette er det liten grunn til å regne med noen større flytteutveksling med Oslo. Det skal likevel nevnes at vi nok en gang ser en vesentlig vekst i eldrebefolkning i en omlandsregion.

Ytre ring sør

I det ytre Osloomlandet er den befolkningsmessige drahjelpen fra utviklingen i Oslo mindre enn i det indre omlandet, men den er fremdeles nokså sterk. Vi har definert en ytre sone i to av sektorene ut av Oslo, i sektoren sør fra byen, og i sektoren nord og øst for den. I sør inngår kommunene Vestby, Ås, Enebakk, Trøgstad, Spydeberg, Askim, Eidsberg, Skiptvet og Hobøl, mens i ytre sone i nord og øst har vi inkludert Aurskog-Høland, Sørums, Ullensaker, Nes, Eidsvoll, Nannestad og Hurdal.

I det ytre Osloomlandet sør for byen finner vi et mønster i yngre aldersklasser som kan minne om mønsteret i indre nord/øst, med vekstsvikt fram til midten av 30-årstrinnene, etterfulgt av vekstkraft for alderstrinnene fram til midten av 40-årene. Slik sett kan en også betrakte mønsteret som en speilvendning av Oslos, men med mindre markerte utslag enn for hovedstaden. I spennet fra 22- til 34-årstrinnet er vekstsvikten i snitt på om lag 5 prosent, etterfulgt av fire aldersklasser med stigende vekstkraft alderstrinn for alderstrinn, og så syv alderstrinn med vekstkraft på ca. 20 prosent. Som i de fleste omegnsregionene til Oslo er vekstkraften lavere alderstrinn for alderstrinn fra midten av 40-årstrinnene, og i dette tilfellet med en svak vekstsvikt i overgangen mot femtiårstrinnene. Dette er alderstrinn der Oslo har en markert vekstkraft.

Fra og med 54-årstrinnet finner vi på ny vekstkraft, og den stiger alderstrinn for alderstrinn opp mot 62- og 63-årstrinnets vekstkraft på 90 prosent, med et snitt for disse ti alderstrinnene på omtrent 50 prosent. Som i indre sør og i sektoren nord og øst for Oslo faller imidlertid ikke nivået på vekstkraften særlig mye fra rekordnivået for de noe eldre alderstrinnene, og øker så igjen noe for de tre første trinnene i 70-årene, der nivået er på 80 prosent. I store deler av Oslos omland ser vi dermed virkningene av den sterkere suburbaniseringen i de tidlige etterkrigskullene. Som en kunne vente faller vekstkraften alderstrinn for alderstrinn videre oppover aldersskalaen, men vekstsvikt får en kun på alderstrinnene fra 83 til og med 86 år, altså alderstrinn der de aktuelle kullene hører til de

små 30-tallskullene. Alle alderstrinn over 86 år kommer ut med vekstkraft, en vekstkraft som stort sett ligger 10-20 prosentpoeng over den nasjonale.

Vi ser her en region som ble integrert med Oslo på et senere tidspunkt enn vestsektoren og de to regionene i indre ring. Dette gir seg utslag i en mindre uttalt eldrevekst. Selv om eldreveksten også her er sterkere enn i landet som helhet, er den virkelig kraftig først og fremst på alderstrinn fram til midten av 70-årsstigen. Ellers ser vi at det i denne regionen ikke er grunnlag for en potensiell økt Osloinnflytting i utdanningsfasen eller etableringsfasen.

Ytre ring nord/øst

Nord og øst for Oslo er vekstkraften svært lik den nasjonale fram til pensjonisttrinnene, med unntak av at vekstsvikten er 5-10 prosent mindre, og vekstkraften tilsvarende mye større fra 34-årstrinnet til og med 46-årstrinnet. Fra 54-årstrinnet til og med 61-årstrinnet ligger vekstkraften svakt under den nasjonale, for deretter stort sett å ligge svakt over til og med 67-årstrinnet. På trinnene videre til 81-årstrinnet vil en i regionen ha vekstkraft, og den vil ligge 20-30 prosent over den nasjonale. De fem neste alderstrinnene kan forvente en vekstsvikt på 5-10 prosent, mens alle senere kull har vekstkraft, som fram mot 100-årstrinnet stort sett ligger 10-15 prosentpoeng over den nasjonale.

Som i ytre sør og indre nord/øst ser vi i denne regionen at potensialet for innflytting til Oslo svekkes for kullene i tyveårene ved den vekstsvikten de opplever, og det samme gjelder nok en gang også kullene i ulike foreldrefaser. Tettheten til den nasjonale utsikten antyder at en i denne regionen har vært mindre påvirket av Oslonærheten enn i de andre regionene, men dette vil trolig endre seg, og endre seg annerledes enn det utsikten viser med etableringen av Gardermoen som hovedflyplass.

5.7 Osloregionen

Vi har sett at det har vært visse avvik mellom Oslo og ulike deler av byens omland i utsikten mot 2019. Hvordan blir helhetsbildet for hele Osloregionen?

Sett mot landet, er det mest markerte avviket for Osloregionen den sterkere utviklingen for alderstrinnene fram til og med 38-årstrinnet, og den sterkere vekstkraften på aldersstrinnene fra 48 til og med 65 (Figur 5.4). Vekstkraften til og med 31-årstrinnet er i gjennomsnitt på ca. 10 prosent, og omtrent samme gjennomsnittsnivå finner en også for den etterfølgende vekstsvikten på alderstrinnene til og med 44-årstrinnet. Det som gjenspeiles i en utsikt som er 10-25 prosentpoeng bedre enn den nasjonale for aldersklassene 22 til og med 36 år, er den større sentraliseringen i oppvekstmønsteret til kull født fra midten av 80-tallet av sammenlignet med eldre kull, deriblant de aktuelle kullenes referansekull, samtidig som disse referansekullene faktisk i stor grad selv faller innenfor de alderstrinnene fra 48 til og med 65 som også ligger på nivå godt over landsnivå. I de sistnevnte aldersklassene påvirkes resultatet av mer enn sentralisering; den påvirkes også av et noe lavere innslag av referansekullene for disse alderstrinnene i Osloområdet enn ellers i landet.

Figur 5.4 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Osloregionen og landet som helhet*

5.8 Bergen

Utsiktene for naturlig vekstkraft i Bergen ligger tett opp mot de nasjonale, noe vi senere skal se også er tilfellet i Trondheim (Figur 5.5). Vekstsvikten for aldersklassene fra midten av 30- til midten av 40-årene blir imidlertid sterkere enn for landet som helhet. Samtidig viser utsikten lavere vekstkraft for alderstrinnene over 60 år. Dette gjelder alle alderstrinn fram til vekstsviktrinnene fra og med 76 år.

Hva viser så en mer detaljert gjennomgang? For trinnene fra 22 til og med 33 år viser utsikten nivåer tett opp til de nasjonale, noe som stort sett betyr 5-10 prosent færre i de aktuelle kullene enn i referansekullene. Tatt i betraktning at det på disse alderstrinnene er kull som kan knyttes til den nye byveksten fra og med andre halvdel av 1980-tallet, kan det være overraskende at det blir færre på de fleste av disse alderstrinnene enn det var i 1997, også tatt i betraktning at disse kullene stort sett er født etter høyningen i fruktbarhet fra og med slutten av 1980-tallet. Nå er det imidlertid slik at vi her får en direkte sammenligning med kull som ble født i tilknytning til den forrige vekstperioden i byen, da fruktbarheten også var høy.

Vi har allerede påvist at utsikten viser en betydelig svikt i en stor del av fasen preget av småbarnsfamilier. Svikten er stort sett på 25-30 prosent. De aktuelle kullene i denne sammenheng er født mellom 1974 og 1985. Vi ser altså at mange av de trinnene som i en by vil være knyttet til en fase med småbarn og noe større barn går kraftig tilbake sammenlignet med nivået i dag. Det skulle vel nesten være unødvendig å legge til at dette mest sannsynlig også vil føre til reduserte barnetall i byen. Nå er altså svikten vesentlig større enn på landsplan, og stort sett så mye som 10-15 prosentpoeng større, og dette innenfor kull som trolig vil bli sterkt etterspurt over hele landet på grunn av at de er såpass små. Disse kullene er imidlertid overrepresentert i alle omlandsregionene, slik at dette kompenserer for deler av den sterke underrepresentasjonen i selve den gamle bykommunen. Dette betyr at følgene for regionen samlet i forhold til yngre arbeidstagere ikke blir så markerte som utsikten for Bergen alene kunne antyde.

Etter et par alderstrinn på nasjonalt vekstkraftnivå, framviser Bergen den større vekstkraften i spennet fra 51 til og med 58 år (stort sett fem prosentpoeng over). Dette er samtidig et spenn der vekstkraften alderstrinn for alderstrinn øker til vi når 57-årstrinnet, slik at mens den er 10 prosent på 51-årstrinnet, er den 60 prosent på 57-årstrinnet.

Med unntak av 60-årstrinnet, viser utsikten på alle alderstrinn fra og med 59 år en vekstkraft som er lavere enn den nasjonale, og den svakere utviklingen følger også vekstsviktrinnene 76-78 år. Ved at toppen i vekstkraft stort sett er 10-15 prosent under nasjonsnivået på alderstrinnene til og med 72, og 5-10 prosent under videre til og med 78 er det ikke like sterk vekst i Bergen som mange andre steder i kullene på vei mot pensjonsalderen. Under forutsetning av at andelen yrkesaktive på denne alderen er som i landet samlet, svekker dette dermed virkningen av den store underrepresentasjonen på kullene som skal inn i arbeidslivet sett mot nasjonal utsikt.

Alle alderstrinn fra 76 til og med 93 år er underrepresenterte, eller på samme størrelse som referansekullene på alderstrinnene, der de 11 yngste av dem i snitt er omtrent 15 prosent underrepresenterte, mens de øvrige trinnene kun er svakt underrepresenterte, eller jevnstore med sine referansekull. For høyere alderstrinn finner vi en økning, men på disse trinnene er det relativt få personer. Vi kan dermed si at en forholdsvis stor del av eldrekullene blir redusert i antall, men med et klart økt innsig av personer på de første alderstrinnene over dagens pensjonsalder.

Figur 5.5 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Bergen og landet som helhet*

Sett i forhold til storbyene samlet får ikke Bergen del i vekstkraften i utdanningsfasen. Vekstsvikten i de ulike etablerings- og barnefamiliefasene blir også større. I det hele tatt er utviklingen mindre markert for alle trinn fram til 70-årstrinnene enn i storbyene samlet. Det er dermed kun innenfor eldretrinnene at Bergen har en sterkere vekst eller eventuelt en mindre svikt enn summen av storbyer.

5.9 Bergens omland

Før vi begynner gjennomgangen av de ulike omlandsregionenes naturlige vekstkraft, skal det nevnes at figurene for alle byens omlandsregioner er gjengitt i statistikknotatet for Bergen.

Vest

Kommunene vest for Bergen, i dette tilfellet avgrenset til Askøy, Fjell, Sund, Øygarden og Meland, kan framvise en til dels forbløffende vekstkraft mot 2019, der den for ingen aldersklasser fra 60 til og med 74 år er under 100 prosent. Den sterkeste veksten kommer i aldersklassene 67-72, altså knyttet til kullene født fra 1947-52. Dette betyr en skjevhet i forhold til det nasjonale mønsteret som har en spiss for 63-åringene, og fallende for både eldre og yngre aldersklasser. Det blir altså en og en halv gang så mange personer i tidlig pensjonisttilværelse (vel og merke sett i forhold til offisiell pensjonistalder) som det en ser i dag. Tatt i betraktning at de aldersklassene disse igjen er referansekull for framviser vekstkraft, betyr dette at disse 22 år yngre kullene er enda større. Vi står altså ikke overfor en eldrebølge, men kun en økning i antall pensjonister.

Vekstkraften er raskt fallende fra 22-årstrinnets 35 prosent fram mot trinnene rundt tredve, men i stedet for å gå over i vekstsvikt inntreer en ny, nesten fra alderstrinn til alderstrinn økende vekstkraft, som topper seg på 40 prosent og mer på trinnene fra 40 til og med 47 år, etterfulgt av en noe svakere vekst på de trinnene der de aktuelle kullene har de tidlige etterkrigskullene som referansekull. Deretter stiger vekstkraften jevnt, passerer 50 prosent for 53-åringene, og fortsetter oppover til den allerede beskrevne toppen, og faller ikke under 50 prosent igjen før 76-årstrinnet. Fra dette trinnet av følges hovedmønsteret i landet samlet, men med en vekstkraft 20 til 40 prosentpoeng over den nasjonale. Regionen har dermed vekst på absolutt alle alderstrinn.

Ser en regionen mot Bergen framstår dermed en markert vekst i personer i utdanningsfasen, og som fortsetter i de ulike etablerings- og barnefamiliefasene. Vi kan av dette utlede et dette gir potensielt flere på barnetrinnene ut fra selekteringen av familier til forstedene. Innefor alle disse alderstrinnene er det dermed et økende innflyttingspotensiale til Bergen. På alderstrinn over 50 vil mer av utsikten ligge fast, selv om den kan endres en del. Det er her regionen skiller seg mest ut fra Bergen, med opptil tre ganger så høy vekstkraft på enkelttrinn mellom femti og sytti.

Nord

Områdene nord for Bergen framviser et mønster som til dels ligner det vest for byen, men vi finner en svak vekstsvikt i aldersgruppene fram til tidlige trettiår, etterfulgt av en utvikling som fram til nærmere slutten av alderstrinnene i førtiårene følger det samme mønsteret som vest for Bergen. Fallet fram mot 50-årstrinnet er imidlertid sterkere, slik at tilflyttingen kun har veid opp for sammenligningen med de store etterkrigskullene.

For alderstrinnene i femtiårene ser en stort sett en vekstkraft som varierer mellom nasjonalt nivå til om lag ti prosent over. For alderstrinnene i 60-årene derimot, blir det en langt sterkere vekst, som toppes av 63- og 64-åringene på omtrent 135 prosent, men på

alle alderstrinn fra 61 til og med 72 år er vekstkraften minst 95 prosent. Til sammenligning kan det nevnes at den nasjonale vekstkraften ikke passerer 65 prosent for noen av disse kullene. Vekstkraften fortsetter på høyt nivå til trinnene i midten av 70-årsskalaen, men deretter følger en vekstsvikt nokså lik den nasjonale til og med 93-årstrinnet. Det er få personer i de ennå høyere aldersklassene, der vekstkraft på ny framtrer.

Denne regionen bidrar, som Bergen, ikke til vekst i studiefasen for storbyregionen som helhet. Derimot ser vi at de ulike barnefamiliefasene vokser sterkt, noe som bør slå ut i en markert vekstkraft også for barnetrinnene sammenlignet med dagens situasjon. Ellers viser regionen særlig sterk økning på de første alderstrinnene over pensjonsgrensen, men de eldre pensjonistene blir det totalt trolig færre av.

Sør/øst

I områdene sør og øst for Bergen ser en nok en gang det temmelig typiske forstadsbildet med en vekstkraft som stort sett overgår den nasjonale, og der det bare i et mindretall kull ligger an til vekstsvikt. Som nord for Bergen framviser utsikten en vekstsvikt i mange av alderstrinnene i 20-årene, men den er liten, og går for trinnene i midten av 30-årene til om med midten av 40-årene over i en vekstkraft som øker fra ca. 30 prosent fra de yngste til de eldste alderstrinnene.

På alderstrinnene i slutten av førtiåra fram til og med 53 kan en forvente en vekst på nasjonalt nivå, etterfulgt av den vanlige vekstkraftøkningen fra trinn til trinn fram til 63-årstrinnet, der vekstkraften er vel 110 prosent. For denne regionen faller ikke vekstkraften noe større før med 74-årstrinnet. Regionen får kun en vekstsvikt på noen få trinn i midten av åttiåra, og vil stort sett ha en vekst litt over den nasjonale for eldrekullene, men det er ikke snakk om noen eldrebølge blant de eldste.

Som i forrige omlandsregion ser vi at alderstrinnene i utdanningsfasen og over i tidlig etablering går svakt tilbake, samtidig som vekstkraften i barnefamiliefasene indikerer vekst på barnetrinnene. I likhet med i de to andre omlandsregionene er en god del av alderstrinnene opp mot og litt over pensjonistalderen langt mer overrepresentert enn i Bergen. I dette tilfellet gjelder det alderstrinnene fra 60 til og med 77. Her kommer også den største endringen i regionen, det langt høyere antall personer som går over i pensjonistfasen.

5.10 Bergensregionen

Samlet sett kan en i Bergensregionen stort sett forvente en nedgang på alderstrinnene fram til 45 år på i snitt rundt 10 prosent (Figur 5.6). Kun de to yngste av kullene i spennet fra 22 år får en liten vekst. Samlet er svikten svakt under nasjonal svikt i spennet, stort sett 5 prosentpoeng til og med 36-årstrinnet, og deretter lik nasjonal vekstsvikt.

Som en finner i alle de andre byregionene, er vekstkraften forholdsvis større enn i landet på alderstrinn fra omtrent 50 til 75. Det er i dette spennet en fra alderstrinn til alderstrinn først finner en økende vekstkraft fram til en topp på trinn tidlig i 60-årene, og dernest en nedgang fra trinn til trinn til en når alderstrinn med vekstsvikt i 22-årsperspektivet. Det er i dette aldersspennet en finner de alderstrinnene med størst avvik fra nasjonale vekstkraften.

Figur 5.6 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Bergensregionen og landet som helhet*

Det svært store vekstkraften på alderstrinn i seksti- og første halvdel av søttiårene viser at det er svært mange flere som vi gå over i pensjonistenes rekke oppover og forbi 2019 enn det vi ser i dag. Behovet for rekruttering på yngre alderstrinn øker altså kraftig.

5.11 Trondheim

I Trondheim vil folketallet gå tilbake i aldersspennet fra 22 år til og med 45 år, være stabilt eller øke med opptil 80 prosent i spennet videre til og med 76 år, og reduseres med opptil 25 prosent videre til og med 87-årstrinnet, mens alle trinn over dette vil være stabilt store, eller vokse, der veksten tiltar oppover aldersskalaen (Figur 5.7).

Ungdomsbefolkningen og foreldrefasene går altså tilbake i Trondheim. Nedgangen ligger forholdsvis nær den nasjonale reduksjonen på disse trinnene, men overgår den som oftest med om lag 5 prosent. En noe svakere utvikling enn den nasjonale er i det hele tatt det vanligste helt fram til og med 50-årstrinnet. Mens reduksjonen er på 5-10 prosent i aldersspennet fram til de tidligste trinnene i tredveårene, fortsetter den videre på 15-25 prosent til og med 45-årstrinnet. Det blir altså en svekking både relativt og absolutt på de alderstrinnene som storbyene i senere år har eksellert på, som samtidig er de samme alderstrinnene der en finner konsentrasjonen av ny husholdsskaping og småbarnsforeldre.

Som så vanlig i storbyene ser vi at veksten er større på alderstrinnene med særlig høy vekstkraft opp mot og ned fra 62-63-årstrinnene enn på landsbasis. Fra 49-årstrinnets balanserte utvikling stiger vekstkraften stort sett rundt 5 prosentpoeng per alderstrinn til 80 prosents vekst nås på 62- og 63-årstrinnene. En tilsvarende reduksjon følger, men med en utflating på trinn fra i slutten av 60-årene til og med 73, der veksten blir vel 30 prosent. Denne utflatingen skapes av de aller første store etterkrigskullene. Deretter faller nivået raskt, ettersom de eldre kullene er særlig små. De gir imidlertid ikke noen stor underrepresentasjon over mange kull. De aller eldste øker i antall.

Som i Bergen ser vi dermed at Trondheim ikke tar del i storbyenes samlede vekstkraft på alderstrinnene til og med 29-årstrinnet. Byen får isteden 5-10 prosent vekstsvikt. I fasene med barn derimot, er svikten mindre enn i storbyene samlet, helt fram til midt i fasen med tenåringsbarn. På alderstrinn over dette er vekstkraften i befolkningen mindre enn i storbyene totalt opp til toppnivået på 62-årstrinnet, mens det for høyere trinn er større vekst i Trondheim. Vekstsvikten på trinn fra 77 til og med 87 er mindre enn i storbyene samlet.

Figur 5.7 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Trondheim og landet som helhet*

5.12 Trondheims omland

Før vi begynner gjennomgangen av de ulike omlandsregionenes naturlige vekstkraft, skal det nevnes at figurer for alle byens omlandsregioner er gjengitt i statistikknotatet for Trondheim.

Indre ring

I Trondheimsomlandet er det nokså klare forskjeller mellom den indre sonen av kommuner og den ytre sonen. Vekstkraften er mer markert i utsikten for de rene nabokommunene enn for det øvrige omlandet, der utsiktene er mer lik byens. I den indre sonen rundt byen viser utsikten vekstkraft i nær alle kull, der de eneste unntakene er aldersklasser i midten av 30-årene og i midten av 80-årene.

På de 23 første alderstrinnene fra og med 22-årstrinnet viser halvparten en vekstkraft på omtrent 15 prosent, men med en fallende tendens som begynner på 29 år, når bunnen på 33 med en mindre vekstsvikt, for deretter å vende tilbake til 15 prosent vekstkraft på 36-årstrinnet. På førtiårstrinnene ligger vekstkraften i snitt på 25 prosent, mens der vekstkraften virkelig er sterk er for kullene oppover i femtiårsalderen og fram til 67 år. Den er på topp for kullene fra 60-67, der den er på om lag 100 prosent, mens vekstkraften er på 65 - 75 prosent i 70-75-årsalderen, fallende til 20 prosent for åttiåringene. For personer videre utover i åttiårene er vekstkraften samlet nær 0, og da til dels med vekstsvikt, mens det for personer i nittiårene er utsikt til en vekst litt over det nasjonale.

Sammenligner vi med Trondheim, finner vi da nok en omlandsregion som gir en potensiell økning i flyttere i utdanningsfasen, og i tillegg i de ulike foreldrefasene. Dersom vekstkraften i foreldrefasene slår til, betyr dette at en kan forvente en økning i barnetallene i forhold til dagens. I forstadsregionen fortsetter vekstkraften på høyere nivå enn i Trondheim på nesten alle alderstrinn opp til rundt 100 år. Vi ser altså en region som gjennomgående har hatt, og som kan forvente å beholde en sterkere vekst enn selve storbyen.

Ytre ring sør/vest

Den sørlige og vestlige delen av ytre ring er preget av vekstsvikt på trinnene knyttet til utdanningsfasen og etableringsfasen til og med de ulike fasene med barn. Svikten er i stor grad på 10-20 prosentpoeng, men enkeltrinn får også en mindre vekst. For utviklingen fra og med midten av 40-årstrinnene er det ikke noen klar tendens i forhold til landsutviklingen, som veksten dels ligger over, dels vesentlig under. Fra og med pensjonistalderen, derimot, er det en klar tendens til lavere vekstkraft, avløst av større vekstsvikt, enn i landet som helhet. Regionen vil dermed gå tilbake i store deler av eldrebefolkningen, der kun de tidligste pensjonisttrinnene og trinnene fra og med nærmere 100 år vil få flere personer enn i dag. For over halvparten av eldretrinnene det vil bli færre på kan en forvente fra 25 til 55 prosent vekstsvikt.

Regionens utsikt er nokså lik Trondheims fram til og med 62 år. Svikten på alderstrinn i tyveårene blir imidlertid litt større, og i tredveårene litt mindre enn i byen. Samtidig vil eldrebefolkningen til og med 74 år vokse mindre enn i Trondheim, og trinnene videre oppover alderskalaen minke mer. Det blir dermed ikke noen potensielt større innflyttergruppering å ta av for Trondheim fra denne regionen, samtidig som avgangen av personer fra arbeidsstokken i den eldre enden ikke er større enn i byen.

Ytre ring øst/nord

Som i den andre av de ytre regionene rundt Trondheim er trinnene i tyve- og tredveårene i stor grad mindre enn i dag. Bildet er imidlertid noe mer komplisert, der de to første alderstrinnene vokser, og trinnene fra og med 37 stort sett enten vokser eller bevarer dagens størrelse. Samlet sett krymper antall personer i utdanningsfasen og i etablerings/småbarnsfasen, mens antallet øker i skolebarns- og tenåringsbarnfasene, og mer i den siste av disse enn i den første. For trinnene over disse finner vi en vekst som varierer mellom litt over og under nasjonal vekstkraft, men som fra og med 61-årstrinnet holder seg stabilt høyere til og med 84-årstrinnet. Det blir dermed en kraftigere eldrevekst i denne regionen enn i landet samlet, men den gjenspeiles ikke i trinn over 84 år.

Som i den andre regionen i ytre ring ser vi at det i denne utsikten ikke ligger noe potensiale for økt innflytting til Trondheim, ettersom det blir færre personer på de ulike alderstrinnene blant de yngre. Vekstkraften blant skolebarnforeldre, og særlig tenåringsforeldre antyder at store deler av barnekullene, og særlig tenåringskullene trolig vil bli større enn dagens. Som i de fleste regioner vil antallet som går over i pensjonistenes rekke øke også i denne regionen, slik at behovet for påfyll fra unge kull øker.

5.13 Trondheimsregionen

Trondheimsregionens utsikt mot utgangen av 2019 er slående lik den nasjonale utsikten. Fram til trinnene over femti er sammenfall med nasjonalt utsikt mer regelen enn unntaket, og der avvik finnes, overgår det aldri fem prosent (figur 5.8). Der avvik framtrer, finner en for alderstrinnene fram til omtrent 40 stort sett en noe svakere vekstsvikt enn på landsplan, mens en for trinn over førti finner en noe større vekstsvikt, eller lavere vekstkraft enn på nasjonalt nivå.

Fra og med 52-årstrinnet avviker regionens utsikt på nesten alle alderstrinn fra den nasjonale utsikten. Det aktuelle kullet på 52-årstrinnet er i dette tilfellet født i 1967. Vi ser dermed at avvikene oppstår for kull født under Trondheims sterke ekspansjonsperiode på 1960-tallet (den fortsatte godt inn på 1970-tallet), og der også innflytting av småbarnsfamilier gir utslag.

Vekstkraften i regionene holder seg stort sett fem prosentpoeng over den nasjonale på alderstrinnene fra 52 til og med 58 år, som øker til i snitt vel 15 prosentpoeng i spennet 59-63 år, og toppe seg med en vekstkraft på 80 prosent på 62- og 63-årstrinnet.

På høyere alderstrinn enn dette fortsetter den høyere vekstkraften sett mot den nasjonale, samtidig som vekstkraften reduseres for hvert trinn i forhold til nivået på det ett år yngre trinnet helt til vekstkraften når null på 77-årstrinnet. I spennet fra toppunktet på 62-årstrinnet til nullpunktet på 77-årstrinnet er vekstkraften stort sett 10-15 prosentpoeng over den nasjonale, unntatt fra 69-73 år, der den bare er 5 prosentpoeng over.

I spennet fra 78 – 89 prosent ligger det inne en mindre vekstsvikt, med et snitt på omtrent 15 prosent. Med unntak for de aller laveste alderstrinnene i dette spennet, krympes forskjellen mellom nasjonal og regional utsikt til 5 prosentpoeng, men der vekstsvikten er mindre, og den etterfølgende vekstkraften er større i regionen enn i landet. Denne nivå-forskjellen fortsetter til alderstrinn nærmere 100.

Figur 5.8 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Trondheimsregionen og landet som helhet*

5.14 Stavanger

Stavanger viser et vekstkraftmønster på de yngre alderstrinnene som er nokså likt Oslos, med en markert vekstkraft på trinnene i utdanningsfasen og gjennom mesteparten av etableringsfasen (figur 5.9). Den følges av vekstsvikt fra og med 33-årstrinnet, men i Stavanger er den mindre enn i landet som helhet, og avsluttes litt tidligere, med 44-åringene. Etter dette trinnet er det først blant pensjonistene vi vil finne alderstrinn med vekstsvikt. Vekstkraften fra og med 45-årstrinnet ligger på eller over landsgjennomsnittet fram til og med 75-åringene, med en topp for alderstrinnene 56-64 år, der vekstkraften er på minst 90 prosent. Fra 76-åringene til og med 89-åringene er vekstsvikten i snitt på om lag 20 prosent. For eldre alderstrinn enn dette vil det være markert flere i de aktuelle kullene enn i referansekullene.

Fram til alderstrinn i midten av 30-årene vil Stavangers utvikling være 15-30 prosentpoeng over utviklingen i landet samlet. Som i Oslo ser vi dermed at ungdoms- og de tidligere småbarnsforeldretrinnene er godt dekket, selv om tendensen i vekstkraften er fallende fra 22-årstrinnet til 32-årstrinnet. Byen skiller seg ut med en vekstsvikt på stort sett rundt 5 prosent for de fleste kullene videre utover i tredveårene, noen få enkelttrinn unntatt. Det er dermed grunn til å tro at Stavanger vil få en mer gunstig utvikling i barnekullene enn de øvrige storbyene ut fra den forholdsvis gunstige utsikten på foreldretrinnene i kombinasjon med regionens tradisjonelt høye fruktbarhet. Det er likevel grunn til å forvente minkende barnekull.

Der Stavanger skiller seg mest markert ut fra landsgjennomsnittet er innenfor deler av vekstkraftkullene i aldersspennet 45-75 år, der alle kull fra 48 til og med 65 er minst 25 prosentpoeng mer overrepresentert enn på landsplanet, og kullene videre til og med 70 minst 15 prosentpoeng mer. Den største differansen er for trinnene fra 55-60, der de stort sett er 40-50 prosentpoeng mer overrepresentert enn på landsplanet. På alderstrinnene videre fra 71 til og med 75 er det mer blandet om veksten er større eller mindre enn for landet samlet. Her får vi dermed fram den sterke virkningen av regionens tradisjonelt høye fruktbarhet i kombinasjon med sterk innflytting og begrenset utflytting. Denne store massen personer har samtidig vært et viktig bidrag til en voksende sysselsetting, noe som ikke repeteres av yngre kull.

Hovedtyngden av alderstrinnene fra 76 til og med 92 år vil bli redusert 20-30 prosent, men mindre på de yngste og eldste trinnene, mens de som er eldre enn dette vil bli flere. Dette slår imidlertid ikke sterkt ut antallsmessig.

Sammenligner vi Stavanger med storbyene samlet, finner vi at byen kun på 82-årstrinnet tangerer storbyenes samlede vekstkraft, mens den på alle andre alderstrinn overgår den. Vi ser altså en by som har hatt en langvarig sterkere vekst enn storbyene samlet. Det er likevel grunn til å nevne at andre storbyer vil overgå Stavanger i visse aldersspenn.

Figur 5.9 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Stavanger og landet som helhet*

5.15 Stavangers omland

Før vi begynner gjennomgangen av de ulike omlandsregionenes naturlige vekstkraft, skal det nevnes at figurer for alle byens omlandsregioner er gjengitt i statistikknotatet for Stavanger.

Nærkommuner og indre ring

Omlandskommunene til Stavanger har en sterk vekstkraft, der de rene nabokommunene samlet viser vekstkraft på alle alderstrinn, mens de indre kommunene viser vekstkraft på alle unntatt 85-årstrinnet. I begge disse regionene er i tillegg veksten over den nasjonale for alle alderstrinn under 100 år. For Stavangers nabokommuner er vekstkraften stort sett 30 til 40 prosentpoeng over den nasjonale, med en topp for kullene rundt 60 år, der forskjellen er om lag 60 prosentpoeng. Hovedmønsteret følger hele veien det nasjonale bildet, bare på vesentlig høyere nivå.

I de øvrige nærområdene til Stavanger er vekstkraften noe svakere enn i de rene nabokommunene, men ligger, fram til alderstrinnene i midten av 80-åra, likevel stort sett om lag 20-30 prosentpoeng over den nasjonale vekstkraften, men noe lavere for personer i en del av de eldre aldersklassene.

Sammenlignet med Stavanger, er dermed både personer i utdanningsfasen og i de ulike barneforeldrefasene sterkere inne vekstmessig i de to nære omlandsregionene. I disse regionene ser vi også at på tross av den store veksten i antall personer på vei mot, og så vidt over pensjonistalderen, er de yngre kullene enda større, slik at det ikke skaper noen problemer at langt flere enn i dag går over i pensjonistenes rekke.

Ytre ring

Som vanlig er vekstkraften lavere i yngre aldersklasser i de ytre områdene enn i storby-omlandet ellers. Her oppstår det også avvik i forhold til det nasjonale vekstmønsteret. Utviklingen på alderstrinnene fram til midten av tredveårene ligger på eller tett ved null, og faller altså ikke, som nasjonens, mot stadig større vekstsvikt. Fra midten av tredveårene og fram til 42-årstrinnet ser vi en økende vekstkraft, men ikke høyere enn femten prosent, før et begrenset fall gir en vekstkraft som stort sett er svakt over den nasjonale fram til 52-årstrinnet.

Allerede fra midten av 40-årene er det nært samsvar med hovedmønsteret i den nasjonale utviklingen, noe som vedvarer hele veien videre alderstrinn for alderstrinn. Der vekstkraften på nasjonalt nivå er særlig sterk, er den imidlertid vesentlig sterkere i Stavangers ytre omland. Det er særlig grunn til å legge merke til at vekstkraften på alderstrinnene fra 56 til og med 73 år er fra 50 til 100 prosent, og stort sett 20-30 prosentpoeng over den nasjonale. Området vil få en vekstsvikt over 13 etterfølgende alderstrinn i spennet fra slutten av 70-årene til tidlig i nittiårene.

Vi ser dermed en region som har ekspandert kraftig i kull født fra 1946 til og med 1963, og dermed altså har etablert seg fra ca 1970 til og med 1980-tallet. I denne sammenheng er det grunn til å legge merke til at også de fleste alderstrinnene i barneforeldrefasene er klart overrepresentert. Sammen med den allerede påviste svært høye fruktbarheten i regionen, skulle dette borge for at barnekullene også vil vokse.

I motsetning til i de andre omegnsregionene rundt Stavanger, er veksten mindre enn i regionsenteret på alderstrinnene i tyveårene, men høyere gjennom foreldrefasene, som gjerne forbindes med omegnsregioner. Når vi nærmer oss fasene etter disse, derimot, er

veksten lavere enn Stavangers til og med 62-årstrinnet. På alderstrinn over dette er den stort sett større.

5.16 Stavangerregionen

For Stavangerregionen samlet ligger utviklingen over den nasjonale på alle alderstrinn vi opererer med (Figur 5.10). Kun på alderstrinnene i spennet 79-87 år ligger det an til vekstsvikt, og da på omtrent 5-10 prosent. På alderstrinnene fra 22 til 42 blir veksten på 20-30 prosentpoeng over den nasjonale, med et snitt rundt 25. Etter tre trinn med vekstkraft rundt 15 prosentpoeng over nasjonens og ett rundt 20 prosentpoeng over, øker vekstkraftgapet kraftig til 30 prosentpoeng på 48-årstrinnet, og er på trinnene videre til og med 55 år stort sett rundt 35 prosentpoeng over den nasjonale. Fra 56-årstrinnet til og med 66-årstrinnet er vekstkraftgapet i snitt om lag 45 prosentpoeng. Videre oppover aldersskalaen reduseres det raskt, og er rundt 20 prosentpoeng fra 71-årstrinnet til og med 77-årstrinnet. Derifra og videre fram til 93-årstrinnet er gapet stort sett 10-15 prosentpoeng, for så å øke på ny.

Mot 2019 kan en forvente en vekst på omtrent 30 prosent på 22-årstrinnet. Fra dette trinnet faller vekstkraften forholdsvis jevnt ned til om lag 5 prosent på 33-årstrinnet. Vekstkraften holder seg på dette nivået til og med 43-årstrinnet. Selv om dette nivået kan virke lavt, er de aktuelle kullene bak alderstrinnene her de minste på landsbasis i hele etterkrigstida. Vi har tidligere nevnt at dette er kull en framover kan forvente en sterk konkurranse om på arbeidsmarkedet, ettersom en her for første gang i etterkrigstida står overfor kull som er mindre enn foreldrekullene, og også er mindre enn de kullene de skal erstatte på arbeidsmarkedet. En vekstkraft i disse kullene er dermed en sjeldenhet, og gir et godt utgangspunkt i kampen om den regionale fordelingen av dem i voksebefolkningen. Samtidig gir selvfølgelig kullveksten på disse og de noe yngre trinnene et vedvarende press i forhold til boligetableringer for nye kull på vei inn i voksentilværelsen på en tid der en de fleste steder ellers i landet kan regne med en lavere etableringstakt enn referansekullene i sin tid hadde.

Hvert alderstrinn fra og med 44 til og med 49 år har en noe større vekstkraft trinnet som er ett år yngre, slik at vekstkraften i dette spennet øker fra 10 til 40 prosent. De tre etterfølgende kullene er på tilsvarende nivå, før veksten fortsetter, og topper seg på 105 prosent for alderstrinnene 62-64 år. I aldersspennet 56-67 år er vekstkraften minst 75 prosent. Sammenlignet med i dag står en dermed i regionen overfor en formidabel vekst i kull som begynner å pensjonere seg om rundt 15 år. Denne økningen vil i og for seg starte tidligere, ettersom en også på høyere alderstrinn har en markert vekstkraft, om enn ikke så høy som på de noe yngre trinnene. Først på 78-årstrinnet forsvinner den, mens den på 75-årstrinnet fremdeles er 30 prosent.

Vekstsvikten for 79-87-årsspennet er stort sett 5-10 prosent, og er slik sett lite sammenlignet med veksten i den øvrige pensjonistgruppen. På høyere alderstrinn finner vi også en vekst på alderstrinnene. Dette betyr dermed at pensjonistantallet vil øke kraftig i regionen, og langt kraftigere enn i landet samlet. Med det sterke innslaget på lavere alderstrinn hindres imidlertid en forgubbing av befolkningen.

Figur 5.10 *Utsikt mot 2019 basert på naturlig vekstkraft i 1997. Stavangerregionen og landet som helhet*

5.17 Oppsummering

Mot utgangen av 2019 viser utsiktene på lave alderstrinn større vekst i storbyene samlet enn for landet som helhet, det gjelder for gruppen av 22-30-åringene i 2019. For landet som helhet er det vekstsvikt i sikte for alle mellom 20 og 40 år. De bedre utsiktene i storbyene gjelder altså for personer som vil være i en utdannings/søkefase og til dels i en etablerings/småbarnsfase når denne tiden kommer. På alderstrinnene videre oppover i foreldrefasene derimot, er utsiktene mer sviktende i storbyene enn i landet ellers. Lavere fruktbarhet og liten familielokalisering i de store byene på 1970-tallet er årsaken til dette.

I 2019 vil denne gruppen utgjøres av folk i foreldrefasene, helt opp til de øverste trinnene blant tenåringforeldrene. Blant de eldste av dem kommer vi imidlertid gradvis over på trinn med økende vekstkraft, og hvor storbyene igjen har mer vekst i sikte enn andre regioner i landet.

For alle i yrkesaktiv alder helt fram til nedtrappingsfasen mot pensjonering har storbyene en større vekstkraft enn landet sett under ett. På trinnene videre til og med 74 år er det også vekstutsikter i storbyene, men fra 64-årstrinnet av i mindre grad enn for landet som helhet. Det innebærer en kraftig omfordeling av sysselsettingen i storbyene at det kommer langt større kull enn tidligere på trinnene opp mot og noen år forbi pensjonsalderen, mens mange av alderstrinnene i tidlig yrkesaktiv fase vil befolkes av langt færre personer enn tidligere. Det er i tillegg store forskjeller i utdanningsnivået mellom de som er i en tidlig fase innen arbeidsmarkedet og de som er på vei ut av det.

Blant hovedtyngden av pensjonistene, det vil si på alle alderstrinn mellom 75 og 96-år, er det vekstsvikt å spore. Svikten ligger i utgangspunktet an til å bli omtrent dobbelt så sterk som for landet som helhet.

En sammenligning av storbyene viser at veksten i den unge befolkningen er et særstykke for Oslo og Stavanger, mens de to andre byene taper innbyggere i alle fasene fram til gjennomførings- og tenåringforeldrefasen. Også for personer i fasene videre oppover er det Oslo og Stavanger som løfter gjennomsnittet, mens de to andre byene helt opp mot pensjonisttrinnene har en svakere vekstkraft. Likevel har også Bergen og Trondheim en sterk vekst i sikte på disse trinnene, ikke vesensforskjellig fra landsutsiktene. I nedtrappingsfasen og opp på de øverste trinnene i pensjonistfasen overtar Trondheim sammen med Stavanger å dra storbyenes naturlige vekstkraft opp.

Alle byene har altså vekstsvikt i sikte blant pensjonistene, der Oslos med sine spesielt store tilbakegangsutsikter over et bredt aldersspenn bidrar mye for å gi byene samlet en svak utvikling i sikte. De øvrige byene har svikt i vente både over et smalere aldersspenn og med mindre styrke. I forlengelsen av dette ser vi at Oslo også på de eldste trinnene har mindre vekst i vente enn de andre storbyene.

Vi har sett at omlandene i enda større grad enn storbyene framstår som vekstregioner. Samlet finner vi vekstsvikt kun på 33-årstrinnet, og på kun et fåtall trinn et uendret nivå. Samtidig overgår de landsutsiktene på alle alderstrinn. I omlandet unngås dermed den nedgangen i nivåene på yngre personer som forbindes med de små kullene født på store deler av 1970- og 80-tallet. Dette er typisk langsiktige utslag av at omlandet til de store byene er de som gjennom flere tiår har fått økt sine familielokaliseringer sterkest. Selv om storbyomlandet sjelden får så stor befolkningsvekst som storbyene fra tid til annen kan få, er det jevne tilsiget de gjennom mange tiår har hatt, nok til å sikre positive vekstutsikter innen hovedgruppen av de unge yrkesaktive i voksenbefolkningen (20-40 år).

På de samme tjue års sikt er vekstkraften på landsbasis med sikkerhet sviktende. Storbyomlandet har i lys av dette svært gode utsikter i vente. For storbyene representerer de sterkere utsiktene for omlandet i seg selv en utfordring. Uten endringer i flyttemønsteret vil omlandet øke i forhold til storbyene i store deler av denne gruppen. Kanskje representerer dette et økende flyttopotensialet i retning fra omland til by? Antakelig må vi være forberedt på at det kan skje. Men er det ønskelig, og er det i det heletatt mulig? Vil bolig-situasjon, trafikkforhold og infrastruktur ellers ligge til rette? Kanskje vi i stedet bare vil oppleve at byene sprer seg ut, slik de har gjort før. Hovedforskjellen fra tidligere i etterkrigsperioden er tross alt at denne vekstkraften er beskjeden, sammenlignet med tidligere vekst. Dessuten har det meste av landet ellers en kraftig vekstsvikt i sikte. Hva betyr det?

6 Naturlig vekstkraft - utsikter mot 2008

6.1 Innledning

Bak utsiktene som i dette kapittelet beskrives mot 2008 sammenlignes de aktuelle kullene med referansekull som er født 11 år før. På 11-årstrinnet sammenlignes for eksempel kullet født i 1997 med referansekullet født i 1988, på 12-årstrinnet sammenlignes kullet født i 1996 med referansekullet født i 1987 osv. Samtidig stipulerer en for alle aktuelle kull for perioden 1997-2008 den samme flyttetilbøyelighet og dødelighet som deres respektive referansekull hadde i den forutgående elleveårsperioden. Dette er tidligere omtalt som "tradisjonell utsiktsanalyse". I neste kapittel justeres denne utgangsutsikten ved at vi trekker inn flyttetrendene for mellomliggende årskull.

Vi nøyer oss med en rent beskrivende gjennomgang av utsiktene i utgangspunktet i dette kapittelet. Figurlige framstillinger av utsiktene for storbyene samlet, for hver storby separat og for omlandene samlet er gjengitt i med kapittel 7. Tilsvarende figurer for hver enkelt omlandsregion er vurdert utgitt i et vedleggsnotat for hver enkelt storby. Hver region sammenlignes med den nasjonale utsikten.

Ettersom utsiktsslengden fram mot 2008 er kortere, får vi her identifisert vekstutsikter på flere alderstrinn enn i forrige kapittel. Vi kan nå få fram utsikter på alle trinn fra og med 11-årstrinnet, mot fra 22-årstrinnet ved utsikt helt fram mot 2019.

6.2 Storbyene samlet

Det framstår en til dels kraftig vekst på trinn knyttet til barneskolefase og ungdomsfase, men der nivået på de yngste trinnene er lavere enn på de øvrige. Likevel er gjennomsnittsveksten for de av barneskoletrinnene vi fanger inn i den yngste fasen 23 prosent, mot hele 36 prosent for ungdomsfasen. I denne fasen varierer stort sett vekstkraften mellom 30 og 40 prosent.

De to neste fasene, knyttet til utdanning og etablering er i stor grad preget av vekstsvikt, men der de tre yngste trinnene i utdanningsfasen har en såpass sterk vekstkraft at snittet for alderstrinnene i fasen er 0. I etterfølgende fase gir imidlertid den sammenhengende vekstsvikten en gjennomsnittssvikt for trinnene på 17 prosent. Etter denne fasen er de neste, fram til den tidligste av pensjonistfasene preget av vekst, der de to første danner en pukkel, der småbarnsfasens tidlige del av pukkelen gir en snittvekst for trinnene på 15 prosent, mot skolebarnfasens drøyt 20.

Det tidligste og det siste alderstrinnet i konsolideringsfasen er oppe på samme nivå, men fasen danner ellers en v med en bunn på 5 prosent vekstsvikt, slik at snittveksten blir rundt 10 prosent. De virkelig høye vekstkraftverdiene finner vi i de to neste fasene, som dekker alderstrinnene fra 56-69 år. Dette er dermed faser preget av nedtoning og nedtrapping mot, og overgang til pensjonisttilværelsen. Her går vekstkraften på sitt maksimale til 80 prosent og mer, og har et snitt på 50. Dette er den klart høyeste i noen fase. I den neste fasen faller veksten fra 65 til 0 prosent, med et snitt på 25.

Etter dette, er de to tidligste rene pensjonistfasene rene vekstsviktfaser, med opptil 30 prosent reduksjon på alderstrinnene. Gjennomsnittet for svikten på alderstrinnene innen fasene er rundt 20 prosent, noe mer i den første, litt mindre i den andre. Fasene etter dette er preget av en mindre vekst.

6.3 Storbyomlandene samlet

Storbyomlandene viser en vekstkraft som i hoveddrag er nokså lik storbyenes, men vi skal senere se at det er nokså klare forskjeller mellom omlandsregionene. I omlandet er vekstkraften lavere enn i storbyene i barneskole- og ungdomsfasene. Med gjennomsnitt på 16 og 24 prosent er vekstkraften likevel stort sett 5 prosentpoeng over den nasjonale, men for begge fasene samlet omtrent 10 prosentpoeng under storbyenes.

De neste fasene følger også det nasjonale mønsteret forholdsvis nært, men utdannings- og etableringsfasene kommer likevel noe gunstigere fra vekstsvikten enn landet samlet, og får henholdsvis et snitt på 6 og 14 prosent vekstsvikt. Dette betyr at svikten i den første av periodene er større enn i storbyene, mens den er svakt mindre i den andre.

Fram til pensjonistfasene er de neste syvårsfasene preget av vekstkraft, der den vanlige pukkelen dannes for fasene knyttet til foreldrefasene med skolebarn og tenåringer. Som for barna, er også foreldrene mindre overrepresentert enn i storbyene. I foreldrefasen med småbarn er gjennomsnittet for alderstrinnenes vekstkraft omtrent 6 prosent, mot 15 i storbyene, mens den for tenåringsforeldrene er 13 prosent mot 21 i storbyene. Vi ser altså en kombinert høyere vekstkraft i de fasene som knytter seg til barn i storbyene sammenlignet med i deres omland. Dette fortsetter over i fasen med voksne barn, med sin karakteristiske v-form, med halvert snitt i forhold til storbyene. Dette er den siste fasen med gjennomsnittsvest under storbyenes.

Vi kjenner igjen mønsteret for de to neste fasene, med en vekst som toppe seg det siste trinnet i avgrensingsperioden, fulgt av fallende vekstkraftnivå alderstrinn for alderstrinn i nedtrappingsfasen. Den tidligste av de rene pensjonistfasene gir i snitt en mindre vekstsvikt på omtrent 5 prosent, etterfulgt av en neste fase med en omtrent tilsvarende vekstkraft. På trinnene i fasen fra og med 84 år framtrer en langt sterkere vekst, med et snitt på 31 prosent, og lignende nivå finner en videre oppover aldersskalaen. Det er altså blant personer fra og med midten av 80-årstrinnene en kan forvente virkelig kraftig vekst, mens vi i de øvrige pensjonisttrinnene vil oppleve liten endring fra dagens situasjon.

6.4 Oslo

I aldersklassen 11-21 år kan en i Oslo forvente en vekstkraft på i snitt 40 prosent mot 2008. Denne vekstkraften ligger på godt over det doble av den nasjonale, og må ses i sammenheng med utviklingen i Osloregionen i senere år, der både kommunen selv og den indre omlandsringen har styrket seg som oppvekstområde for barn. Denne styrkingen har

forbindelse med at kvinner i stor grad har utsatt fødsler til senere i livet enn tidligere, slik at flytteaktiviteten kommer før fødslene. Dette betyr at en større del av kullene fødes i Osloområdet enn før. Nå skal det riktignok også forholdsvis mindre til for å skape vekstkraft i dette aldersspennet enn i mange andre, ettersom tenåringene tradisjonelt har vært sterkt underrepresenterte i Oslo fordi barnefamilier tradisjonelt har en tendens til å flytte over i omegnskommunene.

Sett i et 11-årsperspektiv krymper antall alderstrinn innenfor yrkesaktiv alder der en står overfor vekstsvikt. Sett mot 2008 kommer imidlertid vekstsvikten i alderstrinn der Oslo tradisjonelt har vært godt forspent, nemlig i aldersspennet fra 25 til og med 34 år. Her kan en i snitt forvente en svikt på 10-15 prosent. Sett opp mot dette faktum, er det imidlertid interessant at Oslos veksttap for de fleste av alderstrinnene er mindre enn i nasjonen samlet, og gjelder færre alderstrinn.

Som en kunne forvente ut fra veksten i ungdomsbefolkningen, finner en også en markert vekstkraft i foreldregenerasjonen, der en fra 35-årstrinnet fram til 50-årstrinnet har en vekstkraft som i snitt ligger på omlag 25 prosent, men der aldersklassen 40-45 år drar opp snittet med sitt nivå på 30-35 prosent. Nivået reduseres gradvis ned mot 5 prosent oppover og nedover aldersstigen fra dette høydepunktet innenfor dette spennet. De aktuelle kullene som er knyttet til aldersspennet er på nasjonalt nivå jevnstore med referansekullene, slik at det vi her ser er en vekstkraft knyttet til rene sentraliseringsmekanismer.

Dette framgår klart når en ser utsikten mot 2008 i sammenheng med utsikten mot 1997. I denne utsikten gjenfinner vi kullene 11 alderstrinn tidligere. På alle alderstrinn fra 37 til og med 46 viser utsikten mot 2008 at de aktuelle kullene vil ligge minst 30 prosentpoeng over det nivået utsikten mot 1997 viste for de samme kullene 11 alderstrinn lavere på aldersskalaen, og der trinnene fra 39 til og med 45 øker med 40-45 prosentpoeng. Vi står dermed overfor en formidabel omfordeling i forhold til det en utsikt basert på data fra 1975-86 ville ha medført.

Som de fleste steder er vekstkraften sett i et elleveårsperspektiv mot 2008 størst for 62-åringene med om lag 85 prosent. I det hele blir veksten i personer fra midten av 50-årene til midten av 60-årene den sterkeste veksten blant alderstrinnene under 100 år.

I pensjonistgruppene får en samlet sett en vekstsvikt, knyttet til alderstrinnene fra 67 til og med 92 år. Denne vekstsvikten ligger i snitt på 15-20 prosent, men ligger for aldersklassen 70-80 år på så mye som 25 - 35 prosent.

6.5 Oslos omland

Vestsektoren

Kommunene vest for Oslo viser mye av det samme mønsteret som hovedstaden, men med visse nyanser. Fra 11-årstrinnet til og med 20-årstrinnet er mønsteret nokså likt, men med noen alderstrinn i vest med noe høyere vekstkraft. Det er grunn til å legge merke til at antall kull med vekstsvikt fra tidlige trinn i 20-årene og utover dekker flere alderstrinn i 30-årene enn i Oslo, og faktisk også flere enn i landet samlet. Dette er alderstrinn der en normalt ville forvente at nettostrømmen mellom Oslo og vestområdene skulle gå i vestområdenes favør, men forholdet skal ikke dramatiseres. De aktuelle kullene sammenlignes med referansekull som selv stort sett har en vekstkraft markert over det nasjonale, mens vekstsvikten tidlig i tredveårene i vest bare er svakt større enn på nasjonalt plan. Vekstsvikten er imidlertid litt sterkere sett mot 2008 enn den var 11 årstrinn tidligere for de aktuelle kullene i utsikten mot 1997.

Mens en altså ser en utdyping av vekstsvikten for kullene som i 2008 vil være i 20- og tidlige 30-år, ser vi for alderstrinnene i førtiårene en vekstkraft på ca. 15 prosent i snitt, og der vekstkraften for de aktuelle kullene er 10-15 prosentpoeng høyere enn i utsiktene mot 1997, da kullene var 11 år yngre. Vi ser altså en styrking i det samme alderssegmentet som i Oslo kommune. I vest er denne styrkingen rundt 10 prosentpoeng fram til trinnene midt i femtiårene. På høyere alderstrinn finner en ikke denne styrkingen, men vekstkraften er sterk, og helt oppe i 80 prosent på 62-årstrinnet. Vekstkraften i aldersklassen 60-65 år ligger 10-15 prosentpoeng over nasjonal vekstkraft, mens utviklingen videre fram til og med 76-årstrinnet ligger nær eller på nasjonal vekstkraft.

På alle alderstrinn over dette er vekstkraften sterkere eller vekstsvikten mindre enn i landet samlet. På trinnene i 80-årene er vekstkraften stort sett over 50 prosent, og med en topp på 70 prosent. For kullene i 80-årene er det grunn til å legge merke til at en finner en økning i vekstkraft for de aktuelle kullene på om lag 10 prosent i forhold til deres vekstkraft mot 1997, da kullene altså gjenfinnes på alderstrinn 11 år tidligere på skalaen. En tilsvarende utvikling finner en ikke i Oslo, men det samme trekket framtrer i de andre indre områdene nord og øst for byen. Foreløpig skal vi stille spørsmål ved om denne veksten kan skyldes tilvekst ved flytting i grupper som har nådd aldersgrensen, eller om forklaringen snarere kan knyttes til forskjeller i levealder.

Indre ring sør

I de indre områdene sør for Oslo ser vi nok en gang mye av det samme hovedmønsteret i aldersspennet fram til midten av 60-årene som i Oslo. Fram til inngangen av tenårene ligger riktignok vekstkraften lavere enn i byen, men nivået i tenårene er på, eller svakt over Oslos, dvs. rundt 40-50 prosent. I sør får en derimot en mer langvarig vekstsvikt, faktisk for hele aldersspennet fra 24 til og med 38 år. I snitt er svikten omtrent 15 prosent.

I denne regionen kan en forvente en mindre vekstkraft for kullene i 40-årene enn det vi tidligere har vist, og en markert nedgang i vekstkraft for de aktuelle kullene i dette aldersspennet sammenlignet med i utsikten mot 1997 for de samme kullene 11 alderstrinn tidligere. Områdene i sør har nå i snitt omtrent 10 prosent vekstkraft i aldersklassen 40-50 år, og for ingen alderstrinn mer enn 20 prosent vekst, noe som er mer enn en halvering i forhold til utsikten mot 1997. Med en opprettholdt utsikt, ville vekstkraften vært noe sterkere i dette aldersspennet enn for Oslo, mens det nå faktisk kun er på halvparten av Oslos nivå.

I indre sør ser en, som forventet, en særlig sterk vekstkraft for aldersklassen 60-65, med et nivå på 50 - 100 prosent, en topp godt over nasjonalt nivå knyttet til den sterke boligbyggingen i denne regionen i etableringsfasen til kullene født mot slutten av og like etter krigen.

I sør får en ingen vekstsvikt på noe alderstrinn innen pensjonisttrinnene, men snarere en vekstkraft som, med unntak for i aldersklassen 70-77 aldri går under 25 prosent, og som på alderstrinnene mellom 80 og 100 aldri går under 40 prosent, stigende fra dette på 81-årstrinnet til omtrent 80 prosent på 100-årstrinnet. Vi står imidlertid ikke overfor en eldrebølge, kun en minsking av underrepresentasjonen av eldre i regionen.

Indre ring nord/øst

I det indre området nord og øst for Oslo er vekstkraften på 30 prosent fram til utgangen av tenårene, for så å falle til et nivå nær eller lik nasjonalt nivå, med vekstsvikt fra 22- til og med 35-årstrinnet. Vekstkraften er markant i alderstrinnene fra 39 til og med 47, der veksten er på 15-25 prosent. I det meste av dette spennet, ja faktisk helt fra 33-årstrinnet til og med 43-årstrinnet er svikten fra 10-30 prosentpoeng i forhold til hva en kunne

forventet for de aktuelle kullene ut fra utsikten elleve år tidligere. Det har også skjedd en mindre forskyvning av vekstkraften alderstrinnene imellom, der den i 2008 kommer noe senere enn forventet ut fra utsikten mot 1997.

Utsikten viser vekstsvikt på alderstrinn i slutten av 40-årene og tidlig i femtiårene, etterfulgt av en vekstkraft 5-15 prosentpoeng under den nasjonale fram til trinnene nær slutten av 50-årsskalaen. Fra og med 61-årstrinnet holder vekstkraften seg over den nasjonale fram til midten av 90-årstrinnene, der kun enkelte alderstrinn i første halvdel av 70-årene ikke er større enn sine referanse-kull. For aldersklassene over 80 år vil veksten overgå 30 prosent. I 80-årene vil utsikten ligge 5 til 10 prosentpoeng over de samme aktuelle kullenes vekstkraft i utsikten mot 1997.

Ytre ring nord/øst

Selv om bølgemønsteret er det samme, begynner det å tegne seg andre utsikter når vi ser på ytterområdene i de definerte sektorene ut fra Oslo. Det mønsteret som danner seg, avviker mindre fra det nasjonale enn i Oslo og byens nære omland. Sentraliseringen knyttet til hovedstaden gir seg ikke det samme utslaget, slik at de store, langvarige vekstkraftavvikene fra nasjonalt mønster stort sett ikke er til stede.

Vi finner i det hele tatt ingen store avvik fra det nasjonale mønsteret. For trinnene sent i 30- og tidlig i 40-årene er vekstkraften svakt over den nasjonale, etterfulgt av en vekstkraft 5-10 prosentpoeng under den nasjonale til midten av 50-årene. Som overalt ellers i hovedstadsområdet er vekstkraften over den nasjonale i alderstrinnene opp mot og forbi 60 år. I ytre nord/øst fortsetter vekstkraften å være 5-10 prosentpoeng over den nasjonale fram til aldersklassene i midten av 90-årene. Nå har imidlertid denne regionen utviklet seg negativt for de kullene som i 2008 vil være 36-42 år. For disse aktuelle kullene har vekstkraften blitt redusert med 10-20 prosentpoeng fra utsikten mot 1997, og utgjør det klareste avviket fra forventningene skapt av utsikten mot 1997 for denne regionen.

Ytre ring sør

Utsikten for de ytre områdene sør for Oslo ligger også stort sett nokså nær den nasjonale, men det oppstår et nokså kraftig avvik i forbindelse med alderstrinnene rundt 60 år, knyttet til en sterkt vekst i regionen for de tidlige etterkrigskullenes etablering. Som eneste region i Osloområdet, har ytre sør en sammenhengende vekstkraft under den nasjonale fram til 25-årstrinnet, om enn svakt under. Videre holder vekstkraften seg 5 til 10 prosentpoeng over til 41-årstrinnet.

Fra 44-årstrinnet til og med 56-årstrinnet holder vekstkraften seg stort sett 5-15 prosentpoeng under den nasjonale, og med vekstsvikt for ti av de tidligste av disse årstrinnene. Som allerede nevnt, er vekstkraften for aldersspennet fra slutten av 50-årene til godt ut i 60-årene godt over den nasjonale, og med en vekstkraft på 110 prosent for 62-årstrinnet. Der vekstkraften er særlig sterk, er den 40-45 prosentpoeng over nasjonal vekst. For alderstrinn over 70 er vekstkraften stort sett 5-15 prosentpoeng over den nasjonale, men med vekstsvikt for aldersklassen 70-80 år.

Sammenligner vi 11-årsutsikten mot 2008 med den tilsvarende mot 1997, ser vi at regionen har mistet sin markerte vekstkraft knyttet til aktuelle kull født fra midten av 1960- til midten av 1970-tallet, og for enkelte kulls del faktisk får vekstsvikt istedenfor økning på alderstrinnene. Også kullene født under krigen og fram til midten av femtiårene har som aktuelle kull i et elleveårsperspektiv fått redusert vekstkraften med 10 til 20 prosentpoeng. Dette betyr at vekstkraften for alderstrinn i 30- og 40-årene enten har forsvunnet fullstendig eller nesten fullstendig, mens vekstkraften for alderstrinn i fra femtiårene til midten av 60-årene har blitt redusert. For den eldste av disse gruppene kan

reduksjonen trolig ses i sammenheng med redusert pendlingsvillighet, noe også en økning i vekstkraften for de aktuelle kullene i Oslo tyder på.

6.6 Osloregionen

Når en ser hele Osloregionen samlet, framtrer tre markante avvik fra de nasjonale utsiktene; nivået på vekstkraften i aldersspennet 11-22 år ligger 15-20 prosentpoeng over, og med en samlet vekstkraft på over 30 prosent, men fallende for de siste alderstrinnene i spennet, en markert vekstkraft for trinn fra slutten av 30-årstrinnene til slutten av førtiårstrinnene, med et snitt på 20-25 prosent, der det på nasjonalt nivå er liten eller ingen vekstkraft, og en vekstkraft for kullene tidlig i 60-årene som ligger 10-20 prosentpoeng over den nasjonale. I tillegg til dette er vekstkraften i regionen for aldersklassen 90-100 år 10 prosentpoeng under den nasjonale. Dette er det eneste tilfellet der vekstkraften i Oslo-regionen er markert lavere enn for landet samlet.

Det er grunn til å merke seg at vekstkraften er høyere eller lik den nasjonale på nær alle alderstrinn fram til alderstrinnene 89-102. Dette har sammenheng med delvis tidligere sentraliseringsbølger, men for alderstrinnene opp til 50 særlig den siste bølgen, som samsvarer bra med referanseperioden for utsikten, 1986-1997.

En sammenligning med utsikten mot 1997 viser at utsiktene for de alderstrinnene med aktuelle kull født fra midten av 1970- til midten av 1980-tallet har endret seg lite. For de aktuelle kullene som i 2008 er i aldersspennet fra sent i 30-årene til sent i førtiårene derimot, fantes det ingen antydning til vekstkraft ut over den nasjonale i 1997. Hele denne betydelige vekstkraften er altså skapt i sentraliseringsbølgen som innrammes av referanseperioden. Vi kan samtidig hevde at det er en sammenheng mellom denne vekstkraftøkningen og den sterke vekstkraften på alderstrinnene under 20 år.

På alderstrinnene over 50 har vi ikke noen endringer i vekstkraft av betydning. Dette betyr at den vekstkraftøkningen en ser i Oslo knyttet til de tidlige etterkrigskullene kan ses som en omfordeling mellom sentrum og omegn i Osloregionen, og ikke som en skjevhet i flyttingene mellom Oslo og landet utenfor regionen for de aktuelle kullene på alderstrinnene.

Utsikten mot 1997 var basert på elleveårsperioden 1975-86, som stort sett ga befolknings-tap for Oslo. Med denne perioden som utgangspunkt for utsikten, framkom en vekstkraft tett på den nasjonale, der kun de alderstrinnene med aktuelle kullene født under og like etter krigen løfter vekstkraften for regionen godt over den nasjonale. I tillegg finner en noe mindre vekstsvikt på de fleste alderstrinnene mellom 11 og 20, dvs. de første tegn på omfordelingen av de unge kullene mellom Osloregionen og mye av det øvrige landet.

6.7 Bergen

Bergens utsikt mot 2008 viser en kraftig vekst på de fleste alderstrinnene mellom 11 og 21, der alderstrinnene unntatt det første og siste vokser med 25-35 prosent. Med 22-årstrinnet nås nullvekst, etterfulgt av svikt til og med 35-årstrinnet. Reduksjonen på disse alderstrinnene vil stort sett ligge mellom 20 og 30 prosent. Det blir dermed færre på alderstrinnene der de fleste får sitt første barn.

Videre utover i foreldrefasene øker antallet på alderstrinnene. Med en vekttopp på 15 prosent for 40-44-åringene, samt 48-åringene, og 20 prosent for 45-47-åringene, vokser

alle trinnene fra 37 til og med 50 år. Dette blir dermed faser preget av skolebarn og tenåringsbarn. Fasene har liten eller ingen vekst på nasjonalt plan.

I Bergen følges ikke den sterke nasjonale veksten opp mot en topp på 61- og 62-års-trinnene fullt opp. Toppveksten blir 50 mot landets 65 prosent. Mønsteret med lavere vekst i Bergen enn for landet innledes med 56-årstrinnet og opprettholdes fram til pensjonsalderen. Ut over denne krymper antall personer på alderstrinnene, mens dagens nivå først nås på 84-årstrinnet. På de trinnene der vi altså finner hovedtyngden av eldrebefolkningen krymper antallet med opptil 20 prosent, og i snitt med rundt 15. Dette avviker lite fra nasjonal utvikling. Alderstrinnene videre oppover skalaen holder seg stort sett innenfor 25 prosent vekst.

Som for de øvrige storbyene unntatt Stavanger styrkes vekstkraften fra utsikten mot 1997 til utsikten mot 2008. Vekstkraften styrkes for tilnærmet alle kull, og reduseres ikke for noen. Som for de andre storbyene finner en særlig store forbedringer i utsiktene for aktuelle kull som i 2008 er i slutten av 30- til slutten av 40-årene. I dette tilfellet er vekstkraften økt med minst 15 prosentpoeng for alle alderstrinn i spennet 39 til og med 49 år, med 20 prosentpoeng for trinnene 41-44, og 25 prosentpoeng for trinnene 45-47 år. For alderstrinn over 50, er forbedringen stort sett 5 prosentpoeng. For personer i spennet 20-38 år er forbedringen stort sett ca. 10 prosentpoeng.

6.8 Bergens omland

Vest

Områdene vest for Bergen får en nokså blandet vekstkraft i ulike aldersfaser mot utgangen av 2008, og den avviker stort sett kraftig fra den nasjonale utviklingen. Fra 21-31-årstrinnet kommer en vekstsvikt på stort sett 10-15 prosent. Denne kommer dermed i utdannings- og tidlig foreldrefase. På alderstrinn over dette, og fram til 44-årstrinnet, vokser antallet på alderstrinnene. Disse alderstrinnene dekker dermed store deler av foreldrealdersspennet knyttet til barns oppvekst. På alderstrinnene videre til og med 51 er det imidlertid en vekstsvikt på stort sett 10 prosent. Denne dekker dermed deler av alderstrinnene knyttet til tenåringsbarn og en overgang til voksne barn.

I regionen topper vekstkraften seg på 61-årstrinnet, der veksten er på hele 135 prosent sammenlignet med 11 år tidligere, det dobbelte av nasjonal vekstkraft. Uten å beskrive forløpet i detalj, er veksten stigende over 10 alderstrinn opp mot dette nivået, og like mange kull videre oppover etter 62-årstrinnet har stort sett fra trinn til trinn en lavere vekstkraft. Ut over det store gapet til nasjonal vekstkraft, gir dette regionen også langt færre kull med vekstsvikt blant de yngre pensjonistene, og svikten i det enkelte kullet blir også begrenset. Eldrevæksten på alderstrinnene over 80 blir stort sett omtrent dobbelt så stor som for landet samlet.

På tross av den imponerende vekstkraften vi har vist, får områdene vest for Bergen jevnt over svekket vekstkraften for alle aktuelle kull som inngår på alderstrinnene fra 22 til 71 år. Fra å være i en posisjon der de aktuelle kullene født fra midt på 70-tallet til midt på 80-tallet var i balanse med referansekullene, har det mot 2008 oppstått en vekstsvikt for alle alderstrinn blant de som det året er 22 til og med 30 år.

Med uendrede utsikter for de aktuelle kullene, ville en for alderstrinnene fra midten av 30- til midten av 40-årstrinnene hatt en vekstkraft som Oslos. Denne vekstkraften har blitt halvert. Fra 33-årstrinnet til og med 35-årstrinnet er vekstkraften svekket med 15 prosentpoeng, for 36-38-årstrinnene med 20-25 prosentpoeng, og for 39 - 43-årstrinnene med 30-

35 prosentpoeng. Deretter er fallet stort sett på 15-20 prosentpoeng fram til utgangen av 50-årene, for så å fortsette på noe lavere nivå fram til 71-årstrinnet.

Nord

Utsiktene for omlandet nord for Bergen avviker sterkt både fra landsutsiktene og fra Vestregionen. Avvikene består i at utsiktene til opp- og nedgang i stor grad kommer på andre alderskikt enn i landsbefolkningen. Spesielt er utsiktene for barne- og familiegruppene sviktende, mens vekstkraften for unge voksne i 30-årene til dels er svært høy. Regionens vekstsvikt strekker seg fra de første tenåringstrinnene og til og med 28-årstrinnet, dvs. gjennom utdanningsfasen og over mot tidlig etablering. Svikten varierer stort sett mellom 10 og 25 prosent.

Videre på voksentrinnene, hvor vi finner familier med småbarn og skolebarn fram til tenårene, er det utsikt til en vekst på 10-20 prosent. Fra og med 42-årstrinnet og til og med 51-årstrinnet slår ny imidlertid vekstsvikt inn, denne gangen stort sett på 15-20 prosent. Dette er også i strid med utviklingen på landsbasis, men i tråd med utsiktene for de andre omlandsregionene.

Som i vest er også vekstutsikten i nord svært sterk på trinnene rundt 60 år, og langt sterkere enn på landsbasis. Toppunktet nås med 61-årstrinnet med et anslag på 125 prosents økning, og for alle de ni alderstrinnene rett før og etter dette trinnet er det også vekst i sikte, større jo nærmere 61-årstrinnet det ligger.

For de eldre er utsikten negativ fra 72- til og med 83 årstrinnet, med et snitt rundt 20 prosent. For enda eldre trinn holder vekstutsikten seg stort sett innenfor 25 prosent oppgang. Vi ser dermed i denne regionen totalt sett en svikt i viktige ungdomskull, men vekstkraften på alderstrinnene i tredveårene antyder at mange av barnetrinnene som utsikten ikke dekker ville ha oppvist god vekstkraft.

Også nord for Bergen finner vi en svekkelse av vekstkraften med anvendelse av en eldre periode som grunnlag. Svekkelsen her er imidlertid mindre, men vekstkraften var heller ikke i utgangspunktet like stor. For aldersklassene som i 2008 vil være 22-31 år er svekkelsen på fra 20 prosentpoeng på de yngste alderstrinnene til 5 prosentpoeng på de eldste. Fra 32-38-årstrinnet er reduksjonen 10-15 prosentpoeng, men dette øker til i snitt 30 prosentpoeng på trinnene fra 39 til 46 år. Fra 47 til og med 60 år er snittreduksjonen rundt 10 prosentpoeng. Over dette nivået er det bare et vekstkraftfall for 60-62-åringene, med et snitt på 15 prosentpoeng.

Sør/øst

Områdene i sør/øst tegner et annet bilde, der det bare for enkelte korte aldersspenn under 53 år tegnes et bilde av vekst. Det viktigste er at de fleste av trinnene til og med 19 vokser svakt. Samtidig får regionen en kortere og mindre dyp vekstsviktperiode knyttet til alderstrinn i tyveårene, der svikten stort sett holder seg innenfor 15 prosent. Ettersom trinnene fra 32 til og med 37 år vokser, antyder dette at mange av barnetrinnene som ikke er belyst også vil komme godt ut.

For trinnene videre til og med 52 år skjer det stort sett et antallsfall, mens den etterfølgende store veksten i dette tilfellet begrenses til en dobling. De eldretrinnene som reduseres får stort sett en reduksjon som er mindre enn den nasjonale, og de begrenses til trinnene fra 73 til og med 81 år. Over dette holder veksten seg stort sett innenfor 40 prosent, og 20 for de fleste før 90-årstrinnet.

Som i de andre delene av omlandet, reduseres også vekstkraften med utsikt mot 2008 også sør og øst for byen i forhold til med utsikten mot 1997. Mens den i snitt reduseres

rundt 10 prosentpoeng på alderstrinnene fra 22-34, er nedgangen nok en gang stor for etterfølgende alderstrinn. Fram til og med 51-årstrinnet er reduksjonen kun for ett alderstrinn under 15 prosent, og snittet for aldersspennet videre 63-årstrinnet er også om lag 15 prosent. Den sterkeste reduksjonen i vekstkraft finner en fra 36-årstrinnet til og med 46-årstrinnet med mellom 20 og 40 prosentpoeng, og i snitt mellom 25 og 30. Dette er altså alderstrinn knyttet til foreldregenerasjonen til de barna som vil være bosatt der i 2008.

6.9 Bergensregionen

Utsiktene for Bergensregionen mot 2008 er på de fleste alderstrinn nokså lik de nasjonale. Vi finner imidlertid enkelte viktige avvik. Det av avvikene som påtreffes lavest på aldersskalaen, gjelder alderstrinnene fra 12 til og med 22 år, der regionen stort sett har en vekst som ligger 5-10 prosentpoeng over den nasjonale. Regionens vekst her er dermed basert på den kraftige veksten på disse alderstrinnene i Bergen, og for de yngste av trinnene i tillegg i regionen vest for byen.

Det andre avviket gjelder for alderstrinnene fra 37 til og med 57 år, der regionens utsikter nok en gang ligger 5-10 prosentpoeng over den nasjonale. Mens vi for foregående aldersspenn fanget opp veksten knyttet til byveksten fra og med andre halvdel av 1980-tallet, fanger vi i dette tilfellet i stor grad opp foreldrene til disse, men spennet strekker seg noe ut over en ren overlapp.

Også i aldersspennene 67-78 og for trinnene fra og med 87 år er vekstkraften noe høyere/vekstvikten noe mindre enn det vi finner på landsplan. De fleste trinnene i det første av disse aldersspennene opplever vekstsvikt, i det andre finner vi utelukkende vekstkraft på trinnene.

For Bergensregionen samlet, er endringene mellom utsikten mot 2008 og utsikten mot 1997 stort sett ubetydelige. Det avviket som det er grunn til å legge vekt på er den økte vekstkraften i aldersspennet 37-54 år, der en i spennet 41-48 år har en økning på 10 prosentpoeng, og i det øvrige på 5 prosentpoeng. Dette løftet er viktig, ettersom det øker barnekullene. I denne sammenligningen finnes jo ikke noen kull som i 2008 er 21 år eller yngre. Dette løftet har altså store implikasjoner.

6.10 Trondheim

Trondheims utsikt mot 2008 ligner, som den mot 2019 i stor grad på landets. Det finnes imidlertid ett markant unntak fra dette: Trinnene til og med 21 år får en vekst som er omtrent den dobbelte av nasjonens. Etter dette følger byen i det store og hele landets vekstsvikt for trinnene til midten av tredveårsskalaen. Som en speiling av den større barne- og ungdomsveksten ser vi at trinnene fra 39 til og med 48 år til 15 prosent vekstkraft, der den på landsplan skulle være opptil 5 prosent.

Vekstkraftutsikten avviker også fra den nasjonale på alderstrinn fra 57 til og med 67 år, der den stort sett topper landets med 10-15 prosent. Det blir altså en nokså sterk vekst i nedtrappingsperioden mot pensjonisttilværelsen. Samtidig som dette er sagt, blir det også svakt større nedgang i personer like over pensjonsgrensen, der snittreduksjonen blir omtrent 20 prosent. På alderstrinn over 72 år til over 90 vil veksten stort sett holde seg innenfor 15-25 prosent, til dels klart over dette på høyere trinn.

Sammenlignet med utsikten mot 1997 har utviklingen gitt omtrent 10 prosentpoeng mindre vekstsvikt for aktuelle kull i tyveårene enn det basisperioden 1975-86 ville gitt. På samme måte ville hele vekstkraftspennet knyttet til trinn i førtiårene manglet, og veksten til og med 64-årstrinnet ville vært noe mindre. På høyere alderstrinn er forandringene små.

6.11 Trondheims omland

Indre ring

I den indre ringen rundt Trondheim er vekstkraften på 20-35 prosent på de yngre alderstrinnene til og med tenårene, minkende til 15 på 20-årstrinnet. Dette bringer stort sett vekstkraften 10-15 prosentpoeng over den nasjonale. Videre oppover langs aldersskalaen finner vi, etter ett alderstrinn uten endring, vekstsvikt fra 22-årstrinnet til og med 33-årstrinnet. Denne vekstsvikten dekker dermed i stor grad utdannings- og etableringsfasene. Hovedtyngden av alderstrinnene i aldersspennet får en svikt på omtrent 20 prosent. I dette spennet er svikten dermed stort sett fem prosentpoeng lavere enn i landet som helhet.

Vekst finner vi også fra 34- til og med 44-årstrinnet, fulgt av et broget bilde, der snittet ligger ved ingen endring for trinnene til og med 52 år. Aldersspennet med vekstkraft (i snitt vel 10 prosent) kommer dermed i ulike faser av barnefamilieperioden i de flestes liv. På de aller fleste alderstrinnene i det spennet vi behandler, ligger veksten noe over den nasjonale.

Det store, sammenhengende aldersspennet med vekstkraft som en finner i nær alle regioner med en topp rundt 60-årstrinnet, strekker seg i denne regionen fra 53- til og med 71-årstrinnet. Det strekker seg dermed fem alderstrinn lenger oppover aldersskalaen enn i landet samlet. Det er innenfor deler av dette spennet at regionen skiller seg mest ut fra landsnivået. Mest markant er dette fra og med toppunktet på 61-årstrinnet og til det siste av de sammenhengende kullene med vekstkraft, på 71-årstrinnet. Alle trinnene i dette spennet har minst 20 prosentpoeng mer vekstkraft enn det landstallene viser, men mest vanlig er forskjellen på 35-45 prosentpoeng.

Som så ofte i forsteder, blir vekstsvikten på alderstrinnene videre mindre enn på landsplan, men en svikt på opptil 15 prosent inntreffer likevel i spennet 72 til og med 79 år. På alderstrinn over dette blir det stort sett en mindre vekst. I denne regionen er det dermed på alderstrinnene i nedtrapping mot pensjonisttilværelsen vi finner den sterkeste veksten.

Sammenlignet med vekstkraftbildet basert på perioden 1975 til 1986, har veksten blitt markert svekket i den indre ringen. De aktuelle kullene som i utsikten mot 2008 er i tyveårene og fram til og med 32-årstrinnet har blitt svekket med om lag 10 prosentpoeng i forhold til sine nivå 11 alderstrinn tidligere. For de aktuelle kullene på 34-47-årstrinnet har svekkelsen stort sett vært på 20-30 prosentpoeng. Denne forverringen for de aktuelle kullene finner vi også videre oppover aldersskalaen på de øvrige trinnene som barnefamilier kan knyttes til, men da i svakere grad. Vi finner dette for de fleste alderstrinn til nærmere 70 år, der en svakere vekstkraft inntrår enn den en forlengelse oppover aldersskalaen av utsikten mot 1997 ville ha gitt.

Sør/vest

I denne regionen er utsiktene stort sett svake på de viktige yngre alderstrinnene. I barne- og ungdomsfasen er det kun 19-20-åringene som har vekst, på tross av at de aktuelle kullene på disse trinnene er omtrent 15 prosent større enn referansekullene på nasjonalt plan. Vekstsviktforløpet fra 22- til og med 34-årstrinnet følger i hovedtrekk det nasjonale

mønsteret, men på alderstrinnene videre knyttet til ulike barnefamiliefaser er det kun i enkelttilfeller at det blir flere på alderstrinnet. Fram til og med 51-årstrinnet er hovedtendensen snarere 5-10 prosent vekstsvikt.

Den rette pyramiden opp mot og ned fra 61-årstrinnet følger i store trekk nasjonalt mønster, men med en tendens til noe større vekstkraft på de siste trinnene opp mot toppnivået, og litt mindre på de første på vei ned fra det.

Regionen skiller seg ut med en langt mer langvarig vekstsvikt innen pensjonisttrinnene enn det en ser ellers. Alle alderstrinn fra 67 til og med 89 år går tilbake, og stort sett med fra 15-30 prosent. På trinn over dette blir det en vekst på stort sett rundt 50 prosent. Det blir altså vesentlig færre eldre, men med en markant økning for særlig gamle.

I denne regionen øker svikten for aktuelle kull i tyveårene med 5-10 prosentpoeng sett i forhold til som elleve år yngre i utsikten mot 1997. En slik svekkelse er også hovedtendensen videre oppover aldersskalaen til nær pensjonistgrensen. Reduksjonen i vekstkraft er stort sett rundt samme nivå oppover aldersskalaen med unntak av en sterkere reduksjon på trinn i midten av førtiårene.

Øst/nord

Denne regionen følger i stor grad det nasjonale vekstkraftmønsteret langs hele aldersskalaen, der kun ett alderstrinn før 37-årstrinnet avviker såpass som 10 prosent fra landets. En skal likevel legge merke til en 5-10 prosent sterkere vekst på trinn fra 36 til og med 43 år enn på landsplan. Det største avviket oppstår imidlertid på trinnene fra et toppunkt på 62- og 63-årstrinnet fram til og med 74-årstrinnet, der veksten er 10-25 prosent over landets. En svakt sterkere vekstkraft/svakere vekstsvikt fortsetter fram til og med 83-årstrinnet.

I denne regionen har det vært små endringer i vekstkraften 11 alderstrinn oppover aldersskalaen for de aktuelle kullene fra utsikten mot 1997. Unntaket fra dette er et sammenhengende aldersspenn fra 35 til og med 46 år. Her har de aktuelle kullene blitt fra 5 til 20 prosentpoeng mindre enn den eldre utsikten kunne antydte. De fleste kullene i spennet har krympet 10-15 prosentpoeng. Denne krympingen rammer dermed viktige foreldrealders-trinn.

6.12 Trondheimsregionen

Trondheimsregionens utsikter er samlet sett ikke så ulike de vi har vist til for Bergen. I dette ligger det at regionen i stor grad sammenfaller vekstmessig med landet, og der avvik framtrer, er det i stor grad innenfor de samme aldersgruppene. Dette forholdet finner vi bl.a. for alderstrinnene fram til og med 22 år, der vekstkraften er 5-10 prosentpoeng over den nasjonale. Vi gjenfinner også en noe høyere vekstkraft for regionen på alderstrinnene fra 35 til og med 51 år. Disse to vekstkraftspennene danner en barn/ungdomsgruppe og en foreldregruppe.

På høyere alderstrinn, er veksten stort sett 5 – 15 prosent over den nasjonale på trinnene i spennet fra 57 til og med 68 år, og også på alderstrinn fra og med 80 er veksten svakt over den nasjonale.

I Trondheimsregionen samlet er det nokså små endringer i vekstkraft mellom utsiktene mot 2008 og mot 1997. En svak minskning av vekstsvikten skjer på alderstrinnene 22-25 år. På alderstrinnene 37-40 derimot, finner vi en vekstsvikt på 5-10 prosentpoeng. Dette er de eneste etterfølgende alderstrinnene der de aktuelle kullene ser ut til å svekkes i

forhold til referansekullene. Fra 42-årstrinnet til og med 59-årstrinnet øker vekstkraften for de aller fleste alderstrinn 5 prosentpoeng i forhold til forventet utvikling basert på utsikten mot 1997. På alderstrinn over 59 er endringene svært små. Nok en gang ser vi dermed at storbyregionen samlet styrkes noe i forhold til hva en ren framskriving av 1997-mønsteret skulle tilsi. For Trondheimsregionen er forandringene jevnere fordelt over alderstrinnene enn det vi har sett for de øvrige byregionene.

6.13 Stavanger

Som alle de andre storbyene, følger Stavanger nasjonens hovedbølger med vekstkraft og vekstsvikt i ulike aldersspenn, og følger i tillegg Oslos mønster fram til 50-årstrinnet med høyere vekstkraft under 20-årstrinnet enn den nasjonale, en noe lavere vekstsvikt for trinn i 20-årene og tidlige 30-år, og sterkere vekstkraft på trinnene i siste del av 30-årene og gjennom 40-årene. For alderstrinn over 50 er vekstkraften stort sett nokså nær den nasjonale.

I Stavanger viser utsikten en vekstkraft på 20-30 prosent i aldersspennet 11-20 år, med et snitt på 25 prosent. Innrammet av to alderstrinn med nullvekst, har Stavanger vekstsvikt for alle alderstrinn fra 23 til og med 33 år. Vekstsvikten er stort sett på 10 til 15 prosent. Fra og med 35-årstrinnet er det vekstkraft for alle alderstrinn til og med 66 år, fordelt på to "bølger". Den første av bølgene går fra 35-årstrinnet og avsluttes med 51-årstrinnet, der aldersspennet 39-49 danner et vekstkraftplatå på 15 prosent. Fra et vekstkraftnivå på 5 prosent på 51-årstrinnet skapes neste bølge, som når toppunktet på 62-årstrinnet med en vekstkraft på 65 prosent, fallende til 0 på 67-årstrinnet. Under stigningsprosessen er vekstkraften over den nasjonale til og med 59-årstrinnet. Over nasjonalt nivå er den for øvrig helt fra 37-årstrinnet av.

Vekstsviktbølgedalen fra 68-årstrinnet til og med 85-årstrinnet viser at innenfor den delen av eldrebefolkningen der hovedtyngden av eldre vil finnes, får en reduksjoner på alderstrinnene. Mens denne reduksjonen fram til midten av 70-årsskalaen er tett på eller litt mindre enn i landet som helhet, er den videre opp til 85-årstrinnet noe sterkere i Stavanger enn i landet som helhet. I snitt har en i spennet en vekstsvikt på omtrent 20 prosent.

På høyere alderstrinn enn dette er vekstkraften til dels kraftig, og stort sett på fra 25 til 55 prosent, men igjen utgjør dette et forholdsvis begrenset antall personer, og økningen påvirkes av at de høye kvinneandelene i disse aldersgruppene presser vekstkraften oppover på grunn av forskjellen i levealder mellom menn og kvinner.

Som vi allerede har sett i Oslo, øker vekstkraften på en del alderstrinn mer enn det en skulle forventet ut fra utsikten mot 1997. Vi finner nok en gang altså et visst trendbrudd, men utviklingen i Stavanger er mer sammensatt, der en redusert vekstkraft er vel så vanlig som det motsatte.

I Stavanger har vekstkraften økt for de aktuelle kullene som i 2008 vil være 35-46 år. For disse aktuelle kullene har vekstkraften økt med 15 prosentpoeng siden det tidligere utsiktstidspunktet. For alle aktuelle kull som i 2008 er fra 48 til og med 68 år reduseres imidlertid vekstkraften, og går for 68-åringene over i vekstsvikt. Til og med 64-årstrinnet snakker vi om en reduksjon på 10-15 prosentpoeng, deretter kun 5 prosentpoeng pr. alderstrinn.

6.14 Stavangers omland

Et fellestrekk for alle de tre delene vi har delt omlandet i er en svekkelse av vekstkraften fra 1997 til 2008. Dette mønsteret gjenfinnes også i Stavanger, og går mot den utviklingen en normalt forventer i storbyområdene de to utsiktene imellom, tatt i betraktning at den første utsikten er basert på en periode da den demografiske utviklingen i de fleste storbyene var svak, mens den andre var knyttet til en periode med betydelig sterkere storbyvekst. Stavangerområdet danner altså et unntak, som kan knyttes til at Stavanger i den tidligste av referanseperiodene ble etablert som senter for norsk oljeindustri.

Vekstreduksjonen gjelder helt fra 22-årstrinnet og fram mot midten av 60-årstrinnene. Reduksjonen er minst i de rene nabokommunene, der den er på 5-10 prosentpoeng, unntatt i aldersspennet 37-45 år der den til dels når 15 prosentpoeng. Reduksjonen er altså størst for de kullene som utgjør foreldregenerasjonen for nye kull, deriblant kullene under 20 år.

I det indre området av Stavangers øvrige omland er vekstreduksjonen som for nabokommunene, unntatt for aldersklasser i slutten av 30- og tidlig i 40-årene, der den gjerne er på 20-30 prosentpoeng. En lignende utvikling finner en i det ytre omlandet, men her er reduksjonen også noe tydeligere i 50-årene.

6.15 Stavangerregionen

Stavangerregionen skiller seg ut med en nesten sammenhengende større vekstkraft/lavere vekstsvikt enn det en finner i landet som helhet. Det eneste unntaket er på alderstrinnene 35-37, 79-81 og 84-85 år, der den naturlige vekstkraften er på landsnivå. For Stavangerregionen betyr dette bl. a. at vekstsviktperiodene blir kortere, men på alderstrinnene fram til ca. 20 år blir også vekstkraften i snitt noe lavere enn i de to forannevnte storbyene. På alderstrinnene i 20- og tidlig i 30-årene overgår aldri svikten 10 prosent, eller omtrent det halve av landsplanets, mens vekstkraften fra 38-års- til og med de tidligste pensjonisttrinnene stort sett ligger 10-15 prosent over den nasjonale, noen ganger mindre enn dette, noen ganger mer. Alderstrinn over midten av 80-årstrinnene vil vokse markert i forhold til den nasjonale utviklingen.

I tråd med beskrivelsen for de enkelte deler av regionen, reduseres de aktuelle kullenes vekstkraft på de alderstrinnene de er på i 2008 sammenlignet med i 1997. Reduksjonene er imidlertid kun på 5 prosentpoeng fram til 48-årstrinnet, og for 42- og 43-årstrinnet er det faktisk også en økning på 5 prosentpoeng. I spennet 48 til og med 59 er reduksjonen på 10 prosentpoeng.

Videre til og med 65-årstrinnet er reduksjonen igjen på 5 prosentpoeng. Reduksjonene har betydd at vekstkraften i regionen har nærmet seg landsnivået mer enn tidligere, men ikke mer enn at regionen samlet for alle alderstrinn altså har en sterkere vekstkraft enn landet samlet. Grunnen til at Stavangerregionen har motsatt vekstkraftutvikling sammenlignet med de andre storbyregionene er knyttet til regionens sterke vekst pga. etableringen av Stavanger som oljehovedstad i den tidligste av fasene utsiktene bygges på.

6.16 Oppsummering

Vi har for storbyene samlet sett at det ligger an til en betydelig vekst på barne- og ungdomstrinnene, spesielt ligger det an til sterk vekst på ungdomstrinnene. Mens storbyene

totalt kan forvente vekst i de aldersgruppene som tradisjonelt har vært dårligst representert, viser utviklingen på trinnene oppover i tyveårene og til midt i tredveårene den motsatte tendens. Innenfor disse aldersgruppene, som er knyttet til utdanning og etablering, er befolkningen spesielt stor i storbyene i dag. Det er grunn til å legge merke til at denne kommende vekstsvikten i gjennomsnitt i utgangspunktet er mindre i storbyene enn på landsbasis. Dette betyr dermed en opprettholdelse av den skjeve aldersfordelingen av den unge voksenbefolkningen i storbyene.

De yrkesaktive aldersgruppene videre fram mot pensjonistnivået har positiv vekstkraft. For folk i foreldrefasene både med grunnskolebarn og tenåringsbarn (i alderssjiktet 35-48 år) finner vi stort sett en vekstutsikt på 15-20 prosent, med tilsvarende utslag også for barneutsiktene. På høyere alderstrinn blir resultatene mer engenerasjonspregede, ettersom barna i disse fasene i det store og hele vil ha forlatt foreldrehjennene.

Utsiktene for de to siste aldersstadiene som fører over mot pensjonistalderen, er preget av høy vekstkraft, der særlig veksten på trinnene nederst på 60-årsstigen ser ut til å bli høy. Fra og med 67-årstrinnet er veksten sviktende helt fram til på trinn midt på 80-tallsstigen. På de trinnene som har vekstsvikt blir gjennomsnittlig tilbakegang etter utsiktene i utgangspunktet rundt 20 prosent. På høyere trinn er det positiv vekstkraft, men lavere enn i landsbefolkningen.

Oslo har en høyere vekstkraft enn de andre byene for barneskole- og ungdomsskolegruppene. Av de øvrige byene er vekstkraften i ungdomsgruppene noe høyere i Bergen enn i Trondheim og Stavanger. I Oslo er det positiv vekstkraft å spore på trinn lenger inn i utdannings-/søkingfasen enn i de andre byene. Det er særlig Bergen og Trondheim som sørger for et visst nivå på samlet vekstsvikt i storbyene.

Utsiktene for folk i etablerings-/småbarnsforeldrefasen fram til og med 34-årstrinnet er klart preget av vekstsvikt for alle storbyene, men i litt mindre grad i Stavanger enn i de øvrige. Mens den i Bergen og Trondheim er sterkere enn på landsplan, ligger svikten i de to andre byene an til å bli mindre enn denne. I Oslo og Stavanger forsterkes altså stillingen som bysentre for folk i etableringsfasen, hvis flyttemønsteret ikke endrer seg.

For skolebarnsfasen med folk i alder fra 35 til og med 41 år finner vi vekstkraft i alle storbyene i utgangspunktet, særlig markert for Oslo. De samme forholdene gjelder i tenåringsforeldrefasen også, for gruppen som blir 42-48 år. I denne ligger veksten an til å bli noe høyere enn for dem i aldersfasen nedenfor. Vekstkraften i denne gruppen er lavest i Trondheim og Stavanger.

Fasen hvor folk er yrkesaktive med voksne barn har vekstutsikter som følger en v. På det laveste nivået i bølgedalen ligger Oslo og Bergen an til vekstsvikt, i de to andre er utsiktene omtrent uendret størrelse. Utsiktene for fasene over fører fra trinn til trinn til høyere vekstkraft i Trondheim og Stavanger, mens de i de andre byene antyder en tilsvarende reduksjon i vekstsvikten, som delvis ender i en liten vekstsvikt også på de tidligste pensjonisttrinnene. Vekstkraften opp til og med 62-årstrinnet er særlig stor i Oslo og Trondheim, og utsiktene holder seg høyere i disse to byene på trinnene til midt på 60-tallsstigen. Etter dette er vekstkraften liten eller går over i en svak underrepresentering i alle byene.

De to første rendyrkede pensjonistfasene er i alle storbyene preget av vekstsvikt i vente, men i fasen som dekker alderstrinnene fra 84 til og med 90 år er det forskjeller. Også i denne fasen finner vi stort sett vekstsvikt i Oslo, mens alle det på alle trinn opptrer vekstkraft for Bergen og Trondheim. Stavanger ligger i en mellomstilling. Dette betyr dermed at eldrebefolkningen (som kjent) reduseres sterkere i hovedstaden enn i de øvrige

byene, samtidig som byen vokser på de aller fleste trinn opp mot pensjonistalderen. Det siste gjelder også de andre byene.

De fasene der vekstvikten opptrer, knyttet til utdanning og etablering i tyve- og tredveårene, er preget av det samme også på landsbasis. Denne svikten skyldes rett og slett oppveksten av de små årskullene som ble født på 1970- og 80-tallet.

7 Justert naturlig vekstkraft – endrede utsikter 1998-2008

7.1 Et utvidet opplegg for bruk av utsiktsanalyse

7.1.1 Utsiktsanalyse – ikke et hovedredskap for å lage framskrivinger

Det har i dette og i andre prosjekter framkommet ønske om å bruke teknikken med utsiktsanalyse, basert på begrepet naturlig vekstkraft, til å lage anslag for framtidig vekst og fall i ulike regioners folketall. Vi har vegret oss noe mot dette, fordi ideen bak utsiktsanalysen ikke har framskriving som et hovedformål. Vi har imidlertid latt oss overbevise av argumenter av typen ” jo flere metoder til rådighet for å lage anslag, desto større kunnskapstilfang for å kunne vurdere, evaluere og forstå framtidig utvikling”. Dertil kommer at ingen av de modellene og teknikkene som i det senere har vært brukt til å lage slike anslag på lavere regionalt nivå, har maktet å fange opp utviklingen på annen halvdel av 1990-tallet. Siden utsiktsanalysene i større grad enn andre modeller har forankret utviklingen over tid til livsløpsutviklingen for de enkelte årskull, og i mindre grad til årsobservasjoner eller til gjennomsnitt for en periode, ble det her en mulighet å få testet ut om dette gir noen gevinst i så turbulente perioder som på slutten av 1990-tallet. Det gjorde det ikke, men det ga støtet til å finne en forbedring av teknikken med utsiktsanalyse.

Apparatet for tradisjonell utsiktsanalyse er på denne bakgrunn utvidet, slik at resultatene fra den i større grad kan brukes til eller gis tolkning som ”framskriving”. Vi skal her dokumentere hva utvidelsen består i, med utgangspunkt i hvordan apparatet har virket før, og hva hovedhensikten har vært. Analysen er bygget opp rundt en sentral formell demografisk sammenheng, som gjelder forholdet mellom folketallsendring registrert i livsfaseperspektiv for de enkelte årskull og utsiktene til vekst eller fall på ulike alderstrinn når man ser noen år fram (behandlet i kapittel 5 i boka ”Regional demografi”, Sørli 1995). Denne sammenhengen åpner for i stor detalj å kunne studere geografisk og historisk variasjon i flyttelekkasjer og flyttegevinster gjennom ulike livsfaser, og forventninger om kommende utvikling for de aktuelle årskullene. Ikke minst vil man kunne dimensjonere realistiske forventninger om endring, og på denne bakgrunn lage seg mål. Apparatet er også godt egnet til å måle hvor mye flytteendring som skal til for at ulike mål kan oppnås. Utsiktsanalysen framstår som et spesialtilfelle av dette, nemlig i det tilfelle hvor et etterfølgende årskull ”arver” flyttetap eller flyttegevinst gjennom en aldersfase fra et for-gjengerkull født et visst antall år før. Målet viste seg robust, ved at det tillates slingringsmonn i løpet av fasen. Ved likt gjennomløp på avsluttende alderstrinn slår utsiktsanalysen tolket på denne tradisjonelle måten til. For noen aldersfaser virker dette bra, for andre kan

det bomme mye. I sum blir resultatene fra denne enkle metoden, som ikke krever en eneste forutsetning, i forbausende grad ikke så ulike de som kommer fra avanserte modeller med store krav til tolkbarhet.

Mens den formelle sammenhengen som er nevnt, til nå kun er blitt knyttet til utviklingen gjennom en gitt livsfase for to årskull født med et fast antall års mellomrom, trekker vi i utvidelsen også inn flyttetrendene for mellomliggende årskull, det vil si for dem som er inne i den aldersfasen vi ser på. Vi utnytter altså mer informasjon enn den et enkelt foregangskull har bidratt med, men uten å kaste vrak på hovedprinsippet, som består i å legge livsløpsutviklingen for hvert enkelte årskull som basis. Vi trekker altså inn alle kull som har bidratt til endring i denne fasen, og legger som antakelse at endringer i flyttegevinster eller flyttetap (jfr. kapittel 4) for årskullene fortløpende også vil gjelde det kullet som ennå ikke har startet på gjennomløpet av den aktuelle aldersfasen. Dermed peker trendene mot en justering av vekstkraften for dette kullet, som kan anslås som et veiet gjennomsnitt av justeringene for de mellomliggende kullene. Den formelle sammenhengen er beskrevet i full teknisk detalj i avsnitt 7.1.4.

7.1.2 Utsiktsanalyse – først og fremst et kontroll- og måleinstrument

Metodens hovedfunksjon har som antydning vært å fungere som et presist instrument for å registrere endring i den regionale befolkningssituasjonen. Samtidig angir den en helt presis referanse for hvert alderstrinn inn i framtiden, som kan tolkes som nullpunkt for utviklingen videre. Til nullpunktet hører også en skala som kan registrere endringene gjennom aldersfasen som kullet skal gjennomleve.

Anslagene for vekst og fall på hvert alderstrinn representerer altså nullpunkter for de endringene som vil komme i løpet av den aldersfasen hvert kull står foran. Referansen er utviklingen gjennom den aktuelle aldersfasen for et foregangskull, mot denne måles tilsvarende utvikling for et etterfølgende årskull. Avstanden mellom de to kullene er i den tradisjonelle utsiktsanalysen (Sørli 1995) nøyaktig den samme som aldersfasens lengde. Denne tidslengden er i den tradisjonelle analysen kalt utsiktshorisonten. I den utvidete versjonen kan aldersfasen også være lenger enn utsiktshorisonten. I så fall utnyttes mer informasjon fra livsløpsutviklingen bakfra enn det vi har lagt til grunn i dette prosjektet. Et slikt opplegg egner seg imidlertid godt og vil forbedre utsiktsanalyser som gjøres på så kort sikt at midlertidig og tilfeldige utslag over livsløpet ikke kan filtreres bort (over faser inntil 4 år).

Hvis de utsikter som kan gjøres ved hjelp av teknikken i det tradisjonelle opplegget skal brukes som anslag på framtidige folketall, må det som sagt forutsettes at prosentvis endring i tap eller gevinst som følge av flytting gjennom den aktuelle aldersfasen ikke vil bli endret fra foregangskullet til det etterfølgende. For den eldre delen av befolkningen gjelder tilsvarende forutsetning også for dødelighetsutviklingen, hver aldersfase må tappe ut kullene like mye i hver fase. Begge sett av forutsetninger er naturligvis lite realistiske.

Avtakende dødelighet og endringer i flyttemønsteret av ulike typer vil naturligvis føre til at regionale utsiktsbilder av denne type ikke kan forventes å slå godt til i detalj. Vi har imidlertid med de arbeidsfigurene som er vist i denne rapporten (se også avsnitt 7.1.6) utviklet et nokså robust presentasjonsapparat, som med noen prosents nøyaktighet kan framsi et utsiktsbilde som i grove trekk har vist evne til å kunne slå ikke så verst til i mange typer av regioner, på 5-10 års sikt. Styrken ved disse figurene ligger imidlertid i høyere grad i grovframstillingen av hvordan utsiktene til vekst og tilbakegang ligger an til å variere over aldersskalaen, enn som mer eller mindre nøyaktige anslag for utsikten på hvert enkelt alderstrinn. Brukt som framskriving må man gå til den tekniske ytterlighet å

multiplisere disse grove vekstprosentene med basisfolketall, slik at framtidige folketall kan summeres opp. Mye innsyn til hva man kan forvente av utviklingen videre formidles her uten å måtte foreta disse multiplikasjonene.

En annen egenskap ved framstillingsformen er at utsiktsbildene produseres i kontrast til tilsvarende utvikling på landsnivå. På den måten illustreres det ikke bare på hvilken del av aldersskalaen det kan ventes oppgang eller nedgang, det illustreres også om oppgangen og nedgangen i utgangspunktet ligger an til å bli sterkere eller svakere enn etter landsutsiktene. Dette er i seg selv nyttig viten, med tanke på regional dimensjonering av barnehager, skoler, boliger, arbeidsplasser og eldreinstitusjoner noen år fram.

For å oppsummere litt: For en region viser utsiktsprosentene på hvert alderstrinn helt konkret størrelsesforholdet mellom to årskull på samme alderstrinn, målt med noen års mellomrom. Hvis endringene for det etterfølgende kullet i løpet av en aldersfase blir lik endringen for foregangskullet gjennom samme fase, slår utsiktsbildet som sagt helt nøyaktig til. Utsiktsbildet uttrykker altså resultatet hvis forholdet årskullene i mellom forblir uendret. Apparatet gjør det mulig å regne ut hvor stor endring som skal til i flyttebalansen gjennom en aldersfase, for at utsiktsanslaget skal bli justert med så og så mange prosent. Omvendt er det mulig å regne ut hvor mye utsiktsanslaget påvirkes av en endring i flyttebalansen av den eller den størrelse. På bakgrunn av utviklingen for mange kull og mange aldersfaser har vi med dette et apparat for å kunne vurdere realismen i ulike mål for vekst eller tilbakegang, og for å kunne vurdere realistiske dimensjoner for endring. I tillegg til å gjøre vurderinger av denne type, kan vi også tallfeste effekter av endring direkte. Apparatet er godt egnet som overvåkingsapparat for å justere kunnskap og mål på regionalt nivå - fra år til år.

7.1.3 Utsiktsanalyse gir best anslag når midlertidig utakt mellom kull utjevnes i løpet av en fase

Til tross for at utsiktsanalysen i prinsippet ikke kan den ansees som den beste framskrivingsmetode, viste det seg fram til midt på 1990-tallet at resultatet i et 5-10 års perspektiv ikke ga noe dårligere resultat enn det andre modeller og beregninger gjorde. Utsikter fra siste del av 1980-tallet til midt på 1990-tallet på slo på fylkesnivå for eksempel like godt ut som Statistisk sentralbyrås framskrivingsmodell (Rideng m.fl 1985), og faktisk bedre på de alderstrinnene hvor usikkerheten på grunn av mye flytting var størst.

En nærmere studie av dette viste at det hadde sammenheng med at mye av de endringer som skjedde i løpet av årene fram mot midt på 1990-tallet hadde karakter av faseforskyving og midlertidighet. Bruk av livsfaser av en viss lengde fanget opp at årskullene i ulike regioner ikke faset sin til- og fraflytting likt. Lavkonjunktur fra 1987 til 1993 skapte midlertidige forskyvninger utover i livsløpet som nye kull hentet opp da konjunkturomlaget begynte å komme. Opphenting ble foretatt av kull som hadde vært lenger under utdanning og i større grad innom arbeidsløshet enn andre. Dette ble så ivarettatt av utsiktsanalysen på den måten at flere årskull ved enden av en 5-10 årig aldersfase igjen hadde oppnådd omtrent samme flytteresultat som kullene født noen år før.

Mer periodeorienterte modeller med forutsetninger knyttet til en basisperiode som er tatt tilfeldig ut av en konjunktursyklus, får så godt som aldri tatt hensyn slike utjevningseffekter, som det til en hver tid faktisk er en god del av. Periodeperspektivet som styredskap vil snarere ha en tendens til å framskrive enn å avslutte også midlertidige trekk utviklet innenfor en aldersfase. For faser hvor de absolutte endringer er små men systematiske (spesielt for eldre med stadig avtakende dødelighet) kommer imidlertid utsiktsanalysen mye dårligere ut enn andre modeller. Svakheten ved bare å bruke ett årskull som

referanse blir her tydeligere. Det er dette vi nå har implementert og fått forbedret i den utvidete versjonen av apparatet.

På slutten av 1990-tallet har de fleste framskrivinger kommet dårligere ut enn før, også utsiktsanalysen. Dette skyldes for mange modellens vedkommende et brått og sterkt konjunkturomslag, med tilhørende bråe omslag i flyttemønsteret. Dette er endringer som i de fleste faser ikke kommer som noen utjevneende virkning på tidligere utvikling, og som kanskje også vil vise seg å bli mer strukturelle og gi varige virkninger framover. Hvis endringene setter varige spor, vil vi når flytteprosessene i 35-40 årsalderen i hovedsak er avsluttet, måtte se systematiske forskjeller fra årskull til årskull i flyttelekkasjer og flyttegevinster i de ulike (typer av) regioner. Det er mulig vi er i ferd med å få dette, selv om det til nå er en myte at stadig flere av dem som har vokst opp i de typiske distriktsområdene har flyttet bort. Av alle som flytter, velger imidlertid stadig flere å bo i et storbyområde, og sterkest gjelder dette ungdom som har vokst opp i mellomsentrale strøk utenfor Østlandet (Statistisk sentralbyrå 1999). De aller største forskjellene finner vi imidlertid i utvekslingen mellom storbykjerner og storbyomland.

Forholdet mellom storbyene og omlandene er svært følsomt for konjunkturoppgang, fordi flere da som regel kan realisere et steg videre på boligkarrieren. Det er også flere som kan realisere steg videre på arbeidskarrieren, og ikke minst starte denne karrieren. Det medfører økt flytting av flere typer, blant annet videreflytting av den type som ofte går ut av storbyene, gjort av veletablerte personer i familiefasene. Med utvidelsen av utsiktsanalysene har vi forbedret redskapet for å måle utslag av denne type i ulike faser. Som vi skal se er apparatet svært fintføleende for å registrere endring i ulike faser. I oppsummeringen i siste avsnitt har vi kunnet identifisere klare generasjonsskiller som følger av de pågående trendene i flytteomfordelingen i livsfaseperspektivet.

7.1.4 Formell beskrivelse av vekstkraftbegrepet med og uten justering

Beskrivelsen i dette avsnittet introduserer vekstkraftbegrepet og eksemplifiserer hvordan det justeres i utsiktsanalysen i et sjuårsperspektiv. Aldersfaser som er lenger enn sju år rommer gjerne mer enn en naturlig livsfase (jfr. kapittel 1.2). Betydningen av livsinnholdet i en fase (gjennom behov, preferanser, gjøremål, atferd) for bosetting og flytting blir dermed mye vanskeligere å tolke. Spesielt kan det bli vanskeligere å forsvare at vi overfører flyttetrender for forgjengerkull som kun har gjennomlevd de første delene av aldersfaser som ikke er lett tolkbare. Den justerte utsiktsanalysen er altså basert på det grunnsynet at livsinnholdet i en fase skal være mest mulig entydig eller avgrenset (jfr. forslaget med sjuårige aldersfasene i kapittel 1.2).

Delfigurene A og B av de fire i figur 7.1 viser hovedideen bak den tradisjonelle utsiktsanalysen i sjuårsperspektiv. Illustrasjonen gjør bruk av Lexis skjema (Wilhelm Lexis, tysk demograf, 1837-1914). Her er tiden avtegnet langs den horisontale akse og alder langs den vertikale. Dermed vil livsløpet for hver enkelt person følge en diagonal (livs-linjer i figuren). Når hvert årstall avmerkes som et punkt på tidsaksen, vil hver livs-linje gjelde for alle som er født i samme kalenderår. I figur A er det inntegnet livs-linjer for to årskull født med sju års mellomrom. Livs-linjen fra A til B viser gjennomløpet av aldersfasen 0-7 år for det første kullet, livs-linjen fra X til Y det samme for det andre kullet. Det første kullet har på nåtidspunktet akkurat avsluttet aldersfasen, det siste kullet står på startstreken for den.

Vi lar A, B, X og Y være folketallet på de år og alderstrinn som er vist i delfigur A. På nåtidspunktet er alle størrelser kjent unntatt Y. Både ved framskriving generelt og i utsiktsanalyse består oppgaven i å få fram anslag på utviklingen fra B til Y. Ved de fleste framskrivingsteknikker gjøres dette implisitt, uten å fokusere på dette vekstforholdet i det hele tatt. I utsiktsanalysen tar vi imidlertid utgangspunkt i den naturlige vekstkraften i utgangspunktet, som er forholdet mellom X og A på nullårstrinnet. Hvis forholdet mellom kullene er det samme på sjuårstrinnet som på nullårstrinnet, har størrelsen på de to kullene utviklet seg likt i løpet av sjuårsfasen. Dette er intuitivt klart, men kan også vises formelt. Den formelle sammenhengen representerer imidlertid også vårt måleinstrument, godt egnet for analyse av befolkningsutviklingen på alle regionale nivå.

Størrelsen på det første kullet er gjennom flytting og dødelighet blitt endret fra A til B gjennom aldersfasen 0-7 år i sjuårsperioden bak oss. Den tilsvarende utvikling for årskullet født sju år senere, som vil endres fra X til Y, vil på samme måte avhenge av flytting og dødelighet gjennom fasen 0-7 år i kommende sjuårsperiode. Spørsmålet er altså hvordan dette forløpet vil bli.

Kjernepunktet i analyseapparatet

Den følgende sammenhengen mellom størrelsene A, B, X og Y er det også redegjort for i kapittel 5 i boka "Regional demografi" (Sørli 1995). Vi skal se på fire forholdstall. De to første gjelder **livsløpsutviklingen** (vekst eller tilbakegang langs livslinjene som følge av flytting og dødelighet):

- (B/A) Utviklingen gjennom livsfasen for det første årskullet. Hvis forholdet er større enn 1, har kullstørrelsen vokst i løpet av fasen. Hvis forholdet er mindre enn 1, har kullet blitt mindre.
- (Y/X) Utviklingen gjennom livsfasen for årskullet født sju år senere. Tallet vil ikke være kjent før om sju år. Tolkningen er som for forholdstallet over.

Hvis de to årskullene bygges opp eller tappes ut med like mange prosent som følge av flytting og dødelighet i løpet av aldersfasen 0-7 år, blir de to forholdstallene pr. definisjon like. Dette kan skje selv om ikke utviklingen går i takt fra alderstrinn til alderstrinn. Ulik "timing" innenfor førskolefasen 0-7 år kontrolleres altså bort, når vi kun fokuserer på sjuårsfasen som helhet. Dette er styrken ved den tradisjonelle utsiktsanalysen. Virkninger av ulik "timing" innenfor de sju årene grunnet forskjellig konjunkturutvikling i de to periodene, innslag av engangshendelser, rene tilfeldigheter og statistisk støy blir dermed fjernet. Tilbake står kun betydningen av det som har skjedd gjennom aldersfasen som helhet.

De to andre forholdstallene innbefatter hovedbegrepet i utsiktsanalysen, nemlig **naturlig vekstkraft**. Også den kan måles som to forholdstall, et som er kjent på nåtidspunktet og et som ikke kan beregnes før om sju år:

- (X/A) Forholdet mellom de to årskullene på nullårsstadiet. Er tallet større enn 1, er nåtidspunktets nullåringer i flertall. I motsatt fall var kullet født sju år tidligere det største. Vi kan kalle dette forholdstallet **gammel vekstkraft**.
- (Y/B) Dette er tilsvarende forhold mellom de samme to kullene om sju år. Da kaller vi forholdstallet **ny vekstkraft**. På nåtidspunktet er denne ukjent, men vi skal lage anslag for den.

Figur 7.1 *Utsiktsanalyse illustrert ved hjelp av Lexis skjema*

- A) Grunnideen i analyseapparatet illustrert ved utsikten 7 år fram, målt for ett alderstrinn (på 7-årstrinnet)
- B) Illustrasjon av hvordan utsiktene i utgangspunktet anslås på alle alderstrinn i 7-årsperspektivet (fire utvalgte trinn)

- C) Introduksjon av "justert utsiktsanalyse", basert på informasjonen for de seks mellomliggende årskullene (utsikt på 7-årstrinnet)
- D) Illustrasjon av på hvilken måte utviklingen gjennom livsfasen for de mellomliggende årskullene utnyttes til å justere utsikten initiert av basiskullet (på 7-årstrinnet)

Det første forholdet er kjent og kan tolkes som den vekstkraften som i utgangspunktet er overlevert fra den demografiske forhistorien. For eksempel: Hvis det siste kullet er fem prosent større (forholdstallet X/A er da 105), vil en repetert flytte- og dødelighetspåvirkning gjennom sjuårsfasen føre til at det siste kullet også vil være fem prosent større om sju år (forholdstallet Y/B vil også være 105). En ren repetisjon skjer imidlertid sjelden. Skal vi være realistiske må vi naturligvis regne med at det kan skje endringer i en eller annen retning. Den realiserede vekstkraften på sjuårstrinnet blir aldri helt lik den vi i utgangspunktet (på nåtidspunktet) kjenner på nullårstrinnet. Erfaring viser imidlertid at forskjellene ofte ikke blir så store gjennom en del aldersfaser. Spesielt gjelder det når midlertidig utakt gjennom aldersfasene utlignes underveis.

Vi må imidlertid være åpen for at vekstkraften vil endre seg i løpet av fasen, og legger opp til at den kan justeres med en faktor, som vi for enkelhets skyld kaller K :

$$(1) \quad (Y/B) = K * (X/A) \quad \text{hvor} \quad K = (Y/X) / (B/A)$$

Kjernen i den tradisjonelle utsiktsanalysen er at hvis $K=1$, vil den nye vekstkraften (på sjuårstrinnet om sju år) være lik den gamle, altså den som kan observeres på nullårstrinnet i utgangspunktet. Livsløpsutviklingen fra X til Y er da altså lik utviklingen fra A til B . Sammenhengen over er like intuitivt klar som formelen er selvsinnlysende (setter vi inn uttrykket for K i formel (1), blir X -er og A -er forkortet bort). Altså: Endres kullstørrelsene med samme prosent gjennom aldersfasen (for eksempel fem prosent som nevnt over), blir (Y/X) lik (B/A) , og forholdet mellom de to kullene vil ved slutten av fasen være det samme som ved begynnelsen. Når $K=1$, får vi spesialtilfellet med at uendret livsløpsutvikling gir uendret vekstkraft. Også formel (2) er like selvsinnlysende (enkel brøkgrening):

$$(2) \quad (Y/X) = (B/A) \quad \text{som er identisk med at } (Y/B) = (X/A)$$

Den tradisjonelle utsiktsanalysen

Den tradisjonelle utsiktsanalysen gir vekstanslaget framover ved $K=1$. I delfigur B er det antydnet hvordan teknikken ikke bare gjør bruk av vekstkraften i utgangspunktet på ett alderstrinn, men at det på hvert alderstrinn lages anslag basert på vekstkraft (eller vekstsvikt) på nåtidspunktet. Vi får altså like mange firkanter (av typen A, B, X, Y) som det er alderstrinn. Vi kan/bør også splittet på kjønn. Det er også mulig å lage utsiktsanslag for en aldersgruppe bestående av flere trinn sammen. Aldersfasene som da gjennomleves blir gjennomsnittet av en del overlappende faser. For små regioner (kommuner) kan dette ofte lønne seg.

Brukt som detaljert framskrivingsmetode forutsettes det altså helt enkelt at det etterfølgende kullet skal "arve" flytte- og dødelighetsatferden fra foregangskullet gjennom den aktuelle aldersfasen (0-7 år i delfigur A). Hvis samfunnsutviklingen påvirker småbarnsflyttingene i en region på omtrent samme måte, kun korrigerert for ulik fasing knyttet til ulik konjunkturutvikling, enkelthendelser eller tilfeldigheter, blir resultatet vanligvis ikke så galt. Når det av strukturelle årsaker oppstår endringer med varige eller langvarige virkninger på flytteutviklingen gjennom aldersfasen, vil anslaget basert på vekstkraften i utgangspunktet bli alt for dårlig.

Utsiktsanalysen er en svært banal framskrivingsmetode. Som måleinstrument for endring, og som hjelpemiddel for å bedømme utviklingen gjennom ulike livsfaser over tid,

gjennom ulike faser langs aldersskalaen, for livsfaser av ulik lengde, og ikke minst for å sammenligne utviklingen i ulike regioner og typer av regioner, er apparatet av følgende grunn svært godt egnet: Ved å studere de regionale og historiske variasjonene av K , se på hvordan denne varierer omkring $K=1$ over tid, for ulike faser etter alder og lengde, og for sammenhenger regioner i mellom, får man svært god og detaljert innsikt i den regional-demografiske utviklingen. Spesielt gir variasjonene i K over livsløpet (når vi måler forholdet mellom kullene på hvert alderstrinn hvert år) et detaljert forløp for hvordan ulik "timing" skaper fram- og tilbakefasing gjennom ulike faser. Det aller viktigste er imidlertid at når vi ser et visst antall år fram, vil utsikten beregnet ved $K=1$ representere den framtidsutviklingen som kommer hvis det ikke skjer endringer i livsløpsprosessene i sum. De store talls lov gir da uendret resultat av at de enkelte i det etterfølgende årskullet har agert slik de har gjort i løpet av en aldersfase, i forhold til tilsvarende atferdsvariasjon gjennom samme fase blant personene i foregangskullet.

Hensikten med den tradisjonelle utsiktsanalysen er altså å kunne bruke apparatet til å måle og studere utviklingen, med klar referanse til hva en uendret utvikling innebærer. Når flytteutviklingen varierer mye, vil virkningen på vekstkraftforholdet bli mer avdempet, fordi disse forholdstallene justeres kumulativt ved at avvikende livsløps-utvikling fra kull til kull. Med dette har vi et skarpt og nyansert instrument til å studere folketallsutvikling, egnet til å fange opp nye endringstrekk og til å skille slike fra endringer som kun representerer utslag av fram- og tilbakefasing.

Den justerte utsiktsanalysen

I den justerte utsiktsanalysen tar vi mål av oss til også å bruke denne teknikken til framskrivning. Vi er da ute etter å lage anslag for å justere K , basert på informasjon om livsløpsutviklingen for årskullene mellom de to vi til nå har sett på. Delfigur C antyder hva informasjonen består i. Vi vender nå tilbake til aldersfasen 0-7 år, som vi så på i delfigur A. Mellom de to årskullene født med sju års mellomrom befinner det seg seks andre, som alle er inne i gjennomløpet av denne fasen på nåtidspunktet. I delfigur C er dette illustrert ved at de seks livslinjene gjennom aldersfasen er heltrukket fram til nåtidspunktet, og stiplet videre innover i framtiden.

Vanligvis er det slik at de endringer som løpende kan registreres i form av flyttelekkasjer og flyttegevinsten gjennom en aldersfase, fra årskull til årskull gjerne framtrer med en viss kontinuitet. Mens flyttetall og flytterater naturlig nok vil svinge sterkere og mer usystematisk over tid (i periodeperspektivet), vil utjevningene gjennom en livsfase (i livsløpsperspektivet) føre til at utslagene blir svakere og i større grad systematiske. Det er altså lettere å identifisere en trend når vi følger utviklingen fra årskull til årskull (jfr. grunnideen i "Regional demografi"). En naturlig antakelse blir derfor at det framtidige utfallet når livsfasen fra X til Y gjennomløpes, vil komme i forlengelsen av de trendene som de mellomliggende årskullene vil legge, og til dels allerede har lagt. Det betyr at vi må fokusere på gjennomløpet fra C_0 til C_7 , fra D_0 til D_7 osv. – og til og med gjennomløpet fra H_0 til H_7 (delfigur C), og se hva vi har av informasjon om utsiktene for dem.

I delfigur D illustreres hvordan vi går fram i detalj. For hvert av de seks mellomliggende årskullene lager vi en egen livsløpsanalyse, hvor forløpet for hvert enkelt kull gjennom en delfase av ulik lengde måles opp mot tilsvarende delfase for basiskullet (som vi har fulgt fra A til B, i delfigur D omdøpt til fra A_0 til A_7). Til slutt veies resultatene for de seks kullene sammen til et anslag på justeringsfaktoren K , med antall gjennomlevde år i delfasen som vekter.

For hvert av de seks årskullene er det i delfigur D avtegnet en firkant med to livslinjer løpende gjennom en fast aldersfase, på samme måte som grunnfirkanten beskrevet i del-

figur A. Firkantenes ulike farger antyder hvordan vi for hvert mellomliggende årskull innfører et nytt utsiktsperspektiv, alle med ulike horisonter. For hvert perspektiv (innen hver firkant) beregner vi nå et bidrag til justering, basert på formel (1). Første ledd i formel (1) kan omskrives til det siste i formel (3):

$$(3) \quad \mathbf{K} = (\mathbf{Y}/\mathbf{X}) / (\mathbf{B}/\mathbf{A}) \quad \text{som er identisk med at } \mathbf{K} = (\mathbf{Y}/\mathbf{B}) / (\mathbf{X}/\mathbf{A})$$

Det avviket gjennom en delfase som vi finner for et mellomliggende årskullet i forhold til gjennomløpet av tilsvarende delfase for basiskullet, angir størrelsen på bidraget som det mellomliggende kullet gir til justering av vekstkraften. Ut fra formel (3) blir de seks bidragene følgende:

$$\begin{aligned} (4) \quad \mathbf{K}_6 &= (\mathbf{C}_6/\mathbf{A}_6) / (\mathbf{C}_0/\mathbf{A}_0) && \text{som er lik } (\mathbf{C}_6/\mathbf{C}_0) / (\mathbf{A}_6/\mathbf{A}_0) \\ \mathbf{K}_5 &= (\mathbf{D}_5/\mathbf{A}_5) / (\mathbf{D}_0/\mathbf{A}_0) && \text{som er lik } (\mathbf{D}_5/\mathbf{D}_0) / (\mathbf{A}_5/\mathbf{A}_0) \\ \mathbf{K}_4 &= (\mathbf{E}_4/\mathbf{A}_4) / (\mathbf{E}_0/\mathbf{A}_0) && \text{som er lik } (\mathbf{E}_4/\mathbf{E}_0) / (\mathbf{A}_4/\mathbf{A}_0) \\ \mathbf{K}_3 &= (\mathbf{F}_3/\mathbf{A}_3) / (\mathbf{F}_0/\mathbf{A}_0) && \text{som er lik } (\mathbf{F}_3/\mathbf{F}_0) / (\mathbf{A}_3/\mathbf{A}_0) \\ \mathbf{K}_2 &= (\mathbf{G}_2/\mathbf{A}_2) / (\mathbf{G}_0/\mathbf{A}_0) && \text{som er lik } (\mathbf{G}_2/\mathbf{G}_0) / (\mathbf{A}_2/\mathbf{A}_0) \\ \mathbf{K}_1 &= (\mathbf{H}_1/\mathbf{A}_1) / (\mathbf{H}_0/\mathbf{A}_0) && \text{som er lik } (\mathbf{H}_1/\mathbf{H}_0) / (\mathbf{A}_1/\mathbf{A}_0) \end{aligned}$$

Siden justeringsbidraget fra de seks kullene skriver seg fra gjennomløp av delfaser med ulik lengde (se livslinjene i delfigur D), blir den endelig justeringsfaktoren K beregnet på følgende måte:

$$(5) \quad \mathbf{K} = 6/21 * \mathbf{K}_6 + 5/21 * \mathbf{K}_5 + 4/21 * \mathbf{K}_4 + 3/21 * \mathbf{K}_3 + 2/21 * \mathbf{K}_2 + 1/21 * \mathbf{K}_1$$

Endringene i vekstkraften fram til nåtidspunktet kan i henhold til formel (1) justeres slik.

$$(6) \quad (\mathbf{Y}/\mathbf{B}) = \mathbf{K} * (\mathbf{X}/\mathbf{A})$$

Da har vi som sagt antatt at også det kullet som ennå ikke har påbegynt denne livsfasen vil bli påvirket i den retning trendene har virket. Justeringen er imidlertid basert på gjennomløp som kun dekker halvparten av de livsfasene de seks kullene i gjennomsnitt skal gjennomleve i løpet av den kommende sjuårsperioden (se delfigur C). Hvis vi tenker oss at den trendutviklingen vi her har fått fram, skyldes forhold i tiden som vil fortsette å virke på flyttingene i samme retning framover, vil det være naturlig å utvide justeringene til å bli eksponert dobbelt, altså på følgende måte.

$$(7) \quad (\mathbf{Y}/\mathbf{B}) = \mathbf{K} * \mathbf{K} * (\mathbf{X}/\mathbf{A})$$

I så fall tar vi ikke høyde for at en del av trenden kan være av midlertidig karakter. Hvis trendene enten representerer en begynnende bølge som senere vil bli faset tilbake, eller at de i seg selv representerer en tilbakefasing av en utvikling som tidligere har virket i motsatt retning, vil det værre galt å forlenge trendene så radikalt som formel (7) angir.

Likevel er det slik vi har gjort det i denne analysen. Grunnen er at vi også har presentert de ujusterte utsiktsbildene. Dermed vil de to utsiktsbildene representere ytterpunktene for mulig vekst og fall på de enkelte alderstrinn mot den horisont som er satt.

Kanskje vil vi oppleve at den ujusterte utsiktsanalysen i mange tilfelle vil treffe like bra som den justerte. Årsaken vil da være at de trendene det er justert for senere viste seg å bli tilbakefaset. En grundigere analyse av historisk materiale enn det vi har fått gjort til denne rapporten, kan antyde om det er den justerte eller den ujusterte vi egentlig bør legge mest vekt på.

7.1.5 Vekstanslag for størrelsen på årskull som i utgangspunktet ikke er født

Både de tradisjonelle og den justerte utsiktsanalysene kan bare utføres med basis i årskull som var født på nåtidspunktet, det vil si ved utgangen av 1998 i våre analyser. Barnekullene som i 2008 vil være i alder 0-9 år kjenner vi ikke størrelsen på, og veksten i forhold til forjengerkull på tilsvarende alderstrinn i 1998 kan dermed ikke anslås. Siden utsiktsanalysene tradisjonelt ikke har hatt som hovedmål å framskrive folketall, har vi tidligere ikke sett behov for å lage vekstanslag for ufødte barnekull.

Samtidig med at vi nå har utvidet apparatet for å lage utsiktsanalyser har vi også laget et opplegg for å anslå veksten i barnetallene. Dette er gjort med basis i vekstkraft og vekstsvikt for mødregerasjonen (15-50 år), altså ved å bruke utsiktsprosentene for disse på de enkelte alderstrinn. Prosentene for vekst og fall innen mødregerasjonen vektet med fruktbarhetsratene på de ulike alderstrinn. I tillegg er de justert slik at vekstanslaget stemmer med utsikten for det siste fødte årskull, altså nullåringene i 1998. Det gjøres ingen forutsetninger om endret fruktbarhetsnivå. Beregningen knytter seg utelukkende til utviklingen i størrelse og alderssammensetning av mødregerasjonen, med utsiktsanalysen for voksne kvinner som utgangspunkt.

De årskullene av kvinner som kommer opp på de mest fødeaktive alderstrinnene (26-29 år) fram mot 2008, er sterkt avtakende på landsbasis. Med uendrede fruktbarhetsrater vil det av denne grunn bli født stadig færre barn i denne tiårsperioden. Beregningen gir som resultat på landsnivå at barnekullet i 2008 ligger an til å bli 12 prosent mindre enn i 1998 etter den tradisjonelle utsiktsanalysen for mødrene, og 11 prosent mindre for den justerte. Den litt svakere tilbakegangen etter det justerte alternativet skyldes en oppjustert vekstkraft som følge av mer innvandring av kvinner blant etterfølgende årskull enn blant forjengerne i perioden 1988-1998.

Som for den regionale vekstkraften ellers er det stor variasjon med hensyn til nivået på tilbakegangen i de ulike regioner. Storbyområdene får langt mindre tilbakegang, spesielt storbyområdet til Bergen og Stavanger. Her ligger det ikke an til tilbakegang i det hele tatt.

7.1.6 Beskrivelse av utsiktsfigurer med tilhørende tabeller

I de neste hovedavsnittene legges det ved en del figurer og tabeller. For hver region, og for noen sett av samleregioner, presenteres to figurer og to tabeller. I omtalene av hver enkelt storbyregion legges alle figurene for regionen som helhet, byen og omlandet sammen. Det samme gjøres også for hver av tabellene. De to figurene viser det justerte og det ujusterte bildet av vekstutsiktene. De justerte prosentene kan tolkes som en forlengelse av trendene ført halvveis fram til avslutningen av den fasen vi ser på. Hvis trendene kun

er uttrykk for en midlertidig endring, kan vi vente en bevegelse tilbake mot det ujusterte bildet innen fasen for det aktuelle kullet er blitt avsluttet. Vedvarer derimot trenden, vil det justerte utsiktsbildet komme nærmere det endelige resultatet. Gjennom noen aldersfaser kan endringer vise seg å bli av midlertidig karakter, gjennom andre er kan de vise seg mer strukturelle (jfr. kapittel 1.2).

Justeringen av utsiktene for basiskullet spiler på denne måten ut et forventningsintervall. De mest realistiske forventningene til utsiktsanalysene vil dermed ligge et sted i mellom de to utsiktsbildene. På noen punkter vil det ene alternativet være mest realistisk, på andre punkter det andre alternativet.

Testing av apparatet på eldre perioder viser at endringstrekkene gjennom ungdomsfasen og gjennom familiefasene har en tendens til å gå i motsatte retning i mange regioner. Spesielt gjelder det storbyene og omlandet, som her har en tendens til å speile hverandres tendenser i motsatte retninger. Det generelt sterke samspillet mellom ungdomsflyttingene inn til storbyene og familieflyttingene til omlandet påvirkes vanligvis på motsatt måte av et konjunkturomslag. Dette er lett forståelig, fordi et økonomisk oppsving skaper muligheter for karriereopprykk både i arbeidslivet og på boligmarkedet for flere personer enn før. Dermed forsterkes gjerne flyttestrømmene den veien de i hovedsak går, dvs. for ungdom mot bykjernene og for familiene mot omland med større boliger og boligtomter. Her ligger nok mye av forklaringen på de trendene vi for hver storby skal beskrive i dette kapitlet.

De to utsiktsbildene har som nevnt en grovkornet skala, og har til i tråd med den opprinnelige hensikten med utsiktsanalyse kun å vise hovedbildet. I mange regioner er det derfor ikke mulig å se så mye forskjell på disse to figurene. Med dette understrekes som før at det demografiske hovedbilde som er overlevert fra forhistorien, framstilt ved hjelp av begrepet "naturlig vekstkraft", faktisk gir et utsiktsbilde som når vi ikke er interessert i detaljer refererer hovedtrekkene ved utviklingen.

Tabellene går mer inn på detaljer ved justeringene, og gir både for det ujusterte og det justerte alternativet utsiktsprosent som kan brukes hvis man for eksempel ønsker å framskrive folketall mer eksakt. I den første tabellen er tallene for vekst og tilbakegang på hvert alderstrinn i 2008 publisert på nærmeste prosent, for begge beregninger. Denne tabellen gjelder kun årskull som var født i 1998.

Venstre del av tabellen gir informasjonen for angjeldende region, til høyre sees det samme til sammenligning for landet som helhet. På de fleste alderstrinn heves vekstkraften med ett eller to prosentpoeng gjennom justering for mellomliggende årskull. For de unge skyldes dette økt nettoinnvandring etter 1988 blant etterfølgende årskull på alderstrinnene inne i fasen. Som vi skal se lokaliseres dette for unge voksne omtrent bare i storbyregionene. På høye alderstrinn skyldes det redusert dødelighet. Fra 83-årstrinnet oppjusteres vekstkraften brått mye sterkere. Som vi har vært inne på skyldes dette seleksjon i forbindelse med at sterkere tilbakegang i dødeligheten for kvinner enn for menn, stadig har økt kvinneandelen på de høyeste alderstrinnene.

Den siste tabellen viser tilsvarende vekstutsikter på barnetrinnene. Også her er de tradisjonelle og de justerte beregningene angitt for hvert alderstrinn, og også her er landstall tatt med for sammenligningens skyld. Som for utsiktsprosentene refererer utviklingen her til kullet født ti år før, men bare indirekte, ved at anslagene er basert på endring i størrelse og sammensetning av mødrepopulasjonen. Med uendret fruktbarhet blir kullene som sagt gradvis mindre de fleste steder, i takt med at den sterkeste fødeaktiviteten fram mot 2008 skjer for de minste årskullene i mødrepopulasjonen.

7.2 Utsiktene fra 1998 til 2008 for de fire storbyregionene under ett

7.2.1 Alle storbyregionene samlet

Vi starter med å se på de fire storbyregionene samlet, altså med alle byene og omlandene under ett. De to figurene viser et felles hovedbilde, med de langt sterkere vekstutsiktene enn i landet ellers som følger av bosettingen av dagens småbarnsfamilier som et hovedtrekk. I 2008 vil disse barna være i tenårene og foreldregruppen i alder 35-50 år. Hvis vi går over i tabellen og ser på hvordan utsiktene for disse gruppene i detalj justeres, ser vi at trenden indikerer mot en liten nedjustering av veksten for denne gruppen i storbyområdene. Dette er mest tydelig for barna, og det gjør seg ikke gjeldende for de yngste i foreldregruppen (under 38 år i 2008). Flyttetrendene det siste tiåret peker altså mot en svak forskyving av barnefamiliene ut av storbyregionene sett under ett. Dette kan virke overraskende, men må forstås på bakgrunn av at trenden i mange år har gått den andre veien og virket langt sterkere. I forhold til den langsiktige utviklingen er trendomslaget bare en krusning på overflaten av hovedbildet. Det er imidlertid de nærmeste områdene utenfor Oslo-regionen (Østfold, Vestfold og nedre Buskerud) som har fått det meste av den tilsvarende oppjusteringen utenfor storbyregionene.

Nedjusteringen blir tydeligere for barn enn voksne. Det skyldes at voksegruppen i tillegg til foreldrene også består av en del enslige og par uten barn. Disse bidrar altså ikke til den svake nedjusteringen av utsiktene for storbyregionene. Det er for øvrig et generelt fenomen at barneflyttingene i større grad enn for voksne kanaliseres til visse konsentrerte strømmer. Dermed rendyrkes gjerne utslag av endring mer for barneflyttingene enn for de voksne, og med tilhørende større sårbarhet for prognostisering. Dette er antakelig en av grunnene til at en del framskrivinger (blant annet fra SSB) har truffet dårligere for barneflyttingene (også for kull som er født når framskrivingsperioden starter) enn for en del andre grupper i storbyområdene.

Den generelle vekstsvikten i ungdomsgruppene, som fram mot 2008 slår hardt inn i aldersgruppen 22-35 år, dvs. for de kommende småbarnsforeldrene, blir etter utsiktene i utgangspunktet (som tidligere bekreftet) litt svakere i storbyregionene under ett enn i landet generelt. Til forskjell fra for barnefamiliene peker imidlertid de pågående trendene mot en nokså sterk oppjustering av vekstkraften. Det justerte bildet viser derfor en vekstsvikt som ikke på langt nær er så stor som i utgangspunktet. Sterkest viser oppjusteringen seg på alderstrinnene 27-36 år, altså for personer som skal gjennom ungdoms- og etableringsfasen fram mot 2008. Årskullene som har gjennomlevd denne fasen fram mot 1998 har fått bedret den naturlige vekstkraften med 5-8 prosentpoeng, altså omtrent en tredel av den totale vekstsvikten for de etterfølgende årskullene i utgangspunktet.

Den klart mer storbyorienterte ungdomsflyttingen motsvares imidlertid ikke av en like sterk negativ trend i landet utenom storbyregionene. Mye skyldes derfor storbyflytting av utenlandsfødte. Kun en fire-femdel av trendoppjusteringen kan finnes igjen som nedgang for landet ellers for de samme kullene. Her er det ikke først og fremst en økt nettoinnvandring direkte til storbystrøk som ligger bak. Sekundærflyttede innvandrere betyr minst like mye, og for Oslo gir økningen i den innenlandske strømmen av denne type klart størst bidrag. Tabellen viser for øvrig at oppjusteringen av vekstsvikten også gir en effekt på 2-3 prosentpoeng på landsnivå. Hele oppjusteringen som skyldes økt nettoinnvandring av unge voksne på 1990-tallet lokaliseres altså til storbyregionene (med desto større prosentvise utslag, svarende til storbyregionens befolkningsandel).

Figur 7.2 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyregionene samlet*

Figur 7.3 *Trendjustert utsikt mot 2008. De fire storbyregionene samlet.*

Tabell 7.1 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyregionene samlet og landet som helhet*

Tabell 7.2 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. De fire storbyregionene samlet og landet som helhet*

For senior- og pensjonistgruppene mellom 50 og 80 år er det lite justering av vekstkraften i storbyregionene samlet. En svak tendens til oppjustering gjør seg gjeldende fra 70-års-trinnet av, grunnet reduksjon i dødeligheten. For dem som er enda eldre er effekten av høyere levealder noe sterkere, på samme måte som den er på landsnivå. Utslagene er imidlertid ikke store, under 5 prosentpoeng opp til 90-årstrinnet. Det er ingen vridning å se i flyttetrendene for storbybefolkning samlet, over 50 år. Oppjusteringene av vekstkraften skyldes tendens til redusert i dødeligheten.

Anslagene for barnekullene som i 1998 ennå ikke var født, viser mindre tilbakegang enn på landsbasis. Med uendret fruktbarhet reduseres kullstørrelsene i landet med 11-12 prosent fra 1998 til 2008. Den gradvise tilbakegangen kommer som sagt som en ren følge av økende vekstsvikt i mødre generasjonen. Oppjusteringen på ett prosentpoeng på hvert alderstrinn skyldes trendforlengelse av økningen i tallet på innvandrerkvinner siste tiår (halvparten av oppjusteringen er realisert, resten er trendforlengelse). For storbyregionene under ett begynner nedgangen to år senere og ligger som sagt an til å bli svakere enn for landet som helhet. Det justerte anslaget viser nær halvparten så stor tilbakegang fram mot 2008 i storbyregionene samlet (6 prosent) som på landsnivå (11 prosent). Her ser vi et typisk utslag av den demografiske dynamikken i storbyregionene gjøre seg gjeldende.

7.2.2 Utslagene for storbyene samlet og for omlandene samlet

Vi har nevnt den følsomheten for endringene knyttet til grensen mellom storbyene og omlandet, som blant annet har med boligmarkedet å gjøre, og som gjør det vanskelig både å forstå endringsmekanismer og å lage gode anslag for framtidig fordeling og flyttemfordeling. De justerte utsiktsanalysene for storbyene og omlandene samlet illustrerer denne følsomheten tydelig. Betydningen av de ulike livsfasene kommer klart til syne ved justeringene.

Både i storbyene og omlandene samlet er gir trendene så markerte endringer at utsiktsbildene før og etter justering framstår som noe forskjellige, selv om hovedtrekkene i figurene naturligvis fortsatt er de samme. Spesielt er reduksjonen av vekstsvikten i utsiktene for de unge voksne i storbykjernene påtakelig. For omlandene er det lite vridning som følge av 90-tallstrendene for denne gruppen. Til gjengjeld er oppjusteringen av vekstkraften for familiegruppene tydelig. For storbykjernene er det en klar reduksjon i denne vekstkraften, omlandene får en oppjustering. Mens storbyene hadde den klart sterkeste vekstkraften i foreldregruppen før justering, ligger omlandet an til å overta denne, vel å merke hvis trendene forlenges (kun halvparten er registrert). Forskjellene mellom by og omland under ett vil imidlertid bli mindre enn før, nærmest uansett hvilken retning utviklingen tar videre. Innen barnegruppene vil det imidlertid fortsatt være storbykjernene som kommer til å få sterkeste vekst (selv med trendene forlenget), men utviklingen peker mot at forskjellene mellom by og omland vil bli mindre enn før.

Den markerte justeringen i retning av lavere vekstsvikt i voksenalderen rundt 30 år i 2008 i storbyregionene under ett, tilfaller for det aller meste storbykjernene. Gruppen 29-32 år vil med trendene forlenget få redusert vekstsvikten med 14-16 prosentpoeng, altså med godt over halvparten av størrelsen på vekstsvikten i utgangspunktet. Svikten lå omtrent an til å bli som etter utsiktene på landsnivå på forhånd. For familiegruppene er det altså motsatt. For de yngste barnegruppene peker trendene mot en redusert vekstkraft på 8-9 prosentpoeng på mange alderstrinn, på ungdomstrinnene er nedjusteringen mindre. Trendene peker mot en nedjustering på opp til 4-5 prosentpoeng på alle trinn i foreldregenerasjonen i storbykjernene (38-50 år). Det er for disse storbyomlandet får sin sterkeste oppjustering. Dette er i høy grad en effekt av økning i videreflytting. Økningen skyldes både at tendensen til å flytte videre har økt, i takt med at nyinnflytterne generelt har fått økte karrieremuligheter som følge av høykonjunktur fra 1994 til 1998, og at det gjennom økt nyinnflytting i hele perioden og avtakende tendens til videreflytting i lavkonjunkturperioden 1988-93, stadig er blitt flere potensielle videreflyttere i de store byene. En beskrivelse av denne dynamikken kan studeres ved hjelp av å studere flytting i livsløpsperspektiv (se tabeller i Statistisk sentralbyrå 1999).

Storbyomlandet har fått løftet den naturlige vekstkraften over hele aldersskalaen opp til nærmere 60 år. Sterkest utslag får vi som nevnt for dagens småbarnsforeldre (gruppen som blir 34-44 år innen 2008). På de fleste trinnene løftes vekstkraften med så mye som 6-9 prosentpoeng ved en trendforlengelse. Utsiktene for barnegruppen vil ikke oppjusteres fullt så mye.

Bak den svake nedjusteringen av vekstkraften for barnefamiliene i storbyregionene under ett finner vi altså en sterk nedjustering for byene som motsvares av en nesten like stor oppjustering for omlandet. Motsatt kommer omtrent hele justeringen i retning av lavere svikt i den kommende unge voksenalderen (25-35 år i 2008) i storbykjernene. Dette var kanskje å vente, siden vi tidligere har konkludert med at en stor del av denne oppjusteringen skyldes utenlandsfødte. Omfordelingen til fordel for omlandet skaper altså en liten nedjustering for storbyområdene som helhet. En liten del av omfordelingen går også altså ut av storbyområdet. Dette er naturlig i perioder da gjennomtrekket gjennom de store byene (videreflyttingen) er en dominant del av det store flyttebilde.

Det er lite vridning mellom storbyer og omland i vekstkraften på alderstrinnene mellom 50 og 70 år, altså innen fasene som går mot slutten av yrkeskarrierene. For de yngste pensjonistene (i 70-årene) oppjusteres vekstkraften for storbyene, men ikke for omlandene. Dette henger sammen med at dødeligheten i byene har vært større, og at det på 1990-tallet har skjedd en utjevning mellom byer og omland i takt med at dødeligheten har avtatt. Også på høyere alderstrinn er oppjusteringen av vekstkraften sterkere i storbyene enn i omlandene. Oppjusteringen som skyldes dødelighet på høye trinn er i gjennomsnitt som for landet som helhet. Det er altså ikke tendens til verken forbedring eller forverring av de regionale dødelighetsforskjellene som er mellom storbyområder og landet ellers. Vridningen gjelder forholdet mellom byene og omlandet.

I løpet av tiåret fram mot 2008 vil det være gruppen med sterkest vekstsvikt på landsnivå som i økende grad vil stå for fødslene. Derfor ligger kullstørrelsene an til å avta ganske raskt. For storbyene anslås 2008-kullet til å bli 8-9 prosent lavere enn 1998-kullet. For omlandene peker de justerte anslagene mot kun 3 prosent nedgang. Forskjellen skyldes mye de bedre utsiktene som omlandene har fått. Både i byene og omlandene ligger fødselsforløpet an til en svakere tilbakegang enn på landsnivå.

Anslagene for de nye barnekullene justeres etter utsiktsanalysen imidlertid svært ulikt for byene og omlandene. Dette henger sammen med at flytteomfordelingen både innenfor ungdomsgruppen og for familiegruppene etter trendene har vært svært forskjellige. Mens vekstutsiktene for kullet født i 1998 (det siste som altså var født i utgangspunktet for analysen) er blitt nedjustert fra 10 til 2 prosent i storbyene under ett, er utsikten for omlandene blitt oppjustert fra 7 til 14 prosent vekst. Både for byene og omlandet reduseres imidlertid effekten av disse justeringene for kullene som skal fødes i tiårsperioden. For storbyene er det den sterke oppjusteringen for dagens unge som fører til avtakende nedjustering av de kommende barnekullene, for omlandene gir mindre langt justeringer av vekstkraften for den samme gruppen motsatt en avtakende oppjustering for kommende barnekull. Resultatet er at de ujusterte og de justerte vekstutsiktene for de kommende kullstørrelsene i begge storbytyper kommer nærmere hverandre jo lenger fram vi går. Dette faller i helt tråd med at vekstutsiktene for barnefamiliene i byer og omland mot 2008 stadig kommer mer i takt, i følge trendene.

Figur 7.4 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyene samlet*

Figur 7.5 *Trendjustert utsikt mot 2008. De fire storbyene samlet.*

Figur 7.6 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Omlandet til de fire storbyregionene samlet*

Figur 7.7 *Trendjustert utsikt mot 2008. Omlandet til de fire storbyregionene samlet.*

Tabell 7.3 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyene samlet og landet som helhet*

Tabell 7.4 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. De fire storbyene samlet og landet som helhet*

Tabell 7.5 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. De fire storbyomlandene samlet og landet som helhet*

Tabell 7.6 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. De fire storbyomlandene samlet og landet som helhet*

7.3 Utsiktene for Oslo-regionen

7.3.1 Byen og omlandet

Figurene før og etter justering viser klart hvordan vekstsvikten i regionen svinner som følge av trendene på 1990-tallet. Oppjusteringen må betraktes som et ytterpunkt, da noe av de store endringene som har skjedd kan vise seg å bli midlertidige. For de andre aldersgruppene bevares hovedinntrykket av større utsikt til vekst enn på landsnivå.

Figurene for Oslo viser ikke bare at vekstsvikten i den unge voksenbefolkningen justeres, men at trendforlengelse peker mot at svikten forsvinner. Justert utsikt peker her mot balanse. Igjen: Dette er ytterpunktet på skalaen, og egentlig er det vel vanskelig å tro at de kommende endringene blir så store.

For familiegruppene framkommer det en tydelig nedjustering av vekstkraften, men fortsatt med langt sterkere vekstkraft for ungdomsgruppene enn på landsnivå.

Figurene for omlandet samlet viser en oppjustert familievekst som følge av trendforlengelse av flytteatferden for de mellomliggende årskullene, den er mest tydelig for foreldregruppen. Nedgangen i den unge voksenbefolkningen påvirkes ikke så mye av trendjusteringen.

Tabellene avdekker det som følger av pågående trender mer i detalj: Vekstutsiktene for barnefamiliene nedjusteres litt i Oslo-regionen som følge av flyttetrendene på 1990-tallet, 2-3 prosentpoeng på barnetrinnene og bare 1 prosentpoeng eller så for foreldregruppene. For Oslo alene peker trendene mot en nedjustering på over 10 prosentpoeng for de yngste barna. For de øvrige tenåringene og blant foreldrene som kommer 40-årene i 2008 slår nedjusteringen ut med 5-10 prosent, hvis tendensene til forskyvninger fra bykjerne til omlandet fortsetter. Omlandene ligger an til en oppjustering av samme størrelsesorden både for barn og voksne i familiegruppene. Spørsmålet er imidlertid om trendene igjen snur, og dermed om noe av den endringen vi her fanger opp viser seg bare å bli midlertidig.

I den unge voksegruppen som kommer i alder mellom 20 og 25 år i 2008 er justeringene små. Trenden peker mot en liten oppjustering for veksten i omlandet, som vi også finner igjen for Oslo-regionen samlet. Flyttetrendene er uendret for Oslo gjennom aldersfasene opp mot disse trinnene det siste tiåret. Det er altså ikke lenger tendens til lavere flyttegevinst her, grunnet at flere venter med å melde flytting pga. utdanning, arbeidsløshet med mer.

For den noe eldre gruppen av unge voksne (26-35 år) slår imidlertid trendoppjusteringene sterkt ut. Både for byen og omlandet peker økte flyttegevinster på 1990-tallet mot en spesielt sterk oppjustering på alderstrinnene 28-34 år. For Oslo er denne justeringen så stor at hele vekstsvikten i utgangspunktet ligger an til å forsvinne. En forlengelse av trendene gir en oppjustering på 20 prosent og for et par av kullene enda mer. Dette er så mye at det neppe kan betraktes som realistisk utvikling. Antakelig bør vi forvente en viss tilbakejustering her i årene som kommer, begrunnet i at en del av dette kan vise seg å bli midlertidig. Spesielt vil det kunne skje i forbindelse med omslag mot lavere økonomiske konjunkturer. Det knytter seg imidlertid usikkerhet også til denne antakelsen, siden vi vet at mye av oppjusteringen i denne aldersgruppen i Oslo har kommet som følge av økte flyttegevinster for utenlandsfødte i løpet av det siste tiåret. Dette kan vise seg om ikke

nødvendigvis å fortsette, så kanskje å bli mer permanent enn virkningene av konjunkturbølger på ungdomsflyttingene har en tendens til å bli.

Både byen og omlandet har fått oppjustert vekstkraften, men for omlandet ikke mer enn på trinnene mellom 20 og 25 år. Dette tyder på at den økte flyttegevinsten gjennom ungdomsfasene i omlandet er av en annen karakter enn i byen, siden gevinsten ikke sterkest konsentreres til de mest flytteaktive fasene. For regionen som helhet har vekstutsiktene løftet seg med i overkant av 10 prosentpoeng på alle alderstrinn i første del av 30-årene. Dette er svært mye, og det gjenstår å se hvor mye av dette som blir realisert. Vi må også være åpne for at trendene viser seg bare å ha skapt en midlertidig justering.

Statistisk sentralbyrås framskriving fra 1999 peker for eksempel ikke mot en slik vekstøkning. Her reduseres vekstkraften på disse alderstrinnene i Oslo, og i hovedalternativet (MMMM99) faktisk så mye at vekstvikten for Oslo i 2008 blir større enn på landsnivå. Utsiktsanalysen, så vel justert som ujustert, gir altså et helt annet perspektiv enn det SSB gjør.

På alderstrinnene mellom 35 og 40 år, altså for dem som kommer i den mest kreative utviklingsfasen i 2008, og som også vil stå for hovedtyngden av fødslene i tiåret fram til da, viser justeringene for Oslo-regionen en glidende overgang fra ungdoms- til foreldrefasen. For de yngste av disse kullene kommer oppjusteringen nokså likt ut for by og omland, på den måten at omlandet fra trinn til trinn gradvis har fått en økt del av oppjusteringen som følge av flyttetrendene på 1990-tallet. Etableringsfasen avsluttes tydelig ved 35-37 årsalderen. Nedjusteringen for foreldregruppen slår for Oslo inn på 38-årstrinnet, mens oppjusteringene i omlandet på trinnene fra 38 til 40 år ligger an til å bli på sitt høyeste. Dette gir Oslo-regionen en oppjustert vekstkraft helt fram til 40-årstrinnet. Deretter kommer nedjusteringen, slik vi har beskrevet den for familiene som allerede er etablert i 1998.

Foreldrefasene i Oslo-regionen strekker seg langt opp i alder, først ved 53-årsalderen skifter mønsteret for hvordan flytteendringene påvirker utsiktene. På trinnene over får ikke lenger omlandene under ett oppjustert vekstkraften mer enn bare så vidt, og nedjusteringen for Oslo tar også etter hvert slutt. Det er noen årskull i slutten av 50-årene som får justert vekstkraften noe ned som følge av endret flytting, men fra 60-årsalderen av er det kun dødelighet som virker. Virkningen er svært beskjeden i Oslo-regionen. I motsetning til for Bergens- og Stavanger-regionen ser det ikke ut til at omlandet svekkes gjennom økt fraflytting i forkant av pensjoneringsfasen (i 60-årene).

Anslagene for de kommende barnekullene avviker for Oslo-regionen mye fra landsutsiktene (se tabeller). For regionen som helhet reduseres vekstkraften som i landet ellers, men etter de justerte utsiktene slår det ikke over i vekstsvikt før fire år senere enn på landsbasis. Anslaget for kullet født i 2008 ligger etter trendjustering 3 prosent lavere enn i 1998 i Oslo-regionen, mot 11 på landsbasis.

Bak dette ligger et anslag på 1 prosent tilbakegang i Oslo og 5 prosent i omlandet. Vekstutsiktene for mødregenerasjonen peker altså mot en helt unntaksvis konsolidering av barnekullene i Oslo. Som for storbyregionene under ett virker de justerte anslagene mot en utjevning mellom by og omland for de yngste barnekullene. For de eldste av disse ti kullene forskyves utsiktene mot en sterkere vekstkraft i omlandet enn i byen. Dette er på samme måte som for de yngste av kullene som i 1998 allerede var født. Vender vi tilbake til figurene for Oslo-regionen, byen og omlandet, ser vi at vekstutsiktene for de ti årskullene føyer seg pent inn i bølgen til venstre på aldersskalaen i utsiktsbildene.

Figur 7.8 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslo-regionen*

Figur 7.9 *Trendjustert utsikt mot 2008. Oslo-regionen*

Figur 7.10 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslo*

Figur 7.11 *Trendjustert utsikt mot 2008. Oslo*

Figur 7.12 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslos omland*

Figur 7.13 *Trendjustert utsikt mot 2008. Oslos omland*

Tabell 7.7 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslo-regionen og landet som helhet*

Tabell 7.8 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Oslo-regionen og landet som helhet*

Tabell 7.9 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslo og landet som helhet*

Tabell 7.10 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Oslo og landet som helhet*

Tabell 7.11 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Oslos omland og landet som helhet*

Tabell 7.12 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Oslos omland og landet som helhet*

7.3.2 De enkelte omlandsregioner

For først å oppsummere litt: Omlandsregionene til Oslo sett samlet får oppjustert vekstkraften sin som følge av de pågående flyttetrendene. Oppjusteringen slår ut på alle alders-trinn. I tråd med trendene for storbyomlandene generelt, er oppjusteringen størst for familiegruppene, og aller størst for de yngste og dermed sist etablerte av dem. Sterkeste utslag kommer for foreldregruppene på trinnene 38-41 år, hvor vi får oppjustering på 12-15 prosentpoeng når trenden for Oslo-området sett under ett forlenges.

Flytteutviklingen gjennom aldersfasene som starter på trinnene 28-31 år, gir altså det sterkeste bidraget til denne oppjusteringen. Dette er ikke så merkelig, tatt i betraktning at det nettopp er på 30-årstrinnene Oslo-regionen over lang tid har fått det høyeste tillegget i flyttegevinst tidligere. Lenge kom utviklingen i regionen som helhet byen i større grad til gode enn omlandet. Forskyvingen fra byvekst til omlandsvekst har naturlig nok kommet sterkest der totalveksten for regionen er størst. Dette har naturligvis også med aldersforskyvinger i familieetableringene å gjøre, ved at stadig flere har gått gjennom utdanningsløp og yrkesoppstart (spesielt blant kvinner) før familiedannelsen skjer. Som nevnt innledningsvis veksler det gjerne med konjunktorene i hvilken grad det er bykjernen eller omlandet som tjener mest på dette. Siden konjunktorene går i bølger, er det naturlig å tro at en hver ny bølgegang kan være starten på en midlertidig endring. Det er altså alltid naturlig å vente en viss tilbakejustering senere, spørsmålet er bare hvor lang tid det vil gå før det slår ut i vekstkraftjusteringene. Vekstkraftjusteringene fanger som tidligere forklart opp den kumulerte effekten av endringer i flyttebalansen for de nærmeste

forjengerkullene gjennom deler av den aldersfasen det kullet vi ser på skal tilbakelegge fram mot 2008.

Bidraget til oppjustert vekstkraft er ikke like stort fra alle omlandsregionene. **De minste bidragene kommer fra Vest-regionen** (Asker, Bærum, Lier og Røyken). Som en overraskelse får denne regionen faktisk en nedjustering av vekstkraften på de fleste barnetrinn, altså den motsatte effekten av det vi finner for omlandsregioner generelt. Nedjusteringen er ikke på langt nær så sterk som for Oslo, og den er også svakere enn for Oslo-regionen som helhet, men denne omlandsregionen bidrar altså til at storbyregionen faktisk får nedjustert vekstanslaget på tenåringstrinnene.

Vest-regionen får i følge de pågående trendene ikke nedjustert vekstkraften for de tilhørende foreldregruppene. Årsaken er antakelig at innslaget av enslige og par uten barn er betydelig i innflyttergruppen i denne regionen. I motsatt fall må grunnen være at det har vært økt familieinnflytting, men at disse har svært få barn, sammenlignet med det som har vært vanlig før. Det siste er ikke sannsynlig. Dette går det naturligvis an å undersøke nærmere med mer inngående statistikk. Men også ved utsiktsanalyse, kun basert på folketallsutvikling, men med et fintfølede registreringsapparat til rådighet, er det altså mulig å trekke en nokså sikker konklusjon. Regionen ligger an til å få en litt oppjustert vekst også på alle høyere alderstrinn enn de nevnte, men med avtakende effekter. Dette er utslag på nivå med justeringene for omlandsregionene omkring Oslo under ett. Effekter av redusert dødelighet har liten innvirkning, her som for de andre omlandene til Oslo.

Vest-regionen får heller ikke oppjustert vekstkraften (reduisert vekstsvikten) i den unge voksenbefolkningen så mye som for omlandene under ett. På flere av de trinnene hvor vekstsvikten på landsplan er sterkest (27-31 år) forblir vekstutsiktene for denne regionen upåvirket av de pågående trendene. Dette innebærer at svikten fortsatt ligger an til å bli noe lavere enn på landsplan (jfr. beskrivelsene i forrige kapittel).

For noen årskull tidlig i 20-årene ligger Vest-regionen an til å få oppjustert vekstkraft, omtrent på høyde med oppjusteringen for omlandet totalt, og også med nivået for hvert enkelt av dem. Her bidrar altså omlandsregionene på samme måte. Dette skyldes at stadig flere er under utdanning, og av den grunn venter med å melde flytting til senere i livsløpet. Dette er altså en vedvarende og strukturell effekt som vi har hatt lenge, og som vi ser fortsetter i Oslo-regionen. I de andre storbyregionene er denne effekten i større grad avtakende enn i Oslo.

I region **Indre sør** (Ski, Frogn, Nesodden, Oppegård) ser vi noe av den samme tendensen til **svakere oppjustering av vekstutsiktene** enn for omlandet totalt. Denne regionen kommer altså ut som en klar nummer to av de fem, målt nedenfra. Disse to regionene er tradisjonelt de to nærmeste og kanskje også de to mest typiske omegnsregionene til Oslo. Slik sett er det overraskende at det akkurat er disse som viser de mest avvikende trekkene fra det typiske ved justeringene. I de andre storbyregionene er det motsatt, der finner vi sterkest virkning av de pågående trendene i hver av de mest typiske omlandsregionene for hver by, nemlig med oppjustert familievekst og nedjusterte utsikter i forbindelse med ungdomsflytting gjennom fasen fram mot familieetablering. Oslo-omlandet er jo et unntak i seg selv på dette punkt, ved at ungdomsflyttingene også i disse regionene i sum oppjusterer vekstkraften litt. Når disse to nærregionene kun får svak oppjustering (dvs. redusert vekstsvikt) innen denne gruppen, kan jo dette da sies å være mer i tråd med hovedtrenden for alle storbyregionene sett under ett.

En foreløpig oppsummering blir dermed at Oslo-regionen er spesiell, ved at vekstsvikten for de unge voksne i omlandet ikke svekkes gjennom ungdomsfasene, men at de to mest typiske omlandsregionene til Oslo ikke er så veldig spesielle likevel. Den tanke melder

seg da at det spesielle for Oslo-regionen kunne være en Gardermo-effekt. Nå er imidlertid ikke oppjusteringen av utsiktene for de to regionene på Romerrike noe større enn for region Ytre sør (med nedre del av Follo og nordre del av indre Østfold). Så fenomenet er kan i hvert fall ikke forklares som en Gardermo-effekt alene. Vi får komme mer tilbake til dette etter hvert, når vi ser nøyer på de andre omlandsregionene.

Trendene for region Indre sør faller heller ikke entydig inn mot beskrivelsen ovenfor av region Vest. Regionen får ikke nedjustert veksten på barnetrinnene på samme måte på alle trinn, i denne regionen gjelder det bare for de eldste tenåringene. Det er også noe sterkere tegn til å få redusert vekstsvikten på alderstrinnene omkring 30 år. Men Vest-regionen ikke fikk endret flyttebalanse gjennom ungdomsfasene, har det her skjedd en markant oppjustering på de tidlige 30-årstrinnene, mens utsiktene på 20-årstrinnene snarere nedjusteres, slik som for omlandsregioner flest. En nærliggende tolkning av dette er at de familiene som har bidratt til økt etablering i denne regionen er svært unge, altså at regionen har fått et økende innslag av helt unge nyetablerte familier. Denne tolkningen støttes av at regionen har fått en tilsvarende oppjustering av de fire yngste barnekullene (som blir 10-14 år i 2008). Kanskje er denne forskjellen fra Vest-regionen et uttrykk for at de som etablerer seg aller tidligst i livsløpet i større grad enn før på 1990-tallet har hatt en tendens til å velge Indre ring sør. I så fall kan det ha med økonomi å gjøre, og det er naturlig å tenke på boligprisutviklingen som en medvirkende årsak.

Oppjusteringen av vekstkraften er sterkst i foreldregruppen, slik som for alle omlandsregionene under ett, men i tråd med det som er nevnt over er aldersprofilen på oppjusteringen den mest ungdommelige (de største utslagene finner vi for gruppene 30-37 år, mens vi for omlandene under ett som nevnt har hovedeffekten på aldersskiktet 38-41 år). Det er region Ytre sør som trekker gjennomsnittsalderen opp med hensyn til dette. Her er det altså veksten i de eldre familieflyttingene som har bidratt mest til oppjustering av vekstkraft.

Justeringene på alderstrinnene fra omtrent 40 år og oppover faller inn i hovedmønsteret for omlandsregionene under ett, det vil si med en liten oppjustering av vekstkraften på alle trinn. Her faller regionen altså inn i det generelle bildet som gjelder alle storbyregionene, men som for Vest-regionen med noe svakere utslag enn i de tre andre regionene.

Neste regionene på listen er **Ytre ring nordøst**. Trendene på 1990-tallet har altså bare lagt **Gardermo-regionen midt på treet**, med hensyn til oppjustering av vekstkraft. Dette er kanskje ikke så overraskende som man først skulle kunne tro. Vi må huske at flyplass-effekten ikke har virket så lenge som i ti år. Det er derfor rimelig å anta at justeringene i henhold til en ren trendforlengelse er mer realistiske her enn i de andre regionene, hvor vi ikke har så håndfaste strukturelle endringer å vise til, for å kunne begrunne de trendbaserte oppjusteringene.

Region Ytre ring nordøst (som inneholder kommunene Aurskog-Høland, Sørums, Ullensaker, Nes, Eidsvoll, Nannestad, Hurdal) har fått oppjustert vekstkraften på alle alderstrinn, før det kan tolkes som utslag av redusert dødelighet fra 70-årsalderen av. Justeringene er størst for familiegruppene, med omtrent like store utslag for eldre og yngre familier. Vekstsvikten for de unge voksne omkring 30 år reduseres med omtrent 5 prosentpoeng av de pågående flyttetrendene, dette er sterkere enn gjennomsnittet for Oslo-området, og bare overgått av regionen på Nedre Romerrike (Indre ring nordøst). Når ungdomsflyttingene har styrket nettopp disse to regionene, er det naturlig å tolke dette som en flyplass-effekt. I den grad det finnes en slik effekt, ser det altså ut til at den i sterkst grad er konsentrert til ungdomsflyttingene i regionen, antakelig både med redusert fraflytting og økt innflytting liggende under. Det er spesielt vekstkraften på

trinnene 27-30 år som i disse regionen er godt styrket. Dette er strategiske grupper, siden de i 2008 vil være blant de årskullene som bidrar til sterkest vekstsvikt på landsnivå. Dermed er gruppen den det kan bli sterkest konkurranse om å rekruttere, hvis arbeidsmarkedet på landsnivå blir stramt. Gardermo-prosjektet ble altså godt "timet inn", hvis en bihensikt hadde vært å ruste seg til denne konkurransen.

De to regionene som har fått oppjustert vekstutsiktene sine sterkest, er det vanskelig å rangere. Dette er altså **Indre ring nordøst og Ytre ring sør**. Det er ingen spesiell grunn til at akkurat disse to regionene skulle komme likt ut, de er i seg selv ganske ulike og har også svært ulik beliggenhet i forhold til Oslo. Den ene er i større grad en nærregion (med kommunene Fet, Rælingen, Lørenskog, Skedsmo, Nittedal, Gjerdrum og Lunner) mens den andre er en ytterregion med kommuner i nedre Follo og Østfold (Vestby, Ås, Enebakk, Trøgstad, Spydeberg, Askim, Eidsberg, Skiptvet, Hobøl).

Trendene er i begge regionene de mest typiske for Oslo-omlandet, og har virket dominerende for totalbildet. Familiegruppene har styrket seg betydelig på 1990-tallet, med en liten tendens til at utsiktene for de yngre familiene er oppjustert sterkest i Indre ring nordøst. Hovedvekten på oppjusteringene i Ytre ring sør har kommet på litt de litt eldre i foreldregruppene, samtidig som at oppjusteringene for barnegruppene er mer spredd over alle aldersfaser, med betydelig utslag helt opp til over 20-årstrinnet.

Dette siste er et argument for å sette region Ytre ring sør som den regionen som sterkest har fått oppjustert utsiktene sine i løpet av 1990-tallet. Begrunnelsen er da ikke den rent tallmessige, men at generasjonsbredden som berøres av endret flytting gjennom familiefasene er bredere. Med til bildet hører naturligvis også at vekstutsiktene i utgangspunktet var større i Indre ring nordøst, med klart større vekst i sikte enn på landsnivå. For region Ytre ring sør lå utsiktene på nivå med vekstutsikten for landet som helhet.

Oppjusteringene av veksten gjennom ungdomsfasene er som for omlandet generelt mindre. Her er justeringene for region Indre ring nordøst en anelse høyere. Justeringene for de to regionene er omtrent på samme nivå som for region Ytre ring nordøst, altså Gardermo-regionen. Når det gjelder oppjusteringene gjennom ungdomsfasen kommer de to regionene på Romerrike ut som knepne vinnere. Dette støtter hypotesen om at flyplassutbyggingen til nå har hatt størst virkning for folk i 20-årene. Det er mulig at dette vil styrke familieveksten i disse regionene ytterligere på litt sikt, hvis det bak trendene for de unge ligger boliginvesteringer og andre forberedelser til mer permanent etablering.

Hva grunnene kan være til at region Ytre ring sør kommer ut med en så høy oppjustering av vekstkraften, til forskjell både fra region Vest og Indre region sør, er ikke åpenbart. Det er naturlig å tenke på boligmarkedet i Oslo-regionen som en betydelig faktor, med lavest priser i de ytterste områdene. Vi tror imidlertid at fenomenet også avspeiler noe litt mer generelt. Som vi husker, hadde alle storbyregionene på landsnivå i sum fått nedjustert familieveksten sin noe. Dette kan naturligvis også ha med priser og tilgjengelighet på boligmarkedet å gjøre, men da må det relateres til noe mer enn regionale forskjeller innenfor de enkelte regionene.

Det er mulig vi i tillegg til boligmarkedet må lete etter forklaringer av den type vi tror gjelder for Vestfoldbyene, som også har fått oppjustert sin vekstkraft i de eldre familiefasene ganske betydelig. Aldersprofilen ved oppjusteringen er her enda mer "eldretung" enn i Ytre ring sør. For Vestfolds del tror vi det har noe med konjunkturer å gjøre: Flere enn før har fått mulighet til å rykke videre på sine arbeids- og boligkarrierer, og har brukt muligheten til å skaffe seg bolig i attraktive omgivelser. Dette kan også være et grunnmotiv bak justeringen vi har fått her.

Den utløsende faktoren bak en del av de flytteendringer vi har sett på 1990-tallet er helt klart konjunkturomslaget. Virkningen er som vi har sagt tidligere den helt typiske, og vi så det samme også på 1980-tallet. Det er imidlertid ikke utløsningsfaktoren i seg selv eller styrken av denne som bestemmer størrelsen på utslaget. Denne dimensjoneres av det flyttepotensialet som er til stede i de ulike regioner, både gjennom utviklingen i størrelsen på årskullene som går gjennom de ulike alders- eller livsfaser, og med ekstra utslag som kan skyldes forsinkelser og faseforskyvninger årskull i mellom. Siden de ytre områdene til Oslo har hatt større reduksjon i flyttegevinstene enn de indre, innen konjunkturomslaget kom, kan det hende at de sterke utslagene for region Ytre ring sørøst må tolkes på bakgrunn av dette.

Gjennom materialet av den type som er vist i kapittel 4 går det an å øke innsikten i dette. Størrelsen på fallet i gevinst over livsløpet fra årskull til årskull kan i slike tabeller avleses på ønskede alderstrinn (i tilhørende kolonne). Dermed går det altså an å regne på forskjellen i potensialene for ulike regioner. Et slikt materiale for alle omlandsregionene er imidlertid svært detaljrikt, og vil sprengte rammen for hva som kan publiseres i denne rapporten. Stoffet i kapittel 4 gir imidlertid mulighet til å studere potensialforskjeller av denne type for byen til forskjell fra det omlandet samlet.

7.4 Utsiktene for Bergens-regionen

7.4.1 Byen og omlandet

Figurene som viser utsiktene for regionen som helhet viser det samme hovedbildet før og etter justering av vekstkraften. Avvikene fra landsutsiktene er heller ikke så store, men ved nærmere ettersyn ligger Bergens-regionen an til 3-6 prosent sterkere vekst over det meste av alderskalaen, sammenlignet med utsiktene for landet som helhet. Dette avviket er tydeligst for noen barnekull og i form av lavere vekstsvikt blant unge pensjonister. Blant de eldste i arbeidsstyrken (som kommer i 60-årene i 2008) har Bergens-regionen svakere vekst i sikte enn landet som helhet.

I figurene for Bergen bykommune bekreftes en sterkere familievekst enn på landsbasis etter utsiktene både før og etter trendjustering. En svakt nedtonet vekst i familiegruppene skaper ingen endring i hovedbildet på den aktuelle delen av aldersskalaen. Vekstsvikten for de unge voksne ligger an til å bli litt større i Bergen enn i landet ellers. Trenden mot en litt sterkere flyttebalanse for årskullene som er inne i disse fasene i 1998 reduserer denne forskjellen noe i det justerte utsiktsbildet.

Vekstutsiktene for Bergen omland ligger på tenåringstrinnene i utgangspunktet an til å bli lavere enn på landsbasis, og for de eldste i foreldregruppene (45-52 år) peker utsiktene mpt tilbakegang. Bedret familieflyttebalanse retter opp litt av svekkelsen for Bergen omland på de aktuelle alderstrinn, men langt fra det hele. Utsiktene til vekstsvikt i den unge voksenalderen i 20-årene ligger i utgangspunktet an til å bli mindre enn på landsbasis. Nedjusteringen av utsiktene i følge flyttetrendene for de påbegynte aldersfasene legger utsiktsbildet for Bergen omland nærmere landsutsiktene. Både for ungdoms- og familiebosettingen i Bergen omland under ett trekkes altså utsiktene nærmere landsbildet etter justering i henhold til pågående trender. For gruppen over 50 år bevares inntrykket av en langt sterkere vekst enn på landsbasis.

Figur 7.14 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergens-regionen*

Figur 7.15 *Trendjustert utsikt mot 2008. Bergens-regionen*

Figur 7.16 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergen*

Figur 7.17 *Trendjustert utsikt mot 2008. Bergen*

Figur 7.18 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergens omland*

Figur 7.19 *Trendjustert utsikt mot 2008. Bergens omland*

Tabell 7.13 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergens-regionen og landet som helhet*

Tabell 7.14 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødregerasjonen. Bergens-regionen og landet som helhet*

Tabell 7.15 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergen og landet som helhet*

Tabell 7.16 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Bergen og landet som helhet*

Tabell 7.17 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Bergens omland og landet som helhet*

Tabell 7.18 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Bergens omland og landet som helhet*

Tabellene avdekker virkningen av pågående trender for mellomliggende årskull i utsiktsbildet mer i detalj: Det er spesielt utsikten for de yngste barnefamilieene som oppjusteres mye i omlandet. I deler av foreldregruppen (som blir 35-42 år) har dette gitt oppjustering av vekstprosentene med 10-15 prosent. For Bergen by er det en svak nedjustering som nesten utelukkende gir seg utslag i barnegruppen. For regionen som helhet endres ikke utsiktene for barnegruppene noe av de pågående trendene, men for foreldregruppen justeres vekstutsiktene 2-3 prosentpoeng opp. Dette antyder også en litt større flytteforbedring i følge pågående trender av enslige eller par uten barn innen Bergens-regionen.

Sterkere flyttebalanse i ungdomsfasene gir regionen som helhet enn beskjeden oppjustering (1-3 prosentpoeng) på så godt som alle alderstrinn mellom 20 og 35 år. Bak dette finner vi en sterk trendoppgang i byen og en svak tilbakegang i omlandet. I Bergens-regionen virker trendene til å vri ungdomsflyttingene ned i omlandet og opp i byen, mens det for familieflyttingene er omvendt. Dette er litt forskjellig fra virkningen Oslo-regionen, hvor både by og omland får en oppjustert vekst som følge av økt flytteoverskudd gjennom ungdomsfasene. I hovedsak er de underliggende kreftene likevel av samme art i de to byene, ved at oppjusteringen på alderstrinnene med unge voksne som fortsatt er i etableringsfasen er størst i bykjernen og på familietrinnene størst i omlandet.

For Bergens-regionen virker de pågående trendene for de etablerte i arbeidsstyrken på samme måte for alle årskull mellom 42 og 60 år. Regionen som helhet får ingen endring i vekstutsiktene, byene får en svak nedjustering og omlandet en tilsvarende oppjustering. Vridningene går altså i samme retning som for de yngste i familiefasene, bare med svakere virkning i omlandet og for regionen som helhet. For disse gruppene gir trendene i

Oslo- og Bergens-regionen nøyaktig de samme utslag. For grupper over 60 år oppjusteres vekstutsiktene i Bergens-regionen med 1-3 prosentpoeng som følge av redusert dødelighet. Oppjusteringen slår litt sterkere ut i byen enn i omlandet. Antakelig representerer dette en utjevning i levealder mellom by og omland. Effektene av denne type er til sammenligning nærmest fraværende i Oslo-regionen.

Anslagene for de kommende barnekullene følger i hovedsak landsutsikten for Bergens-regionen som helhet, kanskje med en anelse større tilbakegang. For byen ligger tilbakegangen an til å bli enda større, ned mot en reduksjon på 18 prosent i kullstørrelsen fra 1998 til 2008, etter så vel utsiktene i utgangspunktet som etter justering. For omlandet ligger det imidlertid ikke an til tilbakegang i det hele tatt. Vekstanslaget for tiåringene i 2008 er høyt og oppjusteres betydelig. Årskullet født i 2008 ligger i Bergen omland til å bli 2-4 prosent større enn kullet født i 1998. Dette tegner naturligvis høyt, når utsiktene på landsbasis peker mot en nedgang på 11-12 prosent.

Vi minner om at dette ikke sier noe om endringer i fruktbarhetsnivået i regionen, som på Vestlandet ligger høyere enn på landsnivå. Dette reflekterer kun vekstutsiktene for den kommende mødregenerasjonen. For disse kvinnene er det tatt hensyn til størrelse og alderssammensetning, ved at fruktbarhetsratene på hvert alderstrinn er vektet inn i vekstkraftberegningene.

7.4.2 De enkelte omlandsregioner

For å oppsummere: Justeringene for Bergens-regionen er av det typiske slaget, med nedjustering av vekstkraften gjennom ungdomsfasene og oppjustering gjennom familiefasene for omlandsregionene under ett, og med helt motsatte effekter for Bergen by. Omlandet til Bergen får svekket vekstkraft i forkant av pensjoneringsfasen, men det ser ikke ut til at dette skyldes økt flytting til Bergen i denne fasen. Det kan derfor skyldes mindre innflytting til området i denne fasen.

De enkelte omlandsregionene gir ikke like store bidrag til dette, og for omlandet i sør/øst (Os, Samnanger, Osterøy) er det vanskelig å påstå at dette i det hele tatt er hovedtrenden. Trenden går imidlertid ikke motsatt vei heller, det er riktigst å si at det ikke er noen forskjell på hvordan ungdomsflyttingene og familieflyttingene er blitt påvirket. I hovedsak justeres vekstkraften lite, men det finnes enkelte ikke helt systematiske unntak. De største av disse forsterker vekstsvikten på 3-4 alderstrinn i den unge voksenalderen ganske kraftig, altså i samme hovedretning som for omlandsregionene generelt. På noen andre trinn justeres vekstkraften imidlertid litt opp også i denne gruppen, slik at effekten for regionen ikke er entydig.

Det er Vest-regionen som klart bidrar til det generelle og det typiske bildet av justeringene for Bergens-regionen. Det er vel også denne regionen (med Askøy, Sund, Fjell, Øygarden og Meland kommuner) som må sies å representere Bergens mest typiske omland. Oppjusteringen av vekstkraften gjennom familiefasene er sterkest for de yngste (dagens småbarn og for deres foreldre som i 2008 vil være i slutten av 30-årene). Dette indikerer at det er nyetablerte familier som i større grad har valgt Vest-regionen på 1990-tallet. Nå ser det ikke ut til at nedjusteringen av vekstkraften for Bergen gjennom de samme familiefasene er tilsvarende mye større. Trendene for Vest-regionen styrker dermed utsiktene i størst grad gjennom økt tilflytting utenfra storbyregionen som helhet, og kanskje også noe fra Sør/øst-regionen.

Vekstsvikten for den unge voksenalderen svekkes mest i denne omlandsregionen. Til gjengjeld er utsiktene i utgangspunktet langt bedre enn på landsplan. Justeringene er

imidlertid sterke nok til å senke utsiktene godt ned mot dette nivået, og faktisk også under det på noen alderstrinn i 20-årene. De to figurene for denne regionen viser nok så forskjellige vekstutsikter etter det justerte og det ujusterte bildet, fordi utslagene både for familiegruppene med tenåringsbarn (oppjustert) og for de unge voksne (nedjustert) er svært sterke.

Justeringene for omlandsregion Nord (Radøy og Lindås) går i samme retning som for region Vest, men alle utslag er mye svakere, og svakere enn for de tre omlandsregionene sett under ett. Det er altså bare justeringene for den store Vest-regionen som ligger over dette gjennomsnittet. Utsiktsbildet for regionen avviker i utgangspunktet imidlertid mye fra landsbildet, med utsikt til sterk nedgang i alle familiegruppene (se kapittel 6). Oppjusteringene er imidlertid alt for små til å endre det spesielle ved dette utsiktsbildet.

7.5 Utsiktene for Trondheims-regionen

7.5.1 Byen og omlandet

Figurene som viser utsiktene for regionen som helhet viser det samme hovedbildet før og etter justering av vekstkraften. For 4-5 barnekull kan Trondheims-regionen vente langt sterkere vekst enn på landsnivå (i nærheten av hele 30 prosent vekst). Merveksten i foreldregruppen er lavere, fordi det som i andre storbyområder er større innslag enn på landsnivå av voksne uten barn i samme alder. Vekstsvikten i ungdomsgruppene er for regionen som helhet noen prosentpoeng større enn på landsnivå. Trendene endrer ikke dette i særlig grad. Regionen får sterkere vekst enn landet for den eldste gruppen. I arbeidsstyrken og for de aller eldste, mens nedgangsutsiktene for de yngste pensjonistene ikke avviker så mye fra landsbildet. Heller ikke dette resultatet justeres av pågående trender.

For Trondheim nedjusteres vekstutsiktene innen barnefamiliegruppene, men ikke så mye at forventningen om sterkere vekst enn på landsnivå forsvinner. For ungdomsgruppen reduseres vekstsvikten som følge av trendjusteringene. Utsiktene til vekstsvikt var i utgangspunktet litt større enn på landsnivå, trendene peker mot utligning eller ytterligere forbedring for den kommende unge voksgenerasjonen i Trondheim. Som for regionen som helhet er det mer vekst å vente for de eldre i arbeidsstyrken og de eldste gamle. Tilbakegangen for de yngste pensjonistene ser både før og etter trendjustering ut til å bli noe større enn for landet som helhet.

For Trondheim omland, som i utgangspunktet har utsikter som ikke avviker mye fra landsutsiktene, er det bare spredte tilløp til forbedringer for familiegruppene på figuren. Vekstsvikten i ungdomsgruppa forsterkes som følge av trendene for årskullene på vei opp mot trinnene omkring 30 år. Fem årskull (28-32 år) ligger etter justering an til en klart større tilbakegang enn på landsnivå. Utsiktene til høyere vekst blant de eldste i arbeidsstyrken og til lavere tilbakegang for de yngste pensjonistene røkkes ikke av de pågående trendene.

Figur 7.20 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheims-regionen*

Figur 7.21 *Trendjustert utsikt mot 2008. Trondheims-regionen*

Figur 7.22 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheim*

Figur 7.23 *Trendjustert utsikt mot 2008. Trondheim*

Figur 7.24 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheims omland*

Figur 7.25 *Trendjustert utsikt mot 2008. Trondheims omland*

Tabell 7.19 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheims-regionen og landet som helhet*

Tabell 7.20 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Trondheims-regionen og landet som helhet*

Tabell 7.21 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheim og landet som helhet*

Tabell 7.22 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Trondheim og landet som helhet*

Tabell 7.23 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Trondheims omland og landet som helhet*

Tabell 7.24 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Trondheims omland og landet som helhet*

Tabellene avdekker virkningen av trendene for de mellomliggende årskullene fram mot hvert punkt i utsiktsbildet mer i detalj. Regionen som helhet får en liten nedjustering av utsikten for barnefamilie. For barna er denne trenden som for alle storbyregionene samlet, men for voksengruppene er den sterkere, og som eneste region slår trenden inn med en nedjustering for de voksne allerede fra 35-årstrinnet av. Trondheims-regionen er eneste storbyregion med nedjusterte vekstsutsikter som følge av reduserte flyttegevinster siste tiår for årskullene som er på vei opp mot 35-40 årene, altså i den første fasen etter at etablering er unnagjort. Dette er en svært sentral fase i yrkeslivet, hvor utviklingen og vedlikeholdet av kompetanse for de fleste er på vei opp mot sitt klimaks. Nedjusteringen av vekstsiktene for regionen som helhet på aldersskiktet er imidlertid ikke stor, men den er større for Trondheim by enn for omlandet. Dette faller mer i tråd med trenden også for Bergen, men der gir en desto bedre utvikling i flyttebalansen for omlandet en usvekket vekstkraft for regionen som helhet på dette viktige segmentet.

Trendjustering av utsiktene viser at dette alderssegmentet er følsomt for endringer, antakelig fordi det alltid vil være en blanding av personer som ennå ikke er fullt etablert og rene familiehusholdninger i denne gruppen. Når regionen som helhet ikke får oppjustert vekstkraften, viser sammenligning med de andre storbyområdene at manglende oppjustering gjennom flytting til og fra omlandet er en viktigere årsakskomponent enn en noe svakere flyttegevinst i byen. Det bunner imidlertid i noe mer strukturelt som antakelig gjelder hele regionen, når tiårets flyttetrender i livsfaseperspektiv både for by og omland avviker fra de andre storbyregionenes hovedtrender på dette segmentet.

For barnefamiliene med foreldre som kommer i 40-årene justeres utsiktene for Trondheims-regionen som helhet, og for byen og omlandet for seg, omtrent som for alle storbyregionene samlet. Utslagene er imidlertid ikke så store for regionen som helhet. Nedjusteringen av vekstkraften for byene motsvares av en ikke fullt så sterk oppgang i omlandet, men med mindre forskjeller mellom by og omland enn for de andre storbyregionene. Trondheims-regionen er også den som får bibeholdt denne effekten av svekket barneflyttingevinst lengst oppover aldersskalaen. Først ved 23-årstrinnet overtar styrket ungdomsflytting som den mest dominerende faktoren for justering av utsiktene. I Oslo- og Bergens-regionen skjer det på 19-årstrinnet, i Stavanger-regionen på 21-årstrinnet.

Utslaget av bedret ungdomsflytting slår for Trondheims-regionen inn med samme styrke som for storbyregionene samlet, altså ganske betydelig. Trondheim by får en markert oppjustering, omlandet en like betydelig nedjustering. Trondheim omland er det av omlandene som klart får forsterket vekstsvikten i den unge voksengenerasjonen, spesielt på alderstrinnene 30-35 år. Som eneste storbyomland svekkes også utsiktene for personer i 50-årene, det er altså bare for kjernen i foreldregruppen Trondheims-omlandet for oppjustert vekstutsiktene. Kanskje indikerer dette at Trondheim har et mindre omland for demografisk vekselvirkning over livsfasene, enn de andre tre byene har. Til gjengjeld forsterker imidlertid den pågående trenden vekstutsiktene for Trondheim betydelig på de øvre 20-årstrinnene, for et par av dem er virkningen like sterkt som for Oslo.

I motsetning til for Oslo-regionen og kanskje spesielt Bergens-regionen, avsluttes virkningen av justeringene i henhold til trendene som sagt ved 50-årsalderen. For personer i 50-årene er det snarere en svak tendens til en vridning i samme retning som for ungdomsflyttingene, altså en oppjustering for byen og en tilsvarende nedjustering for omlandet. Sumeffekten for regionen som helhet er en ørliten oppjustering, noe som kan tyde på at effekter av redusert dødelighet har begynt å gjøre seg tidlig gjeldende for regionen. Muligens er dette utslag av en dødeligsutjevning mellom by og omland, slik vi fant for Bergens-regionen når det gjelder personer over 60 år. For denne aldersgruppen finner vi også det samme mønsteret i Trondheim-regionen. Det er naturlig å tolke det hele som regional vridning i forbindelse med nedgangen i dødelighet i regionen.

Anslagene for de kommende barnekullene i Trondheims-regionen avviker lite fra landsutsiktene (se tabeller). Dette gjelder både byen og omlandet, som får omtrent de samme eller litt større utsikter til tilbakegang for kullene som skal fødes fram mot 2008, det vil si de som da er i alderen 0-9 år. Årskullet født i 2008 vil både i by og omland etter utsiktsjustering ligge an til å bli 14 prosent lavere enn i 1998. Dette er forskjellig fra Oslo og Bergen, ved at nivåene i by og omland ligger an til å bli mer ulike. Utjevningen mellom by og omland i Trondheims-regionen er svært markert og både i by og omland kommer dette som et resultat av at de kommende mødrene i stadig større grad vil skrive seg fra kvinner som i 1998 var i ungdomsfasen. Gruppen som har stått for oppjustering av vekstutsiktene for byen og tilsvarende nedjustering for omlandet bidrar til utjevning fra hver sin kant.

7.5.2 De enkelte omlandsregioner

Omlandet til Trondheim har fått oppjustert vekstutsiktene i familiegruppene og fått nedjustert utsikten på ungdomstrinnene opp til 35-årsstadiet. Det er bare en av de tre omlandsregionene som klart har bidratt til å legge denne hovedtrenden, nemlig region **Ytre ring nordøst** (Stjørdal/Levanger). Her finner vi heller ikke den for storbyregionene ellers unntaksvis svekkelsen blant personer i 50-årene. Justeringen gjennom foreldrefasene er trukket høyere oppover skalaen enn i storbyomland flest. Som for Trondheim-omlandet samlet har denne regionen imidlertid ikke fått oppjustert utsikten for personer i

35-40 årsalderen. Her ligger de tre omlandsregionene til Trondheim på linje, og de er altså i utakt med trendene i de andre storbyomlandene.

Justeringene av utsiktene for Trondheims **Indre ring** kommer i en mellomstilling av de tre. Trendene går i samme retning som hovedtrendens, men effektene er svakere og de er heller ikke systematisk på de ulike alderssegmenter. Det er en tendens til at de barnefamilieene som har bidratt til å styrke vekstutsiktene for regionen, i gjennomsnitt er litt eldre (både foreldre og barn) enn dem som har gitt økte vekstutsikter i Stjørdal og Levanger. Også ungdomssvikten er tydeligst for de eldste av ungdommene, altså rett foran inngangen til etableringsfasen. Tidlige familieetableringer gir for øvrig ingen oppjustert effekt i noen av omlandsregionene til Trondheim, slik det gjør for alle de andre storbyomlandene i sum.

Justeringen av vekstutsiktene for region **Ytre Sørvest** er for varierende i størrelse og for lite systematisk knyttet til livsfase til at de kan sies å understøtte hovedtrendene. Men utviklingen motvirker ikke direkte bildet. Justeringene gjennom ungdomsfasene er svakere enn for familiefasene i gjennomsnitt. Kanskje er dette et utslag av at denne regionen ligger på grensen til å være en omlandsregion for Trondheim.

7.6 Utsiktene for Stavanger-regionen

7.6.1 Byen og omlandet

Figurene med utsiktsbildene for Stavanger-regionen viser at det over hele aldersskalaen kan ventes større vekst eller mindre tilbakegang enn i landet ellers. Det gjelder både for utsiktene i utgangspunktet og for justeringen som følger av pågående trender for de kullene som er inne i tiårsfasen som leder fram mot det aktuelle alderstrinnet det siktes mot. Selv om utsiktene for regionen på de aller fleste alderstrinn justeres opp, endres ikke hovedinntrykket fra det ujusterte til det justerte bildet. Her er det nødvendig å bruke tabellen for å få oversikt over detaljene.

Slik er det også med utsiktsbildene for Stavanger by. Riktignok justeres vekstkraften for barnefamilieene, og spesielt for de yngste barna betydelig ned, noe som framkommer av figuren: vekstanslagene for 10-15 åringene justeres omtrent ned på nivå med anslagene på landsbasis. I foreldregruppene er ikke nedjusteringene på langt nær så sterke. Igjen skyldes det at flyttetrenden for enslige og par uten barn ikke er like sterkt nedadgående som for de voksne i familiegruppen. Over hele aldersskalaen ellers justeres vekstutsiktene opp, mest for de unge i aldersgruppen med utsikt til størst svikt (som er rundt 30 år i 2008).

For omlandet er vekstutsiktene i barnegruppene gjennomgående ikke noe høyere enn på landsnivå. Fruktbarheten har i dette området alltid vært høy, og den oppgangen som flytting og forsinkede fødsler i kombinasjon har tilført barnebefolkningen i storbyregionene generelt, har i mindre grad kommet Stavanger omland til gode. Effekten er blitt motvirket ved at den tradisjonelt høye fruktbarheten er blitt noe redusert i akkurat denne delen av landet. Over det meste av aldersskalaen opp til 60 år gir de pågående trendene en oppjustert vekst, men deretter kommer en unntaksvis nedjustering for mange årskull i 60- og 70-årene. Dette framkommer nok av figurene, men gir ikke noe endret hovedbilde av hvordan utsiktene er blitt påvirket av pågående trender.

Figur 7.26 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavanger-regionen*

Figur 7.27 *Trendjustert utsikt mot 2008. Stavanger-regionen*

Figur 7.28 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavanger*

Figur 7.29 *Trendjustert utsikt mot 2008. Stavanger*

Figur 7.30 *Utsikt mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavangers omland*

Figur 7.31 *Trendjustert utsikt mot 2008. Stavangers omland*

Tabell 7.25 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavanger-regionen og landet som helhet*

Tabell 7.26 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Stavanger-regionen og landet som helhet*

Tabell 7.27 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavanger og landet som helhet*

Tabell 7.28 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Stavanger og landet som helhet*

Tabell 7.29 *Ujusterte og trendjusterte utsikter mot 2008 basert på naturlig vekstkraft i 1998. Stavangers omland og landet som helhet*

Tabell 7.30 *Ujusterte og trendjusterte anslag for barnetallsutviklingen 1998-2008, basert på naturlig vekstkraft i mødre generasjonen. Stavangers omland og landet som helhet*

Tabellene kan derimot gi oss bedre oversikt over regler og unntak for hva som har skjedd i Stavanger-regionen. For regionen som helhet justeres veksten lite som følge av endringer i pågående familieflytting. Både gjennom barnefasene opp til 21-årsalderen (flytting fra man var 11 til 21 år), og for voksefasene som avsluttes på trinnene 39-44 år, er det omtrent ingen endring. Det er imidlertid en sterk vridning fra byen til omlandet, på samme måte som for alle de andre storbyene. I Stavanger-regionen motsvarer trendene hverandre, ikke ulikt det vi også fant for Bergens-regionen (med den forskjell at det der gjaldt den eldre og ikke den yngre delen av foreldregruppene).

Ungdomsflyttingene til Stavanger-regionen justerer opp vekstkraften i hele regionen, men det er kun trendene i Stavanger by som bidrar til dette. Utsiktene for omlandet er uberørt av trendsifter, og regionen kommer dermed i en mellomstilling mellom Oslo-regionen på den ene side - med oppjustering også for omlandet, og Trondheims- og Bergens-regionen på den annen side - som har fått betydelig nedjustering i følge trendutviklingen. Nedjustering på dette alderssegmentet vil som tidligere bety en ytterligere vekstsvikt for de unge voksne. For Stavanger omland er det ingen justering å spore som følge av endrete flyttebalanser gjennom noen av tiårsfasene som ender opp på trinnene fra 23 til 34 år. Det er altså trendene i Oslo omland alene som bidrar til at storbyomlandet samlet har utsikt til en svak nedtoning av vekstsvikten i gruppen.

For Stavanger-regionen slår den samme type følsomhet ut for den voksegruppen i familiefasen som er på vei mot sitt mest aktive og optimale i yrkeskarrieren, gjeldende for aldersgruppen 35-44 år. For de yngste av disse er vekstutsiktene uendret i Stavanger by, for de eldre er den stadig mer nedjustert – som for barnegruppene. Foreldreinnslaget blir

altså sterkere med alderen i Stavanger. På alle alderstrinn er det imidlertid en oppjustering av veksten i omlandet, og denne er større enn for barnegruppene. Tolkningen er at de pågående flyttetrender gir mer positive utslag for folk uten enn med barn. For regionen som helhet gir dette oppjustert vekst for personer i slutten av 30-årene og ingen (balansert) endring for personene i 40-årene, slik vi begynte med å si.

For gruppene mellom 45 og 60 år gir de pågående trendene en oppjustering av vekstutsiktene både i byen og i omlandet, og aller mest i byen. Hele regionen får oppjustert vekstutsiktene for denne gruppen med 2-4 prosentpoeng, noe Stavanger-regionen er alene om. De øvrige regionene får nedjustert eller uendret vekst, og i alle de andre byene er nedjusteringen klar – i tråd med at en (avtakende) del i foreldregruppene inngår i gruppen. Tolkningen er at det her er en bedring i flyttebalansen for de enslige i regionen generelt og Stavanger spesielt på 1990-tallet. Dette rimer ikke med at det skal ha skjedd en reduksjon i tallet på sysselsatte i oljesektoren i Stavanger. Det har det vel heller ikke. Endringer i det store gjennomtrekket i denne gruppen kan imidlertid ha påvirket resultatet.

For personer 60 år og over, det vil si for de eldste i arbeidsstyrken og for pensjonistene, er trenden for Stavanger omland også utypisk: Veksten justeres ned. Det er imidlertid en tilsvarende eller enda større oppgang for byen, som gir regionen den oppjustering av utsiktene som dødelighetsreduksjonene på landsnivå skulle tilsi. Vridningene mellom by og omland må imidlertid skyldes flytting. Vi har den samme tendensen til stede også i Bergens-regionen, også der med et brått omslag ved 60-årsalderen over fra en situasjon med motsatt tendens. Det kan være at vi her ser gryende trender i retning av at vi faktisk kan se utslag av at personer i omlandet i større grad trekker mot bykjernene når de begynner å forberede pensjonisttiden. Vi vet jo at noen foretrekker mindre leiligheter i denne fasen osv, men vi har til nå ikke sett noen endring i stort. Med det finslippte apparatet som her er konstruert med den justerte utsiktsanalysen, har vi nå registrert noe i den retning.

Dette gjelder imidlertid ikke Oslo og Trondheim, det er også like klart. Kanskje er fenomenet vi ser for Stavanger og Bergen være noe annet? En annen og mindre spennende mulighet er at det bare kan være en tilbakevending mot en situasjon som byene hadde før, altså før trendene mot at omlandet fikk en større del av flyttingene på 1990-tallet startet opp. I så fall kan den økte familielokaliseringen i omlandene til Stavanger og Bergen kanskje vise seg å bli midlertidig. Det mest sannsynlige er i alle fall at det er et fenomen som kun er knyttet til disse to byene, eller til landsdelen på et vis. Hva fellestrekket skulle bestå i, er nok vanskelig å si.

Anslagene for de kommende barnekullene i Stavanger-regionen ligger godt over landsutsiktene (se tabeller). For regionen som helhet peker utsiktene mot en tilbakegang på 4 prosent for årskullet født i 2008, i forhold til kullet født i 1998. Dette gjelder utsiktene så vel i utgangspunktet som etter trendjustering. Tilbakegangen i byen og omlandet ser imidlertid ut til å bli svært ulik. Trendene peker mot en noe sterkere tilbakegang for de kommende fødselskullene enn på landsbasis i Stavanger. Ser vi på den justerte figuren, oppdager vi at dette faktisk allerede har begynt (med kullet født i 1998 som det første). For omlandet derimot peker utsiktene seg helt annerledes ut. Her ligger det som for Bergen ikke an til tilbakegang i det hele tatt, det justerte anslaget peker som for omlandet til Bergen mot en oppgang på 2008-kullet på 4 prosent, sammenlignet med 1998-kullet.

Vi vil til slutt understreke at dette kun skjer hvis styrken i de pågående trendene som i økende grad flytter familier fra by til omland ufortrødent vedvarer fram mot 2008. Viser trendene tegn til midlertidighet kan det like godt tenkes at det ujusterte anslaget kan slå

til. Som for alle anslag i denne utsiktsanalysen er de to alternativ å betrakte som et mulighetsintervall. Når mulighetsintervallet er smalt (eller det justerte alternativet likt det ujusterte), er anslaget antakelig sikrest. Men helt sikret kan man i denne type analyse aldri bli.

7.6.2 De enkelte omlandsregioner

En oppsummering av hovedtrekkene for justeringen av utsiktene for omlandsregionene sett under ett, kan lyde som følger. De pågående trendene oppjusterer vekstkraften for alle familieguppene, sterkest for de yngste, det vil si for de minste av dagens småbarn og for deres foreldre. Disse kommer i alder 35-40 år i 2008. For ungdomsflyttingene svekkes vekstkraften så vidt det er av pågående utvikling, i praksis betyr det ingenting. Den betydelige vekstsvikten for gruppen som kommer i alder mellom 25 og 35 år blir dermed omtrent ikke justert av de pågående trendene.

Trendene for **naboregionen til Stavanger** (Sandnes, Sola, Randaberg) påvirker utsiktene litt annerledes enn for de to andre omlandsregionene. I naboregionen blir nemlig vekstsvikten forsterket i ungdomsgenerasjonen og vekstkraften forsterket i familieguppene, akkurat slik utsiktene for omlandsregionene omkring Bergen og Trondheim i sum er blitt påvirket. Det er i tillegg også denne regionen som sterkest bidrar til at vekstkraften for omlandet i sum (som i Oslo-regionen) justeres opp, på alle alderstrinn helt opp til 60-årstrinnet.

Vekstkraften for de to øvrige omlandsregionene, **Indre ring** og **Ytre ring**, justeres ikke ned av trendene for noen aldersgruppe. De pågående trendene justerer vekstkraften sterkere gjennom familiefasene enn gjennom ungdomsfasene. I Ytre ring viser oppjusteringen som følge av økt innflytting i løpet av tiårsfasene på alderstrinnene omkring 40 år seg på det kraftigste (10-15 prosentpoeng oppjustert). Også i Indre ring er oppjusteringen sterkest gjennom disse aldersfasene, men med svakere virkning enn i Ytre ring (4-5 prosentpoeng). Oppjustering som følge av bedret barne- og ungdomsflytting øker vekstkraften fram mot 2008 med 2-3 prosentpoeng i begge regionene. Dette er kun svake utslag. De pågående trendene bidrar altså lite til å dempe den kommende vekstsvikten av unge voksne.

Den spesielle nedjusteringen av vekstkraften som trendene for Stavanger-området under ett (slik vi også så for Bergensregionen) gir på alderstrinnene som kommer i begynnelsen av 60-årene i 2008, det vil si for gruppen som står foran pensjonering, har nedslag i alle tre omlandsregioner, mest i naboregionen og i Indre ring. En tilsvarende sterk oppjustering for Stavanger kan tyde på at tendensen til å flytte inn mot Stavanger når pensjonisttiden nærmer seg, har vært tiltakende på 1990-tallet.

7.7 Oppsummering: Identifisering av generasjonsskillelinjer

Flyttetrendene i tiåret fra 1988 til 1998 har etterlatt seg spor etter fire generasjonsskillelinjer. Vi har delvis vært innom dem, men skal her oppsummere dem. I tabell 7.29 er oppsummeringene samlet, ved at justeringene er angitt med fortegn på de ulike alderstrinn i hver region. Når fortegnet er markert dobbelt, betyr det at justeringene overgår 10 prosent i tallverdi. En opp- eller nedjustering på 10 prosent, betyr som vi husker at flyttetrendene halvveis i livsfasene har endret vekstkraften med 5 prosent, og at justeringsanslaget er gitt ved å forlenge denne videre. Der tabellen ikke viser fortegn, blir vekstkraften i utgangs-

punktet justert med mindre enn 1 prosent av de pågående trendene. Svært mange av fortegnene skjuler kun små justeringer, i størrelsesorden 1-3 prosent.

Vi har i tabellen også tatt inn justeringene som gjelder alderstrinnene under 10 år, det vil si for de kullene som i utgangspunktet (1998) ikke var født. Disse faller i alle regioner pent inn i det mønsteret vi har funnet for barnekullene som allerede var født. Utslaget for Trondheimsregionen avviker fra de øvrige ved at omlandet ikke har fått oppjustert utsiktene for barnetallene. For de sist fødte i periode gir trendene for mødre generasjonen nedgang i Trondheims omland. For alle fire storbyregionene samlet ligger det an til en liten oppjustering av vekstutsiktene på de yngste barnetrinnene i 2008.

Justeringene fra 70-årsalderen og oppover skyldes i sin helhet avtakende dødelighet. Dette gir virkning på flertallet av alderstrinnene i de fleste regioner. Det er lite justering på trinnene 65-69 år. Dette viser at det ikke er tegn til endret pensjonistflytting mot slutten av pensjoneringsfasen. Det er imidlertid en viss oppjustering av vekstkraften i storbyene samlet fram mot alderstrinnene 61-64 år, altså fra trinnene i første del av 50-årene og fram mot pensjoneringsfasens begynnelse. Vi ser det i hovedsak er et Stavangerfenomen, i tillegg til at omlandet til Bergen og Stavanger har fått nedjustert vekstkraften på de samme trinnene. Noen større støtte til hypotesen om en forventet økning i pensjonistflyttingene til eller fra storbyregionene kan ikke gis.

Samtidig som vi ser nærmere på hvordan justeringene avtegnes langs generasjonsskille i den yngre delen av befolkningen, vil vi også kommentere noen forskjeller og likhetstrekk mellom de fire storbyregionene.

Det første skillet går for ved 22-årstrinnet, på hvilket det omtrent ikke justeres noe. Flytting gjennom barne- og ungdomsfasene opp mot dette alderstrinnet har svekket vekstkraften i storbyene og styrket utsiktene for omlandet. For storbyregionene under ett peker sumvirkningen mot en liten og helt u dramatisk nedjustering på tenåringstrinnene. Alle byene bidrar får nedjustering – i rekkefølgen Oslo, Stavanger, Trondheim, Bergen. For Oslo og Bergen går imidlertid generasjonsskillet ved 19/20-årstrinnet, i de andre byene ved 22/23-årstrinnet. Grunnen må være at ungdomsflyttingene dominerer sterkere for tiårsfasene som avsluttes på trinnene fra 19 til 22 år i Oslo og Bergen enn i de to andre byene, altså i det innholdet mellom to faser skifter. Antakelig er dette helt naturlig, da ungdomsinnflyttingen er størst til de største storbyene.

På samme måte får alle omlandene en oppjustering av vekstkraften på de samme barne- og ungdomstrinnene. Rekkefølgen er her Bergen, Oslo, Stavanger, Trondheim. Bergensregionen kommer altså ut med sterkest oppjustering for omlandet og svakest nedjustering for byen, noe som for regionen som helhet ikke gir nedjustering av vekstutsiktene for barn og ungdom på noe alderstrinn. Utsiktene i utgangspunktet blir i hovedsak stående urørt av justeringen for Bergens-regionen som helhet. Heller ikke Stavanger-regionen får nedjustert vekstutsiktene i særlig grad. Oslo- og Trondheims-regionen kommer ut som de eneste som har tapt en del vekstkraft som følge av de pågående trendene i ungdomsfasen.

Det andre skillet går for alle regionene ved 34/35-årstrinnet. For alle storbyene utenom Oslo tar oppjusteringen av vekstkraften som følger av økte flyttegevinster gjennom faser som avsluttes i 20- og 30-årene brått slutt på dette alderstrinnet. Samtidig vendes nedjusteringen av vekstkraften for omlandet om til oppjustering. Dette omslaget er i de tre byområdene utenom Oslo svært markert, og det er antakelig ikke mulig å identifisere grensen mellom avslutningen av ungdomsflytting og begynnelsen av familieflytting på noen skarpere måte enn dette. For Oslo-regionen er situasjonen litt annerledes ved at Oslo-omlandet som det eneste har fått oppjustert vekstkraften også gjennom disse fasene. Ved 34/35-årsskillet overtar imidlertid omlandet ved å få en stadig større del av oppjust-

eringen som tilfaller regionen som helhet (framgår ikke av fortegnstabellen). På oversiden av skillet faller justeringene i alle storbyomlandene i pakt med tilsvarende justeringer gjennom barnefasene, foreldregruppene begynner altså å dominere. Tendensen er altså ikke vesensforskjellig fra de andre tre byområdene, forskjellen er bare at vekstkraften i Oslo-regionen som helhet justeres sterkere opp. Bidraget til markeringen av dette generasjonsskillet kommer i rekkefølgen Oslo, Stavanger, Trondheim, Bergen – altså som for nedjusteringen av vekstkraften i barnegruppen. Dette er naturlig, og viser at det er endret familieflytting som ligger under. Det er mulig denne rekkefølgen også indikerer i hvilken grad byene og omlandet skiller seg fra hverandre med hensyn til familielokalisering (altså med hensyn til nivå, ikke bare endring). Her har vi imidlertid aldersskjevhetene (kapittel 2) som bedre indikatorer. En tilbakeblikk viser at dette er riktig.

Det tredje skillet går ved 50-årstrinnet. Herfra virker ikke familieflyttingseffektene lenger sterkst eller entydig, og dermed svekkes ikke lenger vekstkraften i storbyene som helhet. Fram til 50-årstrinnet har alle byene unntatt Stavanger bidratt til en slik nedjustering. Trendene peker på oversiden av skillet mot ingen eller litt oppjustering av utsiktene for byene, det siste for Trondheim og Stavanger. Omlandene får imidlertid fortsatt en viss oppjustering i alle regioner et stykke oppover på 50-årstrinnene, karest gjelder dette for Bergensomlandet. Stavanger får som eneste by og eneste region som helhet oppjustert vekstkraften på de fleste 50-årstrinnene. Mindre aktivitet i oljenæringen har altså ikke ført til svekket flyttegevinst gjennom disse aldersfasene. På de fleste alderstrinn i 40- og 50-årene peker trendene mot en oppjustering av vekstprosentene på 4-5 prosentpoeng i Stavanger-regionen som helhet.

Utsiktene for de tre andre byområdene som helhet er lite påvirket av pågående flytteendring på 50-årstrinnene. For Bergens-regionen gjelder dette også for byen, for Oslo by peker trenden mot en litt nedjustert vekstkraft på noen trinn, for Trondheim en litt oppjustert vekstkraft. For Stavanger er oppjusteringen som sagt betydelig. Omlandet til Trondheim får i motsetning til de andre en liten nedjustering av vekstkraften på tidlige 50-årstrinn. Av de øvrige omlandene er det svakt oppadgående trender for Oslo og Stavanger, mens Bergens-omlandet får en nesten like sterk oppjustering i denne gruppen som for barnefamilie i yngre alder. Dette kan tyde på at Bergens-omlandet har større innslag av familiebosetting med eldre foreldre (kan gå sammen med at de har flere barn enn de andre storbyomlandene).

Det fjerde skillet går ved 59/60-årsalderen, omkring hvilket det er lite justering. Over denne grensen kan det være at dødelighetsreduksjonene har begynt å gjøre seg gjeldende.

Vekstkraften justeres på de fleste trinn opp med et prosentpoeng eller to på trinnene som følger. Spesielt slår det ut i Stavanger og for storbyene samlet. Vi antyder foran at dette kan skyldes en liten vridning i flyttingene fram mot pensjoneringsfasen. Vi holder fortsatt på dette som beste hypotese. Dødelighetseffektene ville nok ha slått regionalt noe jevnere ut, og omlandet til Bergen og Stavanger har neppe at dødelighetsoppgang gjennom fasene fra 51/54 til 61/64 år. Denne tendensen skal det bli interessant å overvåke videre i årene som kommer.

Med den justerte utsiktanalysen har vi nå etablert et apparat som ved bruk fra år til år kan gi tidlige indikasjoner på om endringer av visse typer kan være på gang. Styrken på justeringene representerer som beskrevet en kumulert effekt av flyttingene over livsløpet, det vil si livsfaser av valgt lende. Dermed vil en årlig bruk av apparatet registrere en ”justering av justeringen” av den naturlige vekstkraften. De fleste dobbeltjusteringer vil antakelig bare vise forbigående svingninger. Men brukt på et tilstrekkelig høyt regionalt nivå, egnet for å fange opp gode regionale trender, har vi her et nytt godt hjelpemiddel til å kunne overvåke den regionale utviklingen.

Tabell 7.31 *Oversikt over retning av trendjustering i utsiktene fram mot 2008 på de enkelte alderstrinn i regioner, byer og omland*

Del III Flytting i livsløpsperspektiv

8 Flytting til og fra storbyregionene og mellom byene og omlandet, studert i livsløpsperspektiv

8.1 Livsløpsanalyse av flytting

8.1.1 Data, metode og analyseplan

Datagrunnlaget for analysene i dette og neste kapittel er *det registerbaserte flyttehistoriematerialet* i Statistisk sentralbyrå (Sørli 1993, Statistisk sentralbyrå 1999). Dette materialet inneholder alle flyttemeldinger over kommune- og landegrensene gjennom perioden 1964-1997, koblet sammen til individuelle flyttekjeder for alle som har vært bosatt i Norge siden 1964. Kilden er *Det sentrale personregister*. For alle som på 1990-tallet har bodd i en av de fire storbyene, er det for hvert år koblet til bydel. Det er også koblet til individuelle opplysninger om utdanning, fagfelt, sysselsetting med mer, for hvert av år etter 1985. Dette kapitlet fokuserer kun på flytting mellom kommuner, det neste på flytting mellom bydeler.

Det er utviklet en teknikk for å gjøre analyser av flytting i livsløpsperspektiv, basert på og tilpasset det historiske materialet. Her følger vi personer og årskull gjennom utvalgte livsfaser, for å identifisere og studere ulike typer av flyttegrupper og flyttestrømmer. En regional inndeling må legges til grunn, apparatet stiller ingen andre krav enn at kommune er minste enhet. Ved å følge flere årskull gjennom den samme aldersfasen, blir det mulig å identifisere systematiske endringer i hvordan de langsiktige flytteprosessene forløper. Som vi skal se har vi brukt denne teknikken til å studere det dynamiske samspillet mellom flytteutviklingen i storbyene og i omlandene i detalj. Den er velegnet til å fange opp den vekslingen som ligger i at byene tiltrekker seg flest innflyttere i ungdomsfasene, mens omlandet i større grad får strømmene i etablerings- og familiefasene. Ved å se på flere sett av årskull, får vi fram effekter av slik flyttedynamikk innenfor storbyregionene.

I kapittel 9, hvor vi ser nærmere på flyttemønsteret innenfor bydeler i de store byene, holder vi oss imidlertid til ett sett av årskull. Disse følges gjennom kun en livsfase, nærmere bestemt utdanningsfasen (her valgt 20-28 år). Grunnen til at vi ikke bruker den samme analyseplanen i begge kapitlene, er at bydelsopplysningene ikke strekker seg så langt bakover i tid som det man må ha, for å fange opp en slik dynamikk. Vi har derfor valgt å se på fasen 20-28 år, som dekker den fasen det skjer aller mest flytting i storbyene.

Analyseplanen vi har brukt i dette kapitlet, er følgende: Først har vi fulgt tre hovedårs-kull, født 1960-62, fra de var 15 til 35 år. Resultatet av flytting gjennom denne fasen fanger opp både det som skjer i ungdomsfasene og i etableringsfasen. Vi får altså kontroll

med det som skjer fra disse årskullene som barn gikk ut av grunnskolen, til de var etablerte med arbeid, bolig og eventuelt familie på 35-årstrinnet. På dette stadiet er de aller fleste ferdig etablert. For eksempel hadde kvinnene fått 90 prosent av barna sine på 35-årstrinnet. Årskullene født 1960-62 representerer "siste kull ut" av de som har fullført de utdannings-, yrkes- og bosettingsmessige tilpasninger til samfunnsutviklingen som alle må i gjennom. Perioden de gjennomlevde dette, var 1975-1997.

Under gjennomløpet av 20-årsfasen har vi tatt en mellomstatus på 29-årstrinnet. Da hadde mange tatt utdanning, og for mange var også yrkesetableringen i god gang. Mange hadde også etablert seg med familie, men det var færre enn for kullene som gikk foran. Stadig mer etableringsflytting skyves over til denne fasen for nye årskull. Ved å splitte opp fasen 15-35 år på denne måten, får vi altså lagt to delfaser med ulikt livsinnhold til grunn (jfr. kapittel 1.2). Livsløpsanalysen får med dette grepet en tofaset vinkling.

Den tredje elementet i analyseplanen er at vi nå følger tre senere årskull, født 1966-68, gjennom fasen fra 15 til 29 år. Til forskjell fra de foregående, som passerte 29-årstrinnet i 1989-91, altså i lavkonjunkturperioden, passerte disse etterfølgerne dette alderstrinnet først i 1995-97. Da hadde høykonjunktoren gjort stor virkning. Ved å en sammenlignende studie av flytteforløpet gjennom ungdomsfasen og fram til slutten av utdanningsfasen for disse to sett av treårskull, får vi som vi skal se inngrep med endringene i storbyregionene. Denne siste teknikken kan vi kalle for en kombinert kohort- og livsløpsanalyse.

Vi vil til slutt understreke at flyttehistoriematerialet kun er basert på registrerte flyttemeldinger. Det betyr at rene studentflyttinger ikke er med. Når nyinnflyttingene til Oslo fordobler kullstørrelsen som følge av innenlandsk flytting fram til 29-årstrinnet, skjer dette altså uten at studentenes innflyttinger bidrar. Mange studenter melder imidlertid flytting til Oslo etter at de er ferdig utdannet og etablerer seg, eller hvis de kjøper seg bolig eller gifter seg mens de fortsatt er studenter. På den måten kommer mange med høy utdanning likevel med som innflyttere til regionen, men da på høyere trinn i aldersfasen. Som studentflyttere blir de imidlertid ikke registrert. Det gjør det enklere å analysere og tolke sammenhengene mellom utdanning, bosetting og flytting, enn om vi også måtte ha tatt hensyn til at mange kom til byene bare for å ta utdanningen. Nivået på videreflyttergruppen ville da blitt langt høyere i universitetsbyene (se neste avsnitt).

8.1.2 Flyttehistoriske hovedbegreper

Begrepene i analyseapparatet består av ord som inngår i dagligspråket, med en viss intuitiv tolkning. Likevel er presise for vår bruk. Det er også klare sammenhenger mellom dem. Følgende hovedbegreper definerer det vi kaller *flyttehistoriske grupper*:

Bofaste: Personer som aldri har meldt flytting over en kommunegrense etter fylte 15 år og fram til det alderstrinnet de følges

Tilbakeflyttere: Personer som har flyttet ut og kommet tilbake til den kommunen de bodde i som 15-åring i løpet av aldersfasen

Internflyttere: Personer som har flyttet ut av den kommunen de bodde i som 15-åring, og som ved slutten av aldersfasen bor i en annen kommune i regionen

Fraflyttede: Personer som har flyttet ut av regionen og fortsatt er utenfor ved utløpet av aldersfasen

Til sammen utgjør disse fire gruppene alle dem i et årskull som bodde i en gitt region ved inngangen til aldersfasen, altså på 15-årstrinnet i våre analyser. Summen av internflyttere

og fraflyttede er alle som i løpet av fasen hadde flyttet fra hjemkommunene sine. I de fire storbyene, som kun består av en kommune, blir internflyttingene lik null. Flytting mellom bydeler regnes altså ikke som internflytting i de kommunebaserte analysene. Internflytting er altså flytting mellom kommuner innenfor omlandet, eller mellom byen og omlandet når vi ser på storbyregionen som en helhet.

I tillegg har vi begreper for flyttehistoriske grupper som er knyttet til personer som ikke bodde i kommunene og regionene som 15-åringer:

Nyinnflyttere: Personer som har flyttet inn til regionen i løpet av aldersfasen

Nykommere: Nyinnflyttere som fortsatt bor i regionen ved utgangen av aldersfasen

Videreflyttere: Nyinnflyttere som senere har flyttet ut av regionen igjen, og forblitt borte innen aldersfasens utløp

Nyinnflytterne vil utover i livsløpet altså fordele seg på nykommere og videreflyttere.

I storbyregionene er fordelingen ved 35-årstrinnet omtrent 50/50. Et annet ord for nykommere er *blivere*, til forskjell altså fra videreflytterne.

Et tredje sett med begreper i analyseapparatet er *flyttebalanse*, som måler nettoendringen av flytting gjennom en aldersfase. Begrepene *flyttegevinst* og *flyttelekkasje* angir om en balansen er negativ eller positiv. Synonymt med flyttelekkasje som også brukes *flyttetap*. Det er viktig å ha klart for seg at disse balansebegrepene knyttes til flytteendringer over livsløpet, og at det dermed er noe annet enn det vanligere begrepet *nettoflytting*, som relateres til forskjellen mellom *inn- og utflytting* ett enkelt år.

Begrepene vi bruker i livsløpsanalyse er mer prosessrelaterte, ved at de følger enkeltpersonenes gang gjennom livet, og kobler flyttingene deres opp mot hva de har gjort før. Her følger vi disse prosessene altså fra man er barn til man er blitt godt voksen. Flyttebalansen angir dermed den kumulerte effekten på kullstørrelsen av flytting over lang tid.

I dette kapitlet måler flyttebalansen kun endringene over livsløpet av innenlandsk flytting. Da vi i kapittel 4 presenterte tall for befolkningsendringer over livsløpet for alle årskull i en hel generasjon, var inn- og utvandring også inkludert. Siden dødelighet ikke betyr noe i fasene fram til 35-årstrinnet, kan endringstallene i kapittel 4 tolkes som flyttebalanser fra 15-årstrinnet av, med både innenlandsk flytting og inn- og utvandring inkludert.

Begrepene ovenfor definerer altså de flyttehistoriske gruppene, som kan måles gjennom en angitt fase av livsløpet. Til hver av dem kan vi koble separate *flyttestrømmer*, som sier noe om det videre forløpet av flyttehistoriene. Utflyttingen splitter vi i *førstegangsflytting* (av bofaste), *gjenutflytting* (av tilbakeflyttere) og *videreflytting* (av nyinnflyttere). Innflyttingen kan tilsvarende splittes opp på *nyinnflytting* (av folk som aldri har bodd i regionen i løpet av fasen), *tilbakeflytting* (av fraflyttede) og *gjeninnflytting* (av videreflyttere). Disse begrepene brukes ikke eksplisitt i rapporten, men det er mulig å regne seg fram til nivået for førstegangsflytting, tilbakeflytting, nyinnflytting og videreflytting gjennom de to aldersfasene, ut fra tall for de flyttehistoriske gruppene som senere presenteres for hver storbyregion, bykommune og omland samlet.

8.1.3 Tre hovedperspektiver for hver storbyregion, og beskrivelse av tabell

For hver storbyregion tar vi i dette kapittelet tre vinklinger på materialet. I først underavsnitt for hver by illustreres og kommenteres størrelsene på de ulike flyttehistoriske gruppene. Dokumentasjoner er gitt i tabell 8.1-8.4, som her beskrives en gang for alle. Hver tabell dekker hele analyseplanen både for byregionen som helhet, bykommunen og for omlandet samlet. Øverste del av hver tabell dekker forløpet for treårskullet født 1960-62, med status tatt på 29- og 35-årstrinnet. Nedre del dekker forløpet for kullene født 1966-68, kun fulgt fram til og med 29-årstrinnet. De siste var 29 år ved utløpet av 1997.

Alle mål for størrelsene på de flyttehistoriske gruppene er regnet i forhold til 100 gutter og jenter i de henholdsvis regionene, byene og omlandet samlet på 15-årstrinnet. Også flyttebalansen (angitt ved +/-), er målt i forhold til kullstørrelse. Dermed vil flyttebalansen alltid være forskjellen mellom nykommerne og de fraflyttede i tabellene. Bofaste, tilbakeflyttere og internflyttere utgjør på den annen side lokalkjernen i befolkningen.

Med basis i denne tabellen kommenteres hovedtrekk over den langsiktige flytteutviklingen for regionen som helhet, byen og omlandet - basert på gjennomløpet av de to fasene for det første treårskullet. Det spesifikke ved forskjellene mellom byen og omlandet gjennom fasene påvises. Deretter trekkes hovedtrekkene ved tilsvarende forløp for de etterfølgende årskullene fram til 29-årstrinnet. Disse sammenholdes med forløpet for forgjengerkullene, og vi finner svært analoge utviklingstrekk i hver storbyregion. Kort sagt består det i at nyinnflytting til regionene gjennom ungdomsfasen i langt større grad har gått til byene enn til omlandet for det siste treårskullet (som er født seks år senere). Spørsmålet vi ser nærmere på er: Hvordan virker dette når vi samtidig vet og får bekreftet at flyttestrømmene i familiefasene i stor grad går fra byene og ut til omland? For å besvare dette må vi tolke hva forskjellene gjennom ungdomsfasen kan innebære av potensielle endringer videre, og hva det vil kunne føre til av flytteendring gjennom etableringsfasen 29-35 år. Den foregår i den perioden vi er inne i nå, og dagens utvikling må tolkes i lys av denne kunnskapen. For å antyde det allerede: Det er naturlig med økt flyttevekst i omlandet i årene rundt 2000.

Materialet inneholder opplysninger om utdanning og fagfelt, og vi har i neste underavsnitt sett litt på hvordan flyttingene over livsløpet påvirkes av dette. Her får vi stort sett bare fått bekreftet kjent stoff. Byene får alltid flere med høy utdanning gjennom flytting, men det er ulike typer forskjeller mellom byer og omland i de ulike regioner, og det er forskjeller mellom byene med hensyn til atferdsulikhet for kvinner og menn. Størst interesse er det kanskje for å se på effektene av at stadig flere i de nye årskullene har tatt høyere utdanning, og om rekrutteringen til ulike fagfelt har endret seg for de nye årskullene. For eksempel er det en myte at det på landsbasis færre søker mot helse- og undervisningsfag. Vi finner imidlertid lite endring i byregionene som kan forklares ved den sterke vridningen i flytteprosessene over livsløpet. Dette tyder på at utviklingen i ungdomsflyttingene til byer og omland ikke i særlig grad er forårsaket av endrete behov eller endret etterspørsel etter ulike faggrupper og personell, verken i regionene, byene eller omlandet. Spesielt gjelder det Oslo- og Bergensregionen. Noen nyanser blir kommentert, de fleste gjelder yrkesfagene rettet inn mot offentlig sektor.

Det tredje forholdet vi ser på (siste underavsnitt) er det spesielle ved flyttestutvekslingen mellom byen og omlandet for seg. Her isolerer vi altså disse to strømmene i hver fase, og ser først på hvor mye denne utvekslingen har betydd for de flyttegevinster og flyttelekkasjer i byer og omland for det første treårskullet. Her er det interessante forskjeller

mellom byene. Oslo-regionen får i langt større grad enn de andre en påvirkning gjennom gjennomtrekk og videreflytting av folk som har kommet andre steder fra. Deretter gjentar vi eksersisen for de etterfølgende kullene gjennom ungdomsfasen alene, og gjør en betraktning om hva som kan ligge i dette. Spesielt antydes det noe om hvordan kommende endringer i flytteutvekslingen kan tenkes å bli påvirket av endringer i disse strømmene.

I en av byene kommenteres også et par forskjeller mellom utdannings- og yrkesfelt i de interne strømmene spesielt.

8.2 Oslo

8.2.1 Flyttehistoriske hovedtrekk

Tabell 8.1. gir hovedtrekk over flyttehistoriene for de tre årskullene født 1960-62 og for kullene født 1966-68. De første er fulgt fra de var 15 til 35 år, med status også da de var 29. På den måten kan de sammenlignes med de siste kullene, som kun kan følges til de var 29 år. Siste registrerte flytteår er 1997.

Oslo-regionen betjener på mange måter en stor del av landets befolkning. Når vi følger alle personer i landet gjennom aldersfasen 15-35 år, viser det seg at 34 prosent av mennene og 39 prosent av kvinnene har vært registrert bosatt i Oslo-regionen i løpet av fasen (gjelder årskullene født 1960-62). Av befolkningen vokst opp på Østlandet gjelder det samme for omtrent 60 prosent (litt under for menn, litt over for kvinner). Nær halvparten av alle som flytter inn til Oslo-regionen (litt flere kvinner, litt færre menn), flytter imidlertid ut igjen innen fylte 35 år. Oslo-regionen er altså i stor grad en transit-region, som blir brukt av unge mennesker mens de er utdannings- og etableringsfasene.

Den permanente innflyttingen til Oslo-regionen er imidlertid også stor. Omtrent hver niende mann og hver åttende kvinne som hadde vokst opp utenfor de fire storbyregionene (født 1960-62), var bosatt i Oslo-regionen som 35-åringer. Fra Trondheims-regionen kom omtrent hver tiende, og fra Bergens- og Stavanger-regionen var det kun hver tjuende. Det tenderer altså til å være en myte at det er spesielt mye flytting mellom storbyregionene. Det er imidlertid mer videreflytting mellom storbyregionene, og den er høy blant folk med høyere utdanning.

Blant folk vokst opp på Østlandet utenfor Oslo-regionen, bosetter mellom 15 og 20 prosent seg i Oslo-regionen. Fra de mindre tettstedene og periferikommunene kommer det flest i forhold til folketallet (20 prosent, mot 15 prosent fra de mellomstore by-områdene). Fra områdene utenfor Østlandet utenom de andre storbyregionene kommer det på varig basis 11 prosent av befolkningen til Oslo-regionen. Her er det mindre forskjeller på by- og landregioner. Fra alle typer regioner kommer det et par prosentpoeng flere kvinner enn menn (altså hhv. 10 og 12 prosent fra regionene utenfor Østlandet).

Tabell 8.1 *Flyttehistoriske hovedtrekk i Oslo-regionen*

Bofaste, tilbakeflyttere, internflyttere og fraflyttede pr. 100 i ungdomskullene på 15-årstrinnet. Nykommere og videreflyttere, samt tap/gevinst over livsløpet, målt pr. 100 i ungdomskullene. Årskull født 1960-62 fulgt fra de var 15 år, med status da de var blitt 29 og 35. Årskull født 1966-68 fulgt fra de var 15 til 29 år.

Født 1960- 1962	MENN						KVINNER					
	Storbyregion en		Byen		Omlandet		Storbyregion en		Byen		Omlandet	
	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35
BOF	47	38	59	48	39	30	36	29	52	43	24	20
TBF	15	19	15	18	15	20	17	20	15	17	18	22
INT	26	30	-	-	16	20	32	34	-	-	20	23
FRA	12	13	26	34	30	30	15	17	33	40	38	35
NYK	43	44	92	82	36	49	54	52	110	90	49	59
VID	25	36	69	110	34	47	44	55	124	164	53	64
+/-	+31	+31	+66	+48	+6	+19	+39	+35	+77	+50	+11	+24

Født 1966- 1968	MENN						KVINNER					
	Storbyregion en		Byen		Omlandet		Storbyregion en		Byen		Omlandet	
	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35
BOF	47		63		36		36		56		24	
TBF	15		16		15		18		17		18	
INT	28		-		17		32		-		21	
FRA	10		21		32		14		27		37	
NYK	45		118		30		57		135		41	
VID	21		69		29		36		117		40	
+/-	+35		+97		-2		+43		+108		+4	

BOF: Bofaste i oppvekstkommunen, TBF: Tilbakeflyttere til oppvekstkommunen,

INT: internflyttere innenfor regionen, FRA: Fraflyttede fra regionen (INT+FRA): Fraflyttede fra oppvekstkommunen, NYK: Nykommere i regionen (INT+NYK):Nykommere i kommunene,

VID: Videreflyttere inn og ut av regionen, (NYK+VID): Nyinnflyttere til regionen, som senere fordeler seg på nykommere (blivere) og videreflyttere, +/-: Flyttegevinster og flyttelekkasjer i regionen = (NYK-FRA).

* (BOF+TBF+INT+FRA)=100, dvs. befolkningen i regionen på 15-årstrinnet

* (BOF+TBF+INT+NYK) er befolkningen i regionen ved utgangen av aldersfasene

Omtrent 85 prosent av dem som vokser opp i Oslo-regionen er fortsatt bosatt i regionen ved fylte 35 år (87 prosent for kvinner og 83 prosent for menn). Den litt høyere fraflyttingen blant kvinner er lavere enn normalt. På landsbasis er flytteforskjellene mellom kjønn litt over det dobbelte av dette. Kvinner flytter mer enn menn. Dels "byter kvinnene i større grad plass" – det vil si at innflyttere og utflyttere i større grad enn for menn kompenserer hverandre, og til dels blir bosettingsmønsteret for kvinner sterkere sentralisert enn for menn. Tabell 8.1 (øvre del) viser for eksempel at gjennom livs-

fasen 15-35 år har Oslo-regionen vokst med 31 prosent for menn og 35 prosent for kvinner. Nyinnflyttingen var henholdsvis 44 og 52 prosent, altså større kjønnsforskjell. Forskjellene var imidlertid enda større på 29-årstrinnet (se både øvre og nedre del). Dette har å gjøre med at kvinner og menn ikke flytter i takt over livsløpet. En større del av kvinnene som i det lange løp kommer innom Oslo-regionen er til stede på 29-årstrinnet, sammenlignet med menn. Viktigste grunn til en slik utakt er at kvinner i gjennomsnitt er 2-3 år yngre enn de mennene de etablerer seg sammen med. På 35-årstrinnet framtrer de varige forskjellene, det vil si slik de i hovedsak blir stående videre framover i livsløpet.

Fraflyttingsnivået på omkring 15 prosent er på det nærmeste realisert innen årskullene har nådd 30 år. Det betyr naturligvis ikke at folk ikke lenger flytter etter at de er blitt 30 år. Fra omtrent dette trinnet balanseres imidlertid det meste av den fortsatte førstegangs-flytting av tilbakeflytting til regionen. Dette er ikke spesielt for Oslo-regionen, men er en del av den normale dynamikken i sammenhengen mellom bosetting og flytting for den delen av befolkningen som har vokst opp i regionen.

Oslo har naturlig nok en langt høyere bofasthet enn omlandskommunene, men regner vi internflytting mellom kommuner som en form for bofasthet i omlandsregionene, kommer Oslo og omlandsregionene i gjennomsnitt omtrent likt ut gjennom aldersfasen 15-35 år. Tidligere i livsløpet er imidlertid bofastheten høyere i Oslo. Omtrent halvparten av dem som kommer tilbake til regionen i løpet av seksårsfasen fra 29 til 35 år, kommer tilbake til kommunen de vokste opp i. De øvrige regner vi som internflyttere. På 35-årstrinnet er det overraskende nok litt flere tilbakeflyttere i omlandskommunene i gjennomsnitt enn det er i Oslo. Over livsløpet skjer det omtrent like mye internflytting innenfor hver av omlandsregionene i gjennomsnitt som det er tilbakeflytting til hjemkommunene. Dette kan ikke tolkes annerledes enn at "røttene" må ha stor betydning for omlandskommunene, tatt i betraktning av at en den ene parten i et stort antall av de parene som etablerer seg sammen, ikke har vokst opp i samme kommune. For hver tilbakeflytter følger det derfor gjerne med en nyinnflytter eller internflytter. Antakelig betyr sosialt og kulturelt nettverk gjennom slekt, venner og kjennskap til lokalmiljøet, mye for familielokalisering i hjemkommunene. I tillegg vil antakelig også eiendomstilhørighet kunne bety en del. Som over alt i landet er det flere menn enn kvinner som hjemmelokaliseres. Forskjellen er imidlertid mindre enn på landsnivå, og lik i Oslo og i omlandskommunene i gjennomsnitt. Forskjellen på 6 prosentpoeng mellom menn og kvinner (se summen av de bofaste og tilbakeflytterne), er omtrent halvparten av tilsvarende forskjell på landsnivå. Utslaget av ulikhet ved kjønnsrollemønstrene har altså nedslag med halv styrke i Oslo-regionen, sett i forhold til på landsbasis. Dette gjelder altså for årskullene født på begynnelsen av 1960-tallet. Betragtninger annetsteds i denne rapporten angir den livsfasen disse kullene er i som topprepresentasjonen av modernitet og modenhet i kombinasjon. Tilsvarende tall for de etterfølgende årskullene avspeiler i større grad at de er kommet kortere i livsløpstilpasningene.

Fraflyttingen fra de fem omlandsregionene samlet har i løpet av 20-årsfasen fra man er 15 til 35 år endt opp med å bli mindre enn for Oslo (henholdsvis 34 og 40 prosent av menn og kvinner i Oslo-befolkningen, mot henholdsvis 30 og 35 prosent for omlandet). På 29-årstrinnet var det motsatt, fraflyttingen var da størst fra omlandet. Dette illustrerer igjen det typiske samspillet og vekslingen mellom byen og omlandene, som vi skal se nærmere på senere. Når vi ser på de siste årskullene født 1966-68 (nedre tabell), framkommer det en langt sterkere nedgang i fraflyttingen fra Oslo enn fra omlandet på 29-årstrinnet, sammenlignet med kullene født seks år før. Dette representerer på den ene side et økt potensiale og et bedre utgangspunkt for Oslo med hensyn til å få lokalisert flere fra disse kullene i løpet av fasen fram mot 35-årstrinnet (skjer fra og med 1998). På den annen side representerer det også et økt potensiale for mer utflytting fra byen til omlandet etter fylte

29 år. Nå vet vi at det er en endring på gang i denne retning. En del kan altså forklares med økning i flyttepotensialet, grunnet lavere fraflytting i tidlig fase. Forsinkelser i førstegangsutflyttingene, som følge av økt utdanning og andre forhold spiller altså inn. Likevel betyr det nok lite sammenlignet med tilsvarende betraktninger basert på endringene i nyinnflyttingene til Oslo.

Gjennom nyinnflytting fram til 29-årstrinnet hadde det bygget seg opp et mye større flyttepotensial for de siste enn for de første kullene. Nyinnflyttingen for regionen som helhet hadde både for kvinner og menn nådd sin topp på 29-årstrinnet (se øvre tabell), men vridningene fra by til omland gjennom videreflytting fram mot 35-årstrinnet ser vi er betydelig. I løpet av seksårsfasen 29-35 år (den fasen hvor familieetableringene i hovedsak avsluttes, og hvor stadig flere gjennom forsinkelser i prosessene også gjennomføres) får omlandsregionene en økning i nykommernivået som svarer til omtrent halvparten av all videreflyttingen ut fra Oslo.

Nyinnflyttingen til Oslo-regionen for kullene født 1966-68 var fram til 29-årstrinnet både for kvinner og menn 4 prosent større enn for årskullene født 1960-62 (35 og 31 prosent for menn, og 43 og 39 prosent for kvinner). En langt større forskjell ligger imidlertid i endringen i fordelingen mellom byen og omlandet. For menn økte tallet på nykommere til Oslo fra 92 til 118, og for kvinner 110 til 135. I løpet av fasen fra 15 til 29 år, kommer det altså flere nykommere til Oslo som blir boende, enn det vokst opp barn. Senere reduserer videreflyttingene dette nivået noe. For årskullene født 1966-68 er imidlertid ikke bare nykommergruppen større enn ungdomskullene, også flyttegevinsten fram til 29-årstrinnet er av denne størrelsesorden (97 og 108 prosent vekst for menn og kvinner henholdsvis).

Et hovedspørsmål er hvordan dette kan tenkes å virke på flyttingene over livsløpet videre, og ikke minst på nettoresultatet. Som vi har vært inne på før, kan en del av forklaringen på at omlandet i økende grad har profittert på byens bekostning på slutten av 1990-tallet være knyttet til dynamikken som følger av at Oslo stadig rekrutterer flere unge.

Kanskje skyldes noe av dette en framskyndet tilflytting til Oslo-regionen, grunnet høykonjunktur mot slutten av fasen for disse kullene. I så fall må vi kanskje vente en sterkere videreflytting ut av Oslo-regionen i forhold til kullene foran. Som vi ser var det 11 prosent flere som flyttet videre fra 29- til 35-årstrinnet for begge kjønn, født 1960-62: For menn økte videreflyttingsnivået fra 25 til 36 prosent og for kvinner fra 44 til 55 prosent – i forhold til størrelsen på ungdomskullene. Hvis disse tallene øker, vil bidra dette til en økende utflytting av Oslo-regionen på ettårsbasis. Det langsiktige resultatet blir likevel bedre så lenge noe av det også representerer en økt permanent innflytting. Trendjusteringen i kapittel 7 viser at dette antakelig er tilfelle. Uansett vil den sterkere midlertidige nyinnflyttingen til Oslo påvirke den kommende flytteomfordelingen i regionen som helhet, og antakelig komme hele regionen til gode.

For å oppsummere noen av størrelsene vi har med å gjøre: I Oslo er veksten for menn økt fra 66 til 97 prosent gjennom fasen 15-29 år, altså blitt hele 31 prosent høyere for årskullet født 1966-68. Av dette skyldes 26 prosent mer nyinnflytting (som nevnt en økning fra 92 til 118 prosent) og 5 prosent lavere fraflytting. Også for kvinner har veksten blitt 31 prosent høyere, med en økning fra 77 til 108 prosent. Her skyldes 25 prosent mer nyinnflytting (økning fra 110 til 135 prosent), og 6 prosent skyldes lavere fraflytting. Endringene for unge kvinner og menn følger helt det samme mønsteret. Dette reflekterer entydig at gutter og jenter nå har endret livsløpene sine på synkron måte, og at det er større grunn til å fokusere på atferden og etableringen av unge mennesker generelt enn det er til å utpeke ett av kjønnene som politisk mer satsingsverdig enn det annet. Dette gjelder både bypolitikk og distriktpolitikk.

Omlandet har omvendt fått mindre nyinnflytting fram til 29-årstrinnet i de siste kullene (reduksjon fra 36 til 30 prosent for menn og fra 49 til 41 prosent for kvinner). Menn ligger senere i fasing i forhold til kvinner, dette er kanskje en av grunnene til at omlandet faktisk har fått en liten tilbakegang for menn (-2 prosent for menn, +4 prosent for kvinner). Det kan også være at denne forskjellen blir stående. For kullene født 1960-62 ser vi at omlandet har beholdt den større veksten de hadde på 29-årstrinnet også fram mot 35-årstrinnet (flyttegevinster på henholdsvis 6 og 11 prosent gjennom fasen fra 15 til 29 år, har gjennom fasen 29-35 år blitt forøkt videre opp til gevinster på 19 og 24 prosent for henholdsvis menn og kvinner). Hvis omlandet skal få en like høy vekst også for de etterfølgende kullene som de foregående. Må det skje en ytterligere vridning i familieflyttingene for de siste i perioden fra og med 1998, altså slik vi allerede har registrert på tverrsnittsbasis. Slike forsinkelser skjer da antakelig også over større deler av aldersskalaen blant personer som er i familiefasene. Dette har vi tidligere også antydnet som en delbakgrunn for trendjusteringene av familieveksten i byen og i omlandet i utsiktsanalysen i kapittel 7, med nedjustering i byen og oppjustering i omlandet. Men hvis det er en mer strukturell endring på gang, med en på mer varig basis større favorisering av byen enn av omlandet mot slutten av etableringene, da vil både byen og omlandet komme ut med økte gevinster i årene som kommer.

8.2.2 Variasjon og betydning av utdanningsnivå og yrkesfaglig retning

Både for kvinner og menn kumuleres det flere med høy utdanning gjennom flytteprosessene. På 35-årstrinnet er omtrent alle faggrupper med høy utdanning overrepresentert i Oslo-regionen, sterkest innenfor fagfeltene økonomi, administrasjon og samfunnsfag. Det siste gjelder begge kjønn, men enda sterkere for menn enn for kvinner for regionen som helhet. I Oslo er imidlertid overrepresentasjonen av folk med høy utdanning på disse fagfeltene like høy for begge kjønn (omtrent 2,2 ganger innslaget for de samme årskullene på landsnivå). De eneste gruppene utenom de med høy utdanning som er overrepresentert i Oslo-regionen, er menn med videregående skole innenfor helse- og undervisningsfag (det gjelder bare i Oslo) og innenfor økonomi og administrasjon (både i byen og i omlandet). Kvinner med utdanning innen primærnæringsfagene er i motsetning til for menn overrepresentert i omlandsregionene til Oslo. Det gjelder både for de som har vokst opp der og for nyinnflytterne, men mest for de siste.

Vi skal til slutt kommentere i hvilken grad den langt sterkere veksten i Oslo gjennom fasen fram til 29-årstrinnet for kullene født 1966-68 kan tilskrives visse typer av utdanning etter nivå- og fagretning. Det noen klare tendenser, men de kan i høyeste grad mistolkes. Vi tar derfor en litt grundig gjennomgang av dette. For menn har som nevnt flyttegevinsten i gjennomsnitt for alle grupper steget fra 66 til 97 prosent. De største bidragene til vekstøkningen skriver seg fra personer med høy utdanning innenfor alle fagretninger (unntatt primærnæringsfagene). Hele merveksten blant høyutdannede skyldes imidlertid utelukkende at det har vært en tilsvarende utdanningsvekst på landsnivå. Nyinnflytterne er dermed bedre utdannet enn før, men ikke i større grad enn menn i landet som ikke har flyttet til Oslo. Innslaget i befolkningen på 29-årstrinnet er dermed omtrent det samme som for kullene født 1960-62, faktisk litt svakere (jfr. kommentaren om utdanningsutjevning for kvinner i neste avsnitt). Det er kun en yrkesgruppe av menn som klart bidrar både til langt sterkere vekst enn gjennomsnittet og til at innslaget i befolkningen i Oslo på 29-årstrinnet øker sterkt, nemlig menn som har tatt yrkesutdanning innen offentlige retninger på videregående nivå (helse og undervisning). Også dette er en gruppe (som i motsetning til det man ofte får inntrykk av) har økt en god del på landsbasis (med 15-20 prosent fra de første til de siste kullene). Oslo har altså fått en

langt større del av denne økningen gjennom nyinnflytting enn regioner flest. Etter tilflyttingene til Oslo å dømme, blant menn med slik yrkesbakgrunn født 1960-62, kommer det spesielt mange til Oslo fra omlandet og fra mindre tettsteder og periferikommuner på Østlandet. Disse har i stor grad blitt værende i Oslo tidligere, de hører altså ikke med til den store gruppen av videreflyttere verken til omlandet eller som drar ut av regionen. Hvis etterfølgere med samme fagbakgrunn arver et slikt blivermønster, representerer denne veksten (mer enn en fordobling gjennom fasen 15-29 år, men gruppen er ikke veldig stor) et potensielt positivt bidrag for Oslo.

Nå er det imidlertid omvendt for kvinner med samme fagbakgrunn, og disse er det som kjent langt flere av. Ikke bare reduseres innslaget av denne gruppen i Oslo gjennom flytting for de etterfølgende kullene født 1966-68, til og med den absolutte veksten går ned. Dette er den eneste gruppen med lavere vekst etter utdanningsnivå og fagbakgrunn i Oslo for de etterfølgende kullene. Som for menn er det ellers bare kvinner med høy utdanning som peker seg ut med spesielt sterk vekst (utover de 31 prosent i mervekst som Oslo har fått totalt). Men det er som for menn: Ikke for noen gruppe øker innslaget av de høyutdannede i Oslo av denne grunn. Utdanningsekspløsjonen er altså sterkere blant kvinnene som ikke flytter til Oslo enn for de mange som kommer. For de etterfølgende kullene er innslaget av de lav- og mellomutdannede større enn for forgjengerne, altså til tross for at veksten innen disse gruppene absolutt sett er lavere. Utdanningsfordelingen blant 29-årige kvinner i Oslo er med dette altså blitt jevnere de siste seks årene, til tross for større tilflytting og til tross for at det er flere som har fått høy utdanning. Utjevningssprosessen er sterkere for menn enn for kvinner. For menn har det kun skjedd små endringer i de eksisterende skjevhetene, med unntak av det økte innslaget i den offentlige yrkesgruppen på mellomnivået. Denne er som sagt ikke så stor, og det betyr ikke så mye for bosettingen totalt. I et eventuelt statistikknotat vil data av denne type bli lagt inn, slik at lignende studier kan gjøres på egenhånd

8.2.3 Spesielt om flytteutvekslingen mellom byen og omlandet

Av de temaer som ofte berøres når lokaliseringen i Oslo-regionen debatteres, er påvirkningen av flyttingene fram og tilbake over bygrensen som gjøres av regionens egen befolkning. Ofte framstilles denne som svært avgjørende i et konkurranseforhold, om det er byen eller omlandet som skal få utviklingen. Livsløpsanalyser av den type vi har gjort her viser at dette spørsmålet på mange måter er sterkt overfokuset, men at spørsmålet likevel har noen interessante sider. Disse er imidlertid bare i liten grad knyttet til dimensjonering og størrelsesforhold. Spørsmålet om hvordan veksten i regionen i det lange løp fordeles på byen og omlandet har imidlertid noen nesten litt paradoksale trekk ved seg, som vi etter hvert skal drøfte.

Tradisjonelt har Oslo i det lange løp avgitt en større del av sin befolkning til omlandet enn omvendt. Nettoresultatet er imidlertid svært lite, sammenlignet med den veksten som både byen og omlandet får. For å illustrere med tall for årskullene født 1960-62: Tabell 8.1 viser at gevinsten for Oslo som følge av innenlandsk flytting gjennom aldersfasen 15-35 år var 48 prosent for menn og 50 prosent for kvinner. Uten nettotapet mot omlandet ville denne gevinsten vært 1 prosent høyere for menn og 3 prosent høyere for kvinner. I antall personer er det snakk om en nettoutveksling på mindre enn 100 menn og omtrent 200 kvinner. Siden ungdomsgruppen i omlandsregionene var nær halvannen gang større enn i Oslo, betyr nettogevinsten som omlandet har fått gjennom 20-årsfasen i forhold til Oslo enda mindre prosentvis. Av flyttegevinsten på 19 prosent for menn og 24 prosent for kvinner kan altså kun 1-2 prosent tilskrives utvekslingen med byen.

Riktignok har det disse nettokomponentene vært høyere før (dvs. for tidligere årskull), men poenget er at byen og omlandet i økende grad har utvekslet sin egen befolkning i et balanserende samspill, hvor omlandet stadig har fått en liten gevinst. For dagens unge voksne (etterfølgende årskull) kan dette samspillet muligens ha nådd et kritisk punkt. Vi skal se litt nærmere på hvordan kullene født 1966-68 ligger an. Disse er ennå langt fra ferdig med etableringsfasen, men i forhold til kullene født seks år før er situasjonen for dem annerledes.

Da kullene født 1960-62 var 29 år, hadde Oslo en nettogevinst i forhold til omlandet på omtrent 500 personer av begge kjønn (540 menn og 474 kvinner). Av veksten for Oslo, som på dette tidligere trinnet i livsløpet var høyere (66 og 77 prosent henholdsvis), betydde denne midlertidige gevinsten 7-8 prosent av veksten. Hovedpoenget er imidlertid at balansen på trinnene i 20-årene gikk til fordel for Oslo, naturligvis i tråd med at ungdommene hadde vært gjennom søke- og opplæringsfasen, og at mange ungdommer i omlandet hadde brukt Oslo for dette formål. Utbalanseringen skjer altså som vi flere ganger har vært inne på gjennom etableringsfasen fram mot 35-årstrinnet.

Ser vi på kullene født 1966-68, besto imidlertid nettogevinsten i Oslo i forhold til omlandet av nærmere tre ganger så mange på 29-årstrinnet (1450 menn og 1300 kvinner). Dette bidrar til omtrent 20 av den veksten Oslo hadde fått (på 97 og 108 prosent) av innenlandsk flytting i løpet av fasen. For disse kullene er altså ikke bidraget lenger helt ubetydelig, selv om det fortsatt er lite mot veksten som går på bekostning av landet ellers. Av den økte gevinsten på 31 prosent for Oslo på 29-årstrinnet (gjelder begge kjønn) fra de første til de etterfølgende kullene, bidrar omlandet med ikke så langt unna halvparten (12-13 av de 31 prosentene). I forhold til folketallet bidrar omlandet mer enn regioner i landet for øvrig til økt flyttegevinst i Oslo på dette stadiet i livsløpet (i tillegg til at stadig også flere vokser opp i omlandet, men det er annen sak).

Spørsmålet blir nå: Hvordan virker dette for flyttingene framover? Skal Oslo få beholde en viss andel av denne store gevinsten i forholdet til omlandet. For kullene født 1960-62 virket etableringsfasen til å balansere ut et Oslo-overskudd på nærmere 500. Vil dette gjenta seg for etterfølgerne, slik at Oslo står igjen med en flyttegevinst i forhold til omlandet på nærmere 1000 personer? Eller vil hele gevinsten forflyttes tilbake til omlandet, slik at samspillet fungerer som før? I det siste tilfellet viser det hele seg i så fall som før å være midlertidig. Antakelig blir resultatet liggende et sted i mellom.

Uansett blir det slik at hvis nettostrømmen fra byen til omlandet av den gruppen som vokste opp i omlandet overstiger nivået for forgjengerne (altså omtrent 500 av begge kjønn), da vil vi registrere en økende strøm på årsbasis, akkurat slik vi har gjort i 1998 og 1999. Da justeres vekstkraften i den retning vi har sett (som faktisk slo ut sterkest i fasen 35-40 år, jfr. kapittel 7), og vi kan konkludere med at denne økte strømmen er en del av den normale utviklingen. Den økte flyttebølgen fra omlandet representerer som før flest midlertidige opphold. Hvis vi ikke hadde fått en slik økt strøm til fordel for omlandet nå, måtte vi motsatt ha konkludert med at en strukturell endring er på gang: Folk fra omlandet velger i større grad byen og/eller folk fra byen velger i mindre grad omlandet.

Det har vært mye snakk om at boligmarkedet i Oslo fører til at folk i større grad flytter mot omlandet. Dette kan være utløsende for det potensialet vi her har illustrert. Men om boligmarkedet ikke hadde utløst dette potensialet, måtte vi som forklart ha konkludert med at endring er på gang. Nå vil boligmarkedsforklaringen, hvis den er riktig, kun bidra med å holde de prosessene ved like, som vi i alle år har hatt.

Til slutt: Den balanserende utvekslingen mellom byen og omlandet i livsløpsperspektivet fra 15 til 35 år (kullene født 1960-62), innebærer en viss vridning av kompetanse etter

utdanningsnivå og fagretning. Denne vridningen faller helt i tråd med de endringer som gjør seg gjeldende for flytteomfordelingen for Oslo på landsnivå, som vi til dels har beskrevet i avsnitt 8.2. Strømmen fra omlandet mot Oslo gir byen en jevn tilvekst av alle høyutdannede grupper (unntatt innen primærnæringsfagene), pluss for yrkesgruppen av menn innenfor de offentlige fagretningene. På disse feltene avgir omlandet personell, på alle andre felt er det omlandet som vinner. Spesielt vinner omlandet mange menn på lavt og midlere yrkesnivå innen industri, håndverk og teknikk. Gevinsten i denne gruppen er omtrent fire ganger så stor som hele gevinsten i forhold til Oslo totalt (mer enn 300 personer). For kvinner kommer hovedgevinsten (nesten 400 personer) fra Oslo på lavt og midlere yrkesnivå innenfor allmennfag, økonomi og administrasjon.

Disse vridninger indikerer at utviklingen er helt tradisjonell. En hovedkonklusjon er også at utvekslingen mellom Oslo og omlandet gjennom de tidlige livsfasene kvalitativt ikke er forskjellig fra tilsvarende utveksling med landet for øvrig. Oslo-regionen har altså ikke et internt "elitisk" preg.

8.3 Bergen

8.3.1 Flyttehistoriske hovedtrekk

Tabell 8.3. gir hovedtrekk over flyttehistoriene for de tre årskullene født 1960-62 og for kullene født 1966-68. De første er fulgt fra de var 15 til 35 år, med status også da de var 29. På den måten kan de sammenlignes med de siste kullene, som kun kan følges til de var 29 år. Siste registrerte flytteår er 1997.

Omtrent 11 prosent av landets befolkning har vært registrert bosatt i Bergens-regionen, fra de var 15 til de hadde fylt 35 år (årskullene født 1960-62). Tallet er representativt for dagens unge voksne, ved at de årskullene vi her ser på er de siste som har gjennomlevd denne 20-årsfasen av sine livsløp, som altså rommer prosessen fra de var barn til de var gjennom etableringsfasen. Perioden bak er 1975-1997. I forhold til befolkningen som har vokst opp på Vestlandet utgjør antallet som har registrerte boopphold i Bergens-regionen i løpet av denne 20-årsfasen omtrent en tredel.

Nyinnflyttingen til Bergens-regionen utgjør i løpet av den samme 20-årsfasen et antall svarende til over halvparten av dem som vokste opp i storbyregionen - 47 prosent for menn og 59 prosent for kvinner. Tilsvarende tall for Oslo er henholdsvis 80 og 107, altså for kvinner mer enn det vokste opp jenter i Oslo-regionen. I Bergens-regionen er imidlertid videreflyttingen litt større enn i Oslo-regionen, omtrent 55 prosent av de nyankomne hadde flyttet videre innen fylte 35. For Oslo-regionen var det nøyaktig halvparten. I begge tilfelle illustreres et hovedpoeng som gjelder all storbydemografi i Norge: Storbyregionene fungerer i stor grad som bruksregioner for unge mennesker i en viss fase av livet. Tatt i betraktning at rene utdanningsflyttinger ikke er inkludert i disse tallene, skjønner vi at livsinnholdet i disse fasene består av mer enn bare å skaffe seg formell opplæring. Unge mennesker i fasene fra de er barn til de er ferdig etablerte med familie, bolig og arbeid bruker i stor grad Bergens-regionen som arena.

Tabell 8.2 Flyttehistoriske hovedtrekk i Bergens-regionen

Bofaste, tilbakeflyttere, internflyttere og fraflyttede pr. 100 i ungdomskullene på 15-årstrinnet. Nykommere og videreflyttere, samt tap/gevinst over livsløpet, målt pr. 100 i ungdomskullene. Årskull født 1960-62 fulgt fra de var 15 år, med status da de var blitt 29 og 35. Årskull født 1966-68 fulgt fra de var 15 til 29 år.

Født 1960- 1962	MENN						KVINNER					
	Storby- regionen		Byen		Omlandet		Storby- regionen		Byen		Omlandet	
	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35
BOF	61	53	65	58	50	44	47	42	54	48	28	26
TBF	13	18	13	17	14	19	17	21	16	20	21	23
INT	11	13	-	-	5	5	16	17	-	-	8	8
FRA	15	16	22	25	31	32	20	20	30	32	43	43
NYK	22	22	32	31	29	37	27	26	39	37	43	50
VID	17	25	29	41	23	33	26	33	44	55	36	45
+/-	+7	+6	+10	+6	-2	+5	+7	+6	+9	+5	0	+7

Født 1966- 1968	MENN						KVINNER					
	Storby- regionen		Byen		Omlandet		Storby- regionen		Byen		Omlandet	
	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35
BOF	60		66		49		50		60		30	
TBF	14		13		14		16		15		17	
INT	11		-		5		16		-		9	
FRA	15		21		32		18		25		44	
NYK	22		36		22		28		46		31	
VID	17		29		23		27		41		29	
+/-	+7		+15		-10		+10		+21		-13	

BOF: Bofaste i oppvekstkommunen, TBF: Tilbakeflyttere til oppvekstkommunen,

INT: internflyttere innenfor regionen, FRA: Fraflyttede fra regionen (INT+FRA): Fraflyttede fra oppvekstkommunen, NYK: Nykommere i regionen (INT+NYK):Nykommere i kommunene,

VID: Videreflyttere inn og ut av regionen, (NYK+VID): Nyinnflyttere til regionen, som senere fordeler seg på nykommere (blivere) og videreflyttere, +/-: Flyttegevinster og flyttelekkasjer i regionen = (NYK-FRA).

(BOF+TBF+INT+FRA)=100, dvs. befolkningen i regionen på 15-årstrinnet
(BOF+TBF+INT+NYK) er befolkningen i regionen ved utgangen av aldersfasene

En grunn til at videreflyttingene ut av Bergens-regionen er høyere enn i Oslo-regionen, kan være at omlandsregionene til Bergen utgjør en mindre del av hele regionen. I Oslo-området er det en langt større del som bruker omlandet når de etablerer seg. Det er riktignok sterk vekst i Bergens-omlandet også, men ikke så sterk som i Oslo-regionen (i sum – det finnes enkeltkommuner), men hovedpoenget i denne sammenheng er ikke veksten men størrelsen i forholdet til Bergen. Byen utgjør den langt største delen av hele regionen, mens det i Oslo-regionen er omlandet som rommer flest folk. Dette momentet

har vi vært inne på i andre kapitler også. Det er spesielt viktig å ha det med seg hvis dynamikken ved flyttestruktureringen mellom byen og omlandet i de to regionene skal sammenlignes.

Over 80 prosent av dem som vokser opp i Bergens-regionen er fortsatt bosatt der som 35-åringer (80 prosent av kvinnene og 84 prosent av mennene). Den litt høyere fraflyttingen for kvinner som i Oslo-regionen og forskjellen er mindre enn for kommuner og regioner i landet flest. Det er imidlertid også høyere tall for kvinner enn for menn som flytter inn, som allerede nevnt. Holder vi videreflytterne utenfor kommer det 22 menn og 26 kvinner pr. 100 i ungdomskullene inn som nykommere til regionen i løpet av fasen 15-35 år. Dette gir regionen som helhet en vekst på 6 prosent for begge kjønn i generasjonsperspektivet fra barn til voksen. Hvis fruktbarhetsmønsteret for dem som etablerer seg holdes uendret, betyr det at neste generasjon løpende blir 6 prosent større i Bergens-regionen som helhet.

Kvinner begynner gjerne å flytte tidligere enn menn, og de har som regel unnagjort etableringsflyttingene sine noe tidligere i livsløpet enn mennene. Hovedgrunnen er som kjent at de er 2-3 år yngre enn de mennene de danner familie sammen med. Dette fører til at når vi tar status på flyttestruktureringen for disse årskullene på 29-årstrinnet, er kvinnene på et vis kommet lenger i prosessen. Dette avspeiles ved at bofastheten reduseres mindre for kvinner enn for menn fra 29- til 35-årstrinnet, og ved at fraflyttingen for menn fortsatt øker noe, mens den for kvinner har stoppet helt opp for regionen som helhet og for omlandet. All førstegangsutflytting kompenseres for disse av økning i tilbakeflyttergruppen og i gruppen som finner seg en annen kommune innenfor regionen å bo i enn oppvekstkommunen (internflytterne). Tilbakeflyttergruppen øker mest, og enda mer enn i Oslo-regionen. Dragingen til hjemkommunene står altså enda sterkere i Bergens-regionen enn i Oslo-regionen. Tilbakeflyttingen gjennom etableringsfasen 29-35 år er svært høy, tatt i betraktning at mange tilbakeflyttere har med seg en partner som ikke har vokst opp i samme kommune. For alle slike par vil nykommerne bestå av en tilbakeflytter og en nykommer eller internflytter. Størrelsesforholdene i tabellen antyder at mange tilbakeflyttere i familiefasene må ha funnet seg en partner som har vokst opp utenfor regionen. Det er større kvinneinnslag i internflyttergruppen enn blant tilbakeflytterne, det gjelder både i regionen som helhet og i omlandet, men kjønnsforskjellen er aller størst for nykommergruppen i omlandsregionene. Dette styrker tolkningen gitt over.

Bergen har større bofasthet enn omlandskommunene, som naturlig er. Regner vi internflytting mellom omlandskommunene som en form for bofasthet, ligger bofastheten i Bergen fortsatt høyt over. Slik er det ikke i Oslo. Dette kan tolkes som større bypatriotisme i Bergen, men sikkert også i kombinasjon med at omlandet er mindre. Det er naturlig at det utvikles høy patriotisme i en by med et lite omland. Det har med avstander og kommunikasjoner fra gammelt av å gjøre, og festner seg i form av det vi ofte kan kalle et kulturelt trekk. Samtidig utvikles det kulturelle skillelinjer over grensene. Antakelig er slike skillelinjer i ferd med å bli mindre i de fleste byområder i Norge. I den grad vi finner forskjeller som for eksempel mellom Oslo- og Bergensregionen, må det nok forklares historisk, det vil si som utslag av kulturell treghet mer enn som en virkende kulturell motstand.

Som nevnt har vi fulgt to sett av årskull fram til 29-årstrinnet. Hensikten er å forsøke å spore opp langsiktig endring, og forsøke å tolke om eventuelle endringstrekk kan være midlertidige eller mer strukturelle i sin natur. For årskullene født 1960-62 var flyttegevinsten i Bergen by 10 prosent for menn og 9 prosent for kvinner på dette trinnet. Gjennom etableringsfasen avtar flyttegevinsten ned til henholdsvis 6 og 5 prosent, slik som vi kan forvente på grunn av økende videreflytting. For omlandsregionene er det

omvendt. På 29-årstrinnet hadde omlandet tapt 2 prosent for menn og var i balanse for kvinner. Etableringsfasen ga en tilvekst på 7 prosent for begge kjønn (gevinsten ble 5 og 7 prosent på 35-årstrinnet). Dynamikken i denne utvekslingen er ramme for de videre betraktningene. Vi skal imidlertid senere se mer inngående på de to flyttestrømmene som går fra omlandet til byen og omvendt.

For etterfølgerkullene (født 1966-68) var veksten i Bergens-regionen uendret for menn og hadde på grunn av litt lavere fraflytting og litt høyere nyinnflytting økt til 10 prosent for kvinner. Vridningen var imidlertid klar. Veksten i byen hadde økt fra 10 til 15 prosent for menn og fra 9 til hele 21 prosent for kvinner. Både økt nyinnflytting og redusert fraflytting blant kvinner ligger bak denne betydelige vekstforbedringen gjennom utdanningsfasen. For omlandet ble det tilsvarende større flyttetap. For menn økte flyttelekkasjen gjennom fasen 15-29 år fra 2 til 10 prosent, og for kvinner fra 0 til et tap på hele 13 prosent.

Vi skal kommentere endringene for de flyttehistoriske gruppene litt grundig i denne sammenheng: Når det gjelder befolkningen som har vokst opp i Bergens-regionen er det omtrent ingen endringer å spore for menn, bofastheten i regionen som helhet har avtatt med en prosent og tilbakeflyttingen økt tilsvarende. Bak denne ser vi at tendensen viser en tilsvarende liten økning i bofastheten i Bergen, men med en tilsvarende økning i omlandet. Bak uendret fraflytting for menn er det også tegn til en liten nedgang i byen og en liten økning i omlandet. For kvinnene er forskjellene klarere og går i motsatt retning. Bofastheten har økt, og i Bergen har den økt mye (fra 54 til 60 prosent). Fraflyttingen har avtatt, men bare i byen. En liten økt fraflytting fra omlandet kompenseres ikke dette, siden den nettopp retter seg mot byen.

Ingenting av dette skaper endringer av betydning for Bergens-regionen som helhet, utviklingen går svakt i noe større grad til fordel for byen. I Oslo-regionen finner vi vridninger av akkurat samme type, bare en anelse sterkere. De to storbybefolkningene er i stor grad utsatt for et felles fenomen, forklaringen må derfor søkes på det nasjonale eller generelle plan, og i mindre grad til lokalpolitikk eller lokale forhold i de to byregionene (med mindre disse er svært like). Antakelig henger det sammen med generelle trender knyttet til økonomisk utvikling, næringsutvikling og utdanningsutvikling av den type som påvirker folk i utdannings- og begynnende etableringsfase. Noe kan skrives på kontoen for forsinkelser i prosessene, og dermed vil noen flere være i byene på dette alderstrinn. I Bergens-regionen er endringene større for kvinner enn for menn. Slik er det ikke i samme grad i Oslo-regionen. Dette må forstås ved at kjønnsforskjellene var større i Bergens-regionen før, likestillingsprosessen er litt senere ute for årskullene født på 1960-tallet. Dette er helt naturlig

For nyinnflyttingen til regionen som helhet er det heller ingen store endringer, som for Oslo-regionen knytter endringene seg til en sterk vridning inn mot byen. For menn er både nyinnflytting og videreflytting ut av regionen uendret gjennom fasen 15-29 år, for kvinner er det en oppgang på 1 prosent i begge strømmene. Vridningene til fordel for byen er klart sterkest for kvinnene, og spesielt gir det seg utslag i en markert nedgang i kvinneinnflyttingen utenfra til omlandet, fra 43 til 31 prosent i forhold til størrelsen på ungdomskullene. For menn er fallet i nykommertallet i omlandet blitt redusert fra 29 til 22 prosent. Byen får dermed større nyinnflytting, for menn øker nykommertallet fra 32 til 36 prosent og for kvinner fra 39 til 46 prosent. For menn har ikke videreflyttingene avtatt verken i byen eller omlandet, for kvinner har det avtatt begge steder. Dette tenderer i samme retning som for utviklingen i Oslo-regionen, selv om også gjennomtrekket av menn ble noe redusert både i Oslo og omland i løpet av fasen. Dette kan tyde på at nykommerne til Bergens-regionen fra de siste årskullene i mindre grad har etablerings-

planer med seg i bagasjen, sammenlignet med de senest ankomne til Oslo-regionen. Alternativt kan de ligge litt foran i fasing, det vil si kommet lenger i etableringene sine pga. høykonjunktur med mer. Dette tror vi ikke. Slikt er motvirket av at flere har vært lenger under utdanning, og det gjelder ikke generelt. Vi er imidlertid litt overrasket over at videreflyttingene i Bergens-regionen som helhet ikke har gått noe ned fram mot 29-årstrinnet.

Spørsmålet blir nå altså hvordan utviklingen videre gjennom etableringsfasen påvirkes av denne vridningen. Det er to hovedmuligheter. Enten beholder byen det meste av den økte flyttegevinsten, ved at omlandet får en tilsvarende prosentvis del som før. Dette representerer i høy grad noe nytt, for da vil en større del av etableringene i regionen som helhet bli lokalisert til Bergen og en mindre del i om-landet enn det som har vært vanlig før. Den andre ytterlighet er at omlandet gjennom økende tilflytting fra Bergen får en større del, slik at den langsiktige fordelingen av veksten omtrent blir som før. På årsstatistikken vil dette bli registrert som økt innflytting til omlandet på bekostning av byen. Antakelig blir resultatet et sted i mellom. Men uansett hvor på skalaen dette tilpasser seg, vil omlandet få en sterkere strøm gjennom denne fasen, som følge av dette.

Dette er i tråd med det vi har sett av flyttetall for Bergens-regionen i 1998 og 1999, og er også i tråd med de justeringene som er gjort av vekstkraften gjennom familiefasene (kapittel 7). Det ser dermed ut til at omlandet i neste fase (etablerings- og småbarnfasen) vil tjene på at veksten i forrige fase (ungdoms- og utdanningsfasen) og har gitt økning til fordel for byen.

8.3.2 Variasjon og betydning av utdanningsnivå og yrkesfaglig retning

Bergen by og omland har utviklet en svært forskjellig utdanningsstruktur, spesielt når vi ser på nivå. De høyt utdannede overrepresenteres i Bergen og blir underrepresentert i omlandet. Eneste unntak er innen primærnæringsfag, hvor det er mennene i omlandet som blir overrepresentert. Alt dette rimer med gammel kunnskap, som vi altså får bekreftet på nytt ved å studere utviklingen også for de siste årskullene (født 1966-68). Det er imidlertid en svak utjevning på gang, dette kommer vi tilbake til.

I Bergens-regionen dannes det ovennevnte bilde allerede ved søkningen mot utdanning blant dem som vokser opp i regionen. Deretter blir utgangsbildet forsterket av flytting over livsløpet opp gjennom 20-årstrinnene. Flyttingene gjennom siste del av etableringsfasen (fra 29 til 35 år) motvirker prosessen på ett punkt: Kvinnene som flytter til Bergens omland bidrar til å heve innslaget av de høyt utdannede i disse områdene. Hovedbildet blir imidlertid ikke mye endret av dette.

Det er også et tradisjonelt mønster knyttet til de enkelte yrkesretninger. I Bergen er innslaget av økonomi og administrasjon høyt, mens håndverk, industri og teknikk dominerer sterkest i omlandet. For regionen som helhet er det de tekniske retningene som dominerer mest, til forskjell fra Oslo-regionen, som har størst innslag innen økonomiske og administrative fag. Bergens-regionen er den eneste storbyregionen med lavere overrepresentasjon av høytutdannede innen offentlige yrker enn innen økonomi, administrasjon og handel. Forskjellene i yrkesmønsteret er sterkere for menn enn for kvinner. Mye av dette tyder på at rekrutterings- og bosettingsprosessene i Bergens-regionen er ganske tradisjonelle.

Det er kun når vi ser på de siste årskullene at vi kan ane en endring, men i denne er det innbygd et generelt fenomen, som slår inn alle steder. Som for Oslo får også Bergen mye

av sin økte flyttegevinst fram til 29-årstrinnet av høyt utdannede. Dette bidraget er som for Oslo ikke større enn den generelle utdanningsveksten som har skjedd, snarere er den litt mindre. Dette betyr at innslaget av folk med høy utdanning etter flytting er blitt noe mindre i Bergen for årskullene med mest utdanning. Dette gjelder imidlertid ikke de offentlige yrkesretningene, her har det vært en markert økning for menn. I Bergen har utdanningsøkningen altså ført til en liten utjevning i utdanningsstrukturen, både etter nivå og faggruppe. Utjevningen er sterkest for menn, for hvem forskjellene var størst. Det hele er et utslag av den prosessen som består i at stadig flere regioner får nytte godt av at flere totalt blir utdannet. Utdanningsveksten har altså passert et punkt hvor prosessen ikke lenger forsterker regionale forskjeller med hensyn til utdanningsseleksjon.

Bak den økte flyttelekkasjen i omlandet finnes det imidlertid ingen tilsvarende effekt, uten den ene at de offentlige yrkesretningene styrkes. Disse har imidlertid vært svært underrepresentert i Bergens omland, så også dette er en del av den generelle utjevningen.

I forhold til hvor stor utdanningsveksten har vært fra de første til de siste årskullene (som har gått over en seksårsperiode), må de utjevningene sies å være beskjedne. Antakelig går det an å konkludere på samme måte som for Oslo-regionen: Den sterke vridningen av ungdomsflyttingene inn mot byen på bekostning av omlandet har lite eller ingenting å gjøre med at utdannings- og yrkesmønsteret har endret seg i regionene. Forklaringen må i hovedsak søkes på et annet plan. Antakelig er den sterkt knyttet til selve livsfasen (til det å være under utdanning og opplæring, og i en sosial søkefase). Hvis virkningene av denne fasen kobles fra i den neste (ved etablering med påfølgende familiefaser), ser det ut til, som vi har vært inne på mange steder i denne rapporten, at bosettingene igjen retter seg mot omlandet. Antakelig er denne bølgegangen helt naturlig.

8.3.3 Spesielt om flytteutvekslingen mellom byen og omlandet

Vi skal nå se på flyttestrømmene mellom Bergen by og Bergen omland separat, blant annet for å undersøke det som sist ble nevnt i forrige avsnitt noe nærmere. For Oslo-regionen fant vi en sterk potensiell vridningseffekt av flyttingene for de seneste årskullene i forhold til de første. Det gjenstår å se om et slikt potensiale blir tatt ut som økt tilflytting til omlandet, men mye tyder på at prosessen har begynt. Det er mulig at slike prosesser trenger litt "utløsningshjelp", altså at ulik flytteutveksling gjennom ulike livsfaser ikke lager en plutselig flyttebølge i tiden helt av seg selv. Nå er høykonjunktur et av de beste utløsningsmidlene som finnes. Uten siste konjunkturomslag er det ikke sikkert at den realiserte omlandsveksten, med et potensial liggende bak som er langt større enn det som er utløst til nå, hadde kommet uansett.

For Bergens-regionen er ikke effekten på langt nær like sterke om for Oslo-regionen, målt i absolutte tall. Men som enkeltkomponent bak endringene i flyttelekkasjer og flyttegevinster, som i sum er mye mindre i Bergens-regionen, betyr vridningene som skriver seg fra de interne endringene relativt mer for Bergen. Vi skal se litt på størrelsesforholdene.

I motsetning til for Oslo-regionen har ikke Bergen tradisjonelt hatt netto flyttegevinst fra omlandet gjennom ungdomsfasen 15-29 år. Grunnen er at omlandet er lite i forhold til byen, og forholdet mellom de to strømmene bestemmes i stor grad av folkemengden i hvert av områdene. Nå har imidlertid vekstkraften i barnebefolkningen vært langt større i omlandet, så her har det skjedd en utjevning. For eksempel er årskullene født 1966-68 som vokste opp i omlandet 25 prosent større enn kullene født 1960-62. For landet som helhet er den naturlige vekstkraften som ligger i dette (se kapittel 5-7) nær 10 prosent, mens den for Bergen er mindre enn 5 prosent. Dette har ikke bare med flytting å gjøre,

like mye henger det sammen med stor og tradisjonell forskjell i fruktbarheten mellom byen og omlandet i regionen.

Med en slik forskjell i naturlig vekstkraft skjer det imidlertid en forskyving i flyttepotensialet. I tillegg kommer effekten av at ungdommene gjennom utdanningsfasen i økende grad har søkt mot byen fra omlandet og i mindre grad fra byen mot omlandet (i Bergen gjelder dette bare for kvinner, magnetvirkningene er i begge retninger uendret for menn). Disse atferdsendringene er klart mindre enn i Oslo-regionen.

Likevel oppstår det en markant sumeffekt. Både for menn og kvinner hadde omlandet allerede på 29-årstrinnet som sagt fått en liten flyttegevinst på bekostning av Bergen by. Den var litt større for kvinner enn for menn, og dette forklarer forskjellen i flyttebalanse mellom kjønn for kullene født 1960-62, hvor kvinner kommer ut i balanse (tabell 8.2, øvre del). Uten gevinsten i forhold til Bergen ville flyttelekkasjen for begge kjønn vært 3 prosent. Nå framgår det av tabell 8.2 (nedre del) at flyttelekkasjen fram til 29-årstrinnet for de etterfølgende kullene har økt til henholdsvis 10 og 13 prosent i omlandet. I byen har gevinsten totalt økt fra 10 til 15 prosent for menn og fra 9 til 21 prosent for kvinner. Hvor mye av dette skyldes endret utveksling mellom byen og omlandet? Vi skal gjennomgå eksersisen.

Av de grunner som er nevnt har nettoresultatet snudd for årskullene født 1966-68, for disse er det Bergen by som får gevinst på bekostning av omlandet, med nesten dobbelt så sterkt utslag for kvinner som for menn. For omlandet utgjør denne tapskomponenten henholdsvis 5 og 9 prosent av den samlede flyttelekkasjen fram til 29-årstrinnet, og dette representerer for begge kjønn nesten hele den samlede svekkelsen omlandet måtte tåle gjennom denne livsfasen (medregnet at omlandet hadde et lite positivt bidrag fra denne komponenten tidligere). Det er altså de interne endringene som skaper det svekkede resultatet for Bergens omland. For Bergen by betyr de samme endringene ikke fullt så mye, siden byen er større. Gevinsten fra omlandet bidrar med 2 prosent for menn og 4 prosent for kvinner, altså mindre enn halvparten av den totale flytteforbedringen (30-40 prosent, når det lille negative bidraget fra kullene født 1960-62 regnes inn). Også for Bergen må internendringene sies å være en betydelig faktor.

Så gjenstår det altså å se om flyttingene videre fram mot 35-årstrinnet endrer seg. Vi har sett av tabellen at omlandet for kullene født 1960-62 hadde fått en gevinst på 5 og 7 prosent på dette stadiet. Av den totale flyttegevinsten på 7 prosent for begge kjønn gjennom fasen fra 29 til 35 år, står tilbakeflytterne fra Bergen for 5 prosent. Hvis gevinsten gjennom fasen for de etterfølgende kullene blir av samme størrelsesorden, beholder Bergen en større del enn før av det potensialet de har fått fra omlandet. Da vil vi ha å gjøre med en reell endring i utvekslingen innen regionen. Hvis en større del flytter tilbake til omlandet, vil flytteprosessen i større grad forløpe slik de har gjort før, og de endringene som da kommer i flyttetallene på landsbasis, må i større grad tolkes som "status quo" for etablerings- og familiegruppene. Flyttelekkasjene for byen gjennom fasen 29-35 år vil da måtte bli større enn de 4 prosentene som årskullene født 1960-62 sto for (reduksjon i flyttegevinst fra 10 til 6 prosent for menn og fra 9 til 5 prosent for kvinner gjennom denne fasen, se tabellen).

8.3.4 Sluttmerknad

Mulighetene for feiltolkinger i framtiden er av denne grunn mange. Vi ser at den dynamikken vi her finner, som gjelder flere regioner og til ulike tider, og som består i at når flyttingene til byene tiltar gjennom ungdomsfasen, får omlandet samtidig sterkere vekst i familiegruppene, den er både naturlig og forklarlig. Vi må altså vente et omslag av

den type vi nå har sett begynnelsen på, når flyttestrømmen av ungdom inn mot byene tiltar slik de har gjort for kullene født utover på 1960-tallet (og inn i 70-tallet). Men vi må samtidig være klar over at tilbakefasingen kan utebli, den har ikke skjedd før potensialet er realisert. Forståelsesapparatet består i å studere utviklingen gjennom de ulike livsfasene, bedømme størrelsesordenen på de potensialene vi har med å gjøre, og så skille mellom disse og de utløsende årsakene når effektene skal forklares.

8.4 Trondheim

8.4.1 Flyttehistoriske hovedtrekk

Tabell 8.3. gir hovedtrekk over flyttehistoriene for de tre årskullene født 1960-62 og for kullene født 1966-68. De første er fulgt fra de var 15 til 35 år, med status også da de var 29. På den måten kan de sammenlignes med de siste kullene, som kun kan følges til de var 29 år. Siste registrerte flytteår er 1997.

Det er nesten like mange som bruker Trondheimsregionen som arena for utdanning, opplæring og kontakt gjennom ungdomsfasene som det er i Bergens-regionen. I overkant av 9 prosent av årskullene på landsbasis har vært registrert bosatt i Trondheims-regionen i løpet av fasen fra de var 15 til 35 år (årskullene født 1960-62). Til sammenligning var det 11 prosent i Bergens-regionen og 37 prosent i Oslo-regionen.

I forhold til størrelsen på regionen er det flere som flytter inn til Trondheims-regionen enn til Bergens-regionen, og av de som flytter inn er det også noen flere som flytter ut igjen. Det siste gjelder mest for menn, for hvem nærmere 60 prosent av alle nyinnflytterne blant dagens unge voksne hadde forlatt Trondheims-regionen før de var blitt 35 år. For kvinner er tallet ned i mot 55 prosent, som i Bergens-regionen. Disse to byområdene har det største gjennomtrekket, nyinnflytterne til Oslo- og Stavanger-regionen har i større grad enn tendens til å bli værende (45 prosent videreflytting i løpet av 20-årsfasen). Dette har helt klart å gjøre med at Bergen og Trondheim har mindre et omland enn de to øvrige regionene. Mye av den ungdomsflyttingen som skjer i storbyene, tilfaller omlandet i etableringsfasen. Når omlandet er mindre, går en større del av videreflyttingene naturligvis ut av regionen.

Nyinnflyttingen til Trondheims-regionen er altså høy. I løpet av aldersfasen 15-35 år har det i forhold til størrelsen på ungdomskullene i regionen kommet 72 menn og 90 kvinner, for kvinner altså nesten like mange som det vokste opp jentebarn der. For Oslo-regionen var tallene 80 og 107, for Bergens-regionen 47 og 59 prosent. Når nyinnflyttingen ligger nærmere Oslo- enn Bergens-regionen, har det å gjøre med beliggenhet. Trondheims-regionen er plassert mer midt i Norge, og får flere nyinnflyttere fra alle landsdeler. Bergen- og Stavanger-regionen har en mer avgrenset innlevering fra egen landsdel.

Dette innebærer imidlertid også at fraflyttingen fra regionen blir større, utflytterne sprer seg også ut i et videre nedslagsfelt. Mye av dette feltet strekker seg sørover mot Oslo-regionen. Det er omtrent dobbelt så kraftig draging fra Trondheims-regionen til Oslo-regionen, som det er fra de to storbyene på Vestlandet. Av alle som vokser opp i Trondheims-regionen er det likevel over 70 prosent som i det lange løp bosetter seg i regionen. Permanent fraflytting fra regionen gjennom fasen 15-35 år er 22 prosent for menn og 30 prosent for kvinner. Denne kjønnsforskjellen er større enn i Oslo- og Bergensregionen. Årsaken til det henger antakelig sammen med at Trondheim er en mindre by. Jo mindre steder, jo større er som regel kjønnsforskjellene, og jo flere kvinner

er det som "bytter plass" gjennom flytting. Slike "plassbytter" henger sammen med at det er flere kvinner enn menn som følger mannen til hans hjemkommune enn omvendt. På den måten blir det høyere nykommerandeler for kvinner, og større jo høyere fraflyttingen er.

Tabell 8.3 *Flyttehistoriske hovedtrekk i Trondheims-regionen.*

Bofaste, tilbakeflyttere, internflyttere og fraflyttede pr. 100 i ungdomskullene på 15-årstrinnet. Nykommere og videreflyttere, samt tap/gevinst over livsløpet, målt pr. 100 i ungdomskullene. Årskull født 1960-62 fulgt fra de var 15 år, med status da de var blitt 29 og 35. Årskull født 1966-68 fulgt fra de var 15 til 29 år.

Født 1960- 1962	MENN						KVINNER					
	Storby- regionen		Byen		Omlandet		Storby- regionen		Byen		Omlandet	
	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35
BOF	55	48	58	50	51	45	40	36	47	40	30	28
TBF	14	18	14	19	12	17	17	20	16	20	18	21
INT	10	12	-	-	5	6	15	14	-	-	8	8
FRA	21	22	28	31	32	32	28	30	37	40	44	43
NYK	31	31	47	43	28	35	39	40	55	53	43	47
VID	29	41	47	69	29	41	40	50	64	82	46	58
+/-	+10	+9	+19	+12	-4	+3	+11	+10	+18	+13	-1	+4

Født 1966- 1968	MENN						KVINNER					
	Storby- regionen		Byen		Omlandet		Storby- regionen		Byen		Omlandet	
	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35
BOF	51		55		46		40		48		30	
TBF	15		15		14		17		16		16	
INT	10		-		5		14		-		7	
FRA	24		30		35		29		36		47	
NYK	29		47		23		35		55		34	
VID	27		46		29		34		61		36	
+/-	+5		+17		-12		+6		+19		-13	

BOF: Bofaste i oppvekstkommunen, TBF: Tilbakeflyttere til oppvekstkommunen,

INT: internflyttere innenfor regionen, FRA: Fraflyttede fra regionen (INT+FRA): Fraflyttede fra oppvekstkommunen, NYK: Nykommere i regionen (INT+NYK):Nykommere i kommunene,

VID: Videreflyttere inn og ut av regionen, (NYK+VID): Nyinnflyttere til regionen, som senere fordeler seg på nykommere (blivere) og videreflyttere, +/-: Flyttegevinster og flyttelekkasjer i regionen = (NYK-FRA).

(BOF+TBF+INT+FRA)=100, dvs. befolkningen i regionen på 15-årstrinnet

(BOF+TBF+INT+NYK) er befolkningen i regionen ved utgangen av aldersfasene

Ofte er dette også forbundet med større flyttetap eller lavere gevinst av kvinner enn av menn. Slik er det ikke i Trondheimsregionen. Gevinstene for kvinner og menn gjennom fasen fra man er barn til man er etablert som voksen (fra 15 til 35 år) er omtrent like, 10 prosent for kvinner og 9 prosent for menn. Dette er litt mer enn veksten i Bergens-regionen i det samme livsløpsperspektivet (7 prosent for begge kjønn).

Bak veksten finner vi som antydte mer flytting inn og ut av Trondheims-regionen. Bofastheten i hjemkommunen i regionen er 48 prosent for menn og 36 prosent for kvinner (mot så høy som 53 og 42 prosent i Bergens-regionen, og så lav som 38 og 29 prosent i Oslo-regionen). Tilbakeflyttingen til kommunene i de tre storbyområdene er imidlertid helt lik -18 prosent av mennene og 20 prosent av kvinnene ender opp som tilbakeflyttere.

Når vi tar status på årskullene på 29-årstrinnet, ser vi at flyttegevinsten på omtrent 10 prosent i regionen som helhet allerede var oppnådd. Som i Bergen reduseres gevinsten med ett prosentpoeng for begge kjønn, i hovedsak fordi førstegangsutflyttingen fortsatt så vidt overstiger tilbakeflyttingen. I Oslo-regionen var grunnen til at det hadde stoppet opp i større grad at videreflyttingene hadde begynt å dominere nyinnflyttingene. I Bergens- og Trondheimsregionene var disse strømmene omtrent i balanse for regionen som helhet gjennom fasen 29-35 år. For Bergen fant vi at det meste av det som påvirket utviklingen gjennom denne fasen fant sted som flytteutveksling innenfor regionen. Kanskje er det slik i Trondheimsregionen også, det kommer vi tilbake til.

Når vi ser på gjennomløpet av hele 20-årsfasen for byen og omlandet hver for seg, finner vi at flyttegevinstene også her er like for kvinner og menn. Kvinner og menn flytter ikke i samme takt over livsløpet, kvinnene er gjerne yngre når de etableres og går inn i familiefasene. Dette skyldes aldersforskjellen mellom kvinner og menn ved pardannelsen, som gjennomsnittlig 2-3 år. Ved 35-årstrinnet er utakten utjevnet og Trondheim har fått en flyttegevinst på 12-13 prosent, og omlandet en mer beskjeden gevinst på 3-4 prosent. Denne vekstforskjellen på byen og omlandet er litt større enn i Bergens-regionen, til tross for at Trondheimsregionen i sum hadde litt mer vekst å fordele.

I hovedsak skyldes forskjellen at Trondheim by har langt høyere nykommertall enn Bergen. Dette kan delvis forklares med størrelsen på omlandet, men det har mest med flyttingene andre steder fra å gjøre. Omlandet til Trondheim utgjør i folketall en litt større del av regionen som helhet (35-40 prosent, i 25-30 for Bergens-regionen). Dermed er det et grunnlag for sterkere strømmer fra omlandet til byen i Trondheim. Tendensen til å flytte fra omlandet til byen er imidlertid mindre i Trondheimsregionen enn både i Oslo- og Bergens-regionen. Tendensen til å flytte motsatt vei er omtrent den samme i de to mellomste byregionene, og langt større i Oslo-regionen. Oslos omland kan imidlertid ikke sammenlignes med Bergens og Trondheims, da dette utgjør mye over halvparten av befolkningsgrunnetallet i Oslo-regionen som helhet (slik er det også i Stavanger-regionen).

Høyere nyinnflytting til Trondheim og lavere til omlandet er hovedforklaringen på at denne regionen sentraliseres sterkere gjennom flytteprosessen i det 20-årige livsløpsperspektivet. Hva så med situasjonen når vi tar status på 29-årstrinnet, før etableringene avsluttes? Her finner vi de samme resultatene som for Bergensregionene, flyttegevinstene reduseres i byen og en liten lekkasje blir snudd til en litt større gevinst i omlandet. Førstegangsflytting som ikke kompenseres av mer tilbakeflytting og videreflytting som ikke kompenseres av nok nyinnflytting bidrar omtrent likt til at flyttegevinsten for Trondheim reduseres med henholdsvis 7 og 5 prosentpoeng gjennom fasen 29-35. For omlandet er det kun nyinnflytting som skaper en ny bølge av oppgang. Førstegangsflyttingene motvirkes fortsatt av tilbakeflytting, spesielt for menn. Det siste er i tråd med at menn er senere ute med å gjennomføre flytteprosessene sine.

Spørsmålet er nå hvordan de etterfølgende kullene (født 1966-68) ligger an i forhold til dette. For regionen som helhet har flyttegevinsten fram mot 29-årstrinnet blitt halvert. I motsetning til Oslo-regionen som fikk en markert oppgang, og Bergens-regionen som holdt stand for menn og fikk en liten oppgang for kvinner, har altså Trondheims-regionen ikke greid det samme. Nedgangen for de nye kullene gjennom ungdomsfasen er fra 10 til 5 prosent for menn og fra 11 til 6 prosent for kvinner. Både økt fraflytting og redusert nyinnflytting må ta sin del av forklaringen, for kvinner skyldes det meste reduksjon i nyinnflyttingen. Dette henger ikke sammen med økt videreflytting, noe det kunne ha gjort, hvis flere gjorde seg før ferdig med bruken av regionen så å si. Situasjonen er snarere den motsatte, videreflyttingene har gått mer ned enn nyinnflyttingen (for kvinner). En mulig forklaring kunne da ha vært at ungdomsflyttingene var skjøvet utover i livsløpet, slik at ikke så mange som før hadde rukket verken å flytte inn eller å flytte videre. Dette er nok ikke forklaringen når vi har fulgt disse nye kullene helt fram til 29-årstrinnet.

Regionen som helhet har altså mindre vekst som ramme for fordelingen på by og omland for kullene født 1966-68. Hvordan virker det på endringene i hver av disse? Ikke uventet holder byen flyttegevinsten oppe på omtrent samme nivå som for forgjengerne (et fall fra 19 til 17 prosent for menn, og en økning fra 18 til 19 prosent for kvinner). Det er altså sviktende rekruttering til omlandet som i sin helhet ligger under. Dette har økt flyttelekkasjen for dette fra 4 til 12 prosent for menn, og fra 1 til 13 prosent for kvinner. Til tross for denne svikten ved utviklingen har ikke omlandet til Trondheim tapt noe særlig mer enn omlandet til Bergen gjennom ungdoms- og utdanningsfasen. Spørsmålet er igjen hva som skjer når disse kullene går inn i slutten av etableringsfasen. Veksten i Trondheim gjennom fasen fram til 29-årstrinnet representerer for eksempel et større potensiale enn i Bergen. Dette kan komme omlandet til Trondheim til gode, hvis kullene gjennom etablering og familiedannelse lokaliseres på samme måte som for forgjengerkullene. Da vil omtrent halve lekkasjen kunne dekkes, men heller ikke mer. Verken Bergens- og Trondheimsomlandet ligger altså an til å få flyttegevinst gjennom fasen 15-35 år for kullene som følger etter i løypa til dem som allerede har gått gjennom. I så fall må mer enn før av byveksten omlokaliseres. I Bergens-regionen er det mer sannsynlig, siden byen hadde fått større flyttegevinst for de etterfølgende kullene enn for de foregående. For Trondheim vil en økning av de tall som her er kommentert i større grad representere en ny trend, som ikke bare kan tolkes som en tilbakefasing av den utviklingen gjennom ungdomsfasene som vi allerede har registrert. Det skal ikke utelukkes at dette kan skje. Men det skal antakelig mer til enn i Bergens-regionen for å få det realisert.

8.4.2 Variasjon og betydning av utdanningsnivå og yrkesfaglig retning

Som for Oslo- og Bergens-regionen finner vi flere med høy utdanning i byene enn i omlandet. Forskjellene er imidlertid klart mindre i Trondheims-regionen. Byen og omlandet er også mer homogent enn Bergens-regionen med hensyn til yrkesfaglig profil. Både i byen og omlandet er innslagene av fag knyttet til industri, håndverk og teknikk sterkere enn for offentlige, økonomiske og administrative fagretninger. For de tekniske fagene er nivåforskjellene mellom byen og omlandet klare: Både kvinner og menn med høy teknisk utdanning er etter flytting nær dobbelt så sterkt representert i Trondheim som på landsbasis. Omlandet har en underrepresentasjon på omtrent en tredel. Hele regionen er likevel godt overrepresentert. I omlandet er de tekniske yrkesfagene på mellomnivå 25 prosent overrepresentert og i byen 10-15 prosent underrepresentert, også dette gjelder for begge kjønn. Det er helt slående hvor likt kvinner og menn er representert på dette segmentet. Det gjelder både kullene født 1960-62 og kullene født 1966-68.

Rekrutteringen til disse fagene følger utviklingen på landsnivå, slik at innslaget i regionen etter utdanning og flytting i fasen fram til 29-årstrinnet blir stående uendret.

De offentlige yrkesfagene står sterkere i byen enn de økonomiske fagene, i omlandet er det omtrent likt. Forskjellen på innslagene av de høy- og lavutdannede er her mindre både i byen og omlandet. Det har imidlertid skjedd noe i utviklingen fra de første til de siste årskullene, ved at innslaget av de offentlige yrkesfagene øker for de høyest utdannede på bekostning av de lavere utdannede i byen, mens det er omvendt for omlandet. Vridningene er sterkest for menn. Tolkningen er altså at Trondheim har fått en sterkere vekst på dette segmentet enn utviklingen på landsnivå. Omlandet har også fått en økning i antall høyutdannede, målt absolutt, men veksten er lavere enn på landsnivå. Denne spesielle vridningen skyldes en markert økning i tendensen til å flytte til Trondheim, når man har tatt høy utdanning innenfor helse- og undervisningsfagene. Det gjelder både for kvinner og menn som har vokst opp i en omlandskommune, og står i motsetning til hvordan tendensen er for de høyutdannede på de andre fagfeltene. Den økte tendensen til å flytte til Trondheim i ung fase skriver seg for disse i større grad fra personer med lav utdanning i Trondheims-regionen.

Innen de økonomiske og administrative fagene har det skjedd liten endring. Disse er i gjennomsnitt landsjevnt representert både i byen og i omlandet, men med visse kjønnsforskjeller. I byen er menn med yrkesutdanning (for eksempel innen handel, bank, forsikring) og kvinner med høy utdanning litt overrepresentert, de øvrige litt underrepresentert. I omlandet er det imidlertid kvinnene med yrkesfaglig skole som er overrepresentert, alle menn litt underrepresentert. På primærnæringssegmentet er det kun overrepresentasjon av menn med lav og midlere utdanning i omlandsregionene.

Trondheims-regionen er som sagt langt mer homogen med hensyn til kjønnsfordeling enn Bergens-regionen. Forskjellene er påtakelige. Mens kjønnsrollemønsteret i Bergens-regionen kan karakteriseres som tradisjonelt, kan Trondheims-regionen beskrives som framskreden med hensyn til likestilling. Årsakene kan være mange, og de er forankret både til regionens egen befolkning og til nyinnflytterne som kommer inn og blir boende, litt mer til de siste. En mulig delforklaring er at Trondheims-regionen mottar en svært stor del av sine innflyttere fra Nord-Norge. Kanskje er innflytterstrømmen til Trondheims-regionen fra ulike områder noe selektiv? Dette kan forfølges i materialet, men det fører for langt å gå mer inn på det her.

Med unntak av det som er sagt om vridningene i flytte- og rekrutteringsmønster innenfor de offentlige yrkene, kan også utviklingen i Trondheims-regionen tolkes som for de to større byområdene: Tendensen til at ungdom i opplæringsfasene i større grad velger byen på bekostning av omlandet, har lite med endret utdannings- og yrkesstruktur å gjøre. Tilpasningene er som de har vært tidligere. Det er heller ikke sikkert at endringene på det offentlige yrkessegmentet skyldes endret etterspørsel etter slik kompetanse. Det kan være et utslag av at flere har tatt slik utdanning, og at det har skjedd en seleksjon med hensyn til hvem som vil flytte og hvem som ikke vil det. Denne teorien får støtte av at tendensen til å flytte fra omlandet til byen har avtatt for den avtakende gruppen som vokser opp i omlandet og som kun tar yrkesutdanning på mellomnivå innenfor disse retningene.

8.4.3 Spesielt om flytteutvekslingen mellom byen og omlandet

Om Trondheims- og Bergens-regionen er forskjellige med hensyn til sammenheng mellom utdannings- og yrkesrekruttering, lokaliseringer til by og omland, og fordeling på kjønn, er de til gjengjeld påfallende like med hensyn til hvordan utvekslingen mellom byen og omlandet har vært i sum, og hvordan dette har endret seg i løpet av de siste

årene. Mønsteret for Trondheim er nærmest identisk det vi fant for Bergen, og virkningen av at kullene født 1966-68 i større grad enn for de foregående har flyttet fra omland til by, er også av samme relative betydning for omfordelingen totalt over livsløpet. Når tallene som refereres videre blir litt annerledes enn for Bergen, skyldes det mest at størrelsesforholdet mellom byen og omlandet er litt annerledes (altså at nevnerne som prosent beregnes av, ikke er helt like). Som nevnt utgjør Trondheims-omlandet en litt større del av regionen enn omlandet omkring Bergen. Dette skaper et litt annet utgangspunkt for resultatet av omfordelingen.

For årskullene født 1960-62 bidro den interne flytteutvekslingen gjennom fasen 15-29 år lite eller ingenting for å motvirke flyttetapet i omlandet, som til sammen var på noen få prosent for begge kjønn (se tabellen) eller for å redusere gevinsten for Trondheim by, som var 18-19 prosent. Av byens reduserte flyttegevinst gjennom slutten av etableringsfasen, som kom ned på 12-13 prosent som følge av økende dominans fra utflytting og videreflytting, kan vi imidlertid identifisere et bidrag på 2-3 prosentpoeng for begge kjønn. Når halvparten av flyttegevinsten for omlandet gjennom fasen kan altså tilbakeføres til befolkningen som vokste opp i Trondheims-regionen. For Bergens-regionen kom vi til at over halvparten skyldtes interne tilbakeflyttinger over livsløpet. Prosessene er imidlertid svært analoge, og det er sikkert ikke mulig å forklare så mye av dem på basis av lokale forhold. Fenomenet er mer generelt, og knyttet til hvordan ulike regioner blir brukt til ulike gjøremål i ulike livsfaser. Siden Bergens- og Trondheims-regionene, til forskjell fra Oslo- og Stavanger-regionen har en betydelig større bybefolkning enn omlandsbefolkning, blir resultatene svært like.

Så til endringene: Som for Bergens-regionen står kullene født 1966-68 for endret atferd gjennom ungdomsfasen. Vridningene er av samme størrelsesorden, et internt tap for byen på noen få titalls personer blir snudd til en gevinst i størrelsesorden hundre personer eller mer. Gevinsten er som i de andre byene litt større for kvinner enn for menn gjennom denne fasen.

For Trondheim betyr dette bidraget til økt flyttegevinst 3 og 4 prosentpoeng for menn og kvinner henholdsvis. Totalt endret flyttegevinsten seg mindre enn dette fra de første til de siste kullene (se tabellen). Uten denne interne gevinsten ville Trondheim altså ha fått redusert sin flyttegevinst gjennom fasen 15-29 år for de seneste kullene. Dette rimer med at regionen som helhet har fått mindre vekst enn før (halvert, som vi har vist før) gjennom denne fasen. For omlandet betyr endringene en økt flyttelekkasje på henholdsvis 4 og 6 prosent. Av økningen på henholdsvis 8 og 12 prosent, som de siste kullenes flytting hadde påført omlandet fram mot 29-årstrinnet, kan altså akkurat halvparten tilskrives den økte flyttingen av ungdom fra omlandet til byen.

8.4.4 Sluttmerknad

Som for Oslo- og Bergens-regionen representerer dette et økt potensial for mer flytting til omlandet senere. Resonnementet er det samme som før: Realiseres potensialet ikke, må det tolkes som en varig flytting fra omland til by, altså som en ny trend ved familielekaliseringen. Blir potensialet realisert, gjentas flytteprosessene som vi over livsløpet er vant til å se. I årsstatistikken vil dette da bli registrert som svekket balanse for byen og styrket balanse for omlandet. Innenfor de rammer som her er vist dette er en feiltolkning. Slike flyttetall representerer "status quo". Tendensen går i denne retning allerede, slik vi har sett gjennom justeringene av vekstkraften på de ulike alderssegment i kapittel 7, ved bruk av nye flyttetrender for de siste årene på 1990-tallet.

8.5 Stavanger

8.5.1 Flyttehistoriske hovedtrekk

Tabell 8.4. gir hovedtrekk over flyttehistoriene for de tre årskullene født 1960-62 og for kullene født 1966-68. De første er fulgt fra de var 15 til 35 år, med status også da de var 29. På den måten kan de sammenlignes med de siste kullene, som kun kan følges til de var 29 år. Siste registrerte flytteår er 1997.

Stavanger-regionen blir brukt av nærmere 9 prosent av dagens unge befolkning i løpet av fasen fra de var 15 til 35 år (årskullene født 1960-62). Dette er ikke langt unna tilsvarende tall for Trondheim-regionen, som med sin beliggenhet i Midt-Norge skulle ligge mer sentralt til. Det er imidlertid svært folkerike (barnerike) områder sør og vest i landet, slik at Stavanger har et stort innflyttingspotensial til grunn for sin utvikling. På ungdomstrinnene har Stavanger-regionen omtrent like mange innbyggere som Trondheims-regionen, men i motsetning til denne bor flertallet (omtrent 60 prosent) i storbykommunen. Siden omlandet omfatter Sandnes, har deler av dette også mer bypreg enn omlandene rundt de andre store byene. Dette er nok en hovedgrunn til at vi finner mindre forskjeller mellom by- og omlandsutviklingen i Stavanger-regionen enn i de andre regionene. Analyse av livsløpsprosessene viser likevel at hovedmekanismene er som i de andre storbyregionene.

Av de som flytter til Stavanger-regionen blir en større del boende på varig basis enn i de to byene med mindre omland. Nokså nøyaktig halvparten av nyinnflytterne blir boende, resten flytter ut av regionen igjen i løpet av aldersfasen 15-35 år. Videreflyttingene i perspektivet fra barn til man er etablert som voksen er omtrent som for Oslo-regionen.

Stavanger-regionen beholder flere av sine egne barn gjennom livsfasen 15-35 år enn de andre storbyregionene. Mellom 85 og 90 prosent blir boende eller kommer tilbake til regionen i dette 20-årsperspektivet (11 prosent av mennene og 15 prosent av kvinnene hadde flyttet som 35-åringer). Gruppen av tilbakeflyttere i hjemkommunene er litt større enn i de andre byområdene. Det er langt flere internflyttere i regionen enn i Trondheim- og Bergensregionen, men færre enn i Oslo-regionen. Tallene for internflytting i tabellene for hver region gjenspeiler betydningen av omlandet størrelse. Innenfor hvert storbyomland gjenspeiler tallet på internflyttere i større grad tallet på kommuner i hvert omland.

Bofastheten for menn i Stavanger er lik gjennomsnittet for hver av omlandskommunene (47 prosent av årskullene født 1960-62, fulgt fram til 35-årstrinnet). Dette er et svært uvanlig trekk. For kvinner er bofastheten i omlandet betydelig lavere - 28 prosent, mot 40 i Stavanger by. Dette er identisk med tallene for kvinnenes bofasthet i Trondheims-regionen. Når bofastheten for kvinner i Stavanger-regionen i gjennomsnitt likevel er lavere enn i Trondheims-regionen (33 mot 36 prosent), er årsaken bare at omlandet i Stavanger er desto større.

Når vi tar status for kullene født 1960-62 på 29-årstrinnet, ser vi hvordan flyttegevinstene først bygger seg opp og så ned igjen gjennom etableringsfasen i byen, mens de saktere men sikkert bare bygger seg opp i omlandet. Stavanger-omlandet er det eneste som har fått en klar flyttegevinst allerede gjennom ungdomsfasen, 16 og 13 prosent for henholdsvis menn og kvinner. Stavanger by hadde tilsvarende fått en vekst på 22 og 28 prosent gjennom den samme fasen.

Tabell 8.4 *Flyttehistoriske hovedtrekk i Stavanger-regionen*

Bofaste, tilbakeflyttere, internflyttere og fraflyttede pr. 100 i ungdomskullene på 15-årstrinnet.

Nykommere og videreflyttere, samt tap/gevinst over livsløpet, målt pr. 100 i ungdomskullene.

Årskull født 1960-62 fulgt fra de var 15 år, med status da de var blitt 29 og 35.

Årskull født 1966-68 fulgt fra de var 15 til 29 år.

STAVANGER-REGIONEN

Født 1960- 1962	MENN						KVINNER					
	Storby- regionen		Byen		Omlandet		Storby- regionen		Byen		Omlandet	
	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35
BOF	55	47	56	47	54	47	37	33	46	40	32	28
TBF	15	19	15	20	15	19	19	23	18	23	19	22
INT	20	23	-	-	15	16	29	29	-	-	22	24
FRA	10	11	29	33	16	18	15	15	36	37	27	26
NYK	29	31	51	50	32	40	34	35	64	61	40	43
VID	19	29	45	73	31	43	30	38	79	101	40	49
+/-	+19	+20	+22	+17	+16	+22	+19	+20	+28	+24	+13	+17

Født 1966- 1968	MENN						KVINNER					
	Storbyregion en		Byen		Omlandet		Storbyregion en		Byen		Omlandet	
	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35	15-29	15-35
BOF	51		54		49		40		50		33	
TBF	16		16		16		18		18		18	
INT	21		-		15		28		-		23	
FRA	12		30		20		14		32		26	
NYK	28		59		28		32		70		32	
VID	19		51		28		24		75		31	
+/-	+16		+29		+8		+18		+38		+6	

BOF: Bofaste i oppvekstkommunen, TBF: Tilbakeflyttere til oppvekstkommunen,

INT: internflyttere innenfor regionen, FRA: Fraflyttede fra regionen (INT+FRA): Fraflyttede fra oppvekstkommunen, NYK: Nykommere i regionen (INT+NYK):Nykommere i kommunene,

VID: Videreflyttere inn og ut av regionen, (NYK+VID): Nyinnflyttere til regionen, som senere fordeler seg på nykommere (blivere) og videreflyttere, +/-: Flyttegevinster og flyttelekkasjer i regionen = (NYK-FRA).

(BOF+TBF+INT+FRA)=100, dvs. befolkningen i regionen på 15-årstrinnet

(BOF+TBF+INT+NYK) er befolkningen i regionen ved utgangen av aldersfasene

Gjennom etableringsfasen reduseres så veksten i byen til henholdsvis 17 og 24 prosent, altså med 4-5 prosentpoeng (omtrent en femdel av gevinsten). For menn skyldes det mest at fortsatt førstegangsutflytting ikke lenger kompenseres av tilbakeflytting, og for kvinner

at videreflyttingene har begynt å dominere nyinnflyttingene. Denne ulikheten bak den ellers så tilsynelatende like utviklingen, skyldes både at kvinner og menn i Stavanger-regionen er mer i utakt enn i de andre regionene (større aldersforskjell på hvordan flyttingene fases over livsløpet), og at spesielt mennene er sent ute med å gjennomføre sine flytteprosesser (en større del av førstegangsflyttingen skjer etter at man er blitt 29 år).

For omlandet ser vi noe tilsvarende, ved at både fraflyttingen og spesielt nyinnflyttingen for menn fortsatt øker betydelig mer enn for kvinner etter fylte 29. Tabellen viser at nykommertallet stiger fra 32 til 40 gjennom fasen 29-35 år, og tallet på videreflyttere fra 31 til 43. Til sammen økte altså nyinnflyttingene gjennom aldersfasen totalt fra 63 til 83. Disse tallene er omtrent som Trondheims- og Bergensomlandet. Kjønnforskjellene består mest i at kvinner i Stavanger-omlandet gjør seg fortere ferdig med flytteprosessene sine. Det kan tolkes som at kvinnene som flytter dit, etablerer seg tidligere enn andre. Dette er i tråd med at innslaget av kvinner uten mye skolegang er svært høyt i Stavanger-omlandet. Det er altså mange som på tradisjonelt vis velger tidlig familieetablering på bekostning av utdanning.

Flyttegevinsten for Stavanger-regionen har økt fra 19 til 20 prosent for begge kjønn. Bak endringene ligger det altså en liten vekst til fordeling. I Bergens- og Trondheims-regionen ble veksten redusert med ett prosentpoeng gjennom denne etableringsfasen, i Oslo-regionen var det vekst for kvinner, pga. av innslaget av enslige kvinner er større enn i de andre byområdene.

Flytteprosessene for årskullene født 1966-68 avviker fra de foregående på tilsvarende måte som i de andre storbyregionene: Byene har fått større flyttegevinst gjennom utdanningsfasen, omlandet mindre. Omlandet til Stavanger er imidlertid eneste storbyomland som ikke har fått flyttelekkasje gjennom fasen 15-29 år for disse årskullene, om vi ser bort fra den lille gevinsten for kvinnene i Oslo-omlandet. Regionen som helhet har imidlertid fått en liten nedgang (fra 19 til 16 prosent for menn, og fra 19 til 18 prosent for kvinner). Fortsatt har imidlertid regionen høy vekst gjennom flytting i ungdomsfasene.

Vi skal se litt på hvordan de ulike komponentene bak veksten bidrar til endring. For regionen som helhet er det forskjeller på kjønn innenfor gruppen som vokste opp der. For menn har bofastheten, som riktignok har vært uvanlig høy i Stavanger-regionen, blitt betydelig redusert. Halvparten har slått ut i økt fraflytting, resten fordeler seg på flere tilbakeflyttere og internflyttere. For kvinner har bofastheten økt, og kjønnforskjellene blitt mer normalisert. Både for kvinner og menn har nyinnflyttingen blitt litt lavere, for kvinner også videreflyttingene. Det siste kan indikere at flytteprosessene for innflytterkvinnene forskyves utover i livsløpet, jfr. kommentaren til tidligetableringene i omlandet. Men det kan også innebære mindre nyinnflytting i det lange løp.

Bak den økte flyttegevinsten for Stavanger by gjennom ungdomsfasene (økning fra 22 til 29 prosent for menn og fra 28 til 38 prosent for kvinner) kommer hovedbidraget fra økt nyinnflytting. For menn betyr dette alt, for kvinner kommer det redusert fraflytting og redusert videreflytting i tillegg. Dette er bakgrunnen for at flyttegevinsten gjennom fasen fra 15 til 29 år har økt mer for kvinner enn for menn i Stavanger blant dagens unge. Den økte innflyttingen til byen skyldes imidlertid ikke, som i de andre storbyregionene, noen økt tendens til å flytte fra omlandet til byen. Økningen som kommer herfra skyldes kun at flere (en større andel) vokser opp i omlandet. Hovedøkningen kommer imidlertid fra personer som har vokst opp utenfor regionen.

Halvparten av den reduserte flyttegevinsten for menn i omlandet (fra 16 til 8 prosent) skyldes økt fraflytting. Lite av denne økningen retter seg mot Stavanger. Det er altså i større grad andre regioner som tapper mer. Et like stort bidrag skyldes en generell

nedgang i nyinnflyttingene. Heller ikke her skyldes det en redusert tendens til å flytte fra Stavanger til omlandet i denne fasen, det er andre regioner som leverer inn færre. For kvinner skyldes mer enn hele reduksjonen i flyttegevinst (fra 13 til 6 prosent) redusert nyinnflytting. Her er sviktende tendens fra Stavanger-kvinnene sterkt medvirkende. Det er imidlertid ingen økt fraflytting fra Stavanger-omlandet blant unge kvinner i denne fasen (det er en liten nedgang på en prosent, som motvirker så mye som 8 prosent svikt i nyinnflyttingen).

8.5.2 Variasjon og betydning av utdanningsnivå og yrkesfaglig retning

Det er store forskjeller på utdannings- og yrkesfaglige strukturer i Stavanger-regionen, byen sammenlignet med omlandet. Forskjellene skyldes både ulikt rekrutteringsmønster for ungdommene vokst opp i de ulike delene av regionene, og at mønsteret forsterker seg gjennom flytting. Dette er for så vidt vanlig. Utdanningsvalg formes gjerne av det lokale nærings- og yrkesmønsteret gjennom kulturelle påvirkninger.

I Stavanger-regionen er de tekniske og industrielle yrkesretningene sterkere representert enn de øvrige, og spesielt er det mange med høy utdanning innen disse fagfeltene i Stavanger by. Både for kvinner og menn ligger innslaget på omtrent det dobbelte av landsgjennomsnittet, og det gjelder både for de foregående og de etterfølgende årskullene født på 1960-tallet. I omlandet er det yrkesfagene på de lavere tekniske nivåene og innen håndverk som er sterkest representert. Det er imidlertid enda høyere innslag blant personer uten videregående opplæring, det gjelder begge kjønn, og sterkest for kvinner. Innslaget er målt i forhold til tilsvarende innslag i landsbefolkningen for de samme årskullene.

Stavanger by har en viss overrepresentasjon av høyutdannede også på andre fagfelter, men innslaget av folk innenfor offentlige yrkesfag er klart lavere enn i de andre storbyene (nær landsjevne innslag). Det utvikles ingen store kjønnsforskjeller i fagstrukturen i Stavanger gjennom flytting i ungdomsfasene.

Heller ikke i omlandet utvikles det store kjønnsforskjeller i utdannings- og yrkesstruktur gjennom flytting, men forskjellene mellom byen og omlandet er betydelig når det gjelder utdanningsnivå. Vi finner altså ikke det samme som i Bergensregionene, hvor det både var forskjeller i fagstruktur mellom byen og omlandet, og nivåforskjeller mellom kjønn i byen og i omlandet for seg. De økonomiske og administrative fagretningene er sterkere representert både i byen og omlandet enn de offentlige. De siste er kraftig underrepresentert i Stavangers omland, og med negativ utvikling på gang for de høyt utdannede.

Endringene i utdanningsstrukturer og i fagretninger som følge av flytting i ungdomsfasene (fram til 29-årstrinnet) er lite endret i de andre storbyregionene. I Stavanger-regionen er det klarere omlegginger å spore. Spesielt er det en klar oppgang innen håndverk og teknikk på yrkesskolenivå, som slår inn for begge kjønn både i byen og i omlandet for kullene født 1966-68. Når vi etterspører årsaken i materialet, viser det seg at det ikke bunner i endringer ved flytteprosessen, men at det rett og slett skyldes at flere unge i Stavanger-regionen systematisk har slått inn på disse banene. For kvinner har dette gått på bekostning av de offentlige yrkene, spesielt er rekrutteringen til høy utdanning innen disse feltene blitt redusert. Det gjelder kvinner både i by og omland. I byen har imidlertid innslaget av høyutdannede på det offentlige segmentet økt, og dette skyldes også endret lokalrekruttering for ungdomskullene i byene, altså ikke endret flytting. Vridningen i rekrutteringsmønsteret innebærer utjevning mellom kjønn, da det er flest

kvinner på dette segmentet fra før. Det er en tilsvarende, men svakere tendens også på landsnivå.

Den eneste faggruppen som har fått redusert innslaget betydelig som følge av store endringer i flytteprosessen, er gruppen av høytutdannede menn innen de offentlige fagretningene i omlandet. I motsetning til for kvinner skyldes svekkelsen en sterk økning i fraflyttingen. Det er altså ikke nyinnflyttingen som svikter, slik det er vanligst å se i distriktsstrøkene. Vi har gått dypere ned i materialet på dette punkt og undersøkt hvor denne økte fraflyttingen retter seg. Overraskende nok er det ikke mot Stavanger. Flyttingen innen denne gruppen har faktisk gått ned. Økningen fordeler seg på tre helt ulike typer regioner – mot Oslo-regionen, mot Kristiansand-regionen og mot periferi-kommuner, spesielt de som ligger utenfor Vestlandet. Størst effekt på resultatet har vridningene for de siste. Endringene i fraflyttingen har ført til at en betydelig flyttegevinst for denne gruppen har gått over til å bli et like stort tap. Det kan virke som om unge menn i Stavanger-omlandet, som tar høy utdanning av denne type, har forandret atferd. Mye av den økte fraflyttingen for de etterfølgende kullene som kommer fram i tabell 8.4 (fra 16 til 20 prosent) skriver seg fra denne høytutdannede yrkesgruppen.

8.5.3 Spesielt om flytteutvekslingen mellom byen og omlandet

Stavanger-regionen er den eneste av de fire storbyregionene hvor ungdom vokst opp i omlandet har en svakere tendens til å flytte til byen enn omvendt i ungdomsfasen. Tendensen er da målt som andelen i prosent som gjør en slik flytting i løpet av fasen 15-29 år, i forhold til antall personer på 15-årstrinnet. Ulikheten for Stavanger er spesielt sterk for kvinner (for kvinner er ikke forskjellen så veldig stor i Oslo-regionen heller – jfr. betydningen av størrelse: jo større omland, jo flere steder å flytte til). Ikke bare er tendensen til å flytte til byen mindre enn til omlandet, men Stavanger er også den eneste storbyen hvor atferdstendensene fra de første til de siste kullene ikke entydig viser vridning til fordel for byen. Eneste unntak er en klar redusert tendens for kvinner til å flytte fra byen til omlandet, slik som i de andre storbyregionene. Det er imidlertid ingen økt tendens til å flytte fra omlandet til byen. Vi har funnet ett unntak av denne typen før, nemlig for menn i Bergens-regionen. For disse er imidlertid tendensen mye sterkere, jfr. det som er sagt om styrken på tendensene ovenfor (18 prosent av omlandskullene flytter til Bergen, mot 8-9 prosent i Stavanger-regionen).

Det ovenstående bygger opp under det vi var inne på foran, om at det meste av endringene for Stavanger-regionen skyldes endret utvekslingen med landet utenfor. Likevel finner vi interne utvekslingseffekter av tilsvarende type som for de andre storbyene, når vi sammenligner utvekslingen for kullene født i 1966-68 med dem født i 1960-62. Grunnen er da ikke relatert til atferdsendring, men til at potensialene for endring skifter: I Stavanger-regionen er veksten i ungdomskullene (jfr. den naturlige vekstkraften) mye større i omlandet enn i byen, grunnet svært høy fruktbarhet i omlandet på 1960-tallet. Vi skal se litt nærmere på utvekslingsprosessen. Men vi har også andre effekter, knyttet til selve livsløpsprosessen. Den bølger inn og ut av storbyen som i de andre regionene. Vi skal se på noen tall.

Grunnet det som er sagt over, hadde Stavanger nettolekkasje i forhold til omlandet både for menn og kvinner gjennom ungdomsfasen 15-29 år. Vi ser først på årskullene født 1960-62. Denne lekkasjen utgjorde 7 og 4 prosent av årskullet for menn og kvinner henholdsvis. Flyttegevinstene for Stavanger for disse kullene (22 og 28 prosent, se tabellen) ville altså vært høyere og jevnere hvis omlandet ikke hadde virket tappende (uten tapet mot omlandet er gevinsten overfor resten av landet 29 og 32 prosent). For omlandet representerer det samme et bidrag på henholdsvis 5 og 3 prosent av flytte-

gevinsten (som etter tabellen er 16 og 13 prosent). Utvekslingen mot landet for øvrig er altså jevnere mellom kjønn (vi ser gevinsten mot landet ellers blir 11 og 10 prosent).

Flytting gjennom etableringsfasen forsterker lekkasjen i storbyen med 3-4 prosentpoeng, og styrker gevinsten for omlandet 2-3 prosent. Det meste av lekkasjen fra 29 til 35-årsstrinnet for Stavanger (veksten totalt reduseres med 4-5 prosent, jfr. tabellen) skyldes altså utvekslingen med omlandet. Stavanger holder altså nesten balanse mot resten av landet, byen taper kun 1 prosent gjennom etableringsfasen mot landet ellers. Dette betyr at de tradisjonelle bevegelsene som de store byene opplever med bølger av nyinnflytting og videreflytting omtrent ikke omfatter annet enn omlandet.

For omlandet betyr den økte flyttegevinsten fra Stavanger gjennom etableringsfasen akkurat halvparten av flyttegevinsten totalt (gevinsten øker med 5-6 prosentpoeng gjennom fasen 29-35 år). Omlandet fungerer altså absorberende for en større del av landet ellers. Noe av dette er naturligvis videreflyttingene som har vært innom Stavanger. Men disse er ikke høyere enn i de andre storbyregionene, så det forklarer ikke hele fenomenet. Konklusjonen er at omlandet til Stavanger også vinner til seg en del innflyttere direkte gjennom etableringsfasen, i større grad enn i Bergen og Trondheim, men i langt mindre grad enn i Oslo. Det siste var vel ikke helt uventet.

Flytteprosessene for årskullene født 1966-68 gjennom ungdomsfasen er imidlertid endret som i de andre storbyregionene. For byen er lekkasjen mot omlandet på det nærmeste eliminert, det står 1 prosent tap for menn, 3 prosent gevinst for kvinner. For omlandet betyr dette tilsvarende små utslag med motsatt fortegn. Siden utviklingen mot omlandet ikke bygger opp et flyttepotensial som senere blir tilbakeført i neste fase, slik som i de andre storbyregionene, kan ikke økt framtidig innflytting gjennom etableringsfasen bedømmes på samme måte som for de andre byene. Situasjonen er annerledes, og utviklingen videre er antakelig enklere å tolke. Kommer det en nettostrøm til omlandet fra byen, representerer dette en fortsettelse av den utviklingen vi har hatt, og flyttetallene fra år til år vil i stor grad da bare repeteres. Vi er her dermed ikke i den situasjon at en tilsynelatende endring må til for å opprettholde en langsiktig "status quo". Skjer det endringer i flyttetallene i årsstatistikken, vil de da antakelig gjenspeile en mer reell endring.

8.6 Oppsummering - samt hva med innvandrerne?

8.6.1 Hovedoppsummering med hensyn til innenlandsk flytting

Livsløpsanalyse av flytting gjennom prosessen fra man er barn til etablert som voksen, her illustrert ved fokus på resultater ved å følge noen årskull gjennom aldersfasen 15-35 år, viser at alle fire storbyområdene får flyttegevinst i løpet av fasen, og at det meste av gevinsten allerede er oppnådd gjennom ungdoms- og utdanningsfasen fram mot 29-årsstrinnet. Omtrent 85 prosent av dem som vokser opp i en storbyregion, blir boende eller kommer tilbake til hjembyregionen. De mange nyinnflytterne erstatter i alle byregioner langt flere enn disse. Fram mot 35-årsalderen dominerer imidlertid videreflytting nyinnflyttingen, slik at veksten kulminerer. Det er kun Stavanger-regionen som av denne grunn ikke får en liten reduksjon i flyttegevinsten gjennom etableringsfasen. I det lange løp utgjør videreflytterne halvparten eller litt mer av all nyinnflyttingen.

I alle regionene er det byene som får mest av veksten gjennom ungdomsfasene, mot etableringsfasene skjer det en markert utjevning mellom by og omland. Slik har det alltid vært. Alle byene unntatt Stavanger får redusert flyttegevinst utover i 30-årene, og alle

omland får styrket sin flyttebalanse. Bergens-regionen er den eneste hvor veksten i omlandet gjennom hele 20-årsfasen kommer på nivå med veksten i byen.

Nye årskull av ungdom har i mindre grad flyttet ut, og de seneste årene i større grad kommet flyttende til de store bykommunene. En stor del av økningen skyldes økt nyinnflytting fra omlandet. Det er bare i Stavanger-regionen at tendensen til å flytte fra omlandet til byen ikke har økt. Flyttebalansen mellom byen og omlandet har likevel kommet byen til gode, fordi store fruktbarhetsforskjeller og mye familieflytting til omlandet tidligere har gitt dette en sterkere naturlig vekstkraft enn byen har fått. Dette vrir størrelsesforholdet på flyttepotensialet i de to retninger tilsvarende. Denne effekten betyr mest for utviklingen av flyttebalansen i Bergen og Stavanger. For Oslo-regionen bidrar imidlertid nyinnflytting utenfra til det aller meste av merveksten.

Tre av storbyområdene kjennetegnes av to hovedtrekk, Stavanger-regionen kun av det ene. Alle byene har fått en økt flyttegevinst og alle omlandene en redusert gevinst eller økt tap gjennom ungdoms- og utdanningsfasen de seneste årene (årskull født 1966-68 sammenlignet med årskull født 1960-62). For alle byene representerer dette en potensiell økning i flyttebalansen til fordel for omlandene på bekostning av byene gjennom etableringsfasen, i årene som kommer. Grunnen er det andre hovedtrekket, som vi riktignok ikke finner i fullt monn i Stavanger-regionen: Flytteprosessene gir omlandet gevinst og byen lekkasje gjennom etableringsfasen i 30-årene.

Kombinasjonen av disse to kjensgjerningene bærer i seg muligheter til å feiltolke utviklingen i framtiden. Når det kommer en større bølge som følge av ungdomsflytting inn i byene i en periode, representerer det et potensial for en økning i bølgen inn mot omlandet i neste periode. Tendensen til at omlandet får en sterkere vekst i familieguppene mot slutten av 1990-tallet er dermed både naturlig og forklarlig. Vi må faktisk vente et omslag av denne type, når flyttestrømmen av ungdom inn mot byene tiltar slik de har gjort for kullene født utover på 1960-tallet (og inn i 70-tallet). Men en slik tilbakefasing kan også utebli, det kan komme nye endringer gjennom familiefasene også. Her har vi det lille paradokset som kan gjøre de framtidige tolkningene vanskelige: Reduseres tilbake- og videreflyttingene fra storbyene til omlandene gjennom familiefasene, vil de årlige flyttetallene bli endret lite framover. Hvis det derimot ikke skjer endringer i flytteatferden gjennom denne fasen, da ligger det an til økte bølgeutslag, altså med større flyttegevinster for omlandet og større lekkasje i byene. For Stavanger, hvor denne vekselvirkningen ikke kan påvises så klart, fordi byen ikke får flyttelekkasje gjennom etableringsfasen fra 29 til 35 år, vil kommende endringer antakelig være enklere å tolke.

Livsløpsanalyse av den type som er illustrert er et godt apparatet for å tolke utviklingen. Analyse av flytteforløp for årskull gjennom ulike livsfaser gir grunnlag for å bedømme størrelsesordenen på de potensialene som dannes gjennom nyinnflytting og fraflytting. Man må skille mellom utløsende og potensielle årsaker for å kunne forstå flyttetallsutviklingen. Faktorer av den type som her er gjennomgått, er potensialer som dimensjonerer effektene. De utløsende årsakene bestemmer i større grad "timing", og de er i seg selv nødvendigvis ikke så kvantitative av natur. Om politiske omlegginger, konjunkturomslag eller plutselige hendelser skal gi stor eller liten effekt, er avhengig av de potensialer som berøres av dem. Variasjonene i disse størrelsene er ofte knyttet til forsinkelser og framskyndinger skapt av utviklingen i den nære fortid for de årskullene som til en hver tid er i visse strategiske aldersfaser, slik vi har illustrert her og i kapittel 7.

En viktig sett med utløsende faktorer er dem som er knyttet til boligmarkedet. Hva disse kan ha betydd for de endringer vi har sett på i dette kapittelet, vet vi ikke. Ingen har gode data til å belyse det fullt ut. Etter gjennomgangen i dette kapittelet mener vi imidlertid at livsfasedynamikken som her er illustrert, som gjelder fullt ut for de tre største by-

regionene og delvis også i Stavanger-regionen, den er mer generell og har større betydning enn at den i seg selv kun blir bestemt av variasjonene på bolig- eller arbeidsmarkedet. Fundamentet er her en kobling mellom livsinnholdet i de ulike faser og de grunnleggende egenskapene ved samfunnsutviklingen, det vil si slikt som at folk må ha inntekt for å kunne sikre sine basisbehov, og med et som utgangspunkt bygge opp sin velferd og sin velstand. Boligmarkedsendringer kan i denne sammenheng naturligvis utløse og ”time” utslag av livsfasemekanismene. Dette skjer hele tiden løpende, i samspill med betydningen av alle andre faktorer. Men dynamikken mellom og gjennom livsfasene, og den avhengighet som av den grunn oppstår mellom utviklingen i byene og utviklingen i omlandet, må ligge til grunn som en hovedforståelse for det hele.

Livsløpsanalyse slik den er illustrert her, kan et godt stykke på vei vise oss hva nye flyttetrender kan bestå i, spesielt når vi bruker yrkes-, sysselsettings- og næringsopplysningene mer aktivt enn det som er referert her. Det ligger imidlertid et nitid og detaljert arbeid bak slike analyser, og ikke alle kan skaffe seg eller bruke de individuelle opplysningene fra det koblede flyttehistoriematerialet i Statistisk sentralbyrå. En alternativ måte for å fange opp nye trender er derfor den vi har dokumentert i kapittel 7 (alternativ utsiktsanalyse), som kun er basert på statistikk over folketallsutvikling i kommunene. Styrken ved den er at samtidig som datamaterialet er lett tilgjengelig, er metoden følsom for å fange opp og peke ut endringer som kan knyttes til flytting i ulike livsfaser. Den kan ikke skille ut endringer etter ulike flyttestrømmer eller flyttehistoriske grupper, slik vi har gjort her. Men de kan påvise regioner og faser med mye endring, og kan dermed angi hvor og for hvem man kan lete videre for å finne gode underliggende forklaringer. Hadde vi hatt data for boligallokering i tilknytning til flyttehistoriene hadde vi kommet lenger enn vi har kunnet komme her, hvor vi i stor grad er henvist til å tolke effekter av den type.

8.6.2 Litt om innvandringen til storbyregionene

Gjennomgangene for hver byregion er som sagt bare basert på innenlandske flyttinger. Dette er gjort for i rendyrket form å kunne studere de dynamiske sammenhengene ved flytteomfordelingen mellom byen, omlandet og resten av landet gjennom de to livsfasene. Den høye innvandringen direkte til Oslo, samt det høye nivået på sekundærflytting av flyktninger til byen, vil skygge for innsynet til de spesielle omfordelingsprosessene i storbyregionen. Innenlandsk flytting av innvandrere som kom til landet *før de hadde fylt 15 år*, er imidlertid med i denne analysen. For å være med må man altså ha vært registrert bosatt både som 15-åring og som 35-åring (som 29-åring for kullene født 1966-68). Innvandrerbarn som kom til Norge på 1970-tallet er dermed inkludert, men disse utgjør svært få personer. Det er dermed ikke økt innvandring som fører til at Oslo får så mye mer nyinnflytting for de siste årskullene enn de første gjennom ungdomsfasen.

Vi skal til slutt illustrere hvor stor betydning innvandrene faktisk har for flyttebalansen i Oslo og de andre byene. Som nevnt avspeiler tabellene over relative kullstørrelser i kapittel 4 balanserresultatet av både innenlandsk flytting og inn- og utvandring i sum. Flyttebalansen etter totalflytting framkommer beregningsmessig som den relative kullstørrelsene på et aktuelt alderstrinn fratrukket 100 (siden 15-årskullet er satt lik 100). Dette gjør det mulig å sammenholde informasjonen fra kapittel 4 med flyttebalansene i tabellene 8.1 – 8.4, for å se hvor mye innvandring og innenlandsk flytting av innvandrere som er kommet etter at de fylte 15 år, betyr i forhold til de innenlandske flyttingene blant personer som vokste opp i landet (var her som 15-åringer).

Tallene for total flyttegevinst i tabell 8.5 er hentet ut fra åtte av tabellene i kapittel 4, det vil si de som viser utviklingen i folketallet i hver av byene over livsløpet, målt fra 15-

årstrinnet av for hvert kjønn. Tallene er omregnet til flyttegevinster gjennom fasen 15-29 år for de to treårskullene født 1960-62 og 1966-68 i gjennomsnitt, og videre fram til 35-årstrinnet for det første (siste linje i tabell 8.5). Ved siden av disse har vi rett og slett bare gjentatt tallene for de innenlandske flyttegevinstene for byene, som finnes i tabell 8.1-8.4. Differansene gir flyttegevinsten innvandrerne bidrar med i løpet av fasen(e).

Tabell 8.5 *Flyttegevinster i de fire store byene*

Flyttegevinster i de fire store byene, fordelt på bidrag fra personer som var i landet som 15-åringer (Innl.), og personer som hadde innvandret senere (Utl.). Årskull født 1960-62 og 1966-68 fulgt fra de var 15 år. Flyttegevinst pr. 100 menn og kvinner på 15-årstrinnet.

MENN

Årskull og aldersfase	Oslo			Bergen			Trondheim			Stavanger		
	I alt	Innl.	Utl.	I alt	Innl.	Utl.	I alt	Innl.	Utl.	I alt	Innl.	Utl.
6062,15-29	95	66	29	18	10	8	27	19	8	33	22	11
6668,15-29	131	97	34	22	15	7	22	17	5	38	29	9
6062,15-35	81	48	33	13	6	7	20	12	8	30	17	13

KVINNER

Årskull og aldersfase	Oslo			Bergen			Trondheim			Stavanger		
	I alt	Innl.	Utl.	I alt	Innl.	Utl.	I alt	Innl.	Utl.	I alt	Innl.	Utl.
6062,15-29	98	77	21	14	9	5	23	18	5	35	28	7
6668,15-29	141	108	33	26	21	5	24	19	5	42	38	4
6062,15-35	75	50	25	10	5	5	18	13	5	34	24	10

Av tabellen framgår det at innvandrere i det lange løp bidrar til en stor del av gevinsten i storbyene. Relativt sett øker komponenten fra innvandrerne gjennom etableringsfasen, siden videreflytting ut av byene da reduserer det innenlandske bidraget betydelig. Målt absolutt er innvandrerbidraget mye større i Oslo enn i de andre byene, dette skyldes det store innslaget av flyktninger som flytter til Oslo. Siden Bergen har lavest flyttegevinst totalt, utgjør imidlertid bidraget fra innvandrerne relativt sett mest her (halvparten for begge kjønn gjennom fasen 15-35 år). Oslo og Stavanger får økt innvandrerbidraget litt for begge kjønn gjennom etableringsfasen, i de to andre byene holder komponenten seg stabil. I alle byene unntatt Oslo har innvandrerkomponenten avtatt for de seneste årskullene. I Oslo har den økt mye for kvinner (fra 21 til 33 prosent), og kommet opp på nivå med bidraget for menn. Muligens henger dette sammen med den høye kvinneinnflyttingen fra Sverige til Østlandet, blant annet på grunn av en aktiv rekruttering av sykepleiere i denne perioden. Noe skyldes nok også økte innslag av familiegjenforening blant flyktningene i Oslo.

9 Flytting mellom bydeler

9.1 Innledning

Når vi følger personene fra de er 20 til de fyller 28 år, dekker vi stort sett den livsfasen som i vår faseinndeling knyttes til begrepene utdanning/opplæring/søking. I dette ligger det bl.a. at en stor del av kullene innenfor alderstrinnene er kommet kort i etableringen, eller eventuelt ikke har etablert seg i egentlig forstand. Et moment i denne sammenhengen er at en større del av 28-åringene ennå vil flytte både innen og mellom de definerte delene av storbyene og over kommunegrenser enn det personer som er få år eldre vil gjøre. Dette gjelder ikke minst i Oslo, der etableringsfasen ser ut til å strekke seg noe lenger oppover aldersskalaen enn i de andre byene. I tillegg vil det forholdet at menn i etablerte pardannelser i de fleste tilfeller er noe eldre enn kvinnene bety at en større del av mennene enn av kvinnene ikke vil ha avsluttet flyttingene sine innen 28-årstrinnet. Vi har tidligere til og med antydnet at å følge kullene i Oslo til 35-årstrinnet etter hvert kan være noe kort.

I forbindelse med dette kapittelet benytter vi et statistisk mål vi har kalt "flyttemagneten". Flyttemagneten er et mål for hvor sterk flyttetilbøyeligheten er mot en bestemt region fra en annen. Med utgangspunkt i en indeks der 100 er landsnivået, viser den styrken på flyttingen, der verdier over 100 viser til en sterkere flyttetendens enn gjennomsnittlig, en verdi under 100 til en svakere flyttetendens enn gjennomsnittet på landsplan. Styrken i flyttingen avgjøres av flytteomfanget til en region målt mot hvor mange som bebor regionen i den aldersgruppen som skal belyses.

I noen tabeller benytter vi også koder for utdanningsnivå og fagretning. Kodene er som følger:

Første siffer 1	Allmennfaglig, samfunnsfaglig/økonomisk/administrativ
Første siffer 2	Humaniora, undervisning, helse
Første siffer 3	Industri/håndverk/teknikk, tjenesteyting
Første siffer 4	Samferdsel, jordbruk/skogbruk/fiske
Andre siffer 1	Utdanning på grunnskolenivå
Andre siffer 2	Utdanning til og med fullført videregående nivå
Andre siffer 3	Utdanning ut over fullført videregående nivå

Kode 99 viser til summen i alt.

9.2 Oslo

9.2.1 Hovedoversikt

Fra 20- til 28-årstrinnet øker Oslos befolkning kraftig. I 1969-71-kullene øker antallet menn i byen med nesten 7000 personer, fra 6550 til 13500, mens kvinneantallet øker med 7200, fra vel 6800 til 14000. Vi ser en dobling av antall personer i disse kullene mellom de to alderstrinnene. Denne økningen fordeler seg ikke jevnt i byen (tabell 9.1). I forbindelse med tidlig etablering på boligmarkedet favoriseres gjerne også bestemte deler av byen av de unge, slik at det danner seg et fordelingsmønster som senere brytes ved familiedannelse.

I den tidlige fasen av livet som vi behandler i dette kapittelet, skjer det en konsentrasjon av befolkningen til sentrale deler av byen. Vi ser for eksempel at det i de tre kullene vi behandler var omtrent 700 menn og 800 kvinner på 20 år i indre vest, var det på 28-årstrinnet henholdsvis 3000 og 3500. Antall yngre i disse sentrale bydelene øker altså totalt med vel 5000 personer. I indre øst er økningen enda større, 5400 personer.

Disse to indre byområdene tar hovedtyngden av veksten i byen. Også i de andre byområdene vi benytter vokser imidlertid antallet bosatte personer i kullene. De øvrige områdenes antallsvekst er imidlertid samlet lavere enn veksten i hver av de to indre byområdene. Det er likevel snakk om nærmere 4300 personer.

Omtrent 70 prosent av veksten for både menn og kvinner har kommet i de sentrale delene av byen, der fordelingen for menn er 32/40 mellom vest og øst og 36/34 for kvinnene. Vi skal ikke legge for mye vekt på denne forskjellen mellom kjønnene, som både kan ha sammenheng med hvor langt en har kommet i etablering (der muligvis boområder i vest regnes som mer attraktive som oppvekststeder for barn enn de i sentrale øst), og eventuelt også med forhold knyttet til innvandrerbefolkningen.

Vi ser av dette at de indre bydelene, som tidligere, tjener som de viktigste innflyttingsregionene i byen. Av de omtrent 30 prosentene som bosetter seg i de ytre områdene flytter to av tre enten til ytre øst eller ytre sør. Minst andel av nettogevinsten får Ekeberg/Bekkelaget/Nordstrand (under en prosent av mennene, noe over en prosent av kvinnene). Årsakene til dette kan trolig søkes i en boligstruktur som mer knyttes til en familiefase enn til tidlig etableringsfase.

Tabell 9.1 *Befolkningen fordelt etter bostedsregion ved begynnelsen og slutten av aldersfasen 20-28 år. Oslo*

	Menn			Kvinner			Endring i alt
	Antall	Endring		Antall	Endring		
	20-åringer	28-åringer		20-åringer	28-åringer		
Indre vest	714	3018	2304	831	3543	2712	5016
Indre øst	676	3500	2824	797	3378	2581	5405
Ytre vest	1352	1755	403	1447	1942	495	898
Ytre øst	2429	3373	944	2348	3240	892	1836
Ytre sør	1141	1753	612	1093	1891	798	1410
Uklasserte	238	125	-113	321	1	-230	-343
I alt	6550	13524	6974	6837	13995	7248	14222

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

En konsentrasjon av unge mennesker til de sentrale bydelene er ellers et veletablert mønster. Det nyere i mønsteret er at med høyningen av utdanningsnivået på ungdommen,

og der den ungdommen som flytter til Oslo blir mer velutdannet enn annen ungdom, blir selve konsentrasjonen også i større grad enn tidligere en konsentrasjon av langtidsutdannede. Denne konsentrasjonen skjer samtidig med en påstått utvikling av byen som samlingssted for utveksling mellom og innen grupper, og som "impulsbank" i en verden med økende pluralisering. Vi ser altså samtidig noe som kan forstås som en ny homogenisering av beboermassen og en pluralisering av bymiljøet.

I samsvar med dette ser en i våre utvalgte kull at henholdsvis 66 prosent av veksten i indre vest og 53 prosent i indre øst knytter seg til personer med utdanning ut over videregående nivå blant menn, og det samme gjelder hele 76 og 63 prosent av kvinnene. Skjevheten i flyttingene betyr samtidig at mens 38 prosent av de mannlige tyveåringene fra indre vest har endt opp med høyere utdanning, har 60 prosent av 28-åringene gjort det samme. Tallene for kvinner er 43 og 69 prosent. I indre vest vokser de høytutdannedes andeler blant mennene fra 25 til 45 prosent, og fra 16 til 52 prosent for kvinner.

I de indre bydelene ser vi dermed noe som kan betegnes som en kohortbasert gentryfiseringsprosess i løpet av den livsfasen vi belyser. Nå kan vi ikke si om denne er aktiv også på høyere alderstrinn, men opplysninger om utdanningsnivået på bosatte 35-åringer i 1960-62-kullene antyder at utdanningsnivået fortsetter å holde seg høyt i indre by innenfor yngre kull. Vi kommer nærmere tilbake til dette i avslutningskapitlet.

Sett mot landsinnslaget, endrer utdanningsinnslaget i de ulike bydelene seg kraftig fra 20- til 28-årstrinnet. Ikke overraskende kommer mange av de største endringene i de to sentrale byområdene. Ved avslutningen av perioden ser en at det høyeste innslaget av langtidsutdannede finnes i indre vest og ytre vest. Innslagene er imidlertid høye også i de øvrige byområdene. Indre vest har samtidig under halvparten av landsinnslaget innenfor grupper med mindre enn fullført videregående utdanning. På dette nivået er kun ytre øst og ytre sør overrepresentert innenfor byen.

De endringene som skjer fra 20-28-årstrinnet er særlig markert innenfor de indre byområdene, der utdanningsinnslaget innenfor høyere utdanning øker særlig kraftig i indre øst. I de utvalgte utdanningskategoriene øker innslaget innenfor gruppene med mer enn videregående utdanning med over 100 poeng, unntatt innenfor én sjelden benyttet utdanningsgruppering. Fra å være markert underrepresentert i alle grupper høyere utdanning, går en dermed over til en markert overrepresentasjon. Også i de øvrige bydelene går tendensen i retning høynet utdanningsnivå gjennom flytteprosessen, selv om vi fram til 28-årstrinnet også finner visse utdanningsgrupper med synkende innslag i enkelte bydeler. Etter indre øst er det i indre vest utdanningsnivået øker mest gjennom flytteprosessen.

Vi gjør ellers oppmerksom på at de bydelene vi benytter for Oslo er en gruppering av byens offisielle bydeler. Denne grupperingen er gjengitt i kapittel 1. For den som har behov for støtte seg til denne og inndelingen i omegnsregioner, er disse også gjengitt på innbretten på permene foran i rapporten.

Rent generelt viser flyttemagnetene høye verdier for flytting innenfor Oslo (tabell 9.2). Som en måtte vente ut fra gjennomgangen til nå, oppviser de indre bydelene den største tiltrekningskraften. De viser også høy tiltrekningskraft på forstedene og på store deler av landet ellers. Magnetvirkningen er stort sett sterkere i indre øst enn i indre vest. Den er også sterkere for flytting fra indre vest til indre øst enn omvendt. Dette gjelder begge kjønn. Den aller sterkeste magnetvirkningen innenfor byen er imidlertid den indre vest har på ytre vest. Denne virkningen er mer enn dobbelt så sterk som den indre vest har på noe annet område.

Tabell 9.2 *Flyttemagneten, Oslo*

I indre øst fordeler magnetvirkningen seg mer likt på byområdene, men der kontrasten til indre vests tiltrekning er særlig sterk i ytre øst og ytre sør. Dette er dermed områder som geografisk ligger utenfor indre øst, slik at vi kan snakke om en viss sektoraktig forbindelse, men denne skyldes altså snarere lavere tiltrekning fra indre vest mot visse byområder enn variasjonene i indre østs tiltrekningskraft. Samtidig er også dragnet på ytre vest stor i indre øst, og størst av alle er dragnet på indre vest. En kan slik sett også si at indre øst drar relativt jevnt, mens indre vest i større grad drar sektormessig.

Det er samtidig langt større forskjeller i magnetkraft for kvinner enn for menn. Dette kan skyldes at kvinner har kommet lenger i sin etablering. I dette ligger det at det skjer en tilpassing i hvor i byen en bor når en etablerer seg med familie. Den som bor i de aller mest sentrale bydelene flytter ofte til en bydel lenger ute eller ut av selve bykommunen.

I den øvrige byen er det grunn til å legge merke til at ytre sør i stor grad trekker sterkere enn de øvrige bydelene vi opererer med. Dette gjelder særlig i forhold til Ekeberg-Bekkelaget/Nordstrand, som grenser opp mot ytre sør. I denne bydelen er ytre sørs tiltrekningskraft sterkere enn den vi ser mot de indre bydelene. Det samme er den for kvinner fra indre øst. Grunnen til at ytre sør skiller seg så markert ut blant de ytre bydelene er den omfattende boligbyggingen der i senere år.

I forstadsbeltet trekker indre vest sterkest for begge kjønn i vestsektoren, mens området samtidig også har den sterkeste drakraften blant kvinner i indre sør. I alle andre tilfeller er magneten sterkest i indre øst. Den sterkeste tiltrekningskraften finner vi mellom vestsektoren og indre vest. På samme måte ser en at ytre vest trekker vesentlig sterkere i vestsektoren enn ytre øst.

De ulike forstadsområdenes magnetvirkning på hverandre er stort sett enten på eller under landsgjennomsnittet. Enkelte markerte unntak finnes imidlertid. De er knyttet til en gjensidig dragnet mellom indre og ytre omland innenfor sektoren i sør og innenfor sektoren i nord/øst. Vi begynner dermed å danne oss et bilde av et delvis sektorpreget flyttemønster i Osloområdet. Når et slikt mønster dannes, er det nok til dels fordi boligkjøp og flytting er sterkt påvirket av ulike byområders familiaritet ut fra hvor en bor, og det ligger nok også kulturelle trekk til grunn. Prisenivå og boligtype i de ulike områdene er selvfølgelig også av grunnleggende betydning.

Samtidig er de indre områdenes tiltrekningskraft større i det indre enn i det ytre omlandet. Tiltrekningskraften som de ytre byområdene har på andre regioner er også gjennomgående sterkere i indre enn i de ytre omlandsregionene. Vi ser dermed også en tendens til et konsentrisk mønster i flyttebevegelsene.

De to indre byområdene har vel dobbelt så stor tiltrekningskraft på personer fra de andre storbyene som fra de andre storbyenes omland. For menn har indre vest sågar tre ganger så stor tiltrekningskraft i storbyene som i deres omland. Også de ytre bydelene har en sterkere magnetvirkning på den øvrige storbybefolkningen enn på dens forstadsbefolkning. Her er imidlertid tiltrekningen på forstadsbefolkningen stort sett under landsgjennomsnittets nivå på 100. Vi ser dermed et inntrykk av noe mer etablert ved de bosatte i forstedene, og der denne etablerheten ikke bare gjelder å bo i en forstad, men også en etablerhet i forhold til en bestemt storby.

Magnetvirkningen er vesentlig sterkere på menn fra de andre storbyene enn på deres kvinner. I indre vest er den nærmere 15 ganger landsgjennomsnittet for mennene og 9 ganger for kvinnene, mens tilsvarende i indre øst er 13 og 8 ganger.

Tiltrekningskraften til de indre bydelene viser seg for øvrig også å være markert større for de øvrige kommuner med sentralitet 3, samt for de med sentralitet 2 enn for de med sentralitet 1 eller 0.

9.2.2 Flytteprosessene

Befolkningen på 28-årstrinnet består i all hovedsak av nykommere. I de to indre bydelene utgjør denne gruppen omtrent 90 prosent av alle menn og kvinner. I de øvrige bydelene er andelen lavere, men den er fremdeles 55-65 prosent for mennene og 60-70 prosent for kvinnene. Det er altså en kjønnsforskjell i de ytre områdene som bare så vidt er merkbar i de indre. Nykommerandelen er stort sett høyere innenfor gruppene med utdanningsnivå ut over videregående nivå enn innenfor de lavere nivåene.

Utflytterandelen er ikke på et høyere nivå i de sentrale bydelene enn i de øvrige. Den høye nykommerandelen skyldes omfanget av nyinnflytting i kombinasjon med et lavt antall 20-åringer i bydelene.

Samtidig som nykommerandelen er høyere enn i de øvrige bydelene, er ikke videreflytterandelen av nykommerne større enn i andre bydeler. Den er i mange tilfeller faktisk noe lavere. På samme måte er videreflytterandelen i stor grad lavere i høyutdanningsgruppene enn på lavere utdanningsnivå. Dette har trolig sammenheng med at personene med lengst utdanning vil være ferdigetablert senere enn andre, men det er også en mulighet for at vi her står overfor en varig forskjell. Det siste er mindre trolig.

Det er små forskjeller mellom bydelene i andelen som bodde i byen både på 20-årstrinnet og på 28-årstrinnet (tabell 9.3). For menn varierer andelen fra 84 til 89 prosent og for kvinnene fra 79 til 82. Andelen er stort sett høyest i ytre bydeler. Tar vi med forstedene, varierer andelen som fremdeles er innenfor storbyregionen fra 92-94 prosent for mennene, og fra 87-92 prosent for kvinnene. Bare 2-3 prosent av alle på 20-årstrinnet har flyttet til kommuner med sentralitet 1 eller 0 i Standard for kommuneklassifisering 1994 (Statistisk sentralbyrå 1994). Like få har flyttet til de øvrige storbyene. Flyttingen i Oslobefolkningen innenfor det aldersspennet vi ser på er altså stort sett en flytting innen Oslo kommune, mens flyttingen ut av kommunen i omtrent like stor grad fører personer til byens forsteder som til landet forøvrig.

Innenfor byen ser vi noe som kan oppfattes som en sterkere byorientering i vest enn i det øvrige Oslo. Tendensen til å bli boende i indre by er sterkere der enn i øst. Hovedtyngden av den omtrent ti prosentpoenglige forskjellen ligger i en sterkere tendens til å ende opp i den andre sentrumssonen enn det vi ser blant de oppvokst i øst. Vi ser også i ytre øst at en større del er bosatt i de indre bydelene som 28-åring enn i de øvrige ytre byområdene, mens en klart mindre del bor i de ytre områdene. Ytre vest skiller seg ut med en særlig høy andel bosatt i indre vest. Det er ellers en tendens til at en noe større andel blir værende innenfor ytre bydeler enn innenfor indre bydeler, men det ser ikke ut til å være noen sammenheng mellom boområde som 20-åring og andelen bosatte i forsteder på 28-årstrinnet.

En tendens til en svakere integrering med byen i de ytre omlandsregionene viser seg ved at en lavere andel enn i de øvrige regionene i Osloområdet har flyttet til byen som 28-åringer. En mindre andel har flyttet fra de øvrige storbyene og deres omland til Oslo enn det vi ser fra de ulike sentralitetsnivåene ellers.

Tabell 9.3 *Folketallsutvikling og utdanningsinnslag, Oslo*

9.3 Bergen

9.3.1 Hovedoversikt

Bergensbefolkningen knyttet til de tre årskullene har ikke den samme veksten fra 20-28-årstrinnet som den vi har sett i Oslo. Mens befolkningen i kullene i Oslo ble doblet mellom de to alderstrinnene, øker den i Bergen med 22 prosent. Det gir likevel i overkant av 900 flere menn og nærmere 1100 flere kvinner. Dette gir nærmere 2000 flere personer på 28-årstrinnet enn på 20-årstrinnet.

Vi gjør oppmerksom på at inndelingen vi benytter i Bergen ikke er identisk med dagens åttedelte bydelsinndeling. Dette gjelder bydelene Årstad og Fyllingsdalen. I den inndelingen som vi har benyttet, er bydelene gruppert ut fra den eldre tolvdelte inndelingen. Dette betyr at Løvestakken i sin helhet er lagt til Landås, og det samme er Salhus. I tabell 9.5 og 9.6 har vi markert hvordan vi har slått sammen de gamle bydelene.

I Bergen skjer veksten i befolkningen fra 20-28-årstrinnet i særlig grad i Bergenhus og Løvestakken/Landås/Salhus (tabell 9.4). Veksten i disse bydelene er samlet omtrent 300 personer større enn byens, slik at den øvrige byen i alt reduseres mellom alderstrinnene. Dette forholdet finner vi for begge kjønn, men det er mer markert for menn enn for kvinner. Den eneste bydelen ut over de to forannevnte som har vekst av betydning er Laksevåg. Også deler av denne bydelen ligger inn mot sentrum av byen. For totalflyttingens del ser vi dermed nok en gang at det er de forholdsvis sentrale delene innen kommunen som har den største veksten fra 20- til 28-årstrinnet. Samtidig minker faktisk innbyggertallet i halvparten av bydelene. Dette er et avvik fra Oslofunnene, der folketallet vokste i alle bydeler. I Oslo var det imidlertid langt mer vekst å fordele.

Tabell 9.4 *Befolkningen fordelt etter bostedsregion ved begynnelsen og slutten av aldersfasen 20-28 år. Bergen*

	Menn			Kvinner			Endring i alt
	Antall	Endring		Antall	Endring		
	20-åringer	28-åringer		20-åringer	28-åringer		
Bergenhus	404	1145	741	456	1137	681	1422
Løvestakken/Landås/Salhus	876	1282	406	936	1390	454	860
Åsane	535	530	-5	502	537	35	30
Arna	343	273	-70	289	223	-66	-136
Fana	582	511	-71	587	586	-1	-72
Ytrebygda	339	323	-16	372	370	-2	-18
Fyllingsdalen	593	484	-109	508	487	-21	-130
Loddefjord/Laksevåg	849	974	125	780	887	107	232
Uplasserte	105	24	-81	126	14	-112	-193
I alt	4626	5546	920	4556	5631	1075	1995

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Også i Bergen ser vi at veksten i de sentrale bydelene er særlig stor innenfor grupper med langvarig utdanning. Med unntak av i Laksevåg går antall langtidsutdannede ned i de øvrige bydelene. Sett mot landsinnslaget, endres også innslaget av høytutdannede negativt i de fleste bydelene. De eneste unntakene fra dette er Bergenhus og Løvestakken/Landås/Salhus. Stort sett er likevel gruppene med langvarig utdanning fremdeles overrepresentert etter flytting. For personer med kun grunnskoleutdanning er utviklingen nær motsatt. Denne gruppen reduseres kraftig i de to bydelene der innslaget høytutdannede øker, mens det øker i alle de andre bydelene unntatt Laksevåg. I tillegg

minker det i Fana for kvinner. Samtidig som innslaget av langtidsutdannede reduseres, øker det i mange av bydelene for personer med kun grunnskoleutdanning.

I likhet med i Oslo ser vi altså en gentrifiseringslignende prosess innen de to sentrale bydelene med sterk befolkningsvekst innen ungbefolkningen. Samtidig øker faktisk også antall personer på alle utdanningsnivå innenfor disse to bydelene, slik at det er den sterkere veksten i langtidsutdanningsgruppene som senker andre innslag, ikke en negativ utvikling i disse andre gruppene som sådan.

Som i Oslo, ser vi også i Bergen en sterk tiltrekningskraft mellom bydelene innen kommunen (tabell 9.5). I Bergen er tiltrekningskraften på unge innflyttere markert sterkest i Bergenhus. Her er den stort sett godt over det nivået vi fant i de indre bydelene i Oslo. I denne sammenhengen må det imidlertid tillegges at de større områdeenheter vi benyttet i hovedstaden nok glattet over variasjoner mellom bydelene innenfor den indre byen.

Som vi kunne forvente, har også Løvestakken/Landås/Salhus en sterk tiltrekningskraft på andre regioner. Den er imidlertid lavere enn sentrumssonens mot alle sammen. Som i Oslo ser vi også i Bergen at de sentrale bydelene trekker sterkere på menn enn kvinner, mens forholdet til dels er omvendt i andre bydeler og i omlandsregionene. Dette har sammenheng med kvinners livsfasemessige forsprang på menn. Dette forholdet gjør at variasjonen mellom bydelenes tiltrekningskraft blir større for menn enn for kvinner.

Blant bydelene utenom sentrum finner vi en sterk flyttetendens begge veier mellom Fyllingsdalen og Laksevåg og mellom Fana og Ytrebygda. Det er også en del forbindelser der flytting den ene veien er mer uttalt enn den andre, slik som mellom Åsane og Arna, der Åsane trekker vesentlig sterkere i Arna enn omvendt. Enkelte slike skjeve flyttemønstre er mer uttalte for menn enn for kvinner. Ettersom dette trolig kan knyttes til den nevnte forskjellen i etableringstidspunkt mellom kjønnene, er det trolig at mønsteret for menn blir mer likt kvinnenens når de når et litt høyere alderstrinn. Det skjevere mønsteret for menn vil derfor trolig svekkes etter hvert som mennene blir mer etablerte. Dette gjelder for eksempel den sterkere flyttingen fra Fyllingsdalen til Ytrebygda enn den omvendte veien.

I Bergensomlandet er tiltrekningskraften regionene imellom oftere høy enn i Oslo-omlandet. Områdene i vest og i sør/øst har sin høyeste tiltrekning i nord, mens nord har sin høyeste knyttet til omlandsregionen i vest. Vi har ingen avstandsbasert inndeling i Bergensomlandet, slik at vi ikke kan si noe om det finnes en sektororientert flytting innenfor omlandet. Vi kan dermed heller ikke knytte omlandsregioners avstand til bydelene sammen med tanker knyttet til synkende tiltrekning med økende avstand fra byen. Det er likevel grunn til å regne med slike sammenhenger også i Bergen.

Rent bortsett fra at de mest sentrale bydelene trekker sterkt, ser vi for omlandsregionene også visse tendenser i retning en sektororientering i innflyttingen til Bergen. Vi ser i denne sammenhengen at Laksevågs tiltrekningskraft i omlandet vest for byen er sterkere for kvinner enn de sentrale bydelenes, og bare overgås av Bergenhus for menn. I sør/øst ser vi på tilsvarende måte at høye indekser for bydelene Åsane, Arna og Fana. I nord er variasjonene mellom bydelene mindre markerte, men der selve Bergenhus drar sterkere enn ellers i omlandet, samtidig som Åsane drar litt sterkere enn de øvrige bydelene.

Bergenhus er den eneste av bydelene i Bergen som har indekstall for begge kjønn over landsgjennomsnittets mot de andre storbyene og deres omland. Mot de andre storbyene har også Løvestakken/Landås/Salhus det for menn. Det er ellers grunn til å legge merke til de svært lave indekstallene for Arna, en bydel basert på tettsteder adskilt fra Bergen tettsted.

Tabell 9.5 *Flyttemagneten, Bergen*

Når vi ser på Bergens tiltrekningskraft på de øvrige kommunene med sentralitet 3, og i tillegg på kommuner med sentralitet 2-0, ser vi at tiltrekningen faktisk er sterkere på kommuner med sentralitet 1 og 0 enn på de mer sentrale kommunene. Denne forskjellen gjelder både de indre og de ytre bydelene. Mens en for de mer sentrale kommunene finner at de ytre bydelene har liten tiltrekning innenfor aldersspennet, finner en for de mindre sentrale kommunene indekstall over 100 også for Laksevåg. For menn finner vi dette også i enkelte andre bydeler for enten kommuner med sentralitet 1 eller 0.

9.3.2 Flytteprosessene

I Bergen består befolkningen på 28-årstrinnet i mindre grad av nykommere enn i Oslo, noe som påvirker nykommerandelene i de ulike bydelene. Nykommerandelen er, som i Oslo, høyest i de mest sentrale delene av byen, der innflyttingen også har vært størst. I Bergenhus er den på 83 prosent for begge kjønn, i Løvestakken/Landås/Salhus på 74 prosent for kvinnene og 66 prosent for mennene. Vi ser altså, som i Oslo, at om magnetvirkningen er større på menn enn på kvinner, er andelen nykommere blant kvinnene på nivå med, eller over det vi ser for mennene. Også i de øvrige bydelene er nykommerandelene høyest blant kvinnene.

Når utflytterandelene ikke skiller seg markert ut fra andelen denne gruppen utgjør i de andre bydelene (unntatt Laksevåg, der den er særlig lav), skyldes dette at de sentrale bydelenes høye nykommerandel har sammenheng med kombinasjonen av høy nyinnflytting og et lavt antall 20-åringer. Dette gjelder i særlig grad Bergenhus. De samme forholdene fant vi i Oslo.

Videreflytterandelen av nykommerne ligger stort sett noe høyere i de sentrale bydelene i forhold til i de øvrige, og de er lavere for menn enn for kvinner. Her kan vi nok en gang vise til hvor langt kjønnene har kommet livsfasemessig. Samtidig ser vi at det i mange av bydelene ikke er noe klart forhold mellom videreflytting og utdanningsnivå. Klarest er dette forholdet i de mest sentrale bydelene, der videreflyttingsandelen faller med økende utdanningsnivå.

Det er relativt små variasjoner mellom bydelene i hvor stor andel som bodde i byen både på 20 og 28-årstrinnet (tabell 9.6). For menn varierer andelen mellom 81 og 88 prosent, og for kvinnene mellom 79 og 83. Medregnet omlandskommunene blir variasjonen mellom 84 og 91 prosent for menn og 82 og 90 prosent for kvinnene. Vi ser altså at en større del av kvinnene enn av mennene har rukket å etablere seg i omegnen på 28-årstrinnet. Det ser ikke ut til å være noen klar sammenheng mellom en bydels grad av plassering i forhold til Bergen sentrum og dens andel 20-åringer i byen som 28-åringer, men de høyeste tallene finner vi likevel stort sett i ytre bydeler.

Tendensen til å bo i en av de to mest sentrale bydelene som 28-åring er vesentlig større dersom en også bodde i en av dem som 20-åring. Av de som har vokst opp i en av disse to bydelene bor omtrent 60 prosent av mennene og 50 prosent av kvinnene der også som 28-åringer. Det er ellers grunn til å legge merke til at en større del av de som har vokst opp i en av de to sentrale bydelene har flyttet til en av de øvrige enn det omvendte, at en person i en av de øvrige har flyttet til en av de to sentrale. Flyttingen utover er bare mer utspredd, og gir ikke så stort antallsmessig utslag, ettersom en relativt liten del av kullene på 20-årstrinnet bor i de to mest sentrale bydelene. Ut fra at vi tidligere har vist at flytteoverskuddet i de sentrale bydelene samlet er større enn byens, får vi dermed fram at dette har sammenheng med flyttingen over kommunegrensene.

Tabell 9.6 *Folketallsutvikling og utdanningsinnslag, Bergen*

Samtidig blir også en større andel av de som har vokst opp i de øvrige bydelene innenfor disse bydelene. Konsentrasjonen til sentrumsnære strøk av 28-åringer er altså et fenomen som først og fremst framstår når en sammenligner enkeltbydeler, og ikke når byen grupperes i et sentrum-byen ellers-perspektiv. For forstedenes del er omtrent like stor andel av deres 20-åringer bosatt i sentrum som byen for øvrig på 28-årstrinnet.

I Bergens bydeler ser vi at de andre storbyregionene samlet trekker til seg en større del av 20-årskullene enn det vi ser i Oslo, og flyttingen mot disse storbyregionene er samlet større enn flyttingen mot alle andre regioner utenom Bergensregionen i alle bydeler unntatt Fyllingsdalen og Laksevåg. Med unntak av de to sistnevnte ligger flytteandelene mot de øvrige storbyregionene på fra noe under til litt over 10 prosent.

Samtidig som vi ser dette, er det også klart at de aller fleste som vokser opp i Bergen blir i en storbyregion. På 28-årstrinnet gjelder dette 94-97 prosent av mennene og 92-95 prosent av kvinnene. Av alle bor 4-8 prosent av mennene og 6-10 prosent av kvinnene i storbyforsteder. De aller færreste har bor altså utenfor en storbyregion som 28-åringer, og de aller fleste av dem bor innenfor en storbykommune.

9.4 Trondheim

9.4.1 Hovedoversikt

Trondheims befolkning vokser med nær 1200 personer fra 20-28-årstrinnet innenfor de tre kullene vi belyser. Dette gir en vekst på omtrent 20 prosent, eller litt mindre enn Bergens vekst. I Trondheim er veksten i ungdomskullene fra 20- til 28-årstrinnet konsentrert til bydelen Sentrum (tabell 9.7).

Med unntak av Heimdal vokser innbyggertallet også de andre bydelene, men veksten i disse er liten. Vi ser altså på ny at det er de sentrale byområdene som fanger opp veksten. Samtidig er det en viss tendens til en sterkere fokusering på sentrum blant menn enn blant kvinner. Som vi har nevnt for de andre byene, kan dette skyldes at det er flere menn enn kvinner som ved 28-årstrinnet vil ha kommet kort i sin etableringsfase. En ser for eksempel at det var flere kvinner enn menn i bydelen på tyveårstrinnet. Vi kan også antyde dette ut fra den større flyttegevinsten i byen blant menn enn kvinner, der vi antar at flere av kvinnene enn av mennene som ønsker å flytte ut av byen har rukket å flytte videre til forstedene og andre steder i landet.

Tabell 9.7 *Befolkningen fordelt etter bostedsregion ved begynnelsen og slutten av aldersfasen 20-28 år. Trondheim*

	Menn			Kvinner			Endring i alt
	Antall 20-åringer	Antall 28-åringer	Endring	Antall 20-åringer	Antall 28-åringer	Endring	
Sentrum	437	1109	672	499	979	480	1152
Strinda	545	647	102	539	629	90	192
Nardo	425	457	32	408	442	34	66
Byåsen	676	659	-17	674	706	32	15
Saupstad	315	322	7	286	327	41	48
Heimdal	576	481	-95	543	481	-62	-157
Uplasserte	55	13	-42	93	10	-83	-125
I alt	3029	3688	659	3042	3574	532	1191

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Som vi har sett i de andre byene, vokser innbyggertallet klart innenfor høyutdanningsgruppene i sentrumsbydelen, selv om innslaget i en av gruppene reduseres for hvert kjønn. På samme vis vokser innslaget høytutdannede i Strinda. På Byåsen reduseres innslaget for kvinner, mens det tilsvarende skjer for menn på Saupstad og på Heimdal. I flere av de andre bydelene reduseres innslaget i visse høyutdanningsgrupper.

Innslaget av personer med særlig lavt utdanningsnivå blir nærmere halvert i Sentrum, og reduseres også i de fleste andre bydelene. Det eneste unntaket for begge kjønn er Heimdal, men for kvinner øker også andelen på Saupstad og på Byåsen. Vi ser dermed nok en gang en skiftning av byens unge mellom 20- og 28-årstrinnet, der utdanningsnivået høynes blant de sentralt bosatte, mens innslagene ellers enten øker mindre, eller rent ut reduseres. Den veksten som vi finner i totalbefolkningen i kullene mellom de to alderstrinnetene gjør likevel at antall personer i de ulike utdanningsgruppene i mange tilfeller øker på tross av innslagsreduskjonen. Dette er særlig tydelig i Sentrum, der antall personer med kun grunnskole blant kvinner kun reduseres med tre personer på tross av at innslaget halveres.

Som i de andre byene vi har sett på, knytter det høyeste tiltrekningsnivået i Trondheim seg til de mest sentrale områdene (tabell 9.8). I dette tilfellet er det begrenset til bydelen Sentrum. På menn er denne bydelens tiltrekningskraft minst 33 ganger større enn landsgjennomsnittets verdi på 100, og opptil vel 53 ganger landsgjennomsnittet. Saupstad bydel har imidlertid en sterkere tiltrekning på 20-åringene på Heimdal mot 28-årstrinnet enn det Sentrum har.

Også for kvinner er det Sentrum som trekker sterkest. Her ligger imidlertid indeksverdiene lavere, fra 2976 til 3350. For kvinnene skiller ikke Sentrum seg like markert ut som for menn, og som for menn trekker Saupstad sterkere for beboerne fra Heimdal. Dette er to nabobydeler i sør, der Saupstad er preget av blokkbebyggelse, og slik sett er preget av boliger som gir en relativt rimelig adkomst til boligmarkedet i byen.

Selv om Sentrum trekker sterkest i alle tilfeller, er Strindas tiltrekning på beboerne i Sentrum nesten like stor for kvinner. Også for menn i Sentrum er det denne bydelen som trekker sterkest, men her drar likevel Sentrum langt sterkere i Strinda enn omvendt. I forhold til Saupstad derimot, er skjevfordelingen betydelig mindre.

Innen omlandet er det en sterk tiltrekning mellom det indre omlandet og det ytre omlandet i sør/vest for kvinner. Den er langt mindre uttalt for menn. For menn er den dessuten skjev, der det indre omlandets tiltrekning på ytre omland sør/vest er nær dobbelt så stor som den omvendte veien.

Som en kunne vente, er det det indre omlandet som har den sterkeste tiltrekningen på byens befolkning. Ettersom dette ikke er delt opp i sektorer, er det vanskelig å si om det i tillegg er en sektorisering i flyttingene. Det indre omlandets tiltrekning er i nesten alle tilfeller lavere enn den gjensidige tiltrekningen mellom bydelene i Trondheim, og langt lavere enn hovedtyngden av bydelenes tiltrekning på hverandre.

I forhold til de øvrige storbyene og deres omland er det kun Sentrum som i alle tilfeller trekker sterkere enn landsgjennomsnittet. For kvinner er avstanden til gjennomsnittet imidlertid svært liten. Bydelenes tiltrekning er gjennomgående sterkere mot alle andre regioner enn storbyene og deres forsteder. Sentrum trekker sterkest i alle regioner.

9.4.2 Flytteprosessene

Også i Trondheim utgjør nykommerandelene i de ulike bydelene en stor andel av totalbefolkningen i kullene på 28-årstrinnet. Den er, som ventet, høyest i Sentrum med 81 prosent for begge kjønn. I de øvrige bydelene ligger den klart lavere. Den varierer for menn mellom 48 prosent på Heimdal til 64 prosent i Strinda og på Saupstad. For kvinnene er nykommerandelene gjennomgående høyere enn for menn, og varierer mellom 61 prosent på Heimdal og 74 prosent på Saupstad. Vi ser dermed at, som i Oslo, er det en større likhet i nykommerandeler i sentrum enn utover i byen. Som i Oslo og Bergen kan en ellers legge merke til at om magnetvirkningen stort sett er sterkere på bydelsnivået for menn enn for kvinner, så er nykommerandelen høyere for kvinner.

Innenfor den opprinnelige befolkningen på 20-årstrinnet er det forholdsvis liten variasjon i utflytterandeler. For menn varierer de mellom 53 og 63 prosent og for kvinner mellom 60 og 70 prosent. Som på kommunenivået er altså utflyttingen fra bydeler større for kvinner enn for menn. Samtidig er det grunn til å legge merke til at utflytterandelen er lavest for menn i Sentrum, og den er også lav for kvinner der, med sine 63 prosent. Sentrum kombinerer altså en relativt lav utflytting av de som bodde der på 20-årstrinnet med en høy tilflytting av nykommere.

Det høye nivået på nykommere i Sentrum kombineres for mennene med den laveste videreflytterandelen i byen (47 prosent). For kvinnene derimot, ligger den på topp, med 56 prosent. Det samme nivået finner vi imidlertid også i to av de øvrige bydelene, og det laveste videreflytternivået er kun fem prosentpoeng lavere.

I Trondheim er fremdeles 71-77 prosent av mennene og 65 til 71 prosent av kvinnene som var bosatt i en av bydelene på 20-årstrinnet bosatt i byen på 28-årstrinnet (tabell 9.9). Andelen er lavest i Strinda og høyest på Saupstad. Tar vi med den omlandsregionen vi har definert, øker andelen som er bosatt innenfor storbyregionen til 78-81 prosent for menn og 70-80 prosent for kvinner. Både for byen og regionen er altså tapet størst blant kvinnene. Etter hvert som vi inkluderer andre sentrale strøk av landet i regnestykket, utjevnes dette i stor grad. Samtidig minskes forskjellene mellom kjønnene på bydelsnivået.

Når vi inkluderer de øvrige storbyene, gjenfinner vi fra 88 til 92 prosent av mennene og 83 til 89 prosent av kvinnene. Legger vi på de andre storbyenes forsteder, øker tallene til henholdsvis 89-94 prosent og 88-91 prosent. Vi ser altså at i snitt vil vel 9 av 10 fremdeles finnes i en storbyregion. Trondheims forsteder skiller seg ikke større ut i denne sammenhengen, men de to ytre omlandsregionene ser vi et noe lavere innslag bosatt innenfor storbyregionene på 28-årstrinnet. Når vi inkluderer de storbyregionene utenfor storbyomlandene i regnskapet, skiller først og fremst det ytre omlandet i sør/vest seg ut. Dette omlandet har vi tidligere vist har en sterkere distriktsprofil enn de øvrige. Dette tatt i betraktning, er andelen som har blitt boende i en storbyregion høy.

Går vi over til å se på hvem som bor i de ulike bydelene som 28-åring, dannes et helt annet bilde enn det vi fant for de som hadde vokst opp i den enkelte bydelen. Den markerte forskjellen går på at en vesentlig andel av befolkningen har vokst opp utenfor storbyene og deres omland. I de mest sentrale bydelene har også en klart lavere andel vokst opp innenfor byen, og kun 19 prosent av begge kjønn har vokst opp innenfor Sentrum. I denne bydelen var like under halvparten av 28-åringene bosatt i Trondheim på 20-årstrinnet. Den største andelen bosatt på begge tidspunktene finner vi i bydelene Heimdal, Saupstad og Byåsen med 65-68 prosent for kvinnene og 78-86 prosent for mennene. Strinda og Nardo ligger i en mellomstilling mellom Sentrum og bydelene med høyest andel bosatte i byen på begge tidspunktene.

Tabell 9.8 *Flyttemagneten, Trondheim*

Tabell 9.9 *Folketallsutvikling og utdanningsinnslag, Trondheim*

Innslaget i kullene på 28-årstrinnet fra Trondheims omland holder seg stort sett rundt 10 prosent i de ulike bydelene, oftere litt under for kvinner enn for menn. Innslagene varierer mer for innflyttere fra andre storbyer og deres omlandsregioner. Her er innslaget noe høyere i Sentrum enn i noen annen bydel, mens det er svært lavt på Heimdal og på Saupstad. Innslaget fra de øvrige storbyregionene er imidlertid heller ikke høyere i sentrum enn 8 prosent for menn og 6 prosent for kvinner.

Der Trondheim virkelig henter nye innbyggere, er i områdene utenom eget omland og utenom storbyene ellers. Dette gjelder vel å merke den rent innslagsmessige siden ved flytteresultatene, og ikke som flyttestyrke. Innslaget er høyest i Sentrum, der 37 prosent av mennene og 38 prosent av kvinnene kommer fra disse områdene. Også Strinda og Nardo kan oppvise andeler rundt 30 prosent. I de tre øvrige bydelene er andelene vel 20 prosent for kvinner og vel 20 for menn på Byåsen, mot 13-14 prosent på Saupstad og Heimdal.

Innslaget på ulike sentralitetsnivå varierer imidlertid mellom bydelene. En kan legge merke til at mens det på sentralitetsnivå 3-1 skjer et markert fall i innslagene i ulike bydeler fra Sentrum til de ytre bydelene Saupstad og Heimdal, er fordelingen mer jevn for personer oppvokst i de mest perifere kommunene. Heller ikke personer som har vokst opp i kommuner rundt storbyene, men utenfor det storbyområdet vi har definert her, har noen klar fordeling mellom sentrale og mindre sentrale bydeler.

9.5 Stavanger

9.5.1 Hovedoversikt

Som i alle de andre storbyene, vokser også antall personer i 1969-71-kullene i Stavanger seg fra 20-årstrinnet til 28-årstrinnet. I Stavanger er denne veksten på 1450 personer, eller omtrent 36 prosent. Den andelsmessige veksten ligger altså mellom Oslos og de øvrige storbyenes. I Stavanger fordeler veksten fra 20-28-årstrinnet seg jevnere innen byen enn i de andre storbyene (tabell 9.10). Her må det likevel tillegges at de trange grensene gjør at de ytre byområdene blir mer sentrale enn i de øvrige byene vi behandler. Vi ser likevel også i Stavanger en tendens til mer vekst i noen sentrale bydeler enn det vi finner i andre. Storhaug Samt Eiganes og Våland tar henholdsvis 32 og 26% av totalveksten.

Tabell 9.10 *Befolkningen fordelt etter bostedsregion ved begynnelsen og slutten av aldersfasen 20-28 år. Stavanger*

	Menn			Kvinner			Endring i alt
	Antall	Endring		Antall	Endring		
	20-åringer	28-åringer		20-åringer	28-åringer		
Hundevåg	213	272	59	197	272	75	134
Tasta	232	340	108	209	355	146	254
Eiganes	325	474	149	303	530	227	376
Madla	477	415	-62	447	422	-25	-87
Storhaug	169	400	231	162	396	234	465
Hillevåg	371	475	104	334	516	182	286
Hinna	218	296	78	228	288	60	138
Uspesifisert	53	22	-31	98	13	-85	-116
I alt	2058	2694	636	1978	2792	814	1450

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I Stavanger har ingen bydel vekst i innslaget i alle høyutdanningsgrupper, men ingen taper innslag i mer enn to av de fire gruppene heller. Antallsmessig øker de langtidsutdannede i alle bydeler unntatt Madla. I denne bydelen går imidlertid antallet tilbake også i de øvrige utdanningsgruppene, med unntak av at de med kortest utdanning opprettholder et stabilt antall.

Den sterkeste veksten i gruppene langtidsutdannede finner vi på Storhaug og på Hillevåg. Den sterke totalveksten gjør likevel at innslaget ikke øker i alle gruppene. De gjør det riktignok for kvinnene, men ikke for mennene på Storhaug, og for mennene men ikke kvinnene på Hillevåg. Vi kan dermed også i Stavanger snakke om en gjenfiseringsaktig prosess i sentrales strøk, der altså høyutdanningsnivået øker både innslagsmessig og antallsmessig. Det er særlig innenfor industri/håndverk/teknikk, tjenesteyting at innslaget høyutdannede er stort. Med den betydelige tilveksten i kullene mellom 20- og 28-årstrinnet vokser også antall personer på de øvrige utdanningsnivåene.

I Stavanger går indeksen høyere enn i noen annen by på enkelte magnetvirkninger (9.11). Den høyeste tiltrekningskraften er knyttet til bydelen Storhaug, men i forhold til enkelte bydeler også til Hinna for menn og Tasta for kvinner.

Storhaug drar sterkest på alle andre bydeler, men det er grunn til å legge merke til at for kvinner er Tastas tiltrekning på unge fra Storhaug sterkere enn den sterkeste tiltrekningen Storhaug har på noe bydel, og dette betyr dermed også at Tastas tiltrekning er dobbelt så stor på Storhaug som omvendt. På samme måte trekker også Hundvåg noe sterkere på unge kvinner fra Storhaug enn omvendt. Det er i det hele tatt en tendens til at de fleste bydelene trekker godt på Storhaugs opprinnelige 20-åringer fram mot 28-årstrinnet. Det skapes dermed et bilde av en bydel med en sterk utskiftning i ungebefolkningen.

Vi ser nok en gang at magnetvirkningen er vesentlig høyere mellom bydelene enn mellom bydelene og kommunegrupperinger utenfor. Den byinterne flyttingen ser altså ut til å være viktigere enn flyttingen mot forstedene og omlandet ellers. Når magnetvirkningen er såpass sterk innenfor Stavanger sammenlignet med i de andre byene, kan dette ha sammenheng med at Stavanger har de minste bydelene av storbyene. Dette betyr dermed at det skal mindre til før en flytting blir en flytting over en bydelsgrense.

Også på 20-åringene i forstedene er det Storhaug som drar sterkest mot 28-årstrinnet. Stavangers næromland og det indre omlandet viser en flyttemessig gjensidig tiltrekning og det samme gjør det indre og det ytre omlandet. Den mest sentraltliggende omlandsregionen i hver av disse parene har imidlertid en noe høyere tiltrekning på den andres unge enn omvendt.

De fleste av Stavangers bydeler har en positiv drakraft i de andre storbyene, mens den stort sett er lav mot omlandet til de andre storbyregionene. Som i det øvrige materialet er det særlig Storhaug som drar innbyggere fra de øvrige storbyene, og dette er også den eneste bydelen som for begge kjønn har over landsgjennomsnittlig drakraft også i de øvrige storbyenes omland.

Også mot de fire sentralitetsnivåene gjenfinner vi Storhaug som den mest attraktive bydelen fram til 28-årstrinnet. Med unntak av Madla trekker også de øvrige bydelene godt, ikke minst mot mindre sentrale kommuner, knyttet til sentralitet 1 og 0. Vi snakker her likevel om en dragning som er vesentlig svakere flyttemessig enn de vi har vist innen byen og den fra forstedene mot bydelene. Tiltrekningen fra de øvrige kommunene er imidlertid i de fleste bydelene sterkere enn fra de øvrige storbyene og fra disse forsteder. Her ligger det nok inne en avstandsfaktor, slik at det er relativt nærliggende kommuner på de ulike sentralitetsnivåene som løfter disse opp til de nivåene vi finner.

Tabell 9.11 *Flyttemagneten, Stavanger*

9.5.2 Flytteprosessene

I alle Stavangers bydeler er over halvparten av 28-åringene nykommere. Andelen er, som en kunne vente, lavere for menn enn for kvinner. Som i alle de øvrige storbyene får vi dermed en kombinasjon av høyere nykommerandeler og lavere magnetverdier for kvinner enn for menn. Spennet i magnetverdier mellom bydelene er klart størst for menn. Dette kan vi nok en gang knytte til at menn har kommet kortere enn kvinner i etableringsfasen, der visse bydeler i en tidlig fase gjerne drar særlig sterkt. I denne forbindelsen er det imidlertid grunn til å merke seg at andelen nykommere er nesten lik i Storhaug (84 prosent for menn, 86 for kvinner), mens den ellers stort sett er på i overkant av 10 prosentpoeng. Dette har skjedd på tross av at bydelen har beholdt flere av mennene fra 20-årstrinnet enn det den har blant kvinnene. Videreflyttingen har vært mindre blant mennene.

Nykommerandelene i de øvrige bydelene ligger på fra fra 65 til 72 prosent for menn, med unntak av Madla (51 prosent) og Hundvåg (53 prosent). De samme to bydelene har også en lavere nykommerandel for kvinner (62 og 65 prosent) enn de øvriges 76-81 prosent.

Hvor stor andel nykommere det er i et område må ses i forhold til utflytterandelene av den opprinnelige befolkningen, ettersom det skal mer til for å etablere en høy nykommerandel dersom få flytter ut av den opprinnelige ungbefolkningen, og særlig hvis denne har vært relativt stor i utgangspunktet.

Utflytterandelene er, som en kunne forvente, høyest blant kvinnene. Over halvparten av alle kvinnene har flyttet fra alle bydelene, med lavest andel i Hundvåg (52 prosent) og høyest i Hinna (72 prosent). Blant mennene har under halvparten forlatt Hundvåg (39 prosent) og Tasta (47 prosent), mens ellers fra 53 til 62 prosent har forlatt de bydelene de bodde i på 20-årstrinnet. Den høyeste andelen finner vi i Storhaug for mennene.

Nykommerne har en tendens til å flytte videre. Det er dermed en stor gjennomtrekk av unge i bydelene. Fra 39 til 53 prosent av mennene og 42 til 57 prosent av kvinnene som har flyttet inn til en bydel etter fylte 20, har flyttet ut igjen når de er 28. Ingen enkelt bydel markerer seg ut med særlig stor videreflytting.

Som vi har sett i de øvrige storbyene, er en stor andel av beboerne fremdeles bosatt i Stavanger på 28-årstrinnet (tabell 9.12). Andelen varierer mellom 71 og 87 prosent for menn og 70 og 77 prosent for kvinner. For menn skiller Hundvåg seg ut med en særlig høy andel. Andelsvariasjonen utlignes i stor grad når en inkluderer forstedene, slik at 86 til 93 prosent av mennene og 86-90 prosent av kvinnene holder seg innenfor disse. Alt i alt er rundt regnet 95 prosent av alle 20-åringene i Stavanger bosatt enten der eller innenfor en storbyregion på 28-årstrinnet. Dette er svakt høyere enn i de andre storbyene, og varierer svært lite mellom bydelene.

Som vi har sett ellers, er det større variasjon i hvor beboerne i de ulike bydelene kom fra enn i hvor det har blitt av storbyens 20-åringene. Som vi har sett ellers er byens egne 20-åringene svakest representert i bydelen med sterkest tilflytting, i dette tilfelle Storhaug. Her har bare 38 prosent av kvinnene på 28 år og 45 prosent av mennene bodd i byen også som 20-åringene. Andelen er bare svakt høyere i en annen sentralt plassert bydel, Eiganes og Våland. I den andre enden av spekteret finner vi Hundvåg, der 70 prosent av mennene og 66 prosent av kvinnene også bodde i byen på 20-årstrinnet. Forskjellen mellom bydelene er mindre når en ser på andelen som bodde i samme bydel på 20- og 28-årstrinnet.

Bydelene med lav andel personer med Stavangeropphav har ikke en større andel i befolkningen med bolig i omlandet som 20-åringene enn mange av de andre bydelene.

Tabell 9.12 *Folketallsutvikling og utdanningsinnslag, Stavanger*

Heller ikke i forhold til andre storbyer og deres omland framtrer markerte forskjeller. De store forskjellene framtrer først når vi ser på innflyttingen fra andre kanter av landet. Her skiller Storhaug seg markert ut, med en andel på 37 prosent for kvinner og 29 for menn. Bydelen ligger høyt i alle sentralitetsklasser. Det er forholdsvis begrensede forskjeller mellom de fleste av de øvrige bydelene, men Hundvåg ligger lavt, med 18 prosent av kvinnene og 15 prosent av mennene innenfor sentralitetsklassene. Enkeltbydeler ellers kan ha lavt innslag av personer knyttet til ett av kjønnene.

9.6 Oppsummering

Vi har i dette kapittelet fokusert på bydelene i de fire storbyene. Av datamessige hensyn har vi operert med et annet aldersspenn enn i det øvrige arbeidet; 20-28 år. Aldersspennet har blitt belyst for kullene født 1969-71. I forhold til å følge personer i aldersspennet 15-35 år betyr dette at deler av den tidlige selvstendige flyttingen for noen av ungdomstrinnene ikke fanges opp, samtidig som endringer i kullene knyttet til familieetablering fram mot 35-årstrinnet forsvinner.

Vi får dermed fanget opp et mønster der utgangstrinnet nok viser et noe mer sentrumsorientert mønster enn det 15-årstrinnet ville fanget opp, samtidig som det også blir mer sentrumsorientert på 28-årstrinnet enn det 35-årstrinnet ville vært, ettersom den generelle flyttetendensen ved familieetablering har retning utover i byen.

Vi har dermed indirekte sagt at storbyene har sin største vekst i aldersspennet 20-28 år i sentrale bydeler. Dette er i og for seg ikke noe nytt, men bare en forlengelse av eldre trekk. Oslo har den sterkeste veksten i de sentrale bydelene, med en samlet vekst der på over 10 000 personer. Dette utgjør omtrent 70 prosent av den samlede veksten i Oslo. For de øvrige sentrumsområdene er veksten mindre, samtidig som den kan være mer dominerende i forhold til totalveksten i byen innenfor de årskullene vi belyser. Vi ser slik sett at to bydeler i Bergen, Bergenhus og Løvtakken/Landås/Salhus, med sin vekst på nærmere 2300 personer overgår totalveksten i kullene innenfor byen. I Trondheim ser vi at veksten i Trondheim sentrum er på nivå med totalveksten i kommunene. Stavanger skiller seg ut med en jevnere fordeling av veksten enn den vi finner i de øvrige byene. Den største veksten finner vi i bydelene Storhaug og dernest Eiganes og Våland.

Når veksten i indre bydeler i Oslo utgjør en mindre andel av byens totalvekst i aldersgruppene vi ser på enn det vi finner i Bergen og Trondheim har dette også sammenheng med den langt større veksten i kullene fra 20-28-årstrinnet i Oslo sammenlignet med i de andre byene. Av storbyenes totalvekst på 18858 personer innen de tre kullene, står Oslo alene for tre fjerdedeler, med sin vekst på 14222 personer.

Veksten innenfor de sentrale bydelene fordeler seg ikke jevnt på utdanningsgruppene. Det er en tendens til at veksten er sterkere for gruppene med utdanning ut over videregående nivå enn i de øvrige. Selv om det i materialet i mange tilfeller er mindre videreflytting blant høyt utdannede enn blant andre, regner vi med at en like stor andel med slik bakgrunn vil ha flyttet ut på noe høyere alderstrinn som det vi ser i andre utdanningsgrupper. Veksten i høyutdanningsgruppene kan imidlertid føre med seg en del endringer ellers i boområdene.

Når det blir et stort antall unge personer med langvarig utdanning i et område, vil dette ofte gi seg utslag i en endring i strukturen på de lokale tilbudene. Nå har vi i dette arbeidet riktignok benyttet nokså store områdeneheter, slik at vi ikke kan si noe om eventuelle konsentrasjoner innenfor bydelene. En slik konsentrasjon er nok nødvendig for å få etablert endringer som de vi har antydnet, men de trenger på ingen måte inntre. Det

mest kjente eksempelet på et område der slike endringer faktisk har funnet sted, er nok Grünerløkka. I det tilfellet ser vi dessuten betydningen av blant annet en aktiv symboliseringstaktikk fra grupper som vi endre bildet av området. Slik endring vil gjerne knytte seg til mindre områder innefor en bydel. Dette ser vi da også klart i dagens segmentisering av boligmarkedet.

Vi har sett at flyttetendensen er langt sterkere mellom bydelene innen den enkelte storbyen enn fra bydelene til forsteder og andre deler av landet. Betydningen av flytting mellom storby og forsteder kan slik sett ses som mindre viktig enn den byinterne, og har heller ikke den dominerende plassen i flyttingen ut av storbyene som den ofte gis. Nå vil riktignok denne flyttingen framstå som sterkere dersom kullene følges noen år lenger enn til 28-årstrinnet, men hovedbildet og forholdet mellom et større flytteomfang innen byen enn til forstedene vil etter all sannsynlighet bestå.

Det er en svært liten andel av befolkningen i de ulike bydelene på 20-årstrinnet som bor utenfor storbyregionene som 28-åringer (godt under 10 prosent). Det er ikke noen klar sentrum-ytre by-tendens i dette materialet. Vi kan slik ikke si at den som bebor sentrumsområder som 20-åring viser en sterkere urban tendens enn andre mot 28-årstrinnet. I det hele tatt er det ikke noen markerte forskjeller mellom bydeler ut fra plassering innenfor byen når det gjelder hvor personene bor på 28-årstrinnet, bortsett fra tendensen til at flere finnes igjen sentralt i byen.

Flyttingene ser ut til å påvirkes av avstanden mellom områder, og også visse sektorflyttebevegelser ser ut til å framtre. Det siste kan vi, ut fra vår områdeinndeling hovedsakelig kun knytte til Oslo. Der er det imidlertid et klart trekk i vest, mens det er mindre uttalt i deler av byområdet ellers.

Det er når en ser på hvem som bor hvor på 28-årstrinnet at forskjellene framtrer sterkest mellom bydeler. Mens de aller færreste 20-åringene i storbyene flytter ut av storbyregionene, kommer veksten særlig fra områder utenom storbyregionene. Det er altså ikke forstedene som er viktigst for tilveksten i de ulike bydelene.

Vi har sett at bydelenes tiltrekningskraft, slik disse har blitt belyst ved bruk av flyttemagneten, har vært lavere for kvinner enn menn i flertallet av bydeler, samtidig som andelen nykommere blant kvinnene i de ulike bydelene stort sett er på eller over mennenes nivå. Den lavere tiltrekningen som magneten viser for kvinner enn for menn kan knyttes til livsfasemessige forhold. Den høye indeksen i sentrale bydeler, og delvis fra enkelte av disse bydelene til andre, viser den sterke livsfasefokuseringen på de sentrale bydelene knyttet til en periode før familieetableringen. Når en økende andel av kullene er etablert med egen familie, vil magnetenvirkningen til sentrale bydeler reduseres, mens en del av de øvrige bydelene vil få økt sine. Den indre variasjonen mellom bydelene reduseres altså. Det er dette vi ser for kvinnenens del.

Når kvinnene samtidig opprettholder høye nykommerandeler viser dette at kvinnene i stor grad bytter bydel fra 20- til 28-årstrinnet, mens kombinasjonen med lavere tall for tiltrekningen til ulike sentrale byområder altså viser den mindre konsentrasjonen til bestemte områder innenfor byen. Dette betyr derimot ikke at denne konsentrasjonen ikke har eksistert på tidligere alderstrinn, der andelen etablerte med egen familie er lavere.

10 Sluttbetraktninger

10.1 Endringsfaktorer som kan forandre flyttemønsteret

I kjølvannet av flytteeanalysene i kapittel 8 og 9 gjenstår det en del arbeid knyttet til storbyflyttingsproblematikk som ikke har blitt belyst av datamessige og ressursmessige årsaker. Vi har i dette arbeidet konsentrert oss om visse sider ved flyttestrømmene på kommune- og ulike regionnivå, samt på bydelsnivå.

Det har likevel innenfor rammene av arbeidet ikke vært mulig å fange inn alle nyanser, og det finnes mange prosesser vi ikke har kunnet følge i detalj. Vi skal derfor til slutt se kortfattet på enkelte trekk som enten knytter seg til geografiske nivå som vi ikke har behandlet, og vi skal i tillegg nevne enkelte prosesser og deres mulige resultater framover som materialet ikke overskuer.

10.1.1 Flytteomfang og flytteretninger

Vi hevdet i kapittel 1 at boligmarkedet kanskje er den viktigste enkeltmekanismen bak bosetting og flytting innenfor et storbyområde. Vi viste til at dette gjaldt både fordelingen mellom bydeler og i forholdet til omlandet. I arbeidet har vi sett et omfattende flytteomfang innen byen, og et mindre ut mot forsteder og andre deler av landet.

Ut fra den betydningen vi har tillagt boligmarkedet, skal vi mot slutten markere den i fasesammenheng, og se den mot forhold knyttet til endringer i husholdningers boligkarrieremuligheter.

Den selvstendige boligkarriæren begynner ved ens utflytting fra foreldreheimen, militærtjeneste unntatt. Den begynner vanligvis enten med den tidligste arbeidslivsfasen eller studier. Etter studietiden og tidlig arbeidslivsfasen knytter den videre boligkarriæren seg til boligskifter motivert av ønsker om mer plass, forventninger om økt standard, gjerne selveie hvis dette ikke ble nådd med det samme, og i byer til områdemessige forhold. Denne utviklingen er knyttet til familieetablering og økt familiestørrelse og inntekt, der ikke minst barns trygghet vil påvirke valg av boområde. Med basis hovedsakelig i Gulbrandsen (1993), skal vi gi en beskrivelse av fasene fra utflyttingen fra foreldreheimen.

Dagens unge starter boligkarriæren tidligere enn det dagens middelaldrende og eldre i sin tid gjorde. De når også raskere opp på et høyt konsumnivå. En flytter vanligvis ut av foreldreheimen når en er i tyveårsalderen. Den første boligen en disponerer som eget hushold er vanligvis en leiebolig. Det første boligkjøpet foretas vanligvis når en er i andre halvdel av tyveårene. I denne fasen forlater de fleste som ikke har flyttet hjemmefra tidligere barndomsheimen. Boligkjøp er vanligst når en er mellom 25 og 35 år gammel. I denne alderen er det et nært forhold mellom kjøp av bolig og å etablere et parforhold. Når

midten av 30-årene er nådd, har de fleste i parforhold kjøpt egen bolig (15 prosent leieboere), men blant ugifte er fortsatt mer enn 40 prosent leieboere. De over 40 år som ikke er eiere, er som oftest enten ugifte eller førgifte.

Innenfor det samme aldersspennet skjer det en stor økning i antallet rom en bebor. Andelen 25-29-åringer som eide en bolig med minst fire rom i 1981 var 40 prosent, mens andelen 35-39-åringer i samme situasjon i 1992 var 75 prosent. Andelen med minst fem rom økte fra 11 til 47 prosent. En tilsvarende utvikling finner en også for de samme aldersgruppene fra sytti- til åttital. Veksten i andelen som har boliger med mange rom fortsetter opp i førtiårene, men når førtiårene er over, blir fordelingen nær uendret. Klatredelen av boligkarrieren er avsluttet. Gjeld nedbetales, slik at alderdommen møtes med en betydelig bundet kapital. Ekspansjonen i boligstørrelse er i en storby gjerne koblet til en romlig bevegelse utover innenfor byområdet.

Karakten av flyttingene de siste tiårene har trolig blitt påvirket av en kraftig endring i husholdenes boligkarrieremuligheter. Disse endringene skyldes ikke minst endringer på kredittmarkedet, der liberaliseringen har gjort det lettere å få lån. Ifølge Bliksvær (1995) har liberaliseringen gjort at den personlige inntekten har blitt viktigere for å avgjøre ens boligkonsum. Han stiller i denne forbindelse spørsmålet om vi ikke har gått fra et familiefaseavhengig til et inntektsavhengig boligkonsum.

Ettersom liberaliseringen av kredittmarkedet har gjort det lettere å få lån, kan dette ha mindet sparebehovet og gjort tiden i arbeidslivet mindre viktig for hvilket boligkonsum en kan oppnå. Kjørdninger utgjorde tidligere en del av reguleringen av boligmarkedet, slik at anskaffelse av andelsleilighet mens det var knapphet på boliger, kunne utsette egen selvstendig etablering.

Bliksvær viser til at mens 89 prosent av barnefamilieene i 1964 var eninntektsfamilier, var 68 prosent av dem toinntektsfamilier i 1993. Ettersom inntekt ble viktigere som vurderingsgrunnlag for lån med liberaliseringen på lånemarkedet, har dette gjort det lettere for mange barnefamilier å få lån i en tidlig fase av familiens boligkarriere. Denne endringen i vurderingsgrunnlag har også vært til andre toinntektsusholds gunst. Måten småbarnsfamilieene forsørger seg på har i tillegg fått mer å si for inntektsnivået i familieene, mens mannens utdanningsnivå og foreldrenes alder har fått mindre betydning.

I alle fall fram til den nye prisoppgangen på boligmarkedet betyr dette at betydelige deler av de ferdigutdannede som skulle ut på boligmarkedet fikk en større mulighet enn tidligere for å komme direkte inn på, eller nesten direkte inn på, ønsket boligtrinn. Samtidig betyr dette at inntekt har fått økende betydning som romlig fordelingsmekanisme. Dette er noe som kan slå sterkt ut innenfor store byer.

Når store grupper har potensial for å redusere antall trinn på boligstigen, vil logisk nok flytteaktiviteten for disse gruppene kunne gå ned etter etablering. Dette har flere mulige implikasjoner. Innenfor en storby kan det for eksempel bety at visse boområder som har tjent som transittområder for personer på vei opp boligstigen kan bli befolket av andre grupper enn tidligere. Å belyse slike endringsprosesser krever en finere områdeinndeling enn den vi har benyttet i dette arbeidet, og i tillegg har en behov for å skille på boligtyper og lignende for å favne endringsprosessene. En slik mulig utvikling er mer sannsynlig i områder der mange unge familier har vært innom, mens det er mindre grunn til å regne med en slik utvikling der andelen enslige er høy.

Tar vi derfor barnefamilier som ett eksempel, er én mulighet at færre slike enn tidligere er innom i visse sentrale byområder i boligkarrieren. Nå kan vi imidlertid også se for oss at disse områdene omdannes til mer barnevennlige områder. Vi skal komme tilbake til dette

i forbindelse med gjenfiseringsprosessen. Ved et økt innslag enslige kan karakteren av transittområde styrkes, slik at altså nykommerandelen øker og videreflytterandelen blant disse opprettholdes eller styrkes.

Ut fra at de endringene vi har beskrevet favoriserer høyinntektsgrupper, og særlig de med to inntekter, er det grunn til å tro at mange ungdommer i sin tidlige boligetableringsfase vil kunne få det vanskeligere på boligmarkedet i storbyene. Om dette vil bidra til å samle disse i bestemte områder, der leieandelen i boligmarkedet er høy er usikkert, men ut fra at leieandelen blant unge med midlere og lavere inntekt er høy i dag, er det en klar mulighet at vi kan få skapt visse områder med stor gjennomstrømming basert på boligutleie.

Selv om vi har sett en heving av utdanningsnivået på beboerne i sentrale bystrøk i dette arbeidet, er det ingen grunn til ikke å regne med at sentrale boligområder nødvendigvis vil gjennomgå en utvikling der de blir middelklassepregede boområder, ettersom den fysiske boligstrukturen gir mye av grunnlaget for beboersammensetningen sammen med graden av utleie i boligmassen. Det er derfor god grunn til blant annet å skille mellom nyere boligprosjekter og den eldre boligstrukturen i områdene. Den sistnevnte vil stort sett dominere i sentrale bystrøk, og vil fortsette å gjøre det, og kan slik sett dempe endringspotensialet lokalt.

For flyttingen innen storbyregionen, og i forhold til landet for øvrig er én mulighet at unge hushold i større grad retter seg mer mot de stedene der en ser at den ønskede boligstandard kan realiseres raskt, eller til og med direkte ved etablering av det større husholdet. Innenfor storbyene vil slik etablering ofte være mer langvarig og kronglete. Ettersom en stor del av de nye toinntektsfamiliene vil kunne oppnå en enebolig direkte ved etablering i store deler av landet, mens en etablering i en storby, og særlig i Oslo, med det rådende prisnivået på boliger kan være langsommere enn andre steder, kan en se for seg en flyttestrøm fra sentrum mot noe mindre sentrale områder, eller mot mer prisgunstige områder innefor storbyregionen.

Ser vi bort fra forhold knyttet til boligutgifter, kan vi imidlertid se for oss den stikk motsatte utviklingen knyttet til at toinntektsfamilien har gitt småbarnsfamiliene et sterkere tidspres enn tidligere. Dette betyr at lokaliseringen av boligen i forhold til arbeidsplasser og fritidsaktiviteter kan ha fått økt betydning. Disse forholdene har betydning både for bostedslokalisering innen byene, forstedene, og mellom forstedene og byene. Utviklingen av forsteder til de forstedene som har et velutviklet arbeidstilbud kan bl.a. ses i denne sammenhengen.

Det er liten grunn til å tro at det vil bli en større strøm i retning spredtbygde strøk, selv om det er her en vil kunne realisere sine boligønsker for den laveste summen. Svært få flytter fra storbyene mot slike strøk. At forhold som vi har beskrevet har påvirket den nåværende sterkere strømmen av småbarnsfamilier mot omlandskommuner et stykke ut fra Oslo er derimot svært sannsynlig. Det sannsynliggjør også at denne strømmen vil fortsette, men det må her legges til at en lang rekke andre faktorer også spiller inn på hvordan disse strømmene vil gå.

10.1.2 Noen potensielt byfremmende utviklingstrekk

I forhold til utviklingen de siste tiårene, og trolig videre framover, er det en del forhold som kan betraktes som byfremmende. Vi skal kort se på noen av dem her. Vi begynner med antagelsen om at dagens samfunn er sterkere konsumorientert enn tidligere. Dette kan blant mange andre ting omforme våre bevegelsesmønstre. Urry (1990) sier f. eks. at

'locality' har gått fra å være 'travel-to-work'-områder til for de fleste å bli 'travel-to-shop-' eller 'travel-to-engage-in leisure'-områder.

Sentrumsområdenes framtid kan ses i forbindelse med utviklingen av en slik sterkere forbrukskultur, ettersom utviklingen av nye konsummønstre har blitt knyttet til gjenopplivingen av urbanisme som en bestemt måte å leve på, en levemåte som knytter sammen konsum, arkitektur og fritidsaktiviteter (Thrift og Glennie 1997). I denne forbindelse ser en i dag en interesse for historien som kilde til verdi i landskapet, i vårt tilfelle i bylandskapet. Nyutvikling av bysentre kan ses som et utslag av slike forhold og av behovet for å favne vidt i en situasjon der individualiteten i sterkere grad dyrkes enn i de foregående tiår, der ulike grupper med spesielle forbruksmønstre ser ut til å øke i antall, og der medieutviklingen gir nye muligheter for sammenligning.

I denne sammenhengen kan også byen ha blitt videreutviklet som samlingssted for utveksling mellom og innen grupper, der den også sterkere enn før fungerer som en "impulsbank" i en verden med økende pluralisering. Ved at bysenteret ved sitt mangfold dekker behovet for en rekke settinger som kan være felles for flere grupper, betyr dette at denne delen av byen kan bli styrket. Ved at en hos enkelte trolig vil se en utvikling av mer differensierte forestillinger om individualisme og individualitet basert på et større antall systemer av kulturelle referanser enn før, vil byens sentrum med dets mangfold kunne bli viktigere som arena for dannelsen og utviklingen av den enkelte samfunnsborger. Dette kan dermed øke betydningen av hvordan en er lokalisert bomessig i forhold til sentrum, noe som dermed kan øke attraktiviteten til sentrumsnære boliger, og i tillegg til boliger nær, men ikke for nær, effektive trafikkårer inn mot sentrum og andre senterområder.

Vi kan eventuelt også knytte forbrukssamfunnet opp mot tankene om utviklingen av en ny middelklasse, der det vesentlige i denne sammenhengen er at forandringene knyttes til en kulturell nyorientering, en ny livsstil. Alternative verdier lanseres, verdier som skal gi høyere opplevelse i alle livets dimensjoner. Kortere arbeidstid, lavere pensjonsalder og økt velstand har gjort de høyere behovene i Maslows hierarki, behovene for selvrealisering, viktigere. De velutdannede servicearbeiderne har i jakten på selvrealisering valgt en livsstil som er forbruks- og statusorientert.

Mot dette kan en som Smith (1987) benytte historikeren Wiebe (1967), som har vist at den nye middelklassen kan spores tilbake til århundreskiftet, da urban ekspertise og ledere skal ha gjennomgått en identitetsrevolusjon i sammenheng med de spesialiserte behovene som vokste fram i det urbane industrielle systemet. Det skulle likevel ikke være noen tvil om at veksten innen tertiær og kvartær sysselsetting de siste tiårene har betydd en styrking av nyere middelklasselivsmønstre, og at styrkingen av konsumsamfunnet har gitt nye vinklinger for livsutfoldelsen i middelklassen.

Gentrifisering

Vi har vist at det fra 20-28-årstrinnet skjer en kraftig vekst både i antall personer og i innslaget av langtidsutdannede i storbyenes sentrale deler. Dette kan forstås som en livsløpsbasert påvisning av gentrifiseringsprosessen. I denne prosessen overtar middelklasse- eller høyinntektsgrupper boområder med eldre hus som tradisjonelt eller for en periode har vært arbeiderklassestrøk, eventuelt en "gråson" mellom strøk med beboere av ulik økonomisk status.

Ettersom denne endringen skapes ved flytting, kan gentrifisering kalles en flyttestrans, men der en videre omdanning i bostrøket utgjør prosessens andre side. De eldre boområdene der prosessen foregår ligger i forholdsvis sentrale bydeler og i gamle tettsteder som byer har tatt opp i seg. Områdene ligger ofte tett opp til parker, vann eller andre

former for åpne areal. De ligger også ofte nær historisk interessante områder, eller de kan være det selv. Prosessen har til nå altså ikke vært knyttet til eldre boområder generelt, men snarere til visse utvalgte nabolag.

Ifølge Clay (1980) har de fleste av nabolagene der prosessen settes i gang en blandet arealbruk. De ligger nær knutepunkt innen handel, finans eller offentlig administrasjon, men ikke nær offentlige boligprosjekt. Vanligvis er de gentrifiserte områdene begrenset til noen få kvartaler. Områdene har videre en lokalisering tett ved et allerede sosialt akseptert område, de er uavhengige enheter atskilt fra mindre "sunne" områder, det er tilgang på egnede eiendommer som kan forbedres, og kommunikasjonene er bra. Nå kan en vel si at prosessen har tiltatt i omfang siden Clays beskrivelse, men det ligger fast at omfanget av middelklasseinnflytting i mange områder er for liten til at en bør knytte prosessen til den flyttingen som foregår.

Innenfor gentrifiseringsområdene har konsekvensene av prosessen ifølge internasjonal litteratur vært en prisøkning på boliger, en overgang fra leie til eie, redusert netto beboerrate og tetthet, ulike former for sosiale forandringer, økte offentlige investeringer, endringer i sammensetningen av lokalt næringsliv, kulturelle endringer, og til dels endringer i etnisk sammensetning.

Nå har ikke vi her sett på eldre bebyggelse, og områdene vi har avgrenset er alt for grove i forhold til prosessen, men ved å se at den generelt har såpass stort omfang i byenes sentrale strøk får vi fram noe som er viktigere, nemlig en generell tendens til en høyning av utdanningsnivået på beboerne, eller i alle fall på de yngre blant dem. I vårt tilfelle viste vi hvordan utdanningsnivået økte innenfor tre utvalgte kull fra de var 20 til de ble 28 år.

Hva er så relevansen av gentrifiseringsprosessen for et arbeid som vårt? Ved at prosessen i norske byer stort sett finner sted i de mest sentrale bydelene, kan deler av den sentrale boligmassen bli mindre tilgjengelig som innflytterområder enn tidligere (vi har vist at mye av innflyttingen til storbyene skjer til de sentrale bydelene). Dette skjer uansett ved at boligprisene høynes, slik at visse økonomisk svakere sjikt kan komme til å miste muligheten til å bo i et område.

Ut over dette kan en se for seg at det gentrifiserte området kan fortsette som et strøk med stor utskifting av befolkningen, men der de som skiftes ut har omtrent samme utdanningsnivå som nykommerne. I dette vil det ligge at en opprettholder en sterk utskifting, basert på sentrale boområders rolle som bosted i en livsfase der en går ut på arbeidsmarkedet, men ennå ikke er etablert med egen familie. På den andre siden kan prosessen også komme til å bety en mer permanent bosetting av nye grupper, der flyttingene altså reduseres, og vi får mer av en periodeeffekt med utskifting til personer som så lever tilværelsens videre faser i boområdet, der en blant annet kan tenke seg et økende antall barn i boområdet. Den siste utviklingen er på ingen måte sikker, ettersom gentrifiserere i en del sammenhenger har blitt identifisert med "dinks" (double income, no kids).

En videre mulighet er at boliger i boområder slås sammen, slik at det dannes færre men større boliger. Prosessen kan slik sett gi reduserte innbyggertall i sentrale boområder, samtidig som tidligere beboergrupper utelukkes som beboere. Nedgangen i innbyggertall kan forsterkes dersom prisøkningen på sentrale boligeiendommer reduserer antallet ikkevestlige innvandrere der (i hvilken grad en finner slik innvandrerbefolkning i de sentrale bydelene varierer mellom de ulike storbyene), med den reduksjonen i husholdsstørrelse dette trolig vil medføre.

Gentrifiseringsprosessen anses for å være beslektet med en lang rekke andre aktive prosesser i dagens vestlige byer. Som samlebegrep for dem benytter en "revitalisering".

Omformingen av Akers mek. verksted til Aker Brygge faller f.eks. innenfor dette videre begrepet, der en igjen kan skille mellom den næringsmessige endringen fra industri til tjenesteyting og overgang fra industri til luksusboliger. Den siste av disse to prosessene bringer beboergrupper som i lengre tid stort sett har vært fraværende i sentrumsområdet av hovedstaden tilbake dit. Når vi i vårt arbeid opererer med store bydeler, og med data som ikke skiller boligene på alder, er det i realiteten graden av slik revitalisering vi fanger opp innenfor et begrenset antall årskull, og innenfor et begrenset aldersspenn.

Eldreinnflytting til sentrale bydeler

Vi har i dette arbeidet ikke sett på eldreinnflytting mot de mer sentrale bydelene. Det har vært antatt at det har foregått en slik flyttestrøm mot mer sentrale bystrøk ved at eldre personer har flyttet til byleiligheter fra villabebyggelsen som en livsfasetilpassing. På kommunenivå er den eneste byen der vi finner spor av slike bevegelser Stavanger (se kapittel 7).

Slike eldrefflyttinger kan til dels inngå i gentrifiseringsprosessen, men kan også knyttes til nybygg og til innflytting i boligstrøk der eldreinnflytterne kun bidrar til å endre alderssammensetningen, mens klassesammensetningen forblir uendret. Sett mot flyttestrømmene ellers i storbyene ellers er det grunn til å tro at slik flytting utgjør en liten del av totalflyttingene. Det er dessuten grunn til å tro at den hovedsakelig vil være rettet mot den nyere boligbebyggelsen ut fra praktiske hensyn som tilgang på heis og plassbehov.

I et sterkt segregert boligmarked vil også store deler av det sentrale boligmarkedet kunne være uaktuelt. Vi mener at det er liten grunn til å regne med at eldrefflyttinger inn mot sentrale områder av storbyene vil utgjøre noe sterkt innslag sett i forhold til den samlede boligmassen framover, men den kan komme til å utgjøre et vesentlig element knyttet til nye enkeltprosjekter.

Samtidig ser en at erstatning av aldershjem med ulike tilpassede boalternativer kunne gi områder med en høy andel eldre, uten at dette får større konsekvenser for selve boligmarkedet på bydels- eller annet områdenivå. En ser for eksempel i Trondheim at Midtbyen har mange eldreinstitusjoner. Selv om den øvrige boligbebyggelsen dermed kan ha en svært lavt eldreinnslag, vil alle eldreboligene opprettholde et høyt eldreinnslag i området. Vi må derfor skille mellom innflyttingen til tilpassede boliger som er separat fra de øvrige boligmarkedet og flytting knyttet til storbyboligmarkedet ellers.

Ghettoisering og annen innvandrer tilpassing

Vi har, innenfor rammene av dette prosjektet, ikke sett på innvandrere spesielt. Det er imidlertid liten tvil om at de har hatt en markert påvirkning på storbyenes demografiske utvikling de siste 25 årene. Vi ser for eksempel at innvandring fra utlandet i det siste drøye tiårets sterke vekstfase har vært av stor betydning for folketallsutviklingen i storbyene. De demografiske utviklingsmønstrene innenfor innvandrerbefolkningen er dermed av stor betydning for utviklingen innen storbyene og mellom storbyene og deres omland.

Ghettoisering er bare ett av flere sentrale tema i forbindelse med innvandringen. Både ved ghettoisering og ellers er det grunn til å se på om innvandrere i større grad enn andre blir boende i de mest sentrale delene av byene, eventuelt i annen del av dem. I forhold til sentral bosetting er problemstillingen primært aktuell for Oslo. Store landgrupper i innvandrerbefolkningen har også i liten grad flyttet fra storbykommunene over til forstedene. I en by som Oslo, der en har vært vant til at store deler av innflytterne og de som er født der har flyttet videre til forstedene, betyr dette at med økende innvandrer-

andeler i befolkningen på alderstrinnene, øker forandringen en kan forvente sammenlignet med eldre trinn med lavere innvandrerandeler.

I Oslos sentrale østområder utgjør innvandrerne gjennomgående en vesentlig del av befolkningen. Dette gjør deres flytteadferd i forhold til tidligere beboergrupper svært relevant for undersøkelse. Bli innvandrere boende etter at de har stiftet familie og fått barn? Personer med norskfødte foreldre blir det ikke, skjevheten i etnisitet blant skolebarn i indre øst antyder at innvandrere i noe større grad blir.

I tillegg kan innvandrere fra ikkevestlige land øke botettheten i boliger, ved at lav inntekt og større hushold fører til mer trangbodhet, og til en økende befolkning selv om det ikke bygges nye boliger i et strøk.

Førstegenerasjons- kontra andregenerasjonsinnvandrere

I innvandrer miljø fra ikkevestlige samfunn har en sett en betydelig flytting innenfor byene, og en stor andel leietakere sammenlignet med i befolkningen ellers. Det er grunn til å tro at deres barn i større grad vil nærme seg et norsk bo- og flyttemønster. Med det betydelige innvandrerinnslaget i Oslo, betyr dette at en generasjonsforskjell her kan få betydelig påvirkning på den byinterne flyttingen, og i tillegg på flyttingen mellom bykommunen og nærlandet.

Det burde altså ligge til rette for at en større del av andregenerasjonsinnvandrerne flytter til forstedene enn i foreldregenerasjonen, ettersom det er liten grunn til å fortolke konsentrasjonen til Oslo av innvandrere som en sterkere pro-urban holdning enn i den øvrige befolkningen. Det er større grunn til å se konsentrasjonen som et ønske om å bo nær andre med samme kulturbakgrunn. Denne kulturbakgrunnen blir annerledes for barna til førstegenerasjonsinnvandrerne, ettersom den vil bestå både av elementer fra foreldrenes og fra annen kultur.

10.1.3 Omfordeling i omlandet

Under dette punktet skal vi kun drøfte effekter av utbyggingen av Gardermoen til hovedflyplass, og nedleggelsen av Fornebu, ettersom kun deler av de demografiske konsekvensene av denne endringen framkommer i arbeidet, samtidig som den vil bidra til en større forandring i fordelingen av befolkningsveksten i Oslos omland. Grunnene til at vi ikke fanger opp hele den demografiske endringen, har sammenheng med at etableringen av hovedflyplassen i første omgang fører til en forholdsvis kraftigere utvikling i sysselsettingen i Ullensaker og Nannestad enn i innbyggertallsvekst, ettersom folketilveksten vil være mer gradvis. Dette skyldes at:

- - arbeidsplasser besettes av personer som bor utenfor Romerikeregionen
- - flytting til regionen vil skje gradvis blant dem som arbeidet på Fornebu
- - noen pendlere slutter etter hvert

Dette vil trolig føre til en klar vekst i visse yngre alderskohorter, og en mindre en i de noe eldre kohortene, og en generell befolkningsvekst, økt nyinnflytting og tilbakeflytting, og kanskje redusert utflytting. Ifølge Grimsrud, Orderud og Sørli (1991) vil merveksten av storflyplassen hovedsakelig skje ved nyinnflytting.

Med en passasjermengde på 22 millioner personer i 2018, vil det ved full utbygging av Gardermoen være i overkant av 21 000 arbeidsplasser knyttet til flyplassen. I tillegg kommer arbeidsplasser i tilbringersystemet og i virksomheter som blir tiltrukket av

hovedflyplassen (Orderud og Johansen 1991). Ved anvendelse av Panda-modellen har de kommet fram til at summen av arbeidsplassveksten ved flyplassen, i tilbringersystemet og i tiltrekte virksomheter i 2018 vil ligge på i underkant av 20 000 arbeidsplasser for hele analyseregionen, og gi opphav til nesten 29 000 arbeidsplasser som ringvirkninger. Selv om disse tallene skulle vise seg å være for høye, er det ingen tvil om at det er svært mange arbeidsplasser som skal fordeles.

Denne arbeidsplassveksten medfører ikke bare økt folketall i flyplasskommunene, men vil nok gi ringvirkninger også i andre kommuner i pendleravstand til flyplassen. Dette er i tråd med at kommuner nær et senter, som flyplassen og dens nærområde blir, vil kunne få en befolkningsvekst som er frikoblet fra egen næringsutvikling. I tråd med dette kan en også få en utvikling der kommunene rundt selve flyplasskommunene blir forsteder til de sistnevnte. Dette vil i såfall være en utvikling på linje med den en har sett i for eksempel Røyken, der denne kommunen i dag er en forstad til Bærum og Asker, og ikke til Oslo i egentlig forstand. Med utviklingen av arbeidsplasser i det som har blitt sett som forstads-kommunene til Oslo, kan en slik nyorientering av pendlingen tenkes flere steder i Oslo-regionen, der altså selve Oslo kommune dermed mister betydning som senter for pendlingsregionen. Det er likevel klart at en slik utvikling ikke endrer Oslos stilling som det viktigste pendlingscenteret i Osloregionen.

10.1.4 Andre utviklingstrekk

Det store kullet født i 1946 blir 67 år i 2013. Allerede flere år før dette vil store deler av kullet gå over i pensjonistenes rekke, og de følges av store kull født senere på 40-tallet, mens 50-tallskullene er jevnstore på et litt lavere nivå enn 1946-kullet. Viktigere enn at noen store kull går ut av arbeidsmarkedet er det at kullene på vei inn er vesentlig mindre enn dem, og at de har en annen regional fordeling i landet. De kullene som kommer inn på arbeidsmarkedet samtidig som store kull er på vei ut, er de minste i hele etterkrigstiden.

Ettersom de kullene som skal inn på arbeidsmarkedet er så små, vil en kunne forvente en sterk konkurranse om dem. Dette vil kunne gi nye utslag i flyttemønsteret, der en lettere jobbtildgjengelighet lokalt trolig vil øke bofastheten. Dette gjelder for nær alle regioner. Ett mulig resultat av forholdet mellom kullstørrelsene er at vi kan få et sterkere samsvar mellom flyttepreferanser og flyttemønster. Flyttepreferansene ser ut til å være mest gunstige for småbyer, og minst gunstig for storbyene. På den andre siden har vi sett at svært få som har vokst opp i en storby flytter til noe annet enn en kommune i en storby-region, slik at vi må stille spørsmål ved om flyttepreferansene faktisk fanger opp viktige aspekter ved folks bostedsønsker. Ut fra at de lokale mulighetene i store deler av landet vil bli lettere for den som vil etablere seg der, kan vi komme i en situasjon der den totale flyttingen blir redusert. Dette betyr også at både inn- og utflyttingene til storbyene kan dempes.

Vi har sett at fordelingen av innflyttingen innen storbyene er skjev på bydelsnivå. En endring der innflyttingen reduseres ut over det nivået som ligger i synkende kullstørrelser kan derfor bety endringer i den interne flyttingen i byene og mellom byene og omlandet. Vi kan dermed til slutt dra en lærdom som kan ligge som et motto for hele dette arbeidet:

”Rammebetingelsene for rekruttering av unge voksne til *morgendagens* samfunn lokalt, er langt på vei bestemt av *gårsdagens* befolkningsutvikling nasjonalt” (Sørli 1995b).

Litteratur

- Bliksvær, Trond (1995) Bustadkonsum under ulike rammevilkår. Inntekt og bustadkonsum blant norske barnefamilier før og etter dereguleringa av bustadmarknaden og liberaliseringa av kredittmarknaden. Oslo: Institutt for sosialforskning. INAS-rapport 1995:4
- Clay, Philip (1980) The rediscovery of city neighborhoods: reinvestment by long-time residents and newcomers. I Laska & Spain: Back to the city s. 13-26. Emesford, NY: Pergamon Press.
- Grimsrud, Gro Marit, Orderud, Geir og Sørli, Kjetil (1991) Flyplassutbygging og flyttemønsteret på Romerike. Oslo: NIBR-notat 1991:133
- Gulbrandsen, Lars (1993) Boligkonsum og livsløp. Oslo: Institutt for sosialforskning. INAS notat 1993:6
- Lappegård, Trude (1999) Større ulikhet i barnetall. Samfunnsspeilet 5/99. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Orderud, Geir og Johansen, Steinar (1991) Utbyggingen av Gardermoen. Regionale virkninger. Oslo: NIBR-rapport 1991:35.
- Rideng, Arne, Sørensen, Knut Ø og Sørli, Kjetil (1985) Modell for regionale befolkningsframskrivninger. Rapporter 85/7. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Smith, Nigel (1987) On yuppies and housing: gentrification, social restructuring and the urban dream. Environment and planning D 5 s. 151-172
- Statistisk sentralbyrå (1994) Standard for kommuneklassifisering 1994. NOS C192. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Statistisk sentralbyrå (1999) Resultat av innenlandsk flytting gjennom første del av voksenlivet. Aktuelle befolkningstall 3/99, 4/99, 5/99. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Sørli, Kjetil (1993) Bofasthet, flytting og utdanningsnivå i kommunene. Åtte årskull fulgt gjennom aldersfasen 15-35 år. Rapporter 93/28, 93/29, 93/30. Oslo - Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Sørli, Kjetil (1995a) Regional demografi. Metoder for å studere regional befolkningsutvikling og variasjon i atferdsmønstre. Oslo: TANO

- Sørli, Kjetil (1995b) Norsk bosettingsutvikling ved et generasjonsskille. Samfunnsspeilet 4/95 ekstranummer. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- Thrift, Nigel og Glennie, Paul (1997) Historisk kartlegging av urbant liv og moderne konsum. I Aspen og Pløger: På sporet av byen. Lesninger av senmoderne byliv s. 105-128. Oslo: Spartacus Forlag
- Urry, John (1990) Conclusion: places and politics. I: Harloe, Pickvance og Urry: Place, policy and politics. Do localities matter? London: Unwin Hyman
- Wiebe (1967) The Search of Order, 1877-1920. New York: Hill and Wang